

ଆଶ୍ରୟ

ଅଭୁଜାନନ୍ଦ ଗୋସ୍ୱାମୀ

ଜ୍ଞାନକୀ ପ୍ରକାଶନ
ମାଧବ ବଜାର, ଗୁରାହାଟି

ASRAYA : a collection of short stories by Sri Atulananda Goswami, Published by Sri Pradip Saikia ; Janaki Prakashan, Panbazar, Guwahati-1. First published—January, 1993 ; Price : Rs. 30/-.

প্ৰকাশক :

ত্ৰিপ্ৰদীপ শইকীয়া

জানকী প্ৰকাশন

যশোৱৰু বোডি, পাণ বজাৰ

গুৱাহাটী-৭৮১০০১

প্ৰথম প্ৰকাশ : জাহ্নবী ১৯৯৩

বেটুপাত : বেহু মিত্ৰ

মূল্য : ৩০.০০ টকা

ছপা :

নিউ বৈশাখী প্ৰেছ

৩৮, শিৱনাৰায়ণ বাস ভৱন

কলিকতা-৭০০০০৬

আগকথা

কিতাপ এখনৰ জোখাবে গল্প এযুটি কেতিয়াবাই গোট খাইছিল। এখন প্ৰকাশ কৰিব লাগে বুলি, মোৰ কেউখন কিতাপৰ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত বনিষ্ঠভাৱে জড়িত হৈ থকা বন্ধু হীৰেন ভট্টাচাৰ্যই লাগিয়েই আছিল। সেইমতে এসময়ত কেইটামান গোটাই সাজু কৰোঁতেই, মোকে প্ৰকাশ কৰাৰ সুবিধাটো দিয়ক বুলি বামপুৰৰ কালৰ ডেকা এজনে প্ৰায় কাঢ়ি নিয়াৰ দৰে লৈ গ'ল যোৱা ১৬'৪।৮২ ডাবিখেই। ডেকাৰ আগ্ৰহ দেখি ভোল পৈছিলোঁ। তাতে ডেওঁক মোৰ লগত চিনাকি কবি দিছিল দুজন মাননীয় লেখকে। পিছে আমো হেৰাল, কমু'টিও। ডেকাৰ খবৰেই নাই আজিলৈকে। শুনিছো, ডেকাই আন দুজন মানব পৰাও প্ৰকাশ কৰোঁগৈ বুলি পাণ্ডুলিপি লৈ গৈ নোহোৱা কৰিলে। এতিয়া বুজিলোঁ ডেকাই ঠগিলেহে। আচলতে সেইটোও নহয়। ডেকাই আগতে আন প্ৰকাশকৰ লগত কাম কৰিছিল। সেইদৰে পোৱা বুদ্ধিৰে, নিজেও প্ৰকাশক হ'বলৈ মন মেলিলে। ঠিকাদাৰৰ যোগালিয়ে নিজে ঠিকাত হাত দিব খোজাৰ দৰে। ডেনে হাবিয়ালত কোনো দোষ নাই, দোষ হ'ল মুচিতে পকিষ খোজা আগ্ৰহাধিকৃত। মোৰ দৃষ্টি বৈ গ'ল, ডেওঁ লৈ যোৱা গল্প কেইটাৰ কেবাটাও কপি নাই মোৰ হাতত। বিশেষকৈ “ব'ম্ভিলাৰ ডালিয়া” নাম দি লিখা গল্পটোৰ বাবে। সেই নামেৰেই কিতাপখনো ছপোৱাৰ কথা আছিল। দুটা কপি কৰিছিলোঁ। আনটো নিছিল জুবোডৰ মহিলা এগৰাকীয়ে। তেখেতেও নতুনকৈ উলিয়াব খোজা কিতাপেই নে আলোচনী এখনত দিবলৈ গল্প বিচাৰি স্বামীক লগত লৈ মোৰ কাৰ্যালয়লৈকে আহি আছিল। তেখেতৰো খবৰেই নাই। গল্পটো বৰশীৰ পৰা এবাই যোৱা শ'লমাছৰ দৰে ‘বিয়োগাম’ নহলেও, পাঠকৰ হাতত দি ভাল লাগিল হেঁতেন।

এই সংকলনৰ গল্পকেইটা ১৯৮৩ চনৰ পিছৰ। তাৰে “ভুলে ভট্কে শিবিৰ” নামৰ গল্পটো, উত্তৰ প্ৰদেশ চৰকাৰে সাংস্কৃতিক বিভাগৰ যোগেদি প্ৰয়াগত পতা সৰু ভাৰতীয় লেখক শিবিৰ এটাত বহি লেখা। মাঘ-মেলা চলি আছিল তেতিয়া। গল্পটো ইতিমধ্যে ইংৰাজী, হিন্দী আৰু তামিল ভাষালৈ অনূদিত হৈ প্ৰকাশ পাইছে। দূৰদূৰণতো ওলাব পাৰে, হিন্দীত। গোট এটাই অস্বৰ্ণিত লৈ থৈছে যেনেকৈ। ওড়িয়ালৈকে অনূদিত হৈছে, প্ৰকাশ হোৱা বুলি গয় পোৱা নাই। “বজিয়া হাতী” ইংৰাজী আৰু হিন্দীত ওলাইছে। দিল্লীৰ “কথা” নামেৰে এতিয়ান এটাই সেইটো

গল্পৰ বাবে যচা পুৰস্কাৰ এটা যোৱা ৩০।১০।২২ তাৰিখে বাটুপতিয়ে প্ৰদান কৰে, বাটুপতি ভৱনত। “পুলকেশ বৰুৱা” ওলাইছিল ১৯৮৪ চনৰ অক্টোবৰ সংখ্যা “প্ৰকাশ”ত। সেই গল্পটোৰ এটা আমোদজনক কাহিনী আছে। ওলোৱাৰ পিছতে দূৰদৰ্শনত প্ৰচাৰ কৰিব পৰাকৈ গল্পটোৰ চিত্ৰৰূপ দিবলৈ আয়োজন কৰিছিল। গুৱাহাটীৰে গোট এটাই। তেনেতে অসমত চৰকাৰ সলনি হ’ল। নতুন বিধান সভাৰ অধ্যক্ষজনৰ নামটোও আছিল পুলকেশ বৰুৱা। সেইটো নিশ্চয় মোৰ দোষ নহয়। পিছে সেইবাবেই এই গোটটোৱে ছবিৰ কাম এৰি দিলে। মোক স্থগিছিল নামটো সলাই দিব পাৰিম নেকি। মই সিজনৰ নামটোকে পাৰিলে সলাই দিবলৈ পৰামৰ্শ দিলোঁ। “প্ৰকাশ”তে ‘বচিবৰ বোজাটো’ও ওলাইছিল। একেটা গল্পকে ১৯৯১ চনৰ বিহু সংখ্যা “পূৰ্বাচল”ত প্ৰকাশ কৰি দিলে মোক একো নজানোৱাকৈ। মোৰ বোধেৰে কাগজ চলাবলৈ তেনে কৰেই কোনো কোনোৱে।

গল্পৰ আঁৰৰ এইবোৰ কথাও পাঠকৰ বাবে আমোদজনক হ’ব পাৰে। সেই বিশ্বাসতে লিখি থলো।

আকৌ হীৰেন ভট্টাচাৰ্য। জানকী প্ৰকাশনৰ লগত প্ৰথম যোগাযোগ ভট্টাচাৰ্যৰে। কলিকতাৰ ছপাশালৰ লগতো। তেওঁলোকে আনকি কিতাপখনৰ কাৰিকৰী দিহাৰ বাবেও চিত্ৰিত্ৰ দিয়ে ভট্টাচাৰ্যলৈহে। মই প্ৰশ্ন এটা চাই দিওঁ মাত্ৰ। আৰু, বেছ মিজাই বেটুপাত আঁকি নিদিলে মোৰ গা জুৰ নপৰে। প্ৰকাশকে সাহ কৰি কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱা বাবে ভাল লাগিছে। পাঠক সমাজে গ্ৰহণ কৰিলেই হয়।

“আধাৰ”

জু-নাৰেডী বোড

গুৱাহাটী-৭৮১০২৪

অতুলানন্দ গোস্বামী

১৯/১২/২২

ଆଶ୍ରୟ

সূচী

আশ্রয়	১
উত্তরাধিকার	৩১
পুলকেশ বকরা	৬৬
শৃঙ্গার	৪২
বলিয়া হাতী	৪৮
অকলে অকলে	৫৭
বেবত ভেঙ্গৰ দাগ	৬৭
বচিব বোজাটো	৭৪
ভূলে ভট্কে শিবিৰ	৮৩
মোৰ ভেঙ্গৰ বোলেৰে	৯০
ধৰণী ঘাহীৰ দোভাৰ।	৯৭
টিফিনৰ টেমা	১০৪
উচ্ছেদ	১০৯
বেদখল	১১৬
কমলে কবিলে কি !	১২১
সৰম	১৩০
প্ৰতিশোধ	১৩৫

আশ্রয়

আচৰিত ! ইমান অকণমানি কুমাৰণী পোকটোৱে তাতকৈ চাৰি গুণমান ডাঙৰ, গধুৰো, পইতাচোৰা এটা ইমান হেলুৰঙে টানি ওপৰলৈ তুলি আনিছে ! থিৰিকিৰ চোকাঠৰ একাষে বেৰতে লগাই কুমাৰণী পোকটোৱে মাটিৰ বাহটো সাজি থকা কামটো যোৱা তিনি কি চাৰিদিন হ'ল, দেখি আহিছে বাণীয়ে । একেধৰে বহি থকা বাণীৰ পৰা পোকটোৱে অকণো আমনি পোৱা নাছিল । থিৰিকিখন বাতিঙ খোলাই থাকে । নাৰিবলৈ এৰি দিলে বাণীয়ে । আইন! তিনিখন ভঙা আজি প্ৰায় এমাহ হ'ল । লগাবলৈ কাৰো ধৰৰ হোৱা নাই । সেইখন থিৰিকি মাৰিলে বা নামাৰিলে, কথা একেই । কুমাৰণী পোকটোৱে সেইবাবেই নিশ্চিন্তমনে ক'বৰাৰ পৰা বোকা অকণমান শুভত লগাই আনি ধাপি গৈছে । অবিৰাম চলাচল । বোকাৰ চোপটো ঠেং একোটাৰে মিহিকৈ মিলাই থয় । আকৌ বোকা আনেকৈ । এটোপ । ভিল এটাতকৈ সৰহ নহয় । তাকে আনি আনি জলফাই এটাৰ সমান বাহ এটা সাজিলে । তলফালে বাণীয়ে লৈ থকা শেলিগডলৰ মূৰটো সোমাব পৰাকৈ ফুটা এটা । তালৈকে, ক'ত ধৰিলে জানে', পইতাচোৰা এটা এয়া টানি নি আছে । পাবলৈ, পাইছেই আৰু ! কিন্তু সেইটো বাটেৰে সোমাব কেনেকৈ পইতাচোৰাটো ?

কিন্তু আচৰিত কথা আৰু এটা । পইতাচোৰাটো জীয়াই থকাৰ কোনো চিন নাই অথচ তাৰ দীঘল শুং দুডাল লবচৰ কৰি আছে । বাকী দেহাটো অচেতন, অৱশ ; যেন কুমাৰণীটোৱে এটা মৰকিয়া ইনজেক্ছনহে দি আনিছে ।

আস্ ! মৰকিয়া, মৰকিন্ ! কানি থাকে বোলে সেইটো লবচত । ইনজেক্ছন দি মাহুক অৱশ, অচেতন কৰি পেলাব পাৰি । বাণীয়ে নিজে জানে সেইটো । বাকীকো কিয়া হৈছিল এসময়ত বহুত মৰকিন । আমৰ্কে একো একো সময়ত বাণীয়ে নিজে

বিচাৰি লৈছিল মৰফিয়া ইনজেকছন। প্ৰয়োজন হৈছিল, দেহটো চেপি পেলোৱা বৈ একোটাৰ উপশম ঘটাবলৈ। বিষ অস্ত্ৰভৱ কৰিব নোৱাৰাকৈ বাণী অচেতন হৈ পৰিছিল মৰফিয়াৰ প্ৰভাৱত। অৱশ্যে অৱশ্যে লাগিছিল পিছত! দেহাই গমকে নাপাইছিল ক'ত কেনি কিমান বিষায়।

অতিয়াও মনত পৰিলে ঘামি উঠে বাণী। সেইবোৰ কথা মনত পৰিব নোৱাৰাকৈ, তেনে কিবা এটা দৰবেৰে বাক চিন্তাক অৱশ্যে অচেতন কৰি দিব পাৰিনে? ওলাইছেনে চাগৈ তেনে কিবা দৰব? পিলেই হওক বা ইনজেকছনেই হওক, মাহুহটো শুষ্ক থাকিব, কিন্তু মনলৈ কোনো চিন্তা আহিব নোৱাৰিব! পৃথিৱীৰ বিজ্ঞানে পাৰিছেনে বাক তেনে ধৰণৰ কিবা দৰব আৱিষ্কাৰ কৰিব? ওহো, উন! নাই বাণীয়ে তেনে ধৰণৰ কোনো খবৰ। কাগজে-পত্ৰয়ো পোৱা নাই তেনেকুৱা আশা দিব পৰা বাতৰি।

যোৱা কিছুদিন ধৰি অৱশ্যে কাগজ-পত্ৰৰ নগতো বাণীৰ কোনো সন্স্পৰ্ক হোৱা নাই। দিনটোৰ কাগজখন বিচাৰিবলৈ বাণীৰ সংকোচ হয়। এমাহমানৰ আগতে কাগজখন বিচাৰি ছুৱাবনে তিনিবাৰ কোনোবা এটাক মাতি আছিল। বিনোদৰ বৈগুণ্যে চান্দৰৰ আগত হাত এখন মোহাৰি মোহাৰি আনখন হাতত কাগজখন লৈ আহি এষাৰ কথা কৈ পেলাইছিল। কঠোৰ অৱশ্যে মুখত হাঁহিব আভাস এটাও আছিল, "আপোনাক কাগজখন আনি দিবৰ বাবেই কোনো বহি থকা নাই নহয় বাইদেউ!" পিছে সেই হাঁহিটোৱে কথাষাৰৰ তিক্ততা বা মনৰ বিতৃষ্ণাখিনি ঢাকি ৰাখিব নোৱাৰিলে!

সেইবোৰ ঢাকি কোনোও ৰাখিব নোৱাৰে আজিকালি। বখাৰ চেষ্টাও নকৰা হ'ল। মাক ঢুকোৱাৰ পিছৰ পৰাই মন কৰিছে বাণীয়ে বিনোদ-বিনয়হঁতৰ আগৰ উজ্জ্বল এম ক'মি গৈছে। বাইদেউ বুলিলে যিটো বিনয়ে তাহানি মাটিতে কামোৰ এটা মাৰিব পাৰিছিল, সেইটো বিনয়েই ছমাহমানৰ আগতে এষাৰ কথাৰে বাণীৰ হিয়া থকা-সৰকা কৰি পেলাইছিল। সৰু কথা। তাৰো চোকটো বাণীৰ মনৰ পৰা মাৰ যোৱা নাই। বিশেষকৈ তাত থকা ইজিত-টাৰ বাবে!

বাণীৰ চকিখনত যোৱা তিনি বছৰমানৰ পৰাই মাত ওলায়। চকাকেইটাৰ চায়াৰ ঢটা ক্ষয় গৈ গৈ চেপেটা হৈ গ'ল। তাকে সলাই চকিখন মেৰামত কৰাই দিবলৈ খাটিছিল বাণীয়ে। "চকিখনৰ দাম কিমান আজিকালি ভাবি চাইছনে বাইদেউ, আছেনেকি তোৰ হাতত টকা? আক লাগিবনে কিমান দিনলৈ?"

টকা নাই। হুইল চেয়াৰ এখন কিনিব পৰা বা মেৰামত কৰাই লোৱাৰ জোখানে

লগা টকাও নাই বাণীৰ। কিন্তু 'লাগিবনো কিমান দিনলৈ' কথাবাবৰ মানে ? সিহঁতে বাণীৰ অভিশ্বকে নাকচ কৰি দিলেনেকি ? বিনয়ে সেই হ'বে সেই আধাৰ কথা কোৱাতকৈ, বাণীৰ গালত ঠাচকৈ চৰ এটাকে মাৰি নিমিলে কেলেই ! তাকে কৰা-হেঁতেন হয়তো বাণীৰ বুকুৰ পোৰণিটো ইমান বেছি নহ'লহেঁতেন।

এইখন চকিৰ বয়স পোন্ধৰ বছৰ পাৰ হ'ল। সিও দৈনিক ব্যৱহাৰ কৰোঁতে যথেষ্ট কষ্ট পায়। ঘ'হিলে ক্ষয় যোৱা শিশুৰ দৰেই চকিখনৰে। এটা আয়ুস থাকে ! অথচ ইয়াৰ আগবখন চাৰি বছৰ নো হওঁতেই সলোৱা হৈছিল। চকা এটা অলপ সোলোক-চোলোক হোৱা বাবেই সেইখন আঁতৰাই এইখন কিনা হৈছিল। অৱশ্যে তেতিয়া দেউতাক আছিল বাণীৰ।

দেউতাক থকা বাবেই কথাবাবৰ বেলেগ আছিল তেতিয়া। বাণী দেউতাকৰ একমাত্ৰ ছোৱালী, প্ৰথম সন্তান। বাণীৰ বাবে কৰিব নোৱাৰা কাম একোৱেই নাছিল দেউতাকৰ। সামৰ্থ্যই জোৰালৈকে সকলোঁখিনি কৰিছিল।

আচলতে সেইটো নহয়। বাণীৰ বাবে অহোঁসাধ্য কৰিবলৈ যাওঁতে সামৰ্থ্যই টুটি আহিছিল দেউতাকৰ। বাণীৰ দেউতাক আছিল স্বৰ্গীয় বিপিন চন্দ্ৰ বৰুৱা। সাধাৰণ মধ্যবিত্ত লোক। আৰ্জন তেনেকৈ লেখত ল'বলগা একো নাছিল। প্ৰাথমিক চিকিৎসাবোৰৰ খৰচ গেটেইখিনি গাড়ীৰ মালিকে লোৱাত যথেষ্ট সকাহ পোৱা গৈছিল। হ'লে কি হ'ব। পিছত বহুত কাম কৰিব লগা হ'ল। সেইবোৰৰ জোৰা মাৰোতে তেনেই জুৰুলা হ'ল মাহুহজন। আকস্মিক দুখটো এটাই একমাত্ৰ জীয়েকৰ ভৱিষ্যৎ সম্পূৰ্ণ আন্ধাৰ কৰি দিয়া চকুটোৱে এনেয়ে জড়ৰিত কৰিয়ে পেলাইছিল। সেয়ে তেখেতৰ মৃত্যুকো আঙুৰাই আঁনিলে।

মৰাৰ আগতেই, বাণীয়ে যাতে কোনো কথাতো অসুবিধা নাপায় তাৰ ব্যৱস্থা বুলি কোঠাটো সজাই দিছিল। হুইল-চেয়াৰখনেৰে ইফাল সিফাল কৰিব পৰাকৈ দুৱাৰবোৰ বহল কৰা, কোঠাৰ গাতে যুৰোপীয় চানেকিৰ পায়খানাটো সজাই দিয়া, গা-ধোৱা ঘৰটোত সুবিধা লগাই দিয়া কামবোৰতে বেছ শকত পুৰ্ণি এটাই আঙিৰ লগা হৈছিল স্বৰ্গীয় বৰুৱাই। অকণো আক্ষেপ নকৰাকৈ সেইবোৰ কৰি দিছিল। বুকুৰ আগমুহ যেন ছোৱালীজনীৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় কামখিনি কৰোঁতে স্বৰ্গীয় বৰুৱাই অকণো কাৰ্পণ্য কৰা নাছিল। পিছে তাকে কৰোঁতে, ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে স্বৰ্গীয় বৰুৱাই পিছৰ ল'ৰা দুটাৰ ভৱিষ্যৎ সজাবনাকো কোঁচ খুৱাই পেলাইছিল। সেই বিষয়ে একো চিন্তা নকৰিলে তেখেতে।

মৰিবৰ সময়ত বিনোদৰ হাত এখন নিজৰ বুকুত থৈ কৈছিল, "বাণীক চাৰি। তাইৰ মনটোত দুখ দিলে মই কিন্তু সিপুৰীতে: শান্তি নাপায়।"

সিপুৰীত দেউতাকে কি পাইছে, নাপাইছে চাবৰ বা জানিবৰ উপায় নাছিল বিনোদৰ। কিন্তু মৰাৰ আগে আগে বিনোদক তেনেকৈ কৈ যোৱা বাবেই নেকি বিনোদে বায়েকক মুখেৰে টান কথ' এৰাৰো কোৱা নাই আজিলৈকে। আৰু এই পুৰীত সিহঁতৰ পৰিয়ালটোৱে কেৱল অশান্তিকৈ কঢ়িয়াই অনা বায়েকজনী যে এটা দুৰ্ভাগ্য বোজা হৈ বিনোদ-বিনয়ৰ কান্ধত ভৰ দি আছে, সেই ভাৱ বিনোদৰ কথা-বতলা, আচাৰ-ব্যৱহাৰতো প্ৰকাশ পাবলৈ ধৰিলে।

বাণীৰ বোজা স্বৰূপ হৈ থাকিবৰ অকণো ভাবিয়াস নাই। ইচ্ছা নপাকিলেও, ভায়েকহঁতক সকাহ দি কেনিবা আঁতৰি হেৰাই যাবৰ উপায়ো নাই বাণীৰ। একমাত্ৰ উপায় আছিল আত্মহত্যা কৰাত। পিছে সেইটো কবিতলৈ আৱশ্যকীয় সাহস গোটাব নোৱাৰিলে বাণীয়ে। সেইটো মনোবল নাপালে।

অথচ এটা দিন আহিছিল যিদিনা সন্ধ্যা, সন্ধ্যাতন অৱস্থাবে, সাধাৰণ সামাজিক বাস্তব মাজতে বাণীৰো এখন নতুন ঘৰলৈ গৈ আন এখন নতুন ঘৰ পতাৰ সকলো সম্ভাৱনাই উজ্জল হৈ দেখা দিছিল। সেয়ে হোৱাহেঁতেন এইখন ঘৰো আহুকাল নোহোৱাকৈ সাধাৰণভাৱে চলি থাকিও বিনোদ-বিনয়হঁতৰ পঢ়াশুনাখিনিয়েই কিছু উৰাই গৈ ভাল চাকৰি-বাকৰি একোটা পোৱাৰ সুবিধা ওলালহেঁতেন। নহ'ল। একোৱেই নহ'ল। এজাক অকালতে অহা ধুমুহাই গোটেইবোৰ ছাৰখাৰ কৰি থৈ গ'ল।

বিয়াৰ বন্দৱস্ত হোৱাৰ পিছতো, বাণীয়ে ইচ্ছা কৰা বাবে এম এ পঢ়িবলৈ যোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। সেইবাবে ল'ব লগা চাৰ্টাৰ্ডকিৰেট এখন আনিবলৈ এদিন কলেজলৈ গৈছিল বাণী। নিয়তিয়ে পিছ লৈছিল বাণীৰ।

বালি কঢ়িয়াই অনা ট্ৰাক এখন বৰ বেগেৰে আহি থাকোঁতে কিবা টাই-বড এও নে তেনে কিবা এটা ছিগি থাকিল। ড্ৰাইভাৰে চম্ভালিব নোৱাৰিলে। বিজুতিত বাণীক খুন্দিয়াই ওফুৰাই পেগালে।

মৰাহেঁতেন ভালেই আছিল। এটা বাস্তব পৰিবেশন কৰিলেহেঁতেন স্থানীয় বাস্তব দিওঁতাই। পিছে বাণী নমৰিল। ভৰি দুখন শুকান মৰা ঠাৰি ভঙাদি ভাঙি থৈ গ'ল। দুয়োখন ভৰি কাটি পেলাবলগীয়া হ'ল; এখন আঁঠুৰ ওপৰত এখন ঠিক আঁঠুতে!

লগে লগে ধবনলৈ নামি আহিল এক অস্বহীন অমাবন্তা।

ভৰি দুখন কটাৰ আগে পাছে বহুত মৰকিয়া ইনজেকছন ল'ব লগা হৈছিল বাণীয়ে। তাৰো একো একোটাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল অদ্ভুতভাৱে। হস্পিটালত পৰি থাকোঁতে, পিছলৈ বাণীক আঁঠুজি বহি থাকিব পৰাকৈ ব্যৱস্থা কৰি দিয়া হৈছিল। বিষবোৰ

ক'মছে। কট! অংশ ছটাৰ ছাল শুকাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। তেনে অৱস্থাত একো-
দিনা কাপোৰৰ তলতে থকা খণ্ডিত ভৰি দুখনলৈ বহুত সময় একেথৰে চাই থাকি হঠাৎ
বাণীৰ মনত পৰে ভৰি দুখন নাই! এই অবিশ্বাস্য সত্যই মনটো চেপি খুন্দা কোঁচ
খুৱাই দিয়ে আৰু লগে লগে গোটেই দেহাটো অৱশ কৰি পেলোৱা অসহ্য বিষ এটা
উঠে। অস্থিৰ হৈ পৰে বাণী। বুৰু, পিঠি, কপাল ঘামি উঠে। শেষত ব'ব নোৱাৰি
কাঁতৰভাৱে বাণীয়ে চিঞৰি দিয়ে। ডাক্তৰ, নাৰ্চ আহি বোধ কৰো একো দুখিব
নোৱাৰিয়েই ইনজেকছন একোটা দি দিয়ে। বাণী অচেতন হৈ পৰে।

চেতনা পালেই বাণীয়ে বেছিভাগ সময়তে উমান পাইছিল, তেওঁৰ ঘামত ভিত্তা
কপালখন মোহাৰি মুখেৰে এখাৰো কথা নোকোৱাকৈ, বহুত সময়ৰ পৰা কাষতে বহি
আছে অৰূপদা। অবিলম্ব শৰ্মা। ঘৰৰ পৰা সকলো সময়তে থাক বা কেউজাক আহি
বহি থাকিবহি নোৱাৰে। তেনেকুৱা অকলশৰ্মায়া মুহূৰ্তবোৰত, বেছিভাগেই বাণী
অচেতন হৈ থকা অৱস্থাত নীৰৱে বহি থাকেহি অৰূপ।

সেই অৰূপদা হেৰাই গ'ল। আচলতে হেৰাল বাণীৰ বিয়াৰ বন্দনন্ত হোৱাৰ দিনৰ
পৰাই। বাণীহঁততকৈও নিঃশব্দ পৰিয়ালৰ ল'ৰা অৰূপ। সাংসাৰিক দৃষ্টিত একেবাৰে
অযোগ্য ল'ৰা। কিন্তু তেওঁৰে চৰিত্ৰত এটা অদ্ভুত মোহনীয়তা দেখা পাইছিল বাণীয়ে।
কিন্তু সিমানেই।

অকল চুবুৰীতে নহয়, গোটেই নগৰখনৰে চিনাকি মাহুৰৰ ঘৰত সন্ধ্যা-নিকাশ
এটা হ'লে অৰূপ নহ'লে নহয় কাৰো। সকলো কাম অতি নিয়াৰিকৈ কৰিব পৰা,
একান্তভাৱে নিষ্ঠৰযোগ্য এই অৰূপ নহ'লে একো নচলেই বুলিব পাৰি। কিন্তু অৰূপৰ
নিজৰ ঘৰখন নিয়াৰিকৈ চলিছেনে নাই কোনেও খবৰ কৰা বুলি বাণীয়ে নাজানে।
ককায়েক এজন আছে। অৰূপকো মিউনিচিপেল ব'ৰ্ডত চাকৰি এটা দিয়া বুলি
জানিছিল। পিছে সেই কাম নকৰিলেই নে এৰিয়েই দিলে কাকো হুঁচি জানি ল'ব
পৰা নাই বাণীয়ে।

হস্পিতালৰ পৰা ঘৰলৈ হুইল-চেয়াৰ এখনেৰে সৈতে লৈ আহাৰ পিছৰ পৰাই সেই
যোগাযোগ প্ৰায় হেৰাই গ'ল। যেনেকৈ হেৰাই গ'ল বাণীৰ নতুন জীৱনৰ সম্ভাৱ-
নাটো। ল'ৰাৰ ঘৰৰ পৰা বাণীৰ ছুৰটনাৰ বাবে আন্তৰিক সমবেদনা জনাবলৈ অহা
খুডাকজনৰেই পাকে-প্ৰকাৰে হুঁচিছিল এতিয়া জানো বিয়াৰ কথা ভবা উচিত?

উচিত অসুচিত বিচাৰ কৰিব নোৱাৰিও বাণীয়ে ইনজেকছন ল'ব লগা হৈছিল।
বতৰাৰ। বহুদিনলৈ মাজে মাজে ভাবিছিল, জীৱনটো চকিখনৰ দৰেই এটা আচৰাৰে
হৈ পৰিলনেকি? সম্পূৰ্ণ অৱহেলিত আচৰাৰ এটা।

দেউতাক চ'য়াই থকাটোকে বাণীয়ে একো উপলব্ধি কৰা নাছিল। ভায়েক দুটাৰ আচাৰ-বাহুৰাৰো অল্পকূল আছিল।

পৰিৱৰ্ত্তন আহিবলৈ ধৰিলে দেউতাক ঢুকোৱাৰ পিছত। বাণীৰ সংস্কৃতিধাৰণা কৰাৰ পিছতে; বাণীৰ মূখৰ হাঁহিটো দেখি থকাৰ আশাতে দৰ্শনা পাবলৈ দিনা হাতত কিবা এটা লৈ আহি দেউতাকে, সাধাৰণ বস্ত্ৰ একোটা। তাকে পোনে পোনে আহি বাণীৰ হাতত দিয়াহি নিয়মিতভাৱে পাই থাকি থাকি পিছলৈ তেনেকৈ কিবা এটা পোৱাটো বাণীয়ে স্বাভাৱিকভাৱে আশা কৰিবলৈ ল'লে। প্ৰাথমিক স্তৰত শাড়ী, ব্লাউজৰ কাপোৰৰ পৰা পিছলৈ, মিঠাই, চকলেট, ডানমুটলৈ নামি গৈছিল যদিও টোপোল এটা আহিছিল। দেউতাক ঢুকোৱাৰ পিছত কোনোবা এসময়ত সেইটো বন্ধ হৈ গৈছিল।

চাকৰিৰ মাদ শেম হোৱাৰ আগতে বাণীহঁতৰ দেউতাক ঢুকাল। সেই লৰীখনে বাণীৰ ভৰি দুখন ভাগ্ৰোতে তাৰ আঘাতটো আহি পৰিছিল দেউতাকৰ হিয়াত। সেই আঘাতেই তেখেতক বাণীহঁতৰ পৰা আঁতৰাই লৈ গ'ল। মাকে পাৰিবাৰিক পেন্সন এটা পাবলৈ ধৰিলে।

ঠাণ্ডাতে এদিন মনত পৰি কথাৰ মাজতে মাকে বিনোদক এদিন কৈছিল, “তাঁইক বহুত দিন একো এটা দিয়া হোৱা নাই। দিবি অ’ আনি শাড়ী-চাৰিকে এখন পাৰিলে।” শাড়ীখন আচল কথা নহয়, কিবা এটা আনি হাতত দিয়াটোহে আচল কথা। বিনোদৰ বিস্কোভ জাধুৰ খাই উঠিল। একো নতবাকৈয়ে কৈ দিলে, “নতুন শাড়ী পিন্ধি বাইদেৱে নাচিবলৈ যাবনেকৈ মা? অনাহক পইছা এগাল ভাঙিবলৈ ক’ব নালাগে নহয়।” এইটোও নাভাবিলে বিনোদে যে সিটো কোঠাৰ পৰা বাণীয়ে তাৰ কথাখাৰ হুজুনাটক থকা নাই।

এপলকৰ বাবে বাণীৰ সিৰা-উপসিৰাৰ তেজৰ সোঁত বন্ধ হৈ গৈছিল। দেহাৰ সকলো অঙ্গুহুতি শুক হৈ গৈছিল। চকু দুটা ডাঙৰকৈ মেল খাই থৰ হৈ গৈছিল।

বিনোদৰ কথাৰ উত্তৰত মাকে কি কৈছিল বাণীয়ে হুজুনিলে। সেই মুহূৰ্ত্তত বাণীৰ মনত পৰিল দেউতাক ঢুকোৱাৰ কথা। মনত পৰিল দেউতাকে বাণীৰ প্ৰতি কৰা শত্ৰুতাৰ কথা। দেউতাকৰ অবিবেচনাৰ কথা। হয়তো, সদায় ইটো সিটো বস্ত্ৰৰ টোপোল এটা আনোতে কৰা খৰচবোৰে ভাঙব হৈ অহা ল’ৰা দুটাক জমায়ে বঞ্চিত কৰি অহা নাছিল জানো। বাণীয়ে হাতত উল বা কুকচা এডাল ল’লেও দেউতাকে বাধা দিছিল, সেই কামবোৰক বাণীয়ে অৱলম্বন হিচাপে ল’বগৈ লগা হয় বুলি। তেনে কৈ বাণী ছোৱালীজনীক এটা টোপোলালৈ কপাতবিত কৰা হোৱা নাছিল জানো।

এতিয়া বিনয়ে কোনোবা বাৱসায়ী এজনৰ ঘৰত পুৱাৰ পৰা গধূলিলৈকে লেখাৰি নিছিগাকৈ কাম কৰি ভাত-মুঠিৰ দিহা কৰিবলৈ ল'ব লগা কথাই বিনোদৰ মনটো কঁকৰ কৰি পেলাইছিল।

বাণীৰ গা-মন একবাৰে কোঁচ খাই গ'ল।

সেয়ে সূচনা।

বিনোদৰ মুখেদি প্ৰকাশ পোৱা সেই অকণমানি কোঁতৰ আঁৰত যে এটা আগ্ৰেগ-গৰিয়ে গঢ় লৈছে সেই কথাও ক্ৰমে বাণীয়ে উপলব্ধি কৰিবলৈ ধৰিলে।

সেইটো আগ্ৰেগগিৰি কেঁচা হৈ থকা দীঘলীয়া পৰ্ব মাৰুতে চলমান সংসাৰ চাপি আহিল। বাণীহঁতৰ ঘৰলৈকো বহুত পৰিৱৰ্তন আহিল।

বিনয়কো সমৰ্থ বুলি ভবা এঘৰ মাছুহে যচা ছোৱালী এজনীৰ লগত বিনয়ৰ বিয়া হৈ গ'ল। বাণীৰ কোঠাটো বাদ দি ঘৰটোত এবাৰ চুপ-তেল দিয়া হ'ল। নতুন কইনাক নিয়ম ৰাখি বাণীক সেৱা কৰাবলৈ আনোতে চুবলৈ ভৰি নাপাই কইনাই 'মুখকৈ' ঠাতি দিয়াটো বাণীয়ে শুনিলে। মুখখন ক'লা পৰি গ'ল বাণীৰ।

তাৰ বোধ কৰা দুবছৰ নোহওঁতেই বাণীৰ মাক ঢুকাস আৰু বিনোদে এটা চাকৰি পালে।

ঘৰখনলৈ এফালৰ পৰা এটা পোহৰ অহা যেন দেখা গ'ল। তাৰে আলমত এদিন বিনোদৰো বিয়াখন পান্টি দিয়া হ'ল। এইবোৰ সাল-সলনি হৈ থাকিল যদিও বাণীৰ অৱস্থাৰ কোনে পৰিৱৰ্তন নহ'ল। বাণী সেই অৱাকনীয় বোজ হৈয়ে থাকি গ'ল।

দুয়োজনী বোৱাৰী দুয়োটা ভায়েকৰ বিপৰীত স্বভাৱৰ। বিনয় বিনয়ী কিন্তু বোৱাৰী মুখৰা। বিনোদৰ থং বেছি, ছোৱালীজনী কিন্তু শান্ত। ঘৰখনৰ পৰিবেশ তেনে অৱস্থাতে স্তম্ভৰ হৈ থাকিব পাৰিলেহেঁতেন, একমাত্ৰ বাণীৰ বাবেই হোৱা নাই।

“চাকোলা জেপাহ এজনী আছে অ' তোৰ, দুওৱা-পথলাৰ পৰা খুৱাই-বুৱাই দিৱালৈকে সকলো দায়িত্ব তই ল'ব লাগিব।” কথাত বহু সানি বিয়াৰ আগতে বিনয়ৰ ঘৈণীয়েক নীৰাক সকাঁয়াই দিছিল কোনোবা আত্মীয় এজনে। সেইজনী চাকোলা বাণীলৈ কোনোপ্ৰকাৰে মৰম সোমাব নোৱাৰিলে নীৰাক মনত।

বিনোদৰ ঘৈণীয়েক অনীতাক কোনোবাই তেনেকৈ সাৱধান কৰি দিছিল নে নাই ক'ব নোৱাৰি। কিন্তু বাণীক দেখিয়েই “আয়ে দেখি” হ'চক সহানুভূতি এটাই ঠাই পাইছিল তেওঁৰ মনত।

সেইবোৰে কিন্তু বাণীক পৰিয়ালৰে এটা প্ৰাণী হিচাপে ধৰি ৰাখিব পৰা নাই। বাণী নথকাইহেঁতেন কোঠাটো আজৰি হ'ল হেঁতেন, বাণীক আজীৱন এনেকৈ পুহি থাকিব লাগিব, বাণীৰ বাবে হোৱা খৰচবোৰ ৰাখি হ'ল বহুত দৰকাৰী কাম কৰিব পৰা হ'ল হেঁতেন আদি কথাবোৰে বেলেগে বেলেগে দুই ভাই আৰু দুজনী গোৱাৰীৰ মনত প্ৰতিক্ৰিয়া কৰি থাকিল।

কলম্বুৰূপে বহুত দিন আবেগৰ চাহকাপ দিওঁতা নোলাল। বাহিৰত মেলি দি চান্দখন সূমাই আনি ধওঁতা নোলাল। গা-ধোৱা চাবোনকণ শেষ হ'ল, নতুন এটুকুৰা আনি দিওঁতা নোলাল। এবাৰ পেটৰ কামোৱণি এটা হওঁতে বেলেগে বেলেগে কেউটাক কোৱা সংগে লব এটা আনি দিওঁতা নোলাল।

আনকি অত্যন্ত হৈ এদিন 'বিহকে অকণ আনি দিবি' বুলি ক্ষোভেৰে কওঁতেও কোনোও বিহ অকণ আনি নিদিলে।

"পৰাহেঁতেন দিপোৱেইহেঁতেন আনি" বুলি ভয়ে ভয়ে ভাবিছিল নাৰাই। "সেই-টোৱেই বাকী আছগৈ তোৰ" বুলি মুখৰ ভিতৰত ক'লে বিনোদ।

তেনে এটা অৱস্থাইলৈ আহিল বাণী। মূৰৰ চুলিবোৰ দুয়োফালে পকিবলৈ লৈছে। এছোৱা নথকা দেখাটোও অৱশ্যে হৈ অহা যেন লাগিছে দিনে দিনে। কোঠাটোৰ বেৰ, ছাল, দুৱাৰখিৰিকিবোৰলৈ চাই হতাশ হৈ ভাৱে বাণীয়ে—এইটোৱেই আজ্ঞা হ'ব পাৰেনে? বহুত সময় একেধৰে খিৰিকিৰে দেখা আকাশখনলৈ চাই থাকি বাণীৰ বতাহৰ মাজত হেৰাই যাবৰ মন যায়। সেইটো সম্ভাৱনা নথকা বাবে গাৰ বলেৰে চকিৰ হাতোৰা দুটাতে খামোচ মাৰি ধৰে।

এদিন সকলো সন্ধ্যা, সকলো লাজ কান্দি কৰি এটা সিদ্ধান্ত লৈ পেগালে বাণীয়ে: অনীতাক খুজি কেইখিলামান কাগজ আৰু পেন্সিল গোটাই লৈ এখন চিঠি লিখিবলৈ ল'লে। একেবাৰতে শেষ কৰিব নোৱাৰি, বৈ বৈ দুদিনমানত লিখিলে।

বিনোদে এবাৰ দূৰৰ পৰা দেখি অনীতাক সন্নিহিত, "বাইদেৱে আজীৱন" লিখিছে নেকিহে?" ঠাট্টাৰ সৰুটো বুজি পাই অনীতাই কৈছিল, "তেনেকৈনো কয় কিয়!"

আজীৱনীয়েই হয়। ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়ি অহা হতাশা, ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়ি অহা অৱহেল আৰু ক্ৰমান্বয়ে টুটি অহা দেহৰ শক্তিৰ এটা কৰণ বৰ্ণনা দি বাণীয়ে অকণপাক জনাই দিব খুজিছে তেওঁৰ বৰ্তমান পৰিস্থিতিৰ কথা! স্নিহা, দিব পৰিবনে অকণপাই তাহানি দিয়াৰ দৰে নিঃসঙ্গ সময়ৰ সঙ্গ? কণাগত হাত থৈ, বাম মছি দিওঁতে বিনিময় কৰা উত্তাপটো দি পাবিবনে বাণীক সজীৱীভাৱে কৰিব? বাণীয়ে সন্নিহিত সময়ত

কাৰবাৰ কোমল। তপত বৃদ্ধ এখনত মৰণটো ক'বলৈ বৰ হেঁপাহ কৰিছে। অকপলাৰ বৃদ্ধখন আছেনে বাক এতিয়াও উকা হৈ ? বাগীয়ে বহুত কথাৰ মাজত, মাজে মাজে পোৰা একোটা খবৰৰ পৰা গম পাইছে অকপলা ক'ত আছে, কি কৰি আছে। সেইবোৰ যদি গঁচা হয় আৰু এইখন চিঠি যদি ঠিকনামতেই পায়গৈ, অকপলাই বাক এণ্টক লৈ যাবহিনে তেওঁৰ ওচৰলৈ ?

২

ভাস্কৰজন তেনেই ল'ৰা মাহুৎ। মুখখন কোমল। দেখি মৰম লাগি গ'ল শৰীৰ। ভাস্কৰৰ ওচৰলৈ অহাৰ কাৰণটো ক'বলৈ এথেষ্টক ধমকি ব'ল তেখেত। ভাস্কৰে তললৈ মুকৰি কিবা এটা লিখি আছে। লিখোতে যেন কিবা আশ্বাস পাইছে। কিবা অসন্তুষ্টি এটা যেন চকুৰে-মুখে ওলাই পৰিছে ডেকা মাহুৎজনৰ। শৰ্মাই ক'লে কথাটো।

“কমান বয়স বুলিলে মাহুৎ গৰাকীৰ ?”

“পকাছ পাৰ হৈ গৈছে হ'বলী !”

“আপোনাৰ কিবা হয় ?”

“মোৰ ভনী বুলিয়েই ধৰক—।”

“মই পিছে নিজৰ গাড়ী লৈ যাব লগ হ'লে ইয়াতে পকাছ টক দিব লাগিব আগতে।”

শৰ্মা ততক খাই ব'ল অলপ পৰ। তেখেতে আনিছিলহে মুঠেই পকাছ টক। ভাস্কৰক দিব লগাখিনি বোগীৰ ঘৰতে দিয়া হ'ব বুলি ধৰি বৈছিল। এতিয়া অলপ ফল-মূল আৰু আন তেনে পথ্য কিবা এটা কিনি নিয়াৰ কথা। সংকোচেৰে ভাস্কৰক ক'লে কথাটো। ভাস্কৰে তিহু টকা খুজি লৈ বাকী টকাৰে কি কিনি কিনি আনকগৈ বুলি শৰ্মাক বিদায় দিলে। কিনি সোনকালে আহকগৈ। ভাস্কৰৰ ঘৰৰ পৰাই ওলাই যাব লাগিব।

শৰ্মাই সেইমতেই এলাবকণ কৰি আহি। সময়মতে ভাস্কৰৰ সৰু গাড়ীখনত উঠি ল'লেহি।

বাট বেয়া নহয়। দুয়োফালে চাহ-বাগিচা। কেঁচা চাহৰ গোস্ব ওলাইছে। বাগিচাত এতিয়া কলম দিয়া হৈ আছে। সেইবাবেই গোস্বটো। শৰ্মাই বুজাই দিলে। ভাস্কৰে একেবাবে নজন। নহয় কথাটো। তথাপি একো নকৈ গাড়ী চলাই থাকিল।

সময় প্ৰায় এঘণ্টাই লাগিল। নগৰৰ কথাই নাই। জনবলতিৰে গাঁওবোৰো এৰি পাছাবৰ নামনি পালেহি।

“আক বহুত ঘাব লাগিবনেকি ?” ডাক্তৰে অলপ যেন বিবক্তি পাইছে শুধিলে :
আগতে জনাইভেন ইমানদূৰ কিজানি ডাক্তৰ নাছিলেইভেন ।

“নাই, ব'লক, আক মত-বাৰ মিনিটমান গ'লেই পামগৈ ।” শৰ্মাৰ কথাত এটা
আকৃতি । বোগিনীৰ সঁচাকৈয়ে চান । জনা দৰ-জাতি থুৱাই, জৰা-ফুকা কৰি বা
সেক-পোতক দিও একো ফল পোৱা নাই । আটাইবোৰ টাউনৰ পৰা ডাক্তৰ এজন
অনি দেখুৱাবলৈ বৰকৈ ধৰিলে । শৰ্মাৰো তেনে ধৰণৰে ইচ্ছা এটা হ'ল । সেইবাবেই
কাৰো কৰি, গাড়ী থক; এইজন ডাক্তৰকে লৈ আহিছে ।

“আচলতে আমাৰ গাঁওখন নতুনকৈ পতা : গোটেইবোৰ মানুহ নতুনকৈ বহা ।
অলপ আছুতীয়াকৈ, দূৰত, গাঁও পতি লৈ থাকিবলৈ নৈছোঁক ।” শৰ্মাই ডাক্তৰৰ
মনৰ সন্দেহ মাৰ নিয়াবলৈ ক'লে :

“আটাইবোৰ একে পৰিয়ালৰ নে ?” ডাক্তৰে শুধিলে ।

“একেটা পৰিয়ালৰে নাছিলোঁক । এতিয় পিছে আমি গোটেইবোৰ মিনি
পৰিয়াল এটাহে । ব'লক দেখিবই নহয়— ।”

গাড়ী গৈ সৰু গাঁও এখনত সোমায়গৈ । সেইখনেই পিছে গম্ভীৰ গাঁও বুলি
ডাক্তৰে নাভাবিলে । চুই ক'তিনিটামান সৰু সৰু জুপুৰি পাৰ হৈয়ে বাটৰ সোফানে
এটা স্কুল ঘৰ দেখা গ'ল । ঘৰটো আৰু চোতালখন দেখি ডাক্তৰৰ বৰ ভাল লাগিল ।
মুখৰ পৰা ওলায়ে গ'ল, “বৰ ধুনীয়াকৈ ৰাখিছে দেই ঘৰটো । আজিকালি বাগানৰ
বহুৱাবোৰো বেছ চোখীন হৈছে ।”

শৰ্মাৰ মুখত হাঁহি এটা ওলাল । হাতেৰে ডাক্তৰৰ হাতখন চুই গাড়ী ৰাখিবলৈ
ইঞ্জিত এটা দিলে । স্কুল ঘৰটোৰ পৰা অলপ দূৰ গৈয়ে গাড়ী ব'লগৈ । শৰ্মাই
তেখেতৰ ফালৰ ছুৱাৰখন খুলি নামিবলৈ লওঁতে ডাক্তৰে প্ৰশ্নসূচক দৃষ্টিৰে চালে
এবাৰ মুখলৈ । মনে মনে ভাবিলে এইখন গাঁও এই মানুহজনৰ পৰিয়ালৰ হয় জানো ?
দেখাতে বুজা যায় ঘৰবোৰ একোটা চাপৰ জুপুৰি । পিৰালিবোৰ নিকাঠক মছা ।
চোতালবোৰো চিকুণাই থোৱা । বাগিচাৰ বহুৱাবোৰেহে এনেকৈ ৰাখে বস্তি পাতি
থকা ঘৰবোৰ ।

শৰ্মাই একেটা হাঁহিকে মাৰি আছে । মাত দিলে, “আহক ।”

ডাক্তৰে প্ৰায় উপায় নোপোৱাৰ দৰে ছুৱাৰ খুলি নামি আহিল । হাতত
বেগটো ।

“এইখনেই আমাৰ গাঁও ।” যেন সন্দেহ ওচাবলৈহে শৰ্মাই ক'লে । ডাক্তৰ অৱাক ।
তথাপি নিশ্চিত হ'বৰ বাবেই শুধিলে, “আপোনাৰ ঘৰ ?”

“যোৰ ঘৰটো এৰি থৈ আহিলো।। সোটা যোৰ ভনীজনীৰ ঘৰ, ব'লক।”

ভনীয়েকৰ ঘৰ বুলি যিটো ঘৰলৈ আগবঢ়াই লৈ যোৱা হ'ল সেইটোও কিন্তু একেই জুপৰি। মনত খু-ছৰনি এটা লৈ ভাস্কৰ সোমাই গ'ল জুপৰিটোলৈ। যি ভাবিছিল সেয়ে হয়! মাহুহজনে মিছা কথা কৈ লৈ আহিলগৈ ভাস্কৰক। মাহুহজনী এইজন মাহুহৰ ভনীয়েক হ'বই নোৱাৰে। বস্তি পাতি থকা বাগানৰ বহুৱা তিৰোতাহে!

থং কৰি উভতি যাবনেকি? শৰ্মাই যেন ভাস্কৰৰ মনৰ ভাৱটো বুজিছে পালে। নাহকৈ ক'লে, “আপনি অহুগ্ৰহ কৰি চিকিৎসকৰ কাৰ্টো কৰক ভাস্কৰ। নিশ্চয় মন কৰিছে ঘৰবোৰ সদা সদা হ'লেও কিমান পৰিচ্ছন্ন।”

কথাটো সঁচা। সচৰাচৰ এনেবোৰ ঘৰ যেন হয়, এই ঘৰটো অকণো তেনেদৰা নহয়। বোগিনী পৰি থকা বিছনাখন দেখি ভাস্কৰ আৰু বেছি আচৰিত হ'ল। তুলসীক ধোৱা বগা বিছনা চাদৰ পৰা। শৰ্মা, অৰ্থাৎ আফিগোৰ সাময়িকভাৱে আঁতৰাই থৈ ভাস্কৰে বহিব পৰা কিবা এটা আছেনেকি বুলি ইফালে শিকালে চালে। তেওঁলোকৰ পিছে পিছে সোমোৱা ডেকা ল'ৰা এজনে হাততে মুচা এটা লৈ আহিছিল। বিছনাখনৰ ওচৰতে পাৰি দিলে।

অস্থখটোনো কি ভাস্কৰে নক'লে। পিছে কিবা কিবি দৰব কিছুমানৰ নাম লিখি দিলে। খবৰ দিবলৈ যোৱা মাহুহজনৰ পৰা শুনা লক্ষণৰ ভিত্তিত অহুমান কৰি হুট। নে তিনিটা দৰব লৈও আহিছিল। তাৰে এটা দিলে সেই ডেকা ল'ৰাজনৰ হাতত। ভাস্কৰে অহুমান কৰিলে ডেকা নিশ্চয় বোগিনীৰে ল'ৰা। তেওঁকে দিব লগা দিহাখিনি দি ভাস্কৰ উঠিল।

চোতাললৈ ওলায়ে দেখা গ'ল গোটেই গাঁওখনেই ছৰাৰমুখত গোট খাই বৈ আছে। ল'ৰা-ছোৱালী ডেকা-বুঢ়া সকলোৰে চকুৰে-মুখে উৎকণ্ঠাৰ চিন। কাৰো মুখত এযাবো মাত নাই যদিও প্ৰত্যেকে চকুৰ চাৰনিৰে উদগ্ৰীৱ হৈ শৰ্মাক হুঁহুছে, “কেনে আছে বোগিনী?”

ভাস্কৰ আকৌ এবাৰ আচৰিত হ'ল। ইমান ভাঙৰ মাহুহৰ জুম এটা ইমান নাঁৱৰ আৰু শান্ত হৈ আছে কেনেকৈ?

শৰ্মাই মাহুহবোৰক হাতেৰে ইন্ধিত দি আঁতৰি যাবলৈ কৈ ভাস্কৰক ক'লে, অকণমান সময়ৰ বাবে যোৰ ঘৰলৈ যাব লাগিব, ভাস্কৰ। বেছিদূৰ নহয়, সোঁ ফুলটোৰ লগতে ঘৰ এটাত মই থাকোঁ।”

“আপুনি ..?” ভাস্কৰে হুঁহুৰি খোজা বহু প্ৰশ্ন থুপ বুজাই একেটা শব্দতে ৰূপি হুঁহুিলে।

“মই এই জ্বলখনৰ মাটিৰ। ব'লক।” এই ঘৰটোও সৰুৱেই। কিন্তু ওখ শিৰালি, চোতাল, একেদৰেই মছ', চিকুণোৱা স্তম্ভৰ আটোমটোকাৰি। চোতালৰ এমূৰে সৰু ফুলনি এখন। দেখিলেই ভাল লাগি যায়। জ্বলৰ গাতে গগা।

আগবাঢ়ি গৈ সেই ডেকাজনেই দুৱাৰখন খুলি দিলেগৈ। তিনিও সোমাই গ'ল। ভিতৰখনো ডাক্তৰে মন কৰিলে, বাহিৰৰ দৰেই পৰিচ্ছন্ন। বৰ বে'ছ চকি-মুখ বা স-সংজ্ঞাম নাই। তেওঁ বুলি এটা নিকা পৰিবেশ সহজে চকুত পৰে।

মানুহজন আৰু তেখেতৰ পৰিয়ালৰ প্ৰতি এটা সমীহৰ ভাৱ সোমাল ডাক্তৰৰ মনত। কিন্তু পৰিয়ালৰ কথা ভাবোতেই, প্ৰায় ক'লা বৰণৰ সেই ডেকা ল'ৰাজনে ঘৰৰ দুৱাৰ খুলি দিয়াৰ কথাও মনত পৰিল ডাক্তৰৰ। ডেকাই দেখুৱাই দিয়া চকি এখনত বহাৰ লগে লগে শৰ্মাই শুধিলে ডাক্তৰক, “বহুত দূৰ অহা হ'ল, বেয়া নাপায় যদি চাহ একাপকে...?”

সময়, দূৰত্ব আৰু গাড়া চলোৱা কথাটো ভাবি ডাক্তৰে আপত্তিনকৰি বেগটোৰ পৰা পেড্ এটা উলিয়াই ল'লে। শৰ্মাই ডেকালৈ চকুৰে ইঙ্গিত এটা দি কাষতে বহি ল'লে।

ওটো নহয়! ডাক্তৰে প্ৰেচাতিপছন লিখা নাই। গাঁওখনৰ নাম কি, টাউনৰ পৰা কিমান দূৰ আদি কথা কেইটামানহে শৰ্মাক শুধি টুকি ল'লে। ডাক্তৰৰ আগ্ৰহ দেখি শৰ্মা অলপ আচৰিতহে হ'ল। ইতিমধ্যে ডেকাজন আহি শৰ্মাৰ কাষ পাওঁতে জ্ঞেপৰ পৰা চাৰি একোছা উলিয়াই শৰ্মাই তেওঁৰ হাতত দি ক'লে, “ক'ল বাকছটোত আছে, তলফালে। কাপোৰবোৰৰ জাপ নাতাঙিৰি আক' চাৰি।”

ডাক্তৰে বোৰ্গিনী, ডেকা, শৰ্মা এই মানুহবোৰৰ সম্পৰ্ক কি ধৰিব নোৱাৰি এবাৰ শুধিয়েই পেলালে। তেওঁ বে'ছকৈ আচৰিত হৈছিল, সেই ল'ৰাজনে ভিতৰৰ পৰা হাতত কেইখনমান দহটকাঁয়া নোট লৈ আহি ছাবিৰে সৈতে শৰ্মাৰ হাতত দিয়া দেখি। তাৰ পিছতে, হাতত এখন ট্ৰেট চাহ ঢুকাপ লৈ সোমাই আহিল বহুৰ ছোৱালী এজনী।

ডাক্তৰৰ চকুৰে মুখে প্ৰকাশ পোৱা বিষয়লৈ চাই শৰ্মাই ক'লে, “খাওক ডাক্তৰ, চাহ একাপ! ইহঁতে মোৰ নিজৰে মজুত।”

“আপোনাৰ পৰিয়াল?”

“ইহঁতেই মোৰ পৰিয়াল। ক'বলৈ গ'লে গোটেই গাঁওখনেই মোৰ পৰিয়াল। গোটেইবোৰে মৰম কৰি মোক ইয়াতে ৰাখিছে।”

ডাক্তৰৰ মনত এটা সন্দেহ হ'ল। নিশ্চয় এই মানুহজনে কোনোবা বহুৰ ভিৰোতা ৰাখিয়েই হওক বা বিয় কৰায়েই হওক সমাজচ্যুত হৈ ইয়াতে আছেহি।

মুখ ফুটাই কথাবার স্মিৰলৈকে। ভাল লগা নাই। ৰোগিনীৰ কোনোবা থাকিলে হুদিনৰ পিছত পঠিয়াই দিবলৈ কৈ এবাৰ স্মিৰণেলৈ। “আপুনি ইয়াত কিমান দিন আছে?”

“এ, হিচাপেই কৰা নাই, ত্ৰিছ বছৰ পাৰ হৈ গ’লনেকি!”

“আপোনাৰ ল’ৰা-ছোৱালী, ডিৱোতা...?”

“আপুনি ভবা মতে মোৰ সেইবোৰ কোনে নাই! পিছে ইহঁতে মোক সেইবোৰ কথা ভাবিবলৈ কাহানিও আজবিকৈ নিদিলে।”

“আচৰিত লাগিছে, আপুনি ত্ৰিছ বছৰ এইদৰে এনেকৈ...”

“আছো আক। এই কুলখন পাতি তাতে ল’ৰা-ছোৱালী, আৰু ভেকা-বুঢ়া সকলোকে আখৰ লিকাঠ। এই ল’ৰাটোৱে এইবাৰ কলেজত পঢ়িবলৈ যাব। সকতে সিও ইয়াত পঢ়িছিল। সিহঁতেই লাগি ডাগি মোক ইয়াতে থাকিবলৈ দিছে। সক গাঁও, নিচেই ডাকৰ মাহুহ। খেতি-খোলা কৰি খাই বৈ আছে। মোকো পাহে।”

“কুলখন চৰকাৰী নহয়নেকি?”

“নহয় নহয়। চৰকাৰী নহয়। আমি আটাইবোৰ একেটা পৰিয়ালৰ দৰে থাকো বাবে, আটোৱে উমৈহতীয়াকৈ মেহৰে খাটি বৰ-দুৰাৰ সাজি লৈছোঁকি। তাকে কৰি পদম্পৰে পদম্পৰক সহায় কৰা ডাৰ এটাও আহে মনলৈ।”

“কিছু চলে জানো সেইদৰে?”

“জানবো কামত আহক বুলি নিজৰ প্ৰম অকণমান দিব জানিলে চলি যায়। আমাৰ প্ৰত্যেকৰে মনত সেইদৰে প্ৰম বিলোৱা কথাটো খেলাই আছে। কোনেও কাহানিও তেনে কথাত আপত্তি বা প্ৰশ্ন কৰা নাই। কৰিবলৈ তেনেকৈ বক্তৃতা দি কিতাপৰ কথাৰে ‘মানৱ-সেৱা’ বা ভেনে মহাবৰ কথা কোনেও ইয়াত ক’বলৈ অহা নাই। অ’ আপোনাৰ বাকী টকাকেইট।” বুলি শৰ্মাই ডাকৰলৈ টকাকেইটা দিলে।

হাত পাতি টকাকেইটা লৈ ডাকৰে মনে মনে মনে কিবা এটা ভাবি ক’লে “ঠাইভোখৰ মোৰ বৰ ভাল লাগিছে। পাহাৰো বৰ বেছি দূৰ নহয়। কেতিয়াবা মন গ’লে ফুৰিবলৈ আহিব পাৰিম।”

“বৰ ভাল পাব ডাকৰ। অলপ দূৰতে সক নিজৰা এটাও আছে। মন গ’লে নিশ্চয় আহিব। আমাৰ ইহঁতৰ কোনোবা এটাক লৈ ওচৰে-পাৰৰে ফুৰি যাবহি পাৰিম।”

“আজিলৈ উঠো ভেনে মই” বুলি ডাকৰ ধিয় হোৱাৰ লগে লগে ভেকাই ডাকৰ বগেটো তুলি ল’লে।

বোগিনীৰ বিষয়ে যিমান টান বুলি শংকা কৰা হৈছিল, লিমান নহয় বুলি ভক্তৰে কৈ গ'ল।

ভক্তৰ কিস্ক কেঁতুহল মাৰ ন'গল। ঘৰবোৰৰ বেহৰুপ, শৰ্গাৰ বাৰহাৰ, বহুৰ তিৰোতা এজনাক নিজৰে ভনী বুলি দিয়া পৰিচয়, বহুৰা ল'ৰা এটাক বাকচ খুলি টকা উলিয়াই আনিবলৈ দিয়া, বহুৰা গাভৰু এজনীয়ে ভিতৰ সোমাই চাহ কৰি আনি দিয়া এই গোটেইবোৰ কথাই কিবা আচহুৱা আচহুৱা যেন লাগিল। হ'লেও বোগিনীৰ চোতালত দেখা সামগ্ৰিক উৎসৱ, ল'ৰাৰ পৰা বুঢ়ালৈকে থকা পৰিচ্ছন্নতাৰ এটা বেলেগ আকৰ্ষণ থকা যেন লাগিল ভক্তৰ। স্বৰিধা পালে আহিব লাগিব কেতিয়াবা।

কিস্ক স্তৰিধা উলিয়াব লগ! হ'ল প্ৰাথ একসপ্তাহৰ পিছতে। ভক্তৰ পৰিবাৰৰ ঐশ্বৰ্য্য বেছি হ'ল। ভক্তৰ মুখত গাঁওখনৰ বহুসময় বিৱৰণ শুনি ফুৰি-মেলি চাই আহিবল বৰ মন গ'ল মণিকাৰ। বিয়া হোৱা সৰহদিন হোৱা নাই ভক্তৰ। ল'ৰা-ছোৱালা নাই। বহুত আজৰি। দেওবাৰে পিছবেলা চোৱাৰ নোথোলেই। এদিন ফুৰি আহিব লাগিব বুলি ভাবি, ভক্তৰ প্ৰথমবাৰ যোৱাৰ পিছত এটা এৰি আনটে দেওবাৰে দুয়ো ওলাই গ'ল।

শৰ্মা অবাৰ হ'ল। মণিকাৰ একে বাৰতে ভাল লোগি গ'ল। বিশেষকৈ গাঁও সোমোৱাৰ এমাইলমান আগতে, গাঁৱৰ ফালে আহি থকা ল'ৰা এটাক ভক্তৰে গাড়ীত তুলি লৈ ইটা-সিটা মোথোতে দিয়া উত্তৰবোৰ মনত পৰা বাবে। সিহঁতৰ মানুহবোৰ এই মাষ্টৰৰ বাবেই এনেকুৱা হৈছে। সকলোৱে কাম কৰে, চাক-চিকুণ হৈ থাকে, মদ তৈয়াৰ কৰি বেচে যদিও কোনেও নাখায়...

“মদ তৈয়াৰ কৰে?” মণিকাই সুধিছিল, “অথচ নাখায় কোনেও?”

“মাৰী পিসিয়ে খুব ভাল হাবিয়া বানায়। চব বিক্ৰি হৈ যায়।”

“মাৰী পিসি কোন?”

“সেই যে বেমাৰ হৈছে।” বুলি ল'ৰাটোৱে ভক্তৰলৈ চাইছিল।

জুলৰ আগতে গাড়ীখন ব'ল। বৰকৈ গাড়ী-মটৰ নাহে বাবে লক্ষ শুনিয়েই শৰ্মা ওলাই আহিছিল। ভক্তক দেখি অবাৰ হৈ গ'ল। সঁচাকৈয়ে ভক্তৰ আহিল দেখোন।

“কেনে আছে আপোনাৰ ভনীয়েক?” ভক্তৰে সুধিলে।

“উঠি বহিছে, ভক্তৰ। আপুনি নহাহেঁতেন হয়তো এটা ভক্তৰ চিকিৎসা-বিভাগটো হ'লহেঁতেন।”

মণিকাক নমস্কাৰ এটা জনাই “আহক” বুলি মাত লগালে।

“আমি কিন্তু বহিবলৈ অহা নাইদেই কুৰিমহে।” বুলি কৈ ভাক্তৰে নিজে আগতে চকি এখনত বহি হ’লে। মণিকাই উচপিচ কৰি ইকালে সিফালে চাই এবাৰ হুঁশি পেলালে, “ঘৰত আক কোনে নাইনেকি?”

“ঘৰত আক কোনো নাই। মই অকলেই থাকোঁ।”

“তেনেহ’লে এইবোৰ কোনে কৰে?” বুলি মণিকাই ধুনীয়াতকৈ লিপ-মছা বেৰ, পৰ্দা, মেজৰ কাপোৰবোৰলৈ আঙুলিয়াই হুঁশিলে।

“এ নক’ব আক। সেইবোৰ কৰা মানুহ আমাৰ বহুত। নিগাজীতকৈ কোনো নাই। যাৰে আজৰি ওলায়, এখন সিখনতকৈ বন কৰি দি থৈ যায়হি।”

কথাষাৰ শুনি মণিকাই এবাৰ ভাক্তৰৰ মুখলৈ চালে। ইতিমধ্যে শৰীৰ ঘৰলৈ আলহী অহা যেন গম পাই কেইবাটাও ল’ৰা-ছোৱালী সেইখিনি পালেহি। কাৰো মুখত কথা নাই যদিও ভাক্তৰক দেখি আটায়ে চিনি পালে। এটালৈ চাই ভাক্তৰে হুঁশিলে, “মাঘী পিসি কেনে আছে?”

“নামটো কোনে ক’লে আপোনাক? অ’ সি বাজুৱে নিশ্চয়।”

“নামটোভকৈ আন এটা কথাতহে মোৰ আগ্ৰহ বেছি।” ভাক্তৰে ক’ল। “সেই মানুহজনীয়ে বোলে বৰ ভাল হাৰিয়া বনায়?”

“সেইটো খবৰো পালে আপুনি! এৰা বুইছেনে, মানুহজনী পৰি থাকিলে বৰ ডাঙৰ কথা হ’ব। সেই ব্যৱসায় আমাক যথেষ্ট পুঁজি দিয়ে।”

“মানে?”

“আমাৰ ইয়াত যোৱা প্ৰায় কুৰি বছৰে কোনেও মদ খোৱা নাই। কিন্তু মদ ওচৰ-পাজৰৰ বাগানবোৰত ভালকৈয়ে চলে। আগেয়ে মালিকে যোগান ধৰিছিল বহুৰা-বোৰে ভাগৰ পাহৰি থাকক বুলি আৰু সিহঁতক দিয়া বজুৰিব এটা বৃজন অংশ লাভ হিচাপে ঘূৰি আহক বুলি। এতিয়া খুচুৰা ব্যৱসায়ী বা মহলদাৰবোৰে নিজাকৈ ব্যৱসায় কৰে। সিহঁতৰে ছটানে তিনিটাই আমাৰ ইয়াৰ পৰা হাৰিয়া লৈ যায়হি।”

“আপোনালোকৰ লাভ?”

“আমাৰ মানে গোটেই গাঁওখনৰেই লাভ। হিচাপ সিহঁতেই ৰাখে, সিহঁতেই মানুহলাবোৰ আনে আৰু বাহি ধনো সিহঁতেই খৰচ কৰে।”

“কোনো আপত্তি কৰা নাইনে?”

“ভেনে পৰিস্থিতি এটা হোৱা নাই এতিয়ালৈকে।”

“কিন্তু, প্ৰাক্তন হ’লেও, বাগানৰ বুলুৱাই মদ নাখায়, কথাটো তাবিবলৈকে টান লাগে দেখোন।”

“বহুদূর হ'লেও সিঁইতৰ মনবোৰ একে, মাহুহৰ মন। অলপ টানকৈ বাস্তি ল'ব পাৰিছে বাবেই সেইটোও কবিব পৰিছে।”

“আচৰিত। বাক ব'লক এবাৰ আমাৰ মাঘী পিসিক চাই আহোঁগৈ।”

শৰ্মাই বব ভাল পালে। ভাতৰ গাড়ীৰ ওচৰলৈ বেগটো আনিবলৈ যাওঁতে মণিকালৈ চাই ক'লে, “আপুনি এথেন্তক বহক নহ'লে। মই ছোৱালী এজনী পঠাই দিম। তায়ে চাহ-চাহ এটোপা ...।”

“নাই নাই মই চাহ নাখাও, বলক ময়ো যাওঁ।” বুলি কৈয়েই মণিকাই ওঠোঁতে কামুৰি কৰিলে। কিবা ঘিণ কৰা বুলি ভাবেনেকি মাহুহজনে! আকৌ ক'লে, “মানে চাহ-চাহ পিছতো খামচোন, আগতে আপনালোকৰ ঠাইকণকে চাই লওঁ।”

শৰ্মাই আপত্তি নকৰিলে। ভাতৰক দেখি মাঘী পিসি অৰাক হৈ গ'ল। টাউনৰ ভাতৰে দুবাৰকৈ বেমাৰী চাবলৈ অহাটো অৰাক হোৱাৰে কথা। লগত মণিকাক দেখি বুঢ়ীৰ বিস্ময় আৰু অলপ বাঢ়িল।

ভাতৰে পৰীক্ষা কৰি স্থিলে, “তোমাৰ ল'ৰাটো কেনি গ'ল পিসি?”

বুঢ়ীয়ে হাঁহি দিলে। ছুটা কথাত। ‘তোমাৰ ল'ৰা’ বোলোতে আৰু ‘পিসি’ সোধোনত।

শৰ্মাই স্থিলে, “পিসিৰ ল'ৰাটো ক'ত পালে আপুনি?”

“কেলেই সেইদিনা যে...।”

“অ' দীনা, সি বুঢ়ীৰ ল'ৰা নহয়। বুঢ়ীৰো ল'ৰা-ছোৱালী নাই, দীনাৰো মাক-বাপেক কোনো নাই।”

“য়ে’। মই আৰু অলপ দিহা দিয়াৰ কথা ভাবিছিলোঁ।”

“হ'ব ব'ব।” বুলি শৰ্মাই বুদ্ধিক মডাই আনিলে।

মণিকাই একাষে থিয় হৈ থাকি মনে মনে চাই থাকিল।

ফুললৈ ঘূৰি আহোঁতে কিন্তু মণিকাৰ কথাহে সবহ হ'ল। তেওঁৰ মনৰ কোঁতুহল ভাতৰে বঢ়াই থোৱাই আছে। সেইবোৰ মাৰ নিয়াৰ লাগিব এতিয়া। স্থিৰ গ'ল।

“আপোনাৰ আচল ঘৰনো ক'ত?”

“আচল ঘৰ? কেলেই এইটোৱেই!” হাঁহি মাৰি শৰ্মাই ক'লে।

“নহয়, মানে ইয়ালৈ অহাৰ আগতে...?”

“বিশ্বাস কৰক, ঠিকানাটো মই পাহৰি গ'লো।”

ভাতৰ, মণিকা দুয়ো বুজিলে শৰ্মাই সেইটো তেহ ভাঙিব খোজা নাই।

“আপুনি ইয়াত কৰিবলৈ চাকৰিটো পালে কেনেকৈ?”

“চাকৰি মানে, মইতো সচৰাচৰ বুজা অৰ্থত চাকৰি নকৰোঁ। মোক কোনোও দৰমহা নিদিয়।”

“ভেনেহ’লৈ আপোনাৰ চলে কেনেকৈ?”

“মোৰনো চলিবলৈ আছে কিটো? এটা মালুহ, গাওঁখনেই বুৰাই বুৰাই বা খিছে আক।”

“সেইবুলি, আপোনাৰ কাপোৰ-কানি, ইটো সিটো খৰচ?”

“সেইবোৰা সিঠতেই কৰে। কেতিয়াও মোৰ নতুন কামিজ এটাৰ দৰকাৰ হয়, দুটি এখন লগা হয় মই নিজেই ক’ব নোৱাৰোঁ।”

“এস, ব’ব”, ডাক্তৰে বাধা দিলে এইবাৰ, “সিদিনা দেখোন আপুনি সেই ল’ৰা জনক বাকচ খুলি পইচা উলিয়াই আনিবলৈ দিছিল।”

“হয়, মোৰ বাকচত থকা বা খৰচ হোৱা পইচাবো হিচাপ সিহঁতেই ৰাখে। মদ বেচ, মূৰ্গা বেচা, গাহৰি বেচা, কণী বেচা গোটেইবোৰ পইচা মোৰ বাকচতে থাকে। থয়হি, উলিয়ায় সিহঁতেই। চাৰিকোছাহে মোৰ জেপত থাকে।”

“জানো, কথাবোৰ কিবা সাধু সাধু যেনহে লাগিছে!” মাত দিলে মণিকাই।

“সেইটোৱেই আপুনি সত্যতাৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ অভিলাষ, বুজিছে মিছে...”

“মোক মণিকা বুলি মাতিলেই হ’ব। আৰু মোক আপুনি, আপুনি বুলিব নালাগে।”

“বৰ ভাল পালে। ‘অ’, বুজিছে মণিকা দেৱী, অস—বুজিছা মণিকা, আমি দিনে দিনে যিমান সভা হৈ আহিছো বুলি ভাবিবলৈ লৈছোঁক সিমান সেইবোৰ সাধু যেন লগা সৰলতাৰ পৰা আঁতৰ গৈছোঁক। বাক ব’বা, আগতে তোমালোকৰ বাবে একাপ চাহৰ বাৱস্তা কৰোঁক।” বুলি বাহিবলৈ চাই ল’ৰা এটাক ক’লে কি পাৰে কৰিবলৈ।

ডাক্তৰে আগৰ দিনাৰ দৰেই, কথাটো বেয়া নাপালে।

তিনিও শৰ্মাৰ কোঠাত বহিল। ভেনেহত মাখী পিসিৰ ল’ৰা বুলি ভবা দীনা সোমাই আহিল। তেওঁৰ পিছে পিছে আৰু এটা প্ৰায় একে বয়সৰে ল’ৰা সোমাই আহিছিল। আলহা হুগবাকীলৈ চাই ভিতৰলৈ সোমাই যাব খুজিছিল। শৰ্মাই বাধা দি মাতি আনি জেপৰ পৰা চাৰিকোছা উলিয়াই দিলে। ডাক্তৰে মণিকাৰ মুখলৈ চালে এবাৰ। শৰ্মাই বোধ কৰোঁ মন কৰিলে। “সেইটো বাৰু, লিছে মোৰ ঘৰৰ

তিতবখন ভালকৈ জানে। ময়ো, বয়স বাঢ়ি আহিছে মানে তাৰ ওপৰতে বেছি নিত্বশীল হৈ আহিছো।”

“বাংকা! নামটোও ভাল।” মণিকাই মন্তব্য দিলে। “তেওঁ হবলা আপোনাৰ লগতে থাকে?”

“মোৰ লগত কোনো নাথাকে। পুৱাই যাব য'ত কাম আছে বুলি ভাবে, দিহাদিহি আহি কৰেহি। দীনাৰ বায়েকে প্ৰায়ে তাতকেইটা বান্ধি দিয়েহি; কেতিয়াবা সেট-দিনা চাহ কৰা ছোৱালীজনীয়ে।”

“পাৰেনে তেওঁলোকে বন্ধা-বঢ়া কৰিব?” মণিকাই শুধিলে

“চাবানেকি এদিন জুতিটো?” শৰ্মাই ধুবাই শুধিলে।

“চাব লাগিব আপুনি শুবিধা দিলে।”

ঠিক সেই সময়তে বাংকা সোমাই আহিল হাতত অনপ টকা আৰু চাবিকোছ লৈ। হাতত লৈ তাৰে টকা দুবিটা ডাক্তৰলৈ যাচি ক'লে “আপোনাকোনা কি দিৱ লগে আজি...?”

“মই আজি ফুৰিবলৈহে আহিছিলোঁ। এওঁকো নতুন ঠাই এখন দেখুৱানোহি। আজি মোক ফিজ দিব নালাগে।” ডাক্তৰে ক'লে।

“তথাপি ইমানখন বাট আহিছে পেটল পুৰি।”

“সেইটো আমাৰে আনন্দ বুলি ধৰকছোন।”

একো নামাতি টকাকেইটা জেপত স্তমাই থ'লে শৰ্মাই। তাৰ পিছত ক'লে, “আনন্দ পোৱাটো সঁচাকৈয়ে ডাঙৰ কথা, ডাক্তৰ! আনন্দ দিয়াটো সহজ। কিন্তু প্ৰকৃত অৰ্থত আজিকালি আনন্দ পোৱাটো বৰ টান কাম।”

“আপুনি বাক আপোনাৰ এই আচৰিত পৰিয়ালটোৰ লগত থাকি আপুনি কোৱা আনন্দ পাইছেনে?”

“বৰ ডাঙৰ প্ৰশ্ন এটা কৰিলে আপুনি, ডাক্তৰ। এইখন পৃথিৱীত আজি কোনো-বাই কিবা এটা মন ভৰাই পাইছে বুলি ক'ব পাৰে জানো? তথাপি শুধিছে যেতিয়া কৰ্ত্ত—মই নিজকে এই এমুঠি মাগুহৰ মাজত বিলাই দিছোঁ। তাকে কৰোঁতে যেতিয়া উপলব্ধি কৰোঁ যে সিহঁতেও সেই সবল আৰু মুকলি মনেৰে বোক গ্ৰহণ কৰিছে তেতিয়া সংকোচৰ কোনো ঠাই নাথাকে।”

“কিন্তু এইবোৰ ইমান ডাঙৰ ভাগ এটা কৰিবলৈ আপুনি প্ৰেৰণা পালে ক'ব পৰা বা ক'ব পৰা?” শুধিলে মণিকাই।

“ভাগ? ভাগটো ক'ত ওলাল আৰু ইয়াত?”

“এই ধৰকচোন আপুনি ঘৰ এখন নাপাতি—।”

“ঘৰ এখন মোৰ দেখোন এইখনেই। ইয়াতকৈ আৰু মোক বেলেগ ঘৰ এখন কিয় লাগে?” হাঁহি মাৰি শৰ্মাই ক'লে।

ভেনেতে চাহ আৰু বেলেগ খাল এখনত অলপ শুক্ল চিৰা আৰু সিজোৱা কপী কেইটামান লৈ মাহুহ এজনী সোমাই আহিল। মাহুহজনীৰ বয়স অস্থান কৰিবলৈ টান। একেবাৰে গাভৰু হৈ থকা নাই, তেনেকৈ বুঢ়ীও হোৱা নাই। “দীনাৰ বায়েক এইজনী। তাইৰ হাতেৰুৱা পাবৰ মাংসহে অলপ খাই চাব লাগিছিল আপোনালোকে।” বুলি শৰ্মাই চিনাকি কৰি দিলে। মাহুহজনীয়ে লাজ লাজকৈ হাঁহি এটা মাৰি চাহৰ ট্ৰেখন সৰু মেজখনৰ ওপৰত থ'লে।

সাধাৰণ জলপান। কিন্তু সজাই দিয়াত কচি প্ৰকাশ পাইছে। মণিকা আচৰিত হ'ল। এইবোৰ মাহুহেও ইমান পৰিপাটীকৈ কাম কৰিব পাৰেনে? আৰু, ইহঁতৰ চাতে বন্ধা-বঢ়া কৰাওঁতে শৰ্মা নামৰ এই আদৰ্শীয় মাহুহজনে অকণো ঘিণ কৰা নাছিলনে প্ৰথমতে!

“কৰি কৰি শিকি পেলালে আৰু বুহিছা মণিকা।” শৰ্মাই যেন মণিকাৰ মনৰ ভাৱটোহে বুজি পাইছিল। “বহুত সময়ত সামাজিক পৰিবেশৰ বাবে মাহুহবোৰ লেতেৰা হৈ থাকে। প্ৰযুক্তি হৈ পৰে। তাকে অলপ আঁত লগাব পাৰিলে।” শৰ্মাই শেষ নকৰিলে কথাৰ। চাহত শোহা এটা মাৰি ক'লে, “আমি যুৰোপ, আমেৰিকা আদি দেশৰ সমাজ-ব্যৱস্থাৰ কথা বৰকৈ আলোচনা কৰোঁক। আমাৰ মাহুহ সেইবোৰ ঠাইলৈ গ'লে ঘৰত বন কৰা মাহুহ নেদেখেই। পুৱা-গধূলি বাটত কাক মৰা মাহুহৰ লগতে সমানে ফুৰে। অথচ নিজৰ দেশত আমি যে কিমানবোৰ শ্ৰবত ভাগ হৈ থাকোঁক!”

“কিন্তু আপুনি অকলে ইমান ভাঙৰ চেজ এটা আনিব পাৰিব জানো?” মণিকায় হুহিলে আকোঁ।

“মইতো কিবা চেজ এটা আনিম বা আনিবলৈ চেষ্টা কৰিম বুলি কোৱা নাই। মই শুবা মতে এটা চিন্তাৰ অস্থান কৰিছোঁ মাথোঁ। এটা ধাৰণাৰ কাৰ্যকৰণ।”

“কলাকলে আপোনাক স্থখী কৰিছেনে?” প্ৰশ্নটো ভাঙৰব।

“হুঁচাৰ এটাও মোৰ সচেতন মনে বিচাৰ কৰা নাই। কলাকল মই বিচৰা নাই, স্থখী হৈছোনে নাই সেইটোও কাহানিও বিচাৰ কৰি চোৱা নাই।”

“সেইবুলি আপুনি কৰা কামবোৰৰ পৰিণতিৰ কথা?” মণিকাই কেনেকৈ স্থখি ধৰিব নোৱাৰি বৈ গ'ল।

“আমার বহুত আঁচনি সেই বাবেই বিকল হয়। মোক কোনেও কোনো দায়িত্ব দিয়া নাছিল। এই বাহুহুথিনিৰ মাজলৈ আহোঁতেও সিহঁতেও এখিন মোৰ চাল-চলন দেখি সন্দেহ কৰিছিল। পিছে, পিছলৈ মোৰ ওপৰত বিশ্বাস জন্মিল। কিন্তু এটা কথা ভাঙিব, এনেই কথা পাতি থাকিলে আপোনাৰ আৰু ফুৰাই নহ’ব। যাওক আমাৰ গাঁওখনত পাক এটা মাৰি আহকগৈ। নে, ময়ো লগত যাব লাগিব?”

“নাই, নাই আপুনি নগ’লেও হ’ব। ল’ৰা এটাকে লগত দিযে যদি...”

শৰ্মাই পদূলিনুখতে ধকা বাজু নামৰ ল’ৰাটো মাতি আনি ভাঙিবৰ লগ লগাই দিলে। “তই কিয় বেছিকৈ কথা পাত অ’ বাজু।” বুলি তাক সতৰ্ক কৰিও দিলে।

ভাঙিব বাজুক লগত পাই ভালেই পালে। শৰ্মাই কথাবোৰ খুলি ক’ব নোখোজে।

এমটোমানৰ পিছত দুয়ো ঘূৰি আহিল। পাহাৰৰ নামনিত দুয়োৱাকৈ পিকনিক খাব পৰা ঠাইকণ দেখি মণিকাৰ ভাল লাগিল। ভাঙিব মনত কিন্তু অন্য কথাই হৈ ঠাই পাইছে। বাজু ল’ৰাটো বৃথিক। বহুত কথা ক’লে সি গাঁওখন, মাহুতহাৰ আৰু ‘বাবু’ৰ বিষয়ে। শৰ্মা সকলোৱে ‘বাবু’।

বাবু বৈ আছে। ওচৰতে থিয় হৈ সেই চাহ কৰা মাহুতজনা। আৰু হুটামান ল’ৰা-ছোৱালী। দীনও আছে।

“আপুনি তে আমাক আপোনাৰ সাম্ৰাজ্যৰ কথা একো কোৱা নাছিল।” ভাঙিব অভিযোগ কৰিলে।

“সাম্ৰাজ্য?”

“কেলেই কুৰুবাৰ পায়, গাহৰিৰ পায়, খেতি—এইবোৰ? ইমান ভাঙৰ কাৰণ ক’ব আছে আপুনি—?”

“অ’ বাজুৰ সেইবোৰো দেখুৱালে আপোনাক? ভাঙিবো কি বুলিছে। গোটেই বোৰ আমাৰ সামূহিক বস্তু।”

“হ’লেও ইমান জলৰ ব্যৱস্থা কৰি ৰাখিছে। মূলধন যোগাব কৰা কয় কথা নহয়।”

“এইখিনি যোৱা কুৰি বছৰৰ কাম। আৰু মূলধন, আপুনি বিশ্বাস কৰেনে নকৰে এতিয়া, আমাৰ একমাত্ৰ মূলধন আছিল উত্তম। আৰু নিষাৰ্হ হ’ব পৰিলে উত্তম সৌচৰ্য্য ব্যাখ্যা দৰে বিয়পাব পাৰি।”

ভাঙিবৰ মাত্ৰ হবিল। ডেওঁ বিশ্বাস কৰিবলৈকে টান পালে যে নগৰৰ পৰা ইমান

শান্তবত কোনো ধৰণৰ কোলাহল নকৰাকৈ এনেকৈ এখন সমাজ গঢ়াত এখন মানুহৰ অবিহণই যথেষ্ট। তেওঁলোক যাবলৈ ওলাল; শৰ্মাই দীনাইতৰ ফালে চালে এবাৰ।

ডাক্তৰইত গাড়ীৰ ওচৰ পালত দীনাই কুৰুবা দুটা আৰু কৰ্ণাৰ টোপোলা এটা গাড়ীত তুলি দিবলৈ গ'ল। শৰ্মাই মাত দিলে, “আপোনা লোকক যি ভাগ পাইছে হেঁত। মৰমৰ চিন বুলি — তাকে লৈ যাওক।”

ডাক্তৰে জেপলৈ হাতখন নিছিল। কিবা এটা ভাবি হাতৰাই আনিলে। মূৰত ক'লে, “এনেকৈ ভ'লে কিন্তু আমি সদায় আহি থাকিম।”

“বৰ ভাগ পামহঁক আনি সকলোৱে।”

“আহিব বাবু, সদায় আহিব” বুলি এইবাৰ প্ৰথম মাত দিলে দীনাই।

“আমিও আহিব পৰিলে ভাল পাম। আহিমদেই কেতিয়াবা।” মণিকাই ক'লে।

“এদিন চুৰিঃ বুজি পুৱাই আহিব দুয়ো। আমি গোটেইবোৰে মিলি এসময় ভাতকৈ খামহঁক।” শৰ্মাই অজবোধ কৰিলে।

“আহিম বাক সেইদৰেই।” বুলি কৈ ডাক্তৰে গাড়ী এৰি দিলে।

অবিনন্দ শৰ্মা মানুহজনৰ নাম। বয়স বাঠৰ ওচৰে-পাজৰে হ'ব। ঘৰ ক'ত বাস্তবত কোনেও নাজানে। জানিবৰ প্ৰয়োজনে হোৱা নাই। সিহঁতৰ 'বাবু'ৰ ঘেৰোনে ঘৰ এখন অস্ত ক'ৰবাত থাকিব পাৰে সেইটো; সিহঁতৰ ধাৰণাৰ বাহিৰত। বাবুৰ বাবেই সিহঁতৰ পঢ়া-শুনা হৈছে। পামত কবিতা লগা কামবোৰ তিনি-চাৰিটা ল'নাক শিকাই অনাইছে। এইবাৰ দীনাৰ কলেজত পঢ়িবলৈ পঠাব। সিহঁত গোটেই গাঁৱৰ মানুহবোৰৰ থকা-মেলাৰ ধৰণটোৱেই বাবুৰ বাবেহে এনেকুৰা হৈছে।

কেইবাটাও ল'ৰাই মেট্ৰিক পাছ কৰিছে গ্ৰাইডেট পৰীক্ষাৰ হিচাপে। বাবুৱেই পঢ়াইছে চবকে। যোৰহাটৰ কোনোবা কলেজত কুৰুবাৰ কথাও পঢ়ি আহিছে আৰু গাভৰিৰ কথাও। দৰব দিব জানে সিহঁতে কুৰুবাৰ। খোৱা বস্ত্ৰও। কৰ্ম বিক্ৰী হয়। মুৰ্গা বিক্ৰী হয়। চৰ টকা বেৰুত আছে। বাংকা নহ'লে বিক্ৰি দি দিয়ে টকা-পইচাৰ হিচাপ ৰাখে। আৰু বাবুৰে? বাবুৰে খালি নজৰ ৰাখে। আৰু “আমি চৰে 'বাবু'ৰ ওপৰত নজৰ ৰাখে।”

“নজৰ ৰাখা, মানে? বাবু ভাগি যাব নেকি?” মণিকাই হুঁচিছিল বাবুৰ।

“নাই, নাই বাবুটোৱে নজৰ ৰখা একো নাভাবে। চাহ-ভাত খায় কি নাখায় হিচাপেই নাথাকে। কাপোৰ-কানি নিজে একদম নিকিনে।” ডাক্তৰ মণিকা দুয়ো আচৰিত হৈছিল। আচৰিত হৈছিল এই ভাবি যে ইমান নীৰৱে, ইমান গোপনে এনে কাম এটা সমাধা হৈছে কেনেকৈ? গোটেই গাঁওখনেই মনোৰম হৈ পৰিছে। ডাক্তৰ

মনত বৰ দৈক কথা এটাৰ সাঁচ বহিল। সঁচাকৈয়ে আনন্দ পোৱাটো, বিয়ল আনন্দ পোৱাটো বৰ সহজ কাম নহয়।

বহু সময় মনে মনে গাড়ী চলাই যোৱা দেখি মণিকাই এবাৰ হুথিলে “কি ভাবি-ছানো ইমানকৈ?”

“এই মানুহজনৰ গুচবলৈ আহিবানে মাজে মাজে?” ধুৰাই হুথিলে ডাক্তৰে।

“মোৰনে কি। তুমি গাড়ী চলাবা, মই উঠি আহিম। ভালহে পাম।” মণিকাই উত্তৰ দিলে।

তাৰ প্ৰায় এমাহমানৰ পিছত এদিন পুৱাই সঁচাকৈয়ে ডাক্তৰ আৰু মণিকা শৰ্মাৰ ঘৰ ওলালগৈ। ল'ৰা-ছোৱাল কেইটামানক কিবা এটা বুজাই আছিল শৰ্মাই। হাতত এখন কিতাপ। গাড়ীখন দেখি কিতাপখন সামৰি থৈ আগবাঢ়ি আহিল। ঠাংহ এটা মাৰি মাত লগালে, “আহক, আহক। কিংনা ভাগা আজি আমাৰ।”

“আপোনাৰ কামত বাধাহে দিলোনেকি!” ডাক্তৰে ক'লে।

“এনেকৈ বাধা পালে আমি বৰ উপকৃত হওঁক। আহক।”

“আপোনাক কথ: ক'বই নোৱাৰি।” দুই কৈ ডাক্তৰে ডাক্তৰ ল'ৰা এটাক মাতিলে গাড়ীৰ পৰা বাহেট এটা নমাই আনিলে। তাৰ পিছত শৰ্মাক ক'লে, “আমাক কিছু আজি ভাত খুৱাব লাগিব।”

শৰ্মাৰ আৰু লগতে থিয় হৈ থকা ল'ৰা-ছোৱালবোৰৰো মুখবোৰ উজ্জল হৈ উঠিল। শৰ্মাক তেনেকৈ লোৱা মানে গাঁওখনকে আপোন বুলি লোৱা হয়।

বাহেটটো শৰ্মাৰ ঘৰলৈকে নিবলৈ কোৱা হ'ল। মাছ আনিছে বোলে ডাক্তৰে অলপ, আৰু কিবাকিৰি সহজে নোপোৱা পাছলি। লগতে এটা গাখীৰৰ টিন আৰু বিছুট এপেকেট। শেষৰ দুয়োটা বস্তু 'মাছ' পিসি'ৰ বাবে হেনো।

শৰ্মাই ইচ্ছাই উঠিল, “আপুনি আৰু সেইবোৰ লৈ আহিল কিয়? আমি কৰি-নাহেঁতেন নহয় যেনেকৈ পাৰো যোগাৰ এটা!”

“নহয় নহয়, আমি আপোনালোকৰ লগ হৈ এসাজ খাব খুজিছোঁ, অৱস্তা বেয়া নাপায় যদি।”

“ছি: ছি:, বেয়া পোৱাৰ কথা কয় কিয়?”

শৰ্মাই খপজপ লগাই দিলে। বাৎকা, দীনা, বিস্তিক বিচাৰি পঠালে। ভিতৰলৈ গৈ দিহা দি মেলি ওলাই আহিল। ডাক্তৰক হুথিলে মাৰী বুঢ়ীক মতায়ে পঠাবনেকি? বুঢ়ী উঠি মেলি হুথিছে এতিয়া। শৰ্মা আৰু ডাক্তৰ দুয়োকে যমৰ শব্দ বুলি কয়। নহ'লে ডাইক বোলে নিছিলেই টানি।

ডাক্তর নিজেই ওলাল যাবলৈ। মণিকাক বস্তু ছুটা ছাডুত ল'বলৈ ক'লে। বাটত কওঁনকওঁক ডাক্তৰে এবাৰ ক'লে, “মোৰ ফালৰ পৰা ক'বলৈ অলপ বেয়াই পাইছে। আপোনালোকৰ ইয়াত বাক কাৰোবাৰ কিম্বা অস্থ-বিস্থ থাকিলে মই চাই দিওঁনে?”

শৰ্মাই কথাটো বুজিব নোৱাৰিলে। “মানে?” শুধিলে।

“মানে একে নাই। এই ধৰক সাধাৰণ স্বাস্থ্য-পৰীক্ষা এটা। ধৰক আপোনাৰ ফুলৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰক মই যদি মাহেকৈ-পন্থেকৈ আহি চাই যাওঁহি।”

এইবাৰ শৰ্মা বৈ গ'ল। ডাক্তৰৰ সহযোগিতা কৰাৰ মনোভাৱটো স্পষ্ট হৈ গ'ল। “মই অভিজ্ঞ হৈ পৰিল। একো নকৈ মাত্ৰ মাত লগালে, “ডাক্তৰ!”

“আমি দিওঁ বুলি আনক একে দিব নোৱাৰে। বিছা বি একণ হৈছে তাকে দি কামত লগাওঁ...”

“আমি সকলোবোৰ একান্তভাৱে কৃতজ্ঞ থাকিম ডাক্তৰ, আপোনাৰ শুচৰত। কি বুলি যে ক'ম আপোনাক...”

“মোক একো ক'ব নালাগে। আপুনি মোক সিদ্ধিনাই আজীৱন ধৰ্ম কৰি ল'লে।”

“মই! কি কৰিলো মই?”

“সেইদিনা টাউনতে আগতীয়াই আপোনাৰ পৰা গাড়ীৰ খৰচটো লৈ মই নিজৰ শুচৰতে বৰ অপবাদী যেন হৈ আছোঁ।”

“কিন্তু খৰচটো নল'লে আপোনাৰ চলিব কেনেকৈ? সেইদৰে সেইটো খৰচ আপুনি ল'বই লাগিব। অৱজ্ঞে কথাটো ময়ো আগতে ভাবিব পৰাঠেভেন অলপ শৰহকৈ পইচ লগত নিব পৰিলোঠেভেন। সেইটোনে ইমান ডাক্তৰ কথা হ'লনে!” শৰ্মাই আক্ষেপ কৰিলে।

“হ'লেও, ইয়াতলৈ অহাৰ পিছত, টয়গাৰ পৰিবেশটো দেখাৰ পিছত মই বৰ লাজ পালোঁ।”

“সেইদৰে নল'ব ডাক্তৰ কথাবোৰ! আক এটা কথা সকলো ঘটনাটোৱেই যদি আপোনাকে আমাৰ ওচৰ চপাই দিলে তাকে লৈ মই এটা উদ্ধবেই কৰিব পাৰোঁ।”

মণিকাই ঠাহি দিলে। ডাক্তৰেও:

বিস্তৰ বন্ধা-বঢ়া মণিকাই চাই আছিল। মাজে মাজে শুধিছিল ক'ত শিকিলে বুলি। কবি কবিয়ে যে শিকিছে বিস্তিয়ে ক'লে। পিছে ধোৱাপথলা আৰু নিম্বাবিকৈ কৰা কথাটোত যে বাবুৰ বৰ কঢ়া নজৰ সেইটো অলপ জোৰ দি ক'লে।

সেইটো কথাত বাবুৰ নজৰে গাঁওখনৰ ৰূপেই সলাই দিলে, সেই বিষয়ত গাঁওবাসীৰ লগতে ভাঙৰ, মণিকাৰ মনতো কোনো সন্দেহ নাই। শৰ্মাই এবাৰ কৈছিল পৰিচ্ছন্নতা আমাৰ জীৱনৰ মৌলিক শিক্ষাৰ এটা অংশ হোৱা উচিত।

খোৱা-বোৱাত কোনো আড়ম্বৰ নহ'ল। মণিকা তিতৰ সোমোৱা বাবে আটায়ে বৰ ভাল পালে। আৰু সেইদিনা সেইদৰে এসাজ খোৱাৰ পৰাই, শৰ্মাই কোৱা মতে ভাঙৰো মণিকাৰে সতে শৰ্মাইতৰ পৰিয়ালত সোমাই পৰিল। থাই থাকোঁতে ভাঙৰে এসময়ত কৈছিল শৰ্মাই যেন তেওঁকো তুমি বুলিয়ে মাতে।

বন্দৰস্থ হ'ল ভাঙৰে পাৰিলে মাহেকত দুটা দেওবাৰে তালৈ গৈ নৰা-ছোৱালী-দেৱৰ স্বাস্থ্য পৰীক্ষা কৰিব। আন কাৰবাকো প্ৰয়োজন হ'লে চাব, ইয়াতে বন্ধা-বঢ় কৰি ছপৰীয়াৰ সাজ থাব আৰু পায়ৰ পৰা এসপ্তাহ চহদিনৰ কণী বা কুৰুবা কিনি নৈ যাব। কিনি নিব, কথাটো যেন কোনেও নাপাহৰে।

ভাঙৰৰ মনত থাকি গ'ল শৰ্মাৰ এবাৰ কথা—আনৰ কামত অহাকৈ কিবা এটা কাৰি দিব পৰাটোও এটা আনন্দ। খুৰাই কিবা এটা পোৱাৰ আশা নকৰাকৈ কাৰবাক কিবা এটা দিব পৰাটো বৰ ডাঙৰ কথা।

শৰ্মাই, ভাঙৰ আৰু মণিকা দুয়ো মন কৰিলে, নিজৰ বাবে একো নিৰ্বিচৰাকৈয়ে এই গাঁওখনক বহুত কিবাকিবি দিছে। কেবাবাৰো আহি দীনা, বাংক, বাজুইতৰ লগত বেলেং বেলেং কথো পাতিও জানিব পাৰিছে শৰ্মাৰ এই অদ্ভুত চৰিত্ৰৰ কথা। মাৰী বুঢ়ীক লগ পাওঁতেও একেই কথা। বিস্তিয়ে শৰ্মাৰ বাবে ভাত ৰান্ধিবলৈ গ'লে মণিকাই নিজে দেখিছে, পূজা-ঘৰত কাম কৰাৰ দৰে কৰে।

স্কুলখন স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত নহয়। প্ৰাথমিক বিদ্যালয় হিচাপে আছিল। তাতে শৰ্মা মাষ্টৰ হিচাপে কোনোবা এটা যুগত সোমাইছিল। পিছলৈ নিয়ম ভঙাৰ অপৰাধত সেই স্বীকৃতি বাতিল হ'ল। শৰ্মাই কোনো চেষ্টা নকৰি, সময়ে সময়ে হোৱা পৰীক্ষা-বোৰত তেখেতৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক প্ৰাইভেট পৰীক্ষাৰ্থী হিচাপে প্ৰাৰ্থ কৰি দিলে।

স্কুলৰ নিৰ্ধাৰিত সময় নাই। সৰু সৰুবোৰে পুৱাতে পঢ়ে। ডাঙৰবোৰে যেতিয়াই সময় পায় শৰ্মাৰ ওচৰলৈ আহে। নহাকৈ থাকিব নোৱাৰে, কিয়নো শৰ্মাই সময়ে সময়ে পৰীক্ষা লয়। তেনেকৈ স্কুল এখন চলোৱা বাবে একো অস্ববিধা হোৱা নাই। কাৰণ শৰ্মা কাহানিও আঁতৰি নাযায়। স্কুলৰ পঠ্যৰ পাঠখিনি দিয়াৰ সামৰ্থ্য আছে। সেইদৰেই এতিয়ালৈকে চলি আছে। সহায় কৰি দিছে ডাঙৰ হোৱা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীহঁতে।

সচৰাচৰ নেদেখা পৰিবেশ এটাৰ লগত ঘনিষ্ঠ হৈ ভাঙৰে ভাল পাইছে। নিজৰ

এক-বাছৰ হুই চাৰিজনক কৈছে। মাজতে এবাৰ নে দুবাৰ কেইজনমানক লৈও আহিছে।

সদায় সৰুটো তৈ থকা, মুখৰ টাটি মাৰ নোহোৱা, কান ক'ৰি ভাগৰ নগগা এই আদৰ্শীয় মানুহজনৰ কথা, বতৰা, মনুৱাই সকলোকে মুগ্ধ কৰিছে। শৰ্মাৰ প্ৰতি ভক্তৰ আৰু মণিকাইতৰ আকৰ্ষণ দিনে দিনে বাঢ়িহে গৈছে। মানুহজনৰ অস্বীকৃতি জানিবলৈ মাজে মাজে আগুৱাই গৈছিল যদিও শৰ্মাই সেইফালে এখন আৰ-কাপোৰ তলি থৈছে।

সেইজন শৰ্মাও এদিন ঘৰৰ ভিতৰত থংগমূকৈ বহি আছিল। মুখত মাত নাই। চকুটো কোনোবা এখন বেৰৰ কোনোবা এটা বিন্দুত স্থিৰ হাতত এখন কাগজ। মনটো পৰি থকা খামটো দেখিলে বুজা যায় সেইখন এখন চিঠি। ঠিক সেইটো হৱাহাতে ভক্তৰ আৰু মণিকাই শোমাই আহিছিল। সচৰাচৰ অনাৰ দৰেই মণিকাই হাতত টোপোল এটা। গাড়ীৰ মাত শুনিও শৰ্মাই টাটি এটাৰে মতে ওলাই নহা দেখা তেয়ে আচৰিত হৈছিল। এতিয়া শৰ্মাক দেখি থতমত খালে মণিকাই এখোজ আগবাঢ়ি গ'ল। উৎকণ্ঠাৰে শুধিলে, “কি হ'ল, দাদা?”

শৰ্মা সাৰ পাই উঠাৰ দৰে হ'ল। গৰালবিকৈ খিয় হৈ মাত লগালে “অ’ তোমালোক আহিল। মই ক'বই নোৱাৰিলোঁ।” বুলিছেই ওচৰে-পাৰে কোনোবা আঁছেনেকি বুলি ভিতৰফালে চালে।

“হ'ব বাহু দাদা, আগতে কণ্ডকচান সেইখন কিহৰ চিঠি?” মণিকাই সুধিলে। প্ৰায় একলগে ভক্তৰেও শুধিলে, “এনি প্ৰবলেনম, দাদা?”

চিঠিখন লাঠ লাঠে জাপি থৈ শৰ্মাই ক'লে, “বহাচোন তোমালোক।” “ক’মনিছা মণিকাই আজি মোটো?” মুখটো নিজৰ ইচ্ছাটো আনিব খুজি শৰ্মা কিছু সম্পূৰ্ণ সফল হোৱা নাই।

“ছানাৰ মিঠাই অলপ আছে দাদা, পিছে আপুনি আমাক এবাৰ যাব খুজিছে। আমনি পায় যদি আমি যাওঁগৈয়ে নোঁক ঘূৰি?”

শৰ্মা জাপ মাৰি উঠিল। “কি কোৱাহে তোমালোকে? ইয়াতলৈ আহি এনেকৈ ৰি যোৱাৰ কথা উলিয়িছা!”

“আপুনি দেখোন মনটো মাৰি আছে। কিবা এটা ৰব দকৈ তাৰি আছে যেন লাগিছে; আমি থাকিলে জানোচা ...!”

“দীজ মণিকাই, এইটো মোৰ এটা ব্যক্তিগত কথা, ৰব পূৰণি ...।”

কথা শেষ হ'বলৈ নিমিলে ভাস্কৰে, “ক'তা, আপুনি দেখোন আপোনাৰ কোনো পুৰণি কথা নাই বুলি কৈছিল।”

শৰ্মাৰ হাঁহি উঠি গ'ল। ক'লে, “ধৰা, পুৰণি কথা এটা নতুন হৈ এতিয়া য'ব তুলি উঠিছে।”

“তেনেহ'লে আমাক ক'ব লাগিব সেইটোনে কি কথা।” ভাস্কৰে দাবী কৰিলে।

“মোৰ একান্ত বাস্তৱিক কথাহে ভাস্কৰ। তোমালোকৰ কোনো আগ্ৰহ থাকিব নোৱাৰে তাত।”

“আপুনি নিজাকৈ দেখোন একোকে খোৱা নাই ইয়াত, সেইবোৰো এ'ব নোৱাৰে।”

শৰ্মাই একো মাতিব নোৱাৰিলে। ক'লে, ‘হ'ব বাক ব'বা। বচাচোন, মণিকাই মিঠাই খুৱাবলৈ চাহ একাপ কৰিবানেকি? চোৱা মণিকা, তুমি ধৰা বাবে বিশিষ্টতে মোক চাহ-টাচ কৰি খুৱাব নোখোজা হৈছে।” শেষৰ কথানাব সেই মুহূৰ্ততে ভিতৰলৈ সোমাই অহা বিনিয়ে শুনক বুলিয়ে কৈছিল শৰ্মাই। বিনিয়ে ‘সেইটো: মিছা কথা, দিদি’ বুলি সোমাই গ'ল।

চাহ অহালৈকে শৰ্মাই চিঠিখন লিখিকিবিদাৰি আছিল। ভাস্কৰে একো নমতাকৈ তেখেতলৈকে চাই আছিল। ভাবিছিল কি থাকিব পাৰে, চিঠিখনত যে শৰ্মাৰ দৰে মাজুচ এজনকো সজিত কৰি দিছে।

শৰ্মাই ভাবিছিল দিবনেকি চিঠিখন ভাস্কৰক পঢ়িবলৈ। কিন্তু কি হ'ব, ভাস্কৰ বা মণিকাই জানিলে। সমাধানৰ কোনো উপায় নথকা সমস্যা এটাই শৰ্মাক টেচি দিছে সেই মুহূৰ্তত।

চাহ খাই প্ৰায় শেষ হওঁতে শৰ্মাই চিঠিখন ভাস্কৰৰ হাতত দি ক'লে, “কাকো জনাব নোখোজা কথা এটাই ‘আ’ৰ হৈ থাকিবহুখুজি মোক চোৱাচোন কেনেকৈ অমনি দিছে। পঢ়া চিঠিখন। মই জানো, তোমালোকে একো উদ্ধাসিত নোপোৱা ইয়াৰ।”

ভাস্কৰে হাত পাতি ল'লে চিঠিখন। দীঘল চিঠি। পঢ়ি গ'ল একান্ত মনে। ক্ৰমে ভাস্কৰৰ হাত, ভৰি, গাৰ পেশীবোৰ টান হৈ আতিবলৈ ধৰিলে। মণিকা অৰাক হ'ল। শৰ্মাই ভাতপানীৰ দিহা হৈছেনে চাবলৈ উঠি গ'ল।

চিঠিখন পঢ়ি মণিকাক দিলে ভাস্কৰে। তালৈকে যেন বাট চাই আছিল মণিকা। ভাস্কৰে কিবা এটা ভাবি তললৈ যু কৰি বহি থাকিল। চিঠিখন পঢ়ি অতাই মণিকায়ে প্ৰথম মাত লগাছে, “কি আচৰিত।”

“কি আচৰিত?” শুৱিলে সেই মুহূৰ্ততে শ্বৰি অহা শৰ্মাই।

“আমাক অকণো জানিবলৈ দিয়া নাছিল কিয় দাদা ?” ভাস্কৰে তথিলে শৰ্মাক ।

“বা আপুনি ইমান আপোন কৰি লোৱা এই গাঁৱৰ কোনোবা এজন দুজনকো ক’ব পাৰিলেহেঁতেন ।” মণিকাই যোগ দিলে ।

শৰ্মাই ক’লে, “মই এনে পৰিস্থিতিৰ কথা কাহিনিও কল্পনাই কৰিব পৰা নাছিলোঁহে । এতিয়া একো কৰিবৰ উপায় নাই ।”

“কেলেই নাই । উপায় নাথাকিব কেলেই !” ভাস্কৰৰ মাতত অলপ উদ্ভাষ । মণিকাকে একে বৃত্তা নাছিল । অলপ বৈ ভাস্কৰে আকৌ ক’লে, “আপুনি কালিলৈকে যাওকগৈ । এইটো অল্পবোধ নাৰাখিলে আপুনি সদায় অল্পভাষ কৰি থাকিব লাগিব... ।”

“ব’বা ব’বা, ইমান সহজ নহয়হে কথাটো । মই তালৈ যোৱা বাটটোৱেই পাহৰি পলালোঁ । তাৰ উপৰি মই তালৈ গৈ...”

“তালৈ গৈ মানে ?” ভাস্কৰে আকৌ বাধা দিলে ।

“আপুনি যোৱা নোযোৱাৰ কথা এতিয়াও ভাবিব খোজেনে ?”

“নহয়, ভাস্কৰ, মোক মোৰ সমাজখনে কেতিয়াবাই পাহৰি গ’ল । মোৰ বিশ্বাস মই ঘৰ এৰি অহাৰ বাৰ বছৰৰ পিছত নিশ্চয় মোৰ শ্রদ্ধ পাতিলে । আমাৰ ঘৰত । নিঃকৰুণ হোৱা মাহুৰৰ বেলিকা তাকে কৰে ।”

“পাতিলে যদি পাতিলে । আপুনি অহুমানহে কৰিছে : সেইবোৰ কথা বাদ দিয়ক , এতিয়া ঠিক কৰক, আপুনি কাহানিকৈ যাব । আঃ নাযায় যদি কওক, মই নাম মণিকাক লৈ ।”

“ব’ব । ইমান ঘপহট্টক সিদ্ধান্ত এটা ল’ব নোৱাৰি । ম’গকা ব’লাচান, বন্ধা-বটা কি-হেঁচু চাবাটগৈ ।”

“বন্ধাটো মই চাওঁগৈ বাক । আপুনি এওঁৰ কথাটো কি ক’ব কৰক ।” বুলি মণিকাই ভিতৰলৈ গুচি গ’ল ।

শৰ্মাই ভাস্কৰৰ উৎসাহটো দেখি এব ভাগ পালে । “কিন্তু চিঠিত থকা অল্পবোধটো বন্ধা কৰিবলৈ তেওঁৰ সামৰ্থ্যই নাই । জাক এই গাঁওখনে জানে একে আগ্ৰহেৰে গ্ৰহণ কৰিব প্ৰস্তাৱটো ? গাঁওখন এৰি শৰ্মাৰ আন এঠাইত থাকিবলৈকে উপায় বা সম্বল নাই । তেনে ক্ষেত্ৰত ; ওঁহী অসম্ভৱ ।

ভাস্কৰ খিয় হ’ল । হাতত বেগটো লৈ ওলাই গ’ল গাঁৱলৈ । কাৰো কোনো অস্থখ-বিস্থখৰ খবৰ নাই তেনেকৈ । ত’লেও লক লক ব’বা-ছোৱালী হুঁচামান চাই

আহিব। শৰ্মা বচি থাকিল। ডাক্তৰ মণিকাক সোধ-পোছ কৰাৰ আগৰ আগ্ৰহটো আজি নাই।

প্ৰায় একঘণ্টাৰ দূৰত ডাক্তৰ ঘূৰি আহিল। আহিষেই মণিকাক মাতিলে একাষৰম্বাকৈ কিব কথ। এটা ক বৈল। শৰ্মাই ধৰিব নোৱাৰিলে।

ডাক্তৰে মাথ পিচি দি আন তুজনমান বয়সৰ মানুহক লগ ধৰি আহিছে। সকলোক শৰ্মা আৰু চিঠিৰ কথা কেতেওঁলোক শৰ্মাক ঘৰলৈ ল'বলৈ কোৱা কথা-টোও ক'লে। আটাইবোৰ এক আশাৰেহ শৰ্মা গ'ল প্ৰস্তাৱটো। তাৰে কবলৈ গোটেইবোৰ ডাক্তৰৰ লগত আচিৰই খুজিছিল। ডাক্তৰে বাধা দিলে এতিয়া মণিক তালৈ তেওঁ ধৰি শৰ্মাক : গৰাং দাঙ ব ক ব থাটে পছত ব'লগে।

শৰ্মা বুজিল গ'ল ডাক্তৰে বৰ দুশ্বাসে বুজালে কয় শৰ্মা একামহ গৌৰৱ উচিত আচ-তে শৰ্মাই চিঠিখন পোৱাৰ পছতে উৰা মাৰি যাব খুজিছিল আজি সংস্কাৰ এসৰ ছাপ, সন্মাদ দায়িত্ব তা দি কিছুমান কথাই হেচা মাৰি ধৰি আছিল।

শৰ্মা গাব। যেনেকৈ ধৰ্ত্তক 'চিঠিখনৰ অত্যাধাৰে বন্ধ' কৰিবই। সামাজিক বাধা একে নামাৰে।

বৰ মতেই গ'লে ঘূৰি আহোঁতে কমেও চাৰি দিন লাগিব। লাগক। বেলেৰে আহিব লাগিব। যাওঁতে পছতো যাব পাৰি। মাথকগে। তাৰ পৰা যাত্ৰা আৰম্ভ কৰাৰ আগতে ডাক্তৰলৈ যেন তেনে টেলি গ্ৰাম এখন কাৰব ডাক্তৰে ছেছনলৈ যাব।

শৰ্মা গৈছেগে কে-ক বা আশে। ডাক্তৰ আৰু মণিকাই দুয়ো ঘৰলৈ গৈয়ে গভীৰভাৱে আলোচনা কৰি এটা সিদ্ধান্ত ল'লে। সেইমতে শৰ্মা বাছত উঠি ঘোৱাৰ প্ৰায় লগে লগেই আগতে বন্দৰস্থ কৰি থোৱা মিত্ৰ এজন লৈ শৰ্মাৰ ঘৰ ওলালগৈ। গাড়ীতে দুবেগ চিমেণ্ট আৰু অল্প কিবাকিবি সা-সঁজুলি কেতবোৰ তুলি ল'লে।

তিনি দিনৰ দিনা শৰ্মাৰ টেলিগ্ৰাম পোৱা গ'ল। শৰ্মা ঘূৰিছে, বেলেৰে ঘূৰিছে। মানে অকলে অহা নাই। ডাক্তৰ মণিক দুয়ো আকৌ শৰ্মাৰ স্কুল পালেগৈ। বাংকা বিস্তি, মাথ, দানাইতৰ লগতে গোটেইবোৰকে ধৰবটে। দিলে-গে। সিহঁতক মণিকাই নানা কামৰ ফৰমাচ দিলে। নিজেও কিবাকিবি কামত লাগিল।

আহি পোৱা সময় আঠ বাজি কুৰি মিনিট। পুৱা। পিছে এঘটা পলম সেইদিনা ডাক্তৰ আৰু মণিকাই আগতে থকা কৰি সময়মতে উপস্থিত হৈ আছে। শৰ্মাই পেটে পেটে কথাটো জানিছিল যদিও আশা কৰিবলৈ ভয় কৰিছিল। জানোচা আশা অধিক হৈ যায়। সেইবাবে ছেছনত কোনোবা থাকিবও পাৰে বুলি বাপীক কোৱা নাছিল।

ছেছনত টাইমুখে ডাক্তৰ আৰু মণিকাক দেখি শৰ্মা অতিৰিক্ত হৈ পৰিল। ঘৰা-

ধৰিকৈ বাণীক নমাই ডাক্তৰৰ গাড়ীত তোলা হ'ল। বাণীয়ে কোনো কথা ক'ব পৰা নাছিল। ডেকা ডাক্তৰ আৰু বৈদ্যৈক্যক দেখি বাণীৰো ভাল লাগি গৈছিল। তেওঁ-গোকৰ আপোন ভাবে তেওঁকো মুগ্ধ কৰিলে। পিছে আৰু আছে।

পোনে পোনে গুচি যোৱাই ভাল বুলি ভবা হ'ল। টাউনত কোনো কাম নাই! মণিকাৰ আগ্ৰহ বেছি। শৰ্মাই নিজকে এৰি দিলে তেওঁলোক দুয়োৰে হাতত। শৰ্মাৰ মনত তেতিয়া একমাত্ৰ চিন্তা আছিল গাঁওখনৰ মাহুৰখনিৰ বিষয়ে। তাত শৰ্মাৰ প্ৰতি এই সময়ত বা কেনে মনোভাব হৈছে? কেনেবাকৈ শৰ্মা এতিয়া গধৰ বোজা হৈ পৰিব পাৰেনেকি তাত?

বাণী আৰু নিমাত। মণিকাৰ দুই-এটা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াত বাঁহিলে আন কথা কোৱা নাই। বাটত অস্তবিধা হৈছিলনেকি? মনটো বেয়া লাগি আছেনেকি, চাহ একাপ খালেহেঁতেন নেকি আদিৰ দৰে।

ঘৰৰ দুৱাৰমুখত গাড়ীৰ পৰা নামিয়েই কিন্তু শৰ্মা ধৰ হৈ বৈ গ'ল। এই হৃদিন্তে এয়া কি হ'ল? গাড়ীৰ মাত শুনিয়া মুখত হাঁহি এটা লৈ মাত বিস্তৃত পাই আহিছে দুৱাৰখনেদি। দুৱাৰখন সলাই পেলালে! বহল হ'ল। খটখটাই তাত এডলীয়াকৈ উঠা বাট। বিস্তিয়ে এখন নতুন হুইল-চেয়াৰ তৈলি লৈ আহিছে! এইবাৰ, এইবাৰ কাৰ কাম। ঘূৰি চালে ডাক্তৰলৈ, ডাক্তৰ আন একোনে মুখখন ঘূৰালে। মণিকাই বাণীৰ কাপোৰ-কানিৰোৰ লবচৰ কৰি দিছে।

কিন্তু বাকী মাহুৰবোৰ? কোনো থাকিব নোৱাৰিলে এইকণ সময়ত? বাণীয়ে বা কি ভাবিছে।

বাণীয়ে ভাষণ দুগা বোধ কৰিছে। সম্পূৰ্ণ অভাৱনায় পৰিবেশ এটাৰ সমুখীন হৈ একেবাৰে বিবুধি হৈ পৰিছে।

“বলক! হেৰা ধৰাহিচোন...” বুলি মণিকাই গা লবালে।

হুইল-চেয়াৰখনত বাণীক বুলি ঠিক দুৱাৰমুখ পাওঁতেই শৰ্মা-বাণী দুয়ো চক খাই উঠিল। মণিকাই হাঁহি এটা মাৰিলে। ডাক্তৰেও।

ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা একেলগে উৰলি ঘণ্টা, মাদলৰ মাতে আকাশ ঝপাই দিলে। আনকি এটা পেপাৰ মাতো। মানে সেইটো ফাঙনা। একমাত্ৰ ফাঙনাইহে ইয়াত এটা পেপা বজায়। সিও ক'ববাত লুকাই আছে! সেই মুহূৰ্ততহে শৰ্মাৰ চকুত পৰিল দুৱাৰত এডাল অমপাতৰ মালা। তাৰ তলেদি স্তম্ভা এখনত কিৰাকিৰি এসোপা লৈ মাঘী পিসি থক বৰককৈ আহিছে।

লগে লগে ফুলৰ পৰা ল'ৰা-ভেকা-বুঢ়া মিলি প্ৰায় গোটেই গাঁওখনৰ মাহুহবোৰ
কিৰিলি পাৰি ওলাই আহিল।

শৰ্মাৰ বাঠৰ দেওন ছোৱা দেহাটো ধৰ-ধৰকৈ কঁপি উঠিল। মণিকাৰ চাল-
চলন দেখি বুজিলে গোটেইবোৰ তেওঁৰে আচনি।

মাৰী পিসিৰ ডলাত কিছু ফুল। ধূপকেইডালমান জ্বলোৱা, সেন্দূৰৰ টেম' এটা
আৰু কিবাকিবি কিছুমান।

“আহা বাবু” বুলি পিসিয়ে শৰ্মাক মাতিলে ওচৰলৈ। মাতিয়ে ডলাখন মাটিত
থৈ নিজে হুইল-চেয়াৰখনৰ কাষতে হাতুঁ-কাঢ়ি বহি বাণীৰ কাপোৰেৰে ঢাকি থোৱা,
হাতুঁৰ ওপৰতে কটা কবঙনৰ মূৰ দুটাত হাত দি সেৱা এটা কৰিলে।

বাণী উচাপ খাই উঠিল। মূখ্যেৰে অক্ষুট মাত্ৰেৰে ক'লে, “মই, মই যাক
এনেকৈ।”

“অ' তুমি মাই। তুমিহে আমাৰ গোসাঁনী। এই বাবুটোৰ বুকুৰ কোনোবা এটা
চুকত কত দিনৰ পৰা তুমি সোমাই আছিল। বাবেহে আমি ইমান চাক' মনৰ বাণ
এটা পাইছো।” কথাবোৰ হেনাহচা আছিল। মাতত ভাঁজ আছিল। কিন্তু তাৰ
অৰ্থই অকল বাণীৰে নহয়, কাষতে থিয় হৈ থকা মণিকা আৰু ডাক্তাৰ-বোহিয়া চুলোণে!
বাণী আৰু মণিকা দুয়োৰে শুচকুৰেদি পানী বাগৰিছে তেতিয়া।

শৰ্মা হতবাক হৈ থিয় হৈ আছে। মাদুলৰ মাত্ৰে কাণ তাল মাৰি ধৰিছে।
বিস্তিয়ে “যাক না বাবু” বুলি এবাৰ সৰুয়াই দিলে।

উদ্ভবাধিকাৰ

গাত মলিয়ন কাপোৰ এখন মেৰিয়াই অলপ কুজাকুজাকৈ খব খোজেৰে ঘাটৰ ফালে গৈ থকা বজতক প্ৰাতঃভ্ৰমণ কৰা কেবাজনো মানুহে প্ৰায় সদায়ে দেখে। হাতত পাঁচ লিটাৰ ধৰা মৰিলৰ পুৰণা গেলেন এটা। কুহৰ কুহৰ কাঠ মাজে মাজে।

ভেটা ভেটি হোৱা কিজনেশু চেষ্টা কৰে বজতক এবাই পাৰ হৈ যাবলৈ, বজতেও চেষ্টা কৰে বাটৰ কাষৰ কচুগছ সেখি সেখি পাৰ হৈ যাবলৈ। দৃষ্টটো চিনাকি। অন্ততঃ বাতিপুৰা সোনকালে উঠা সকলে ফুৰিবলৈ যাওকেই বা নাযাওকই, বজতক ভেনেটক ওলাই যোৱা দেখে। দেখিলেই নাকটে সিঁকটাই মুখৰ ভিতৰতে কয়—“সেইটে চোৰ”।

ঘাটৰ এফালে সৰু সৰু খেৰৰ জুপুৰি কেইটামান আছে। তাৰে এটাত আবিদ্ধৰ ব্যৱসায় কেন্দ্ৰ। বাতিৰ ভিতৰতে বেহানি আছে। ঘাইকৈ পাহাৰৰ নামনিত থকা জনজাতীয় এলেকা এটাৰ পৰা। তাৰে এঘৰৰ ছোৱালী বিয়া কৰাইছে সি।

এই খেৰৰ জুপুৰীবোৰ মাহেকে পষেকে, আঁঠুসী একাদশী পাগল কৰাৰ দৰে একোবাৰকৈ তালাচ কৰা হৈ থাকে। তালাচী চলাবলৈ অহা সময়ত খালি হৈ থকা টিন কেইটা ভাঙি আৰু কেতিয়াবা ভলিতে পৰি থকা দুটোকমানৰ জোখাৰে মদ পালে টিন, মানুহ গোটেইবোৰকে ধৰি নিয়া হয়। আইনৰ নানা প্ৰক্ৰিয়া চলে। ওপৰ মছললৈ প্ৰতিবেদন পঠোৱা হয় আৰু যেনে ভেনে বাতৰি কাকতে ছপোৱাকৈ একোটা তথ্য সৰবৰাহ কৰা হয়। “মদ বেচা গোপন বাচি আবিদ্ধৰ।”

পিছত আকৌ দেখা যায় সেই একে নিয়মিতভাৱে চোবাতকৈ তৈয়াৰ কৰা দেশী মদৰ অবাধ ব্যৱসায়, সেই একে ঠাইতে গভীৰপৰ্য্যন্তকৈ চলি আছে।

বজতে পাঁচ লিটাৰ মদ কিনি নি, তিনি লিটাৰ পানী মিহলাই বটলত ভৰাই

বেচে। তাৰে এক লিটাৰ মান নিজৈ খায়, আৰু খাই গধূলিৰে পৰা চিঞৰ বাখৰ আৰম্ভ কৰে। কেতিয়াবা তাৰ পিয়াৰৰ কোনোবা গ্ৰাহকেও একেলগে খালে, বাৰ্ণিত আদৰ্শীন মানলৈকে এটা হৃদয়ৰ সজ্জীত মুখৰ পৰিবেশত চুবুৰী অতীষ্ঠ হৈ পৰে। পিছ দিনাই থানাত, আবকাৰী অফিচত কেবাখনো অভিযোগ পত্ৰ পৰেগৈ।

সকলোৱে জানে! বজত যে তেনে চুলাই মদৰ ব্যৱসায়ী সেইটোও নজনা নহয়। আবিদৰ পাইকাৰী ব্যৱসায় যেনেকৈ মাজে মাজে গৈ বিচাৰ কৰা হয়, বজতৰ দৰে খুৰা ব্যৱসায়ী সকলোকে একেদৰে ধৰা হয়। চৰ, চাপৰ, পাঠিৰ কোৰ, সেইবোৰে নিয়মিতভাৱেই পৰে। তথাপি ব্যৱসায় বন্ধ হোৱা নাই। আবিদৰ বিবোৰ নিয়মিত গ্ৰাহক, সেইবোৰেই আছে, আৰু বজতৰ বোৰো, একেদৰেই আছে। পাৰ্থক্য ইমানটো যে বজতৰ ঘৰতে বহি মদ খাবলৈ লোৱা গ্ৰাহক হৈ এজন বাঢ়িছে।

পৰিস্থিতিৰ লগত নিজকে খাপ-খুৱাই লবলৈ বাধ্য হোৱা বজতৰ ষেণায়েক এতিয়া এটা কাম কৰে। পানী তিনি লিটাৰৰ ঠাইত আৰু এক লিটাৰ মান বঢ়াই দিয়ে আৰু গিৰিয়েকৰ জেপত হাত ভৰাই পইচা কেইটা লৈ বেলেগে থৈ দিয়েগৈ।

নতুনকৈ অহা আবকাৰী বিষয়া এজনে, আহিয়েই পোৱা অভিযোগৰ ভিত্তিত অভিযান চলাই এদিন বজত আন আন কেবাটাকো ধৰি লৈ আহিলগৈ। আবিদ চতুৰ মানুহ। নতুনকৈ অহা বিষয়ৰে পৰা কিছুদিন ধৰি হেঁথক উঠত পাল বুজি পাইছিল।

ধৰি অনা মানুহকেইটা এনে কাণ্ডত অভ্যস্ত। ধৰাবোৰে। বিষয়াজন কিন্তু অগাধ হল, বজত বোলা সেই বেমাৰ। বেমাৰীয়েন লগা মানুহটোৰ তৰাওৰাপ কান্দোন শুনি। তুলকৈ আনিলে নেকি মানুহটোক! হাবিলদাৰক চকুৰ ইজিতোৰে গুধিলে কথাটো কি? চাহাবক উত্তৰ নিদি হাবিলদাৰে ডাঙৰক দাৰি এটা দিলে—“এই বজত, চুপ!” লগে লগে বজতৰ কান্দোন বন্ধ হৈ গ'ল।

বেছ কিছুদিন লাগিছিল বিষয়াজনৰ এই কান্দোনৰ বহুতো বুজোতে। নিশ-কটিয়া এই মানুহটোৰ সেইটো এটা গুণেই। চিপাহীবোৰে জানে। সেই প্ৰথম দিনা এই বিষয়াজনৰ তহাবানাত ধৰি আনোতে কোনোবা চিপাহী এটাই ফুচুচাই বজতক কৈছিল—“চাহাব নতুন, অই, বজত, কান্দিবি।”

বজতে মাক বাপেক মৰিলে কন্দ্ৰাৰ দৰে কান্দিছিল। নতুন বিষয়াজনে বিমোৰত পৰি সেইদিনা সোনকালেই বজতক জামিনত যাবলৈ এৰি দিছিল।

সেইটো প্ৰাথমিক স্তৰৰ ঘটনা, বিষয়াজনৰ বাবে।

নগৰৰে এটা কাবৰীয়া অকলত বজতহঁতৰ মদৰ ব্যৱসায় আৰু লগৰ চিঞৰ বাখৰ-

বোৰে ঠাইকণেৰে শাস্তি নোহোৱা কৰিছিল। খনে খনে দৰ্খাস্ত, খনে খনে অভিযোগ পত্ৰই প্ৰশাসনক বিবৃতি কৰিছিল। ফলত হেঁচাটো অংহি পৰিছিল স্থানীয় কাৰ্যবাহী বিষয়া সকলৰ ওপৰত।

তেওঁলোকৰো উপায় নোহোৱা হৈছিল। এদিন এই বিষয়াজনে নিচেই পুৱাতে অভিযান চলাই, বজ্জতক হাতেলোটে পাই ধৰি আনিলে। মানে বজ্জতৰ হাতত গেলেনৰ টিন ভৰ্ত্তি!

বজ্জতৰ ওপৰত কোভটো বেছি বিষয়াজনৰ। কাৰণ সি এটা স্ত্ৰ বসতি অঞ্চলত থাকি সেইটো কাৰবাৰ কৰা কথা ওলাই পৰিছিল। নথিত থকা অভিযোগবোৰ সবহ-ভাগতে তাৰ নামে দিয়া আছিল।

খঙতে ঢকোবমান সোণাই দিলে হাডৰ বেটন ডালেৰে। বজ্জতে মাটিতে বহি দিলে। বহাটো যে ভাও নহয়, তাৰ দুৰ্বলতাহে, কথাটো বিষয়াজনে বুজিলে।

থানালৈ আনি ওচৰতে বহুৱাই তাক সোধিলে—সন্ধ্যা এনেকৈ মাৰ খাই সৰিবলৈ আহে কিয় সি।

“ধান খাওঁতাক নাপে, তুৰ খাওঁতাক মাৰে বাবু আশোনাৰ চিনাহি গিলাই।”

“মানে?”

“আমি বাবু খুচুৰা বিক্ৰি কৰোঁ।। পাইকাৰ গিলাক...।”

বিষয়াই বজ্জতৰ কোভটো বুজিছিল যদিও তাক দেখুৱাই মানি নললে। সুখেৰে কলে—“ভহুতক ভাল কথা কলে একো ফল নধৰে! তোক, তোক বেলেগ ব্যৱসায় কৰিবলৈ চৰকাৰে এটা ঞ্ণ দিয়া নাছিলনে?”

কথাটো অকিচৰ নথিত আছে। মদনিবাৰনি গ্ৰেচটোৰ অন্ন হিচাপে বজ্জতৰ মৰে কেইজনমান মদপীক কিছুদিনৰ আগতে একোটা ঞ্ণ দিয়া হৈছিল। মদৰ বেশাৰ এবি. অল্প কিবা এটাত ধৰি মদ এবিৰ পাবে যদি এথক।

“মদকে বেটো বাবু এতিয়াও।”

“নিলাজ, বুইছ তইত। গাৰ ছাল একৰালেহে যদি তইতৰ লাভ হয়...।”

“মোৰ দকানত কোনেও বস্ত কিনা নাহে বাবু”।

“মদ কিনিবলৈ হলে আহে!”

“মদ খাওঁৱায় টি বি-চি বি নাচায় বাবু। সব টিবি হৈছে।”

বিবন্ধা বৈ গ'ল। দবৰ নাথায় কিয় বা চিকিৎসা নকৰায় কিয়—জেনেৰুৰা কথা সৰিবলৈ সাহে নাটিলে।

নিহুত জাদিছিল, বজ্জতৰ ঘন ভৰি দবৰ খোজাতকৈ বজ্জতে পোতা বজ্জতৰ খাই

স্বপ্নটোৰ কথা মনৰ পৰা আঁতৰাই ধৰিলে চেষ্টা কৰে। যক্ষা আৰু মদৰ মিশ্ৰিত আশ্রয়ত ইফালে হাঁওফাঁও যে দিনে দিনে পচি গৈছে সেইটো সি অস্বস্তি কৰা নাই।

কৰিছে যদিও চৰকাৰী বিষয়া জনৰ সেইবোৰ জনাৰ বিনাস কৰিবলৈ সময় নাই। 'বভাগীয়া দায়িত্বই মদ আৰু মদপৰ অত্যাচাৰৰ পৰা সমাজক ৰক্ষা কৰিবলৈ লগা খিনি কামহে কৰিবলৈ দিয়ে। কোনো মদ বেপাৰীৰ, তাকো এনেকুৱা খনিয়া খুচুৰ চুলাই মদ বেচা মাহুত এটাৰ জীৱন বৃত্তান্ত জানিবলৈ আহিবিয়েই ক'ত ?

কিন্তু অৰে এৰিলেও কৰপতিয়ে নেৰাৰ দৰে বজতৰ কথায়ো বিষয়াজনৰ লগ নেৰ হ'ল। এদিন বজতহঁত থকা অঞ্চলৰ এগৰাকী ভদ্ৰমহিলা নিজে আহিল কাৰ্য্যালয়লৈ। সন্মিলে সেই অভদ্ৰ মদপীটোক শাস্তি দি নিৰস্ত কৰাৰ কোনো ব্যৱস্থা নাই নেকি চৰকাৰৰ ? সি হেনে আগবাতি মদৰ জালত প্ৰথমতে কিছুমান চিনেমাৰ গান গাই পিছলৈ বাউচি জুৰি কান্দি গোটেই চুবুৰিটোক উজাগৰে থাকিবলৈ বাধ্য কৰিছিল। ভদ্ৰমহিলা, এগৰাকী শিক্ষয়িত্ৰী তেখেতৰ উৎকণ্ঠা স্বাভাৱিক।

বৰ খং উঠিল বিষয়াজনৰ। চিপাহী হুট লগত লৈ নিজে ওলাল পোনে পোনে বজতৰ ঘৰলৈ। সেই এলেকাটোলৈ তেওঁ নিজে আগতে যোৱা নাছিল। চিপাহী এটাই চিনিপায় বোলে বজতৰ ঘৰটো। তাক ধৰি আন "বিচাৰাৰ্থী" কৰি সন্মাহ ধোৱাৰ লাগিব এমাহমান। একেটা মাহুতকে লৈ ইমান কথা শুনি থাকিব নোৱাৰি। তাক শোধ হৈছিল—সি মনে মনে চোৰাং কামটো কৰি নাথাকি, নিজেও খাই ইমান 'ভলম্বুল' লগাই থাকে কিয় ?

অলপ নাথালে নোৱাৰে বোলে সি, মদ নাথালে দৰব খাব লাগিব। দৰব নযমিতভাৱে খাব নোৱাৰে। বহুত খৰচ।

ঘৰটোৰ অৱস্থাই নাই। কেউফালে উৰ্দ্ধাঙ্গি যোৱা, হলেও চাবৰ সময় নাই। চিপাহী এটাক লগত লৈ "এই বজত।" বুলি কোঁফোৱাই সোমাই গ'ল।

বজত মাটিতে শুই আছে চাৰি এখনত। নিঃসাৰ। বাতিৰ নিচা আঁতৰাই নাই চাগে। পিছে ঘৈণীয়েক জনীও ওচৰতে তেনেকৈ বহি আছে কিয়। বিষয়া সেই নৃশংস, সাজে পোছাকে বিষয়া। ক্ষমতাৰ মুঠ প্ৰতীক। হত্যা কৰি উঠিল— "টোপনিৰ ভাও ধৰিছ অই হাবামজাদা।"

টোপনিৰ ভাও নহয়। টোপনিয়েই ধৰা নাই বজতৰ। তাৰ আচলতে চকু হুটা মেলিবলৈকে শক্তি নথকাৰ দৰে।

সেইদৰেই যুৱটো অকণমান দাঁড়িৰ খুজি, হাত দুখন কোনোমতে একেলগ কৰি অস্বস্তিভাৱে কলে—"পৰ্ণাম বাবু।"

বিষয়া বৈ গ'ল। বজতে আকৌ কলে—সি বোলে নিজে উঠিব নোৱাৰিব।

ধৰিবলৈ নিশ্চয় গাড়ী আনিছে, তাক কেনেবাকৈ দ্ৰুতাই লৈ যাব লাগে। “এয়া চাপক বাবু।” বুলি মুখৰ ওচৰতে থকা কাপোৰ এখন তুলি ধৰিলে বজতে।

সাপ দেখাৰ দৰে, বিষয়াজন আপ মাৰি তুপোজ পিছুৱাই আহিল। কাপোৰখনত চমকাচমকে তেজ ! পিছৰাতিটো কাহি কাহি কাহিল হৈ পৰিছিল বজত। বৈগণৈক্যক বোলে ওচৰ চাপিবলৈ দিয়া নাছিল।

“ঘৰত এক ফোটাও মাল নাই বাবু। আজি পুৱা ঘাটলৈ যাবই নোৱাৰিলে।”

বজতৰ অৱস্থা দেখি সেইটো এনেয়ে বৃজ গৈছিল।

“এক দিন না থাইম্ আৰ……।”

“এদিন নগলে?”

“কি থাইম্ তুই সোপাব গাঁও, যুই বিধি তোৰ পাছত যাওঁ……সগাই লষণ দিবা লাগে বাবু।”

বিষয় নিকপায় হৈ ওলাই আহে। দুৱাৰমুখতে এথেকে বৈ জেপৰ পৰা কুৰি-টকীয়া নোট এখন উলিয়াই ভিতৰফালে দলি মাৰি থৈ আহিল। তাকে ধৰি উন্নত কপি উঠিল—বিভাগীয় পোছাকটো পিন্ধি থাকি তেওঁ কেনেবাকৈ বিষয় গুছি মাহুত হৈ যোৱা নাইতো?

পিছে বোধকৰোঁ বৰ প্ৰয়োজন নাথাকিল আৰু চিন্তাৰ। প্ৰায় সদায়ে আহি থকা অভিযোগবোৰ কেবানিনো অহা নাই। বিষয়াজনে অলপ সকাহ পালে।

সেই চুবুৰীৰ প্ৰাতঃভ্ৰমণ কৰা মাহুত কেইজনেও কেইদিনমান স্বস্তিৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নিৰ্মল বতাহ সেৱন কৰিছিল।

এদিন পিছে তাৰে এজন বৈ গ'ল বাটতে। সেই দিনটো ভেঁখেতে তিনি পাইছে নেকি? গেলেনটো। সকলো এটাই গাত মলিয়ন কাপোৰ এখন মেৰিয়াই লৈ গৈ আছে। কাপোৰৰ তলত তাৰ হাতত গেলেনৰ টিনটে। আৰু তলফালে ওলাই আহে।

“তু যাইম্ আৰ কইল, যুই বজতৰ পোলা। যাইম্, আবিহ যিৱাই তিনি পাং……।”

হয়! বজতৰ পুতেকেই সেইটো। বাপেকে আবিহৰ জুপুৰিটোৰ ঠাইকণ বজাই দিছে। তাৰ গ্ৰাহক এজন নে দুজন আহিছিল। আজি গধূলি মাতি পঠাইছে। মাল আহিব।

বৈগণৈক্যে দিওঁ নিদিওঁকৈ, বেলেগে লুকাই ধোৱা পুজিৰ পৰাই পাচ সিটাৰ দামটো উলিয়াই দিছে।

ব্যৱসায়টো চলি নাথাকিলে চকলৈ জুই নাযায় যে।

পুতেকে পঠাই দিছে।

পুলকেশ বৰুৱা

বাৰটে! কি আছিল মোৰ মনত পৰা নাই। পিছে কিবা বন্ধ এটা আছিল।
বজাৰলৈ বুলি ওলাই চোভালতে থিয় হৈ পিঠিত ব'ন্ধ লৈ আছিলোঁ।

ইকালে লিকালে চাই লাহে লাহে খোজ কাঢ়ি অহা বুঢ়া মাল্লুহ এজন আমাৰ
পদূলিমুখতে বৈ গ'ল। মাজেপাৰে ভেনেকৈ চকুত নগৰা বুঢ়াজনক মই অলপ আগৰে
পৰা দেখি আছিলোঁ। মোৰ ঘৰলৈকে আহিব পাৰে বুলি ভবা নাছিল। অলপ
আগবাঢ়ি গলোঁ।

চুলিবোৰ ভেনেই পকা। মুখখন দেখিলেই ধৰিব পাৰি বুঢ়াৰ বয়স আশীৰ
এইপাৰে হ'বই নোহাৰে। ডেওঁৰ মুখলৈ অলপ পৰ চাই আছিলো। মই তিনি পোৱা
নাই। গেটখন খুলি আৰু এখোজ আগবাঢ়ি গলোঁ। 'আহক' বুলি কাত এবাৰ
লগাব খোজোতেই বুঢ়াই হুৰিলে, "এইটো ডোমাৰ ঘৰ?" মই অবাৰু হলোঁ। বুঢ়াই
মোক তিনি পায়নেকি?

"হয়, আহকচোন" বুলি এইবাৰ মই ঘূৰি থিয় হৈ বুঢ়াক আহিবলৈ ইচ্ছিত
দিলোঁ। চিনাকিটো হুৰিধৰ হুৰিধৰ নহ'ল।

মাতত বেছ গাভীৰ্থ আছিল বুঢ়াৰ। 'এইটো ডোমাৰ ঘৰ?' বুলি সোধোতে
ক'বা 'তুমি' সন্ধাননতে ক'বাটো ধৰিব পাৰিছিলো। সত্ৰকাই পিছে ধৰিব পৰা
নাছিলো। বুঢ়াজননো কোন। অৰু ক'বাৰ পকা মোক তিনি পোৱা যেন লাগিল।

"ডোমাৰ নাম কি?"

এইবাৰ মই বৈ গলোঁ। আকৌ ঘূৰি বুঢ়াৰ ফালে চাই নামটো ক'লো। পিছে
মোৰ অলপ সন্দেহ হ'ল। বুঢ়া হুহু নহুৱ নেকি? অলপ অবাৰু হোৱা যেন হৈ
কলো, "মই কিন্তু আপোনাক……।"

“চিনি পোৱা নাই !” মুখৰ মাত কাঢ়ি নি বুঢ়াই নিজেই ক’লে, “মই পুলকেশ বৰুৱা। তুমি ইয়াত পঢ়া নাছিলানেকি ?”

পুলকেশ বৰুৱা। এখেজেই ? এখেতৰ বিষয়ে টুকুৰা টুকুৰ, সাদু যেন লগা বহুত কথা জানো মই। ব্যক্তিগতভাৱে চিনাকিহে হোৱা নাছিল কাহানিও।

“এ আহক ছাব !” মই বিনীত হবলৈ চেষ্টা কৰি আকৌ ক’লো, “মই ইয়াত পঢ়া নাছিলো। এহিমা প্ৰায় ছবছৰমানৰ পৰাহে আমি ইয়াতে ঘৰ সাজি……,”

“নামটো কি বুলিলা তোমাৰ ?” আকৌ শ্ৰমিলে বুঢ়াই। ক’লো।

“প্ৰভাসক চিনি পোৱা ? সৰ্ধেৰক ?”

মই ধৰিব পৰা নাছিলো। বপকৈ মনত পৰিল। তয়োজন অসম চৰকাৰৰ নামী উচ্চ পদস্থ বিষয়া আছিল। অৱশ্যে লগে। পুলকেশ বৰুৱাই সোধাৰ ধৰণটোতে মই ভ্ৰম লাগিছিল।

“মোৰ ছাত্ৰ আছিল। ডাক্তৰ হুছেইন যে, মেডিকেল কলেজৰ প্ৰিন্সিপেল আছিল ? সিও মোৰ ছাত্ৰ আছিল।”

ছাত্ৰ বহুত আছিল পুলকেশ বৰুৱাৰ। মোৰ মামা এজনো আছিল। ককাই ইয়াত তাহানি চাকৰি কৰা দিনত, মামাই পুলকেশ বৰুৱাৰ কুলত পঢ়িছিল।

মোৰ শহৰো আছিল তেখেতৰ ছাত্ৰ। সেইবাবে এইজন মানুহৰ কিছু কথা মই জানো। বিশেষকৈ শুনিছিলো ভিহু বৰদেউতাৰ মৃত্যুত। তয়ো বোধকৰো একালৰ লগৰীয়া আছিল।

কিন্তু আজি, এয়া মোৰ চোভালত থিয় হৈ থকা পুলকেশ বৰুৱা আৰু টাউন এৱ-ট। কুলৰ তাহানিৰ প্ৰধান শিক্ষক পুলকেশ বৰুৱাৰ মাজত এটা পুৰণ লীন হৈ গ’ল। সটবোৰ প্ৰায় বুৰঞ্জী হৈ গ’ল।

পুলকেশ বৰুৱাই অঞ্চল প্ৰভাষেৰে প্ৰধান শিক্ষকত কৰা দিনত এইখন মহানগৰ এখন চহৰহে আছিল। আলি-কঁকুৰি বা বাৰীৰ চুকে চুকে গছা গছা ইংৰাজী মাধ্যমৰ স্কুলবোৰ ভেটিয়া সপোনৰ অগোচৰ আছিল আৰু সেইবাবেই বোধকৰো এই পুলকেশ বৰুৱাৰ কুলতে পঢ়ি মানুহ হোৱা প্ৰভাস চক্ৰবৰ্তী বা সৰ্ধেৰৰ দৰাৰ দৰে মনুহে ৰাজ্যৰ প্ৰশাসনত মচিব নোৱাৰা ক্ষমতাৰ সীচ থৈ অৱশ্যে লগে।

সেইবোৰ পিছৰ কথা।

তেখেত আছিল কেনি ? মোৰ ঘৰলৈকে নো আছিল কিয় ?

চোভালতে, ব’দন্ত পাৰ চকি এখনত বহিবলৈ কৈ শুৱিলো, “পুৱাই এইকালে আছিল যে ছাব ?”

“এনেয়ে ওলাই আহিলো হে, এইবোৰ ঠাই মই দেখাই নাই বুইছা! তোমাৰ নামটো কি বুলি কৈছিল?”

আকৌ এবাৰ ক’লো মোৰ নামটো। মই আচলতে তেখেতৰ ঘৰটো ঠিক কোন-খিনিত নাজানো। খোজ কাটি ভাগৰ লাগিছে বুলি ভাবি সাউতকৰে ভিতৰলৈ গৈ এওঁক চাহ একাপ দিবলৈ কৈ আহিছিলো। সেইকণ সময়তে মোক তেওঁ স্মৃতিছিল। “ক’ৰ লাগুংহে সেইটো!”

“তোমালোকে বেছ বাৰী পাতি আছাইক এইফালে। এইবোৰ ফল-চুল দি, মালী বাখি কৰাইছ’ নেকি?” আকৌ গৈ কাষত থিয় হোৱাৰ লগে লগে বৰ দাঁত মোক স্মৃতিছিল।

“নহয় ছাব, এইবোৰ আমি প্ৰায় নিজেই কৰোঁহঁক। এৰোঁ লাগে : ময়ো আজৰি পালে লাগো অলপ অচৰপ।”

“এবাহে আজৰি পোৱাটোৱে ডাঙৰ কথা। আজৰি পোৱাহেঁতেন ময়ো...” বুলি বৈ গ’ল বৃতা। থুঁতৰিটো দুই হাতৰ মুঠিৰ ওপৰত থৈ একেধৰে ফল এজোপাৰ ফাল চাই থাকিল।

এইজন মাহুহ হেনো স্কুলখন লৈয়ে আজিও বঁটা আছিল। ডিম্ব বৰদেউতাৰ মুখত শুনা কথা মতে এখেতে হেনো নিজৰ বিয়াৰ পিছদিনাই স্কুল কৰিছিল। অথচ সেই দিনত মাহুৰি স্কুললৈ নাছিলও তেনেকৈ চাওঁতা নাছিল।

একে ধৰণৰ কথা এটা কৈছিল আমাৰ বিভাগৰ ববীন বৰুৱাই। তেখেতেও সেই দিনদিন অৱসৰ ললে। বিদায়-সভাৰ শেষত কথাৰ মহলা মাৰাৰ থাকোতে, কথাৰ মাজলৈ কেনেবাকৈ স্কুল, মাধ্যম, শিক্ষা এইবোৰ সোমাই আহিছিল। তেখেতৰ ডাঙৰ ল’ৰাটো, এতিয়া ইঞ্জিনিয়াৰ হ’ল। এই পুলকেশ বৰুৱাৰ স্কুলত ভৰ্তি কৰিবলৈ গৈছিল। ববীন বৰুৱা নিজেও পুলকেশ বৰুৱাৰ ছাত্ৰ আছিল। সেই সূত্ৰেই আগ-দিনা পুলকেশ বৰুৱাৰ সৰু ছোৱালীজনীৰ বিয়ালৈকো গৈছিল।

নাম লগোৱা সন্দৰ্ভত গৈ পুৱাই প্ৰধান শিক্ষকক নিজৰ আসনত থমথমকৈ বহি থকা দেখি ববীন বৰুৱা হেনো অৱাক হৈছিল। অৱাক হৈ স্মৃতিছিল। বাতিটো টোপনি খতি কৰি ছাবে কেনেকৈ পুৱাই স্কুললৈ আহিল।

“আহিলোহে, সিকালে দৰা-কড়া ওলাই গ’ল। বস্ত-বাহানিবোৰ ল’ৰাইতে লৰীত হুলি আছে। ময়ো পুলুকা মাৰি এইফালে গুচি আহিলোঁ।”

ববীন বৰুৱায়ে কৈছিল স্কুলখনকৈ প্ৰাণ বুলি তৰা পুলকেশ বৰুৱাই বহুত ল’ৰাক মাহুহ কৰি দিলে। বহুত প্ৰাক্তন ছাত্ৰ বাজ্যৰ মূখা ফুটা স্তৰলৈ উঠিল। পিছে কিবা

আচৰিত কথা, পুলকেশ বৰুৱাৰ নিজৰ ল'ৰাকেইটাহে বিশেষ একো নহ'ল। তিনিটা ল'ৰা। তিনিওটাই সাধাৰণ চাকৰি একোটা কৰি ঘৰ চলাই আছে। এটা বোধকৰো তুৰা নে ভেনে কোনোবা এখন ঠাইত থাকে।

অৰ্থচ এইজন পুলকেশ বৰুৱায়ে একো একোটা কাম কৰিছিল, জনিলে বিশ্বাসক কৰিব নোৱাৰি। এটা কথা ভিষ বৰদেউতাই কৈছিল।

এতিয়া কালী হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ত অধ্যাপনা কৰি থকা জিতেন দাস এম. ই. পৰীক্ষাত অসমৰ ভিতৰত প্ৰথম হৈছিল। ঘৰৰ অৱস্থা অকণো স্বচ্ছ নাছিল। দেউতাকে পৰীক্ষাৰ আগতে এবাৰ পুলকেশ বৰুৱাক ধৰিলে ল'ৰাটো অলপ চাই দিব পাগে। "তাক আবেলি আবেলি মোৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই দিবা।" পুলকেশ বৰুৱাই নিৰ্দেশ দিছিল।

জিতেন দাসৰ দেউতাকে পুলকেশ বৰুৱা তেওঁৰ ঘৰলৈ যাব বুলি ভাবিছিল। সেইদৰে সৈমান হৈ চাৰিমান বজাত নিভে ল'ৰাটোক পুলকেশ বৰুৱাৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই দিছিল।

নিভে এঘণ্টা ডেৰঘণ্টা পঢ়াৰ পিছতে, ভিতৰৰ পৰা জিতেনেইক সৰু গিলাছ এটাত গাখীৰ এগিলাছ আৰু থাকিলে বাৰীৰে কল এটা, নহ'লে পকামিঠে এটা আছে। গাখীৰ-কলো ঘৰৰে।

পৰীক্ষাৰ খবৰ ওলাল। জিতেনৰ দেউতাকে বহুত প্ৰবন্ধ কৰি গোটোৱা টকা কুৰিটা আৰু গামোছা এখন লৈ, ল'ৰাৰেসৈতে পুলকেশ বৰুৱাক সেৱা এটা কৰিবলৈ যাওঁতে, জিতেনক সাবটি ধৰি আশীৰ্বাদ কৰিছিল। গামোচাখন বাথি টকাকেইটা ঘূৰাই দি কৈছিল, "ইয়াৰ পৰীক্ষাৰ কলটোহে মোৰ বাবে ভাঙৰ উপহাৰ, হেৰা, টকা-কেইটা কেলেই যাচিছা।"

তাৰ পিছত পুলকেশ বৰুৱাই কৈছিল জিতেনক তেওঁৰ ঘৰলৈ পঠাবলৈ কোৱা কাৰণটো। "মই জানো তোমাৰ অৱস্থাৰ কথা নাজানো, হেৰা! ল'ৰাটো ভাল মই বুজিছিলো। পিছে আৰু অলপ পুষ্টিৰ দৰকাৰ আছিল। মোৰ ঘৰত দৰদৰে পৰা জোখাৰে গাখীৰ একণ আছিল, তাৰে এভাগ সিও পাওক বুলিহে তাক মোৰ ঘৰলৈ আহিবলৈ দিছিলো।"

জিতেনৰ দেউতাকে নীৰৱে থাকি কেৱল চহুহুটা মচিছিল।

সেই ভিষ বৰদেউতা তুকাৰৰ দিনা পুলকেশ বৰুৱা গৈছিল। চকা-মকাকৈ দেখা মোৰ মনত পৰে। পিছে বহুত গণা-মাজ মাজুৰ মাজত বৰুৱাৰ উপস্থিতিয়ে সিমান

ওপহ পোৱা নাছিল আৰু মেইবাবে বোধ কৰে। তেখেতৰ চেহেৰাটো মোৰ মনত পৰা নাছিল।

‘মোক ঘৰৰ পৰা আজিকালি ওলাবলৈ নিদিবো ল’ৰা-ছোৱালীয়ে’, ছাবেমোকে কৈছিল। “সিহঁতে ভয় কৰিছে, ক’বাত বাটে-পথে মই পৰি থাকে বুলি।”

“য়েস্, সেইটো কিয় হ’ব ছাৰ!” মই আকৌ এবাৰ ব্যগ্ৰহৰ চেষ্টা কৰিলো। ইতিমধ্যে বন কৰা ল’ৰাটোৱে চাহ একাপ চোতাললৈকে লৈ আহিল। মই হাতত লৈ বন্ধাক দিবলৈ গ’লো।

“এসু চাহ কিয় অনা না? মই য’তে ত’তে চাহ খোৱা বুলি গম পালে বৰ বোৰ’ বায়ে মোক ভাতকে খাবলৈ নিদিব।” মই থমক খাই চাহ কাপ হাততে লৈ বৈ গলোঁ।

“বাক দিয়া। সিহঁতে ক’ত চাহ খোৱা চাবলৈ আহিব ইয়াত।” বুলি তেখেতে হাতখন আগবঢ়াই দিলে।

মোৰ মহা সমস্যা হ’ল। বুঢ়া আহিছে কিয়, বহে বা কিমান সময়! সুবিবলৈকো কথা বিচাৰি নোপোৱা হ’লো! আৰু মোৰ ওচৰলৈকেই আহিল কিয় মই ঘৰৰ পৰা নাছিলো।

চাহৰ সূদা কাপটো মাটিত থৈ তেখেতে আকৌ মাত দিলে, “তোমালোকৰ এইবোৰ ঠায়ে বেছফুৰিব পৰা, চাব পৰা ঠাই, খোজ কাঢ়িয়ে আহিবও পাৰি।” বৈ গ’ল বুঢ়া। বৈবুৰি হৈ ময়ো বৈয়ে থাকিলোঁ। “তুমি বাক; অভুল—অভুল বুলিছিলো নহয়, তোমাৰ নামটো? তুমি বাক এওঁক দেখিছিলানে, মান মোৰ পৰিবাৰক?”

শিঙীচাৰৰ পৰাকাল দেখুৱাবলৈ লৈ মই কলো, “মোৰ সেই সোভাগ্য হোৱা নাই, ছাৰ!”

“নহয়ো আৰু! তেওঁ নাই নহয়। ঢুকাল বৃহৎ; এয়া ৮৫ বছৰমান হৈছে নেকি।”

মোৰ ভিত্তি অঠৰ হৈ গ’ল।

“তেওঁৰ বৰ সুবিবৰ মন আছিল, বৃহৎ। ঠাই চোৱাৰ চখ; মোৰ লগে ইটাই নিঠাই চাই সুবিবলৈ বৰ হেঁপাহ কৰিছিল। মই যেতিয়া সমৰ্থ নহ’লেও, সয়ল হৈ আছিলো, সময় উলিয়াব নোৱাৰিলো। নিজেই যি এবাৰ দিল্লী পালোঁগৈ ছং সাজি বাটপতিৰ পৰা সেইখন আনিবলৈ।……”

ছাৰ ব’ল অলপ। মোৰ মনত পৰিল শিক্ষকক মানপত্ৰ দিবলৈ ধৰি কৰ্মাৰ পিছত প্ৰথম কি দ্বিতীয় বাবতে পুলকেশ বৰুৱাকো সেই বাটীয় সন্মান দিয়া হৈছিল।

“গাড়ী ঘটনাত উঠাৰ কল কাহানিও নহ’ল বৃহৎ। তেওঁ বুলি একোবাৰ ভাবিছিলো

এওঁক লগত লৈ মোৰ পুৰাণি ছাত্ৰবোৰৰ ঘৰলৈকে যাম। বহুত ল'ৰা ভগীয়ানী হ'ল, চাহাব হ'ল, অফিছাৰ হ'ল। সেইবোৰকে এওঁক দেখুৱাই আনিয়—

“সেইটো প্ৰভাস 'দেউতা' বানান নিসিখি “দেউতা” লিখাবাৰে ছুদিন কাণত ধৰাই থিয় কৰাই থৈছিলো। ‘সিও সেয়া চিচ্’ চেণ্টেৰি নে কিবা হৈ অৱসৰ লগে। দুনীয়াই ঘৰ-দুৱাৰ সজাই আটোমটোকাৰীকৈ আছে বুলি জনি, চাবৰ মন গৈছিল। এওঁক দেখুৱাব খুজিছিলো—মোৰ জন্মৰ ফচলবোৰ। নহ'ল। সময়মতে একো নহ'ল। এওঁক লৈ একেলগে কেনিও ফুৰা নহ'ল।

‘এতিয়া তাৰিচা এই ঠাইবোৰ দেখোন ঘূৰি ঘূৰি চাব পাৰিলোহেঁতেন! দুনীয়া এইবোৰ সব, দুনীয়া দুনীয়া বাৰী, বাট-পতলি-এইবোৰকে চাই ফুৰিব পাৰিলোহেঁতেন!

‘আচপতে চোৱাটোনো কি! একেলগে অলপ ফুৰা-চকা কৰা, নিজান পালে চাই-আবাব কথা পতা নে কি কোৱা?’ পুলকেশ বৰুৱাই বোৰ মুখলৈ চাই জ্বলিলে।

‘অ’ বৰা, তুমি বোলে ইয়াত পঢ়াই নাছিল। ময়ো সঁচাকৈয়ে বলিয়াই হ'লো নেকিহে! বোৱাবোকেইজনীয়ে নিজৰ ভিত্তবতে মোৰ কথা লৈ আলোচনা কৰে বুইছা। সিহঁতৰ এজনীয়েও মোক সন্দ বুলি নাভাবে। মই যাওঁ বুইছা, বেছি চপৰ হৈ প'লে সিহঁতে বিচৰা-বিচৰি লগাব।” বুলি ছাব থিয় হ'ল।

“কিন্তু ছাব, আপুনি মোক বিচাৰি আহিলমি?”

‘মই ক'ত তোমাক বিচাৰি আছিলো। তুমিহে দেখোন মোক বাটৰ পৰা খাতি আনিল।’

“অ’!” বুলি মই নিজে নিয়াত হ'লো।

‘তুমি মোৰ ছাত্ৰ হোৱাহেঁতেন তালৈই আছিল। পিছে এটা কথা, তুমি বৰ চোকা ল'ৰা নাছিলানেকি। যেনেকৈহে ভেৰা লাগি মোলৈ চাই আছা...।’

মই একো নামাতিলো।

‘মই এনেয়ে ঘূৰি ফুৰিছোঁ বুইছা। চাইছো, এইবোৰ ঠাইকে চাবলৈ ভেৰে! নিজৰ ভাল পালে হেঁতেন। তাকে তাৰিহে—। তোমাৰ ঘৰটোও বাটৰ কাষতে পালে...।’

শুভ্ৰাৰ

নামটো বোলে পতঙ্ক ! ধেং, ছোৱালীৰ নামো পতঙ্ক হ'ব পাৰেনে ? শুনি জুৰি ব'বই নোৱাৰিলে । গাটো ভাঙি মুখখন ঢাকি ধৰি খুন্দৈক ঠাহিয়ে দিলে । জিনাই চকু দুটা পোনোৱাকৈ ইন্ধিতেৰে স্কিয়াই দিলে—ছোৱালীজনীৰ বাপেকটো যে ওচৰতে বহি আছে । ব'ব নোৱাৰি জুৰি লব মাৰি সোমাই গ'ল নিজৰ কোঠালৈ ।

জুৰিতকৈ ডাঙৰ হ'ব ছোৱালীজনী । বৰণ ক'ল । হলেও গঢ়টো বেয়া নহয় ; তলমূৰকৈ খিয় হৈ আছে । তাইৰ নামটো যে বৰ সুবিধাৰ নহয়, ঘৰৰ সেই সোমাই যোৱা ছোৱালীজনীয়ে ইহা দেখিয়ে বুজিব পাৰিছে । মনটো অলপ কৌচ খাই গ'ল, নাৰাখিব নেকি 'আক' সেইটো কাৰণতে !

“কাম কৰিব পাৰিব তই, এই ছোৱালী ?” কথাটো জিনাৰ মাকে সুধিছিল । মূৰটো ঢপিয়াই তাই পাৰিব বুলি বুজাই দিলে । কথা ক'লে আকৌ বা কি দোষ ওলায় ? মাকে নিজেও ভয়ে ভয়ে কোঠাৰ ফালে চাইছিল, জুৰিজনীয়ে আকৌ কিবা ক'ব দি দিয়ে বুলি । নাই জুৰি ভিতৰতে আছে ।

ছোৱালীজনী থকাকৈ আহিছে । জুৰিহঁতৰ মাকে ঠিক এনেকুৱা ছোৱালী এজনীকে বিচাৰি আছিল ! ইহঁতৰ লগ হ'ব, ঘৰখনৰ কামো কৰিব ; বন্দৰলৈ হৈ গ'ল । ডাইতাৰ মাগিকই খবৰ কৰি অনাই দিছে । বাপেকটো মাছেকে-দুমাতে আহি থাকিব । মাক নাই পতঙ্কৰ । সৰু ভনীয়েক এজনী আছে । বাপেকে মাহুহ এমৰৰ খেতিৰ কাম কৰে । ছোৱালীজনীৰ এনে আশ্ৰয় এটা সিও বিচাৰি আছিল । বেছ সকাহ পালে ; “বাবুজনী”টো তাৰ ভালৈই লাগিল । শৰম আছে । ছোৱালীয়ে কিজানি কষ্ট নাপাব এই ধৰণত । দুখীয়া হওক, নিছলা হওক সিও বাপেক । নিজৰ ছোৱালীজনীয়ে নিৰাপদে দুবেলা দুসাজ খাই ভালকৈ থকাটো তাৰো কামা ।

জুৰিয়ে বাট চায়ে আছিল। “এইফালে আহ” বুলি জিনাই ছোৱালীজনীক তিতবলৈ লৈ আহোঁতে, বায়েকক শুধিলে—“জিনা বা, আগন্তুকৰ পিতাকে প্ৰহাৰ কৰিলেনে?”

“গ’ল, কিয়?”

জুৰিয়ে বায়েকৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদি ছোৱালীজনীক ঘূৰাই শুধিলে—“ঐ তোৰ নাম পতঙ নে পতঙ্গ? কীট-পতঙ্গ?”

“পতঙ” অনপ সংকোচৰেই ছোৱালীজনীয়ে ক’লে।

“পতঙ-ফটঙ-ঘটং-মতং; ধেং তেৰো যে নামটো?”

“হৈছে জুৰি। একেদিনাই তাইক পাগল কৰিব নালাগে। টোপোলাটো ক’ত থ’ব দেখুৱাই দিগৈ।” এইবাৰ মাক আগবাঢ়ি আহিল।

“আহ, ঐ” বুলি জিনাৰ লাগিয়টো জুৰিয়ে ল’লে, যাওঁতে আকৌ শুধিলে—“তই চাহ খাবি একাপ?”

“জুৰি!” মাকে প্ৰায় লাৰি মাৰি উঠিল। চাহকাপ দিয়াটো ভাঙৰ কথা নহয়। জুৰিৰ স্বভাৱটো সকলোৰে জানে। নিজে গৈ চাহকাপ বাকি দিলেও এক কথা। নগে নগে মাক বা বায়েকক মাতি ক’ব—“পতঙে চাহ খাব খুজিছে...”

মাকৰ মাত শুনি জুৰিয়ে জিতাখন উলিয়াই একমুহূৰলৈ তাপ মাৰিলে।

বন কৰিবলৈ অহা ছোৱালীজনীয়েও সেইকণ সময়তে গম পালে জুৰি বোলা এই ছোৱালীজনী বৰ ভীষণ হ’ব।

ৰাতিপুৱা চাহ দিবলৈ গৈ জুৰিয়ে ছোৱালীজনীক শুধিলে—“তই ব্ৰেকফাস্ট কৰোঁতে বয়ল্ড এণ্ড থাৰনে, প’চ কৰি থাৱ?”

“নাজ্জু।”

তিতবত থোৱা মেজত বহি দেউতাকে শুনি আছিল জুৰিৰ কথা। তাই উঠি গ’ল।

জুৰিয়ে আকৌ তাইক শুধিলে—“তই পঢ়িব পাৰ নে মোৰাব অ’।”

“নাজ্জু।”

“অ-অ-ক-থ?”

“নাজ্জু।”

“নৱগ্ৰহ বানান কৰিব নাজান? শুক্ৰেৰ? অশুভ?”

“নাজ্জু।”

“ধেং—তই বৰ গক অ’।”

“তই নিজে চাহ খাবলৈ আহিবিনে, জুৰি?” হাঁহি চম্ভালিবলৈ গৈ দেউতাক মাতিগৈ জীয়েকক।

“তোক মই শিকাই দিম বাক চব্।” বুলি সকলকৈ কৈ জুৰি আঁতৰি আহিল।

* * *

ইখন সখনকৈ বনত ধৰি পতঙ্, কিন্তু দুদিনতে ঘৰ ধৰিব পৰা হ'ল। মুখৰ মাত্ৰ নাই। জুৰিৰ মাক দেখুৱাই দিয়া মতেই সকলো কাম কৰি যায়। জিনাব, জুৰিৰ কাপোৰ ধুই দিয়ে। বাচন-বৰ্ত্তন ধোৱা। ঘৰ সাৰে, মছে। মূঠতে চাই থাকোতেই তাই ঘৰখনৰ এজনী হৈ পৰিল।

পিছে জিনা-জুৰিৰ কামৰহে অহু নোহোৱা হ'ল। দোলা দেখি খোৱা হোৱা দ সিহঁতেও ফুল-কপেললৈ যাবৰ সময়ত একো বিচাৰি নোপোৱা হ'ল। কালি ইয়া কৰি খোৱা চাদবখন জিনাই বিচাৰি নাপায়, জুৰিৰ বড় ফিটাভাল হেৰায়, জোতা-চেঙেনাৰ খোৱা ঠাইত নোলায় : গোটেইবোৰ জ্ঞান কেৱল পতঙে। তায়ে সেইকণ সময়ত উশাহ ল'বলৈ সময় নোপোৱা হ'ল। হ'লও, জুৰিয়ে তাৰ মাজতে কেতিয়াবা সোৱৰবাই দিয়ে—“অ'ই পতঙ্, উঠন শ বয়িছ চনত কালিদাসে আমেৰিকা আমৰিকাৰ কৰা কথাটো মনত থাকিবনে নাথাকে, তোৰ?”

উত্তৰ কিন্তু সেই একেটাই—“নাজুহু”।

জিনাই মাকক গোচৰ দিয়ে জুৰিৰ উৎপাতবোৰৰ বিষয়ে। তাইক চব এপাত মাৰি, লৰালৰিৰ সময়ত কৰা চুপতিবোৰ বন্ধ কৰি দিবলৈ কয়। মাকে মাজত সোমাই মৰিবলৈ নাহেই!

আবেলি পতঙেই জুৰিৰ মূৰটো আঁচুৰি দিব লাগে। “ওকনি পালে তোৰ মূৰত ১০ দিবি, বৃহৎ ফটং।” তাই নিৰ্দেশ দিয়ে। “আমি বহাঁ ন' অকণ বঁহিৰি নেকি?”

পতঙে বুজে। একো নামাতে কিন্তু বৰ আগ্ৰহেৰে তাই জুৰি জিনাব আবেলিৰ প্ৰশাধন পৰ্বটো মন কৰে। ইটো-সিটো আগবঢ়াই দি সহায় কৰি দিয়ে। জিনাক বহুত কিবা-কিবি লাগে। জুৰিৰ চট-ফট। গোটেইবোৰ বেগেতে হৈ যাব লাগে। জিনা বীৰ। প্ৰতিটো কথাতে পতঙৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। পতঙে কিন্তু একান্ত তাৰে লাগি দিব খোজে জিনাব প্ৰতিটো প্ৰয়োজনত। সলোৱা কাপোৰ যোৰ জাপি আগলাত খোৱা, কাটা-ক্লিপবোৰ বতনাই দিয়া, কেতিয়াবা মূৰত ভেলকণ ভালকৈ ধ'হি দিয়া—এইবোৰ কৰি দি তাই বৰ ভাল পায়।

জুৰিয়ে আপত্তি কৰে। “তই বা-ক ইমান হেল্ কৰি দিয়……। ব, হেল্ মানে কি জান অ'ই?”

“নাছহু……।”

“হেহু মানে কাপোৰ জালি দিয়া, বুইছ ! আৰু সহায় কৰি দিয়া মানে চাহ খোৱা। থাকিব মনত ?”

“নাছহু……।”

“খেং এইজনী ; নাছহু ক’ববাব !” বুলি কিছু সময় এৰা এৰি হয়। পতঙে ভেঙিয়া এটা এটাকৈ ডেছিং টেবুলৰ টেমা-বটলবোৰ সামৰি থাকে। তাই বুজিব পৰা গৈছে যে ছবিৰ কথাৰ সেই এটা উত্তৰেই আটাইতকৈ ভাল : নতুন প্ৰশ্ন বাঢ়ি যায়। তাই একো বুজিও নাপায়।

পতঙক ছবিৰ মাকে মৰম কৰিবলৈ লৈছে। নিজৰ প্ৰায় ভালেই থকা মেখেলা-চান্দৰ দুবোৰ মান দি, জিনাব নাইটি শিক্কা বাদ দিবলৈ দিয়ে, তাইক বিখাল কৰিব পাৰি ঘৰৰ সকলো কাৰতে। জিনা-জুৰিহঁতেও মৰম কৰে তাইক। জুৰিয়ে চুপতি মাৰি বাতিব্যস্ত কৰি থাকে যদিও নিজৰ ভাগৰ ভালমুট হুটামান তাইক নিমিষাতকৈ নাথায়। তাইক নিজে থবব কৰি যুঁজত মৰা ক্লিপ কিনি দিছে। আবেলি যুঁবটো ভালকৈ আঁচুৰি পৰিপাটি হ’বলৈ মনত পেলাই দিয়ে। তাইক বুজাই কয় বোলে—“মহাত্মাবলি লিখোতে, চেক্সপীয়েৰে সহায় আবেলি গাঁ-খুই লৈছিল, কপাশত চন্দনৰ ফোট লৈছিল। ব, কোনে লিখিছিল মহাত্মাবলি ?”

“নাছহু।”

“এইপাত ! ভোৰ একো নহ’ব বুইছ ঘটং-মতং।”

জিনাই নোৱাৰে ভেনেটক লাগি থাকিব। তাইৰ যুঁজত জুৰিব নিচিনাকৈ কটকটক লাগ-বাছ নোহোৱা কথাবোৰো নোৱায়। দুবৰ পৰাই হাঁহে মাখোন ; কেতিয়াবা থঙো উঠে।

খং উঠিব খুজিও মাব যায় দেউতাকৰ। এদিন গধূলি কোঠাৰ বাহিৰৰ পৰা শুনিলে, জুৰিয়ে পতঙক ভয়ভুক্তিয়ে লিখা ইংৰাজী কবিতা, আইনটাইনে লিখা সংস্কৃত শ্লোক জাপানত কেনেকৈ পঢ়ে বুজাই আছে। “হেৰা অধ্যাপিকা, তাইক জান দিলেই হ’ব নেকি তোমাৰ ! তুমিও কোৱাছোন বাক, পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ দীঘল নদীখনৰ নাম কি ?”

“কি অ’ পতঙ ?” জুৰিয়ে পতঙক হুথিলে।

“নাছহু।” পতঙে আচলতে প্ৰশ্নটো নো কি তাকে বুজা নাছিল।

“তাই নাছহু বুলি কৈছে, দেউতা !” বুলি ভাঙনকৈ ক’লে জুৰিয়ে। দেউতাক আঁতৰি গ’ল !

সেই পতঙেই কিছু জুৰিকে! নিমাত কৰি দিলে এদিন। কেনেকৈ জানে। সেইদিনা খটকৈ হোৱা শব্দ এটা শুনি জুৰি সাব পাই উঠিল! নিশ্চয় মাজৰাতি তেতিয়া। নাথেকৈ চকু দুটা মেলি জুৰিয়ে গম পালে কেউফালে নিশব্দ। ঘৰৰ সকলো টোপনীত সানকাল। কাষতে শুই থকা জিনাবো গভীৰ টোপনী।

বাহিৰত জোনাক ড্ৰেছিং টেবুলৰ কাষৰ থিডিকীখনৰ পদাখন অকণমান কোঁচাই থোৱা আছে। সেইফালেদি অহা জোনাকে বেছ পোহৰ কৰি পেলাইছে কোঠাটো।

শব্দটোনে কিহৰ আঁচল উমান লবলৈ চেষ্টা কৰিলে জুৰিয়ে। তেতিয়াই মন কৰিলে ড্ৰেছিং টেবুলখনৰ কাষত থিয় হৈ সেইজনী পতঙ।

“কি কৰিছ, পতঙ?” বুলি স্বৰিৰ খুজিও জুৰি বৈ গ’ল। পতঙে আইনাখনত নিজকে চাইছে ঘূৰি ঘূৰি। গাত সেইখন দেখোন জিনাব শাৰী। জুৰি থৰ হৈ পৰি থাকিল। আঠুৱাৰ ভিতৰত তাইৰ মেলি থোৱা চকু দুটা পতঙে নিশ্চয় নেদেখে।

অতি সম্ভৰ্ণে পতঙে টুলখনত বহি ল’লে। তাৰ পিছত টেবুলৰ ওপৰত থকা জিনাব বস্ত্ৰখোৰ এটা এটাকৈ হাতলৈ তুলি ল’লে। জিনাই সানি যোৱাৰ দৰেই স্ব’ মানিলে পাউদাৰ সানিলে জিনাইতৰ ফণীৰে মূৰটো আঁচুৰিলে আৰু একেবাৰে শেষত—সেইখিনিতে জুৰিয়ে চিঞৰ মাৰি দিব খুজিছিল, পিছে নিদিলে। জিনাব লিপষ্টিক ডালক লৈ তাই কলীয়ে ঠুঠ তটাত সানি ল’লে। জুৰিৰ চিন্তা বিকল হৈ গ’ল। কবে কি পতঙে? ফণীখন বাক ধুই ল’ব। লিপষ্টিকৰ মূৰটো দেউতাকৰ তাৰ পৰা ৱেল্ড এখন আনি কাটি পেলাব। স্ব’ৰ বটলত এবাৰেই আঙুলি তৰোৱা যেন লাগিল। কিন্তু মতলসবটো কি!

পতঙে ঠিয় হ’ল। থিডিকীৰ পদাখন আৰু অকণমান কোঁচাই পোহৰ সবহ কৰি ল’লে। জুৰি-জিনাব বিছনাৰ ফালে কেৰাহীকৈ চালে এবাৰ। দুইজনী বাইভনী টোপনিত সানকাল বুলি বিশ্বাস হ’ল। জুৰিয়ে গভীৰ টোপনিৰ ভাও ধৰি আছে।

গোটেই মাহুহজনী দেখা আইনা। পতঙে ঘূৰি পকি নিজৰ ৰূপটোক চালে কেইবাৰ মান। গাৰ শাৰীখন এবাৰ টানি, এবাৰ ঢিল: কৰি চালে। আইনাৰ পতঙলৈ চাই হাঁহি এটা মাৰিলে। তাই হাঁহিলে ধৰিব পাৰি। দাতকেইটা আচৰিত বশা। জিলিকি থাকে। তাৰ পিছত আকৌ সম্ভৰ্ণে বহিল টুলখনত। আঠুত কিলাকুটি দুটাৰ ভেজা দি, দুই হাতেৰে নিজৰ মুখখন দাঙি ধৰি আইনাখনকে চাই থাকিল কিছুপৰ।

জুৰি থৰ হৈয়ে থাকিল।

পতঙ উঠিল আকৌ। জিনাৰ শাৰীখন খুলিলে। জাপি আলনাত থৈ অহিল। চোৰৰ দৰে খোজ দি। জুৰিৰ নিচেই কাষতে থকা সৰু মেজখনৰ ওপৰত পানীৰ কুগটো দাঙি ল'লে। হাতত এচলু পানী বাকি লৈ মুখখন মোহাৰি পেলালে। পেলাই নিজৰ চাদৰখনৰ আগ এটাৰে টানি মছিলে মুখখন। খিড়িকীৰ পৰাখন মেলি দিলে। তাৰ পিছত আকৌ চোৰৰ খোজৰেই গৈ এবৰ কাষত মাটিত পাৰি খোৱা তাইৰ বহুনাখনত সোমাই শুই থাকিল।

জুৰিয়ে কি কৰিব ভাবি পোৱা নাই! জিনাক জগাই কৈ দিব নেকি ভেতিয়াই গাটেই কথাবোৰ? ডেছিং টেবুলৰ বস্তাবোৰ জিনাই বাক দলিয়াই পেলাই দিব নেকি? কিন্তু পতঙে কি কৰিলেনো?

সেইটোকে বুজা নাই জুৰিয়ে। পিছদিনা পুৱাই শৰবদেৱে কোনখন কলেজত পঢ়িছিল পতঙক স্থিৰ বুলি ভাবি থৈছিল। এতিয়া জাবিছে, নাই তাইৰ লগত আক ধেমালি কৰিব নোৱাৰি।

লাহেকৈ বাগৰটো সলালে জুৰিয়ে। টোপনিতো মতা যেন কে মাতিলে “পতঙ।”

“কিবা লাগে নেকি?” পতঙে স্থিৰিছিল।

জুৰিয়ে যেন সেইমাত্ৰ ভালকৈ সাৰ পাই উঠিল। অৱাক হোৱা যেন দেখুৱাই ধিলে—“তোৰ টোপনি ধৰা নাই কলেই, পতঙ?”

“নাহুঁ সৰু বাইদেউ।”

জুৰি মনে মনে থাকিল।

বলিয়া হাতী

কথাটো বনজুইৰ দৰে কিয়পি পৰিল। হাতীটো এইকালেই আহিছে। 'ওঁ' মাজকে ধৰি হৈ গ'ল এথলৈকলৈ, যেনে শুনিলে। উশাহ-নিশাহ বহু হৈ যোৱা যেন লাগিল। কি কৰিব এতিয়া মাহুহবোৰে? বুঢ়ী কেইজনীয়ে নিজৰ কেউকালে চালে পাক মাৰি, ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ আছেনে ওচৰে-পাজৰে। মতা মাহুহবোৰ গোট খালে এখন চোতালত। শুকান খৰি আছে নহয় ঘৰে-ঘৰে। গোটাব লগে ধীপুখৰ পূৰ লীমাত। জুই ধৰিৰ লাগিব একুৰা ডাঙৰকৈ; হাতীটো সেইকালৰ পৰাই আহি আছে।

মাইকী মাহুহবোৰৰ কঁপনি উঠিছে। গৰিবোৰ কামুৰি ধৰি দুৱাৰত দাঁ মৰিব খুজিছে ঘৰৰ সকলোকে ভিতৰত হুমুৱাই লৈ। মতাবোৰৰ খঙো উঠিছে ভেনে উৰণখণ দেখি। এইবোৰ ঘৰত সোমাই বন্ধ পাব নেকি, হাতীয়ে খেদি আহিলে? গাটো বঁহাই থৈ গজেই বাগৰি পৰিব এনেকুৱা ঘৰ একোটা।

বলিয়া হাতী এটাই অখন্তৰ ঘটাইছে বোলে! ঈদাল হাতী। আজি প্ৰায় এপৰেকমান হ'ল, অন্তৰাধাৰ পৰা ওলাই আহি বলিয়া জঁকত বহুত ঘৰ-দুৱাৰ ভঙাই নহয়, মাহুহো বোলে মাৰিলে চাৰিটানে পাঁচটা! থকবোৰ শুনি আছে গাঁৱৰ মাহুহে। মুখ বাগৰি আহোঁতে থৰথৰ যদি বহণো লাগিছে কিবা জানিবৰ উপায় নাই। যিখিনি জনা গৈছে, তাতে পেটত হাত-ভৰি লুকোৱা অৱস্থা! কোনোবা এখন গাঁৱত বোলে বিয়াঘৰ এখন মহতিয়াই পেলালে; কইনাজনী গছকত মৰিল! আন এখন গাঁৱৰ মতা-ভিৰোতা এহালক মাৰিলে। পথাৰলৈ ওলাই যাওঁতে মাৰিলে এটাক। গধূলি হাটৰ পৰা ঘৰমুৱা হোৱা বুঢ়া এটাক বোলে কুটবল খেলাদি খেলি মাৰিলে! ঘৰ কিমান ভাঙিলে তাৰ লেখ-জোখ নাই।

সম্ভব হ'ল চৰকাৰে। হাতীৰ উৎপাতৰ স্থানীয় বিৱৰণ পাই চৰকাৰে সেইটো বলিয় বুলি ঘোষণা কৰিলে। তাক মাৰিব লাগে বুলি বাস্তৱ্য। বিজ্ঞপ্তি দিয়া হ'ল। সেইবোৰ প্ৰাণাশানিক খবৰ গাঁৱত ভালকৈ কোনেও বুজা নাছিল। সকলোবোৰ ভয়ত পেপুৰা লাগিল। অধীৰ উৎকণ্ঠাৰে বাট চাই আছিল হাতীটো! কোনোবাই মৰা খবৰটো শুনিবলৈ। শুনিলে সেই ভয়ানক খবৰটোহে। বলিয়: হাতীটো বোলে এইকালেই আহিছে।

ভয়ানক এই ভয় পলকতে সঞ্চাৰিত হ'ল গোটেই গাঁৱৰে প্ৰতিটো প্ৰাণীৰে মনলৈ। খাৱন-শোৱন পাহৰি যোৱাৰ দৰে হ'ল আটাইসোৰ। সেই অৱস্থাতো টুকুৰা টুকুৰা খবৰ একোটা ইকান-সিকান হৈ আহিছে। হাতীটো বোলে চোৰাং চিকাৰীৰ খেদা খাইছে বলিয়া হৈছে! দাঁত ছুট: বোলে বৰ ডাঙৰ, ওলাই থকাখিনিয়েই ভেৰহাত মান হ'ব!

হওক। সেইবোৰ খবৰ গা জুজুৰায়। হাতীটো মাৰিলেনে? তাৰ উৎপাতৰ ওৰ পৰিলেনে? ল'ৰা-ছোৱালী, মূনিহ-তিবোতাই শাস্তিৰে উশাহ লব পৰা হ'লেই হয়। তেনেকুৱা খাটাং খবৰ এটা জনাই দিয়া, হে ঈশ্বৰ!

পূবফালে গাঁওবোৰত হেনো বাতি পহৰা দিছে মাহুহে। ঢোল, খালী টিং, আনকি ঢেঁকীবোৰো বৈ-বৈ বজাইছে বাতি। জোৰ এসোপা সাজু কৰি থোৱা আছে: জুই-পোহৰ দেখুৱাই হ'লেও হাতীটোক হৰাব।

এইখন গাঁও এমুৰীয়া। হাবিৰ পৰা সবহ দুব নহয়। উত্তৰলৈ সেইখন বৰ নৈ। হাবিৰ মাজেদি সৰু নিজৰা এটা বৈ গৈছে। দক্ষিণফালে সৰু-সৰু পাহাৰ এলানি। পাহাৰ বোলাতকৈ টিলা বোলাই ভাল। এই হাবিৰ পৰাই গাঁৱৰ কেইবাঘৰেও ভাত মোকলায়। কামটে: চোৰাং। চুবকৈ কাঠ কাটি হাবিৰ মাজতে কাঠ কয়লা পোবে। কামটো টান। দেহা মাৰি কৰিব লাগে।

সেইবাবেই এই দুদিন ছটফটাই আছে গজলাই। এগাঁত কয়লাৰ ব্যৱস্থা কৰি আহিছিল সি। গোটেই দিনটো লাগিছিল গছ বাছোতে, কাটি জোখৰ টুকুৰা কৰোতে। গাঁতত জাপি জুই দিয়াৰ আগতে ওপৰত জাবৰ দি তাৰ ওপৰত বোকাৰ লেপ এটা দিয়া হ'ল! বাতিটো যিমান পাৰে পুৰিখ, পুৱাই গৈ বোকাৰ মাজত কাটি ওলাইছে যদি আক একোটা লেপ দি থৈ আহিব। সেইদৰেই ঠিক কৰি সামৰি আহিছিল।

পুৱা যোৱা নহ'ল। দুদিন আক থাকিব লগা হ'ল ঘৰতে সোমাই। কেনেবাকৈ

বেছিকৈ ফাট মেলি জুই যদি ডাঙৰকৈ জ্বলিছে তেন্তেহ'লে বহুত কাঠ বেয়াটক পুৰিব। কাঠ-কয়লা ভৰামতে পোৱা নাযাব।

গজলাৰ ভয় সেইটোৱেই। সেইদিনা ৰাতি ঘূৰি আহিয়েই সি হাতীৰ কথা শুনিপেহি। পুৱা সেইফালে যোৱাৰ নামেই লব নোৱাৰিলে। কথা নেকি সেইটো! গোটেইবোৰ দাং খাই উঠিল।

গজলাৰো যে ভয় লগা নাছিল এনে নহয়। ভয়ৰো এটা সামূহিক ৰূপ আছে। সিও সমাজখনৰে এটাহে। হ'লেও তাৰ চিন্তা হ'ল কেনেবাটক তাৰ কয়লাৰ গাঁতটোৰ জুইকুৰা মুকলিকৈ জ্বলি যায় যদি ওপৰলৈ ধোঁৱা উঠিব। গছ সি পূৰ্বত চায়েই কাটিছিল। কমেও চাৰিশ টকাৰ কাঠ কয়লা পাব লাগে। গলে কয়লাও যাব, বন ৰখায়ায়ো ধোঁৱা দেখি খেদিব। অৱশ্যে এটা কথা, মুকলিকৈ জ্বলিলে জুইকুৰা সোনকালে ছুমায়ে যাব।

চুটা দিন পাৰ হৈ গ'ল। হাতীৰ চলাচলৰ কোনো নতুন খবৰ অহা নাই। জুই একে ক'বলৈ ধৰিছে খবৰটো চাঙে মূলতে হুল আছিল। তাক চয়-নিচয় কৰিবলৈ আগবাঢ়ি যায় কোন এতিয়া?

গজলাৰ মন ভাঠ হ'ল। সি কয়লাখিনি চাই আঁহিবগৈ আজি। ভালৈ-ভালে জ্বলিছে যদি আজি পোৰাও শেষ হ'ব লাগে। চোঁচা হ'বলৈ আন দুদিন লাগিব। তাৰ পাছতহে জাৰি-জোকৰি কয়লাখিনি উলিয়াই আনিবগৈ লাগিব। অকলে আনিব নোৱাৰে। লগ ধৰি থোৱা আছে। আজি কিন্তু যাবই সি। অকলেই যাব। কোনেও হকা-বধা কৰিব নোৱাৰিলে ঘৰৰ। খাই উঠি ছপৰতে ওলাল গজলা।

ঘৰৰ পৰা তিনি কিল'মিটাৰ হ'ব তাৰ গাঁত কৰা ঠাইলৈ। সৰু টিলা এটাৰ নামনিত কৰা আছে তাৰ গাঁত। জুৰিটোৰ পৰা বহু দূৰ নহয়। তাৰ পাৰে-পাৰেও ঘৰলৈ ঘূৰি যাব পাৰি। তাৰ পাৰতে গজলাইত কেতিয়াবা কয়লা পুৰিবলৈ লগেৰে আহিলে ভাত ৰান্ধি খায়। ৰান্ধি খায় মানে, কাকবাহৰ চূড়াত সিজাই খায়। সেইদৰেই হাঁহ-কুকুৰাও পালে সিজাই খায়। নিয়ম-মূলকায় ঘৰৰ পৰা লৈ আহে।

হাতত সদায় থকা দাখন লৈ গজলা কয়লাৰ গাঁত পালেহি। কোবত আহিছে। কৰিব লগা কামখিনি কৰি সোনকালে ঘূৰি যাব লাগিব। ঠাইকণ পায়েই তাৰ ভাল লাগি গ'ল। মাটি খহা নাই, বেয়াটকৈ ফাটো মেলি নাই। ভিতৰত কেঁচা, কাঠ পোৰা ভাপ ওলাই আছে। কাঠখিনি ভালকৈয়ে পুৰিছে। এনেয়ে ভয় কৰিছিল সি। তথাপি কেউকালে ঘূৰি টিপটো চালে এবাৰ। চাই ঘূৰিল।

ঘূৰি ছোখোজমান দিছেহে। ওচৰতে কেনিবা হোৱোসকৈ হোৱা শব্দ এটা

গুনিলে। কোনোবাই যেন বোকাছে খচিছে। গজলাৰ এইবাৰহে ভয় লাগিল। মতগজ মাছহটোৰ কপালখন থৰেহকতে বামি উঠিল। নিশ্চয় হাড়ীটোৱেই! কিন্তু কোনফালে? কোনফালে লৰ মাৰিব সি?

বাট কেউকালে চিনি পায় সি। কিন্তু প্ৰাণটো; লৈ পলাব কোনফালে এতিয়া? হাড়ীটোৱে নিশ্চয় দেখিছে তাক, কেনিবা গছৰ আঁৰৰ পৰা—আহিবই এতিয়া টোচা লৈ। একেঠাইতে থৰ হৈ থিয় হৈ থাকিল সি। সেইদৰে থাকোঁতেই থক-থককৈ কঁপিবলৈ ধৰিলে। হাড়ীটো কোনফালে আছে জানাহেউন বিনবীতে লৰ মাৰিব পাৰিলেহেউন।

কাণ উনাই বৈ আছিল কিছুপৰ। ডিঙিটো যিমান পাৰে ঘূৰাই কেউকালে চালে। শব্দ একো হুস্তনিলে, কিন্তু দেখিলেহে। সি বৈ থকা ঠাইৰ পৰা দহহাডমান দূৰত মাটিত হাড়ীৰ শব্দ এডাল। বিৰাট অজগৰ সাপ এটাইহে যেন কেৰমেবাই আছে। একে ঠাইতে।

এইবাৰ বাণ মাৰিলে তাক কোনোবাই। লৰচৰ কৰিব নোৱৰা হ'ল কিছু সময়। তাৰ পাছত ঘূৰি লৰ মাৰিলে তাৰ কয়লাৰ গাঁতটোৰ ফালে। গাঁতটো পোৱাৰ আগতে আকৌ বৈ গ'ল গজলা। শব্দডাল মাটিত কিয়?

এবাৰ ঘূৰি চালে সেইফালে। হয়। শব্দডাল মাটিতে। তাৰে হাড়ীটোৱে যেন তাক বাউল দি মাতিছেহে ওচৰলৈ। অজগৰ সাপে বোলে সৰু-বুৰা জীৱক সন্মাহন বাণ মাৰিব পাৰে। এই হাড়ীটোৱে আজি গজলাক বাণ মাৰিলে।

গজলা ওচৰ চাপি গ'ল। হাড়ীটোৱে শব্দডাল অলপ-খৰকৈ লৰালে এইবাৰ। ওচৰ পাই দেখে হাড়ীটো; এটা গাঁতত পৰিল। পুৰণি গাঁত জোপোহা হাবিয়ে ঢাকি থৈছিল। কেতিয়া কোনো খানিছিল গজলাই নাজানে। তলিত পানী বোকা আছে নিশ্চয়। সেইতে কাহানিও মন কৰা নাছিল। হাড়ীটো তাত পৰি ওলাব নোৱৰা হ'ল।

সি আক ওচৰলৈ গ'ল অলপ। অলপ আঁতৰৰ পৰা বেঙা মেলি হাড়ীটোৰ শব্দডালত হাড়টো লগাই দিলে। হাড়ীটোৱে যেন সেইকণকে বিচাৰিছিল তাৰ পৰা। গজলা আক অলপ আগবাঢ়ি গ'ল। হাড়ী একেবাৰে সেও। অজগৰ হৈ পৰিছে হ'বলা।

ওচৰৰ পৰা দেখি গয় পালে—হাড়ী বলিয়া হোৱাটোৱেই হয়! গাঁত হুটা দেখিলে। ভেনেকুৱা হাড়ী ওচৰে-পাজৰে নাই। সি গাঁতটোৰ কেউকালে পাক এটা মাৰি দেখিলে হাড়ী সেইটো গাঁতৰ পৰা ওলাব নোৱাৰে নিজে। সহায় কৰি দিছিলে

সি তাতে মৰিব। মৰিবই। নিশ্চয় দুই-তিনিদিন আগতে পৰিলিহি গাঁতত। ওলাবলৈ চেষ্টা কৰি-কৰি অৱশ্যে হৈ পৰিছে।

গজল' গাঁও বুলি খোজ ললে। মাহুহবোৰ মাতি আনিবগৈ, যাকে পায় এতিয়া আবেলি। কিন্তু দুখোজমান গৈয়ে বৈ গ'ল। উচিত হ'বনে কামটো? গাঁৱত হাতীটোৰ এই অৱস্থাৰ কথা কোৱাৰ লগে-লগে গোটেই গাঁওখন ঘাটি-জোং, দা-কটাৰি লৈ উৰুলিওৱা হৈ নাহিবনে? আহি হাতীটো খুচি-কাটি মাৰি নেশেলাব নে?

আৰু যদি সি কয়গৈ বোলে হাতীটো অৱশ্যে হৈ পৰি আছে, ব'লইক ধৰি-মেৰি তাক তুলি দিওঁগৈ, তেতিয়া তাকে বশিয়া বুলি নকবনে গোটেইবোৰে?

কিন্তু বিপদত পৰা এইজন হাতীটোক গাঁততে খুচি মৰাটো, আয়েদেহি, অধৰমী কাম নহ'বনে বাক?

থক। গাঁৱৰ মাহুহ নালাগে। অকলেই কি কৰিব পাৰি চাব গজলাই।

হাতীটোৰ ওচৰলৈ আহি আকৌ এবাৰ গাঁতটো পৰীক্ষা কৰিলেহি সি! হাতীটোৱে আকৌ এবাৰ শুঁবডাল দাঙি গজলাক যেন চুইহে চাব খুজিলে! লবচৰ কৰাৰ ধৰণ দেখি তেনেয়েনৈ লাগিল গজলাৰ। এবাৰ দেখিলে শুঁবডাল দীঘলকৈ মাটিতে পেলাই দিছে হাতীটোৱে। ইমান অৱশ্য হ'ল নে ইমানটো হাতী? নহ'লে সেইদৰে সি গজলাক কিবা কানুতিহে কৰিছে নেকি?

সাহ কৰি গজলাই গাঁতৰ ওপৰৰ গছ দাতাখিনি কাটি পেলালে কিছু। মুকলি কৰি মন কৰিলে হাতীটোৱে গাঁতটো ভৰাই পেলাইছে। গাঁতৰ পাৰৰ পৰা হাতীটোৰ পিঠিত হাতখন বুলাই দিলে এবাৰ গজলাই। দি হাতীটোকে ক'লে,—“বৰি মই কিনা এটা কৰোঁ।” হাতীটোৱে মূৰটো দাঙি গজলাৰ ফালে চালে হ'বলা!

গজলা তাৰ কয়ল' পোৰা গাঁতৰ ওচৰলৈ গ'ল! তাত পৰি থক' পোলাওঁ গছৰ ডাল হুটামান বিচাৰি ললে। সেইবোৰৰ পৰা ভাল কয়লা নহয়। ত'লৈ আগকেইটা ওঁতৰ দাখনেৰে জোঙালি ললে। ঘূৰি আহি সেই হুডালকে চিপৰাং হিচাপে লৈ হাতীটো পৰা গাঁতৰ এফালে খানিবলৈ ধৰিলে। এচলীয়াকৈ বাট এটা উলিয়াব সি।

অবাক হৈ ব'লিয়া হাতীটোৱে অজলাগজলাৰ কামটো চাবলৈ ধৰিলে। হাতীটোৱে বোধকৰোঁ বুজি পাইছিল, গজলাই তাকে সহায় কৰিব খুজিছে। হাতেৰে সেই সাজি লোৱা কোমল গছৰডালৰ চিপৰাঙেৰে মাটি খানি থাকোঁতে গজলাৰ মুখখনো একে সময়ত মেল খালে। হাতীটোক স্বৰ্ণিলে, “তইনো পৰিলিহি কেনেকৈ অ' গাঁতটোত? ভোৰ নো ইমান হ'চ নোহোৱা হ'লনে। হাবিতে থাক, তেও বুলি……।”

হাতৰ চিপবাং ভোট। হৈ যায় অলপতে। তাকে আগতে জোড়ালি লয় গজলাই। চুটি হৈ গৈ আছে সেইভাল। বাটটো হাতী উঠিব পৰাংক খানিৰৰ জোখাবে হোৱা নাই জোংভাল। সেইদৰেই খানি থাকোঁতে বেলিও লচিয়াবলৈ ধ'বলৈ। হাতীটোৱে একোবাৰ তাৰ শুঁৰজালেৰে গজলাৰ হাততে ধৰিব খোজে।

পাৰটো এভোখৰ খনা হ'ল। হাতৰ জোং এডাল পেনাই দিলে গজলাই। আন এডাল লগে। গা খামি জোলা বৈছে তাৰ। হাতীটোৱে গম পাইছে গজলাৰ আঁচনিটো। অকণমান খনা হ'লত এবাৰ সি সেইফালেই উঠিব পাৰিব বুলি ধোণ এটা লৈছিল। নোৱাৰিলে। নোৱাৰেও। তৰিটো আকৌ সোমাই গ'ল বোকাঙ। চোৱাসকৈ শৰ এটা হ'ল।

গজলাৰ খং উঠি গ'ল। “বহ ঐ!”—বুলি সি হাতৰ জোংভাল লাড়ি হাতীৰ শুঁৰতে কোব এটা দিওঁ যেন কবিলে। তাৰি দিলে ভয় কৰা অকণমান ল'ৰা এটাৰ দৰে হাতীটোৱে মূৰটো একতীয়াতকৈ বৈ গ'ল।

মুখেৰে ক'লে গজলাই,—“বচোন। দেখা নাই মই কৰি আছোঁ। কামটো হ'লে উঠিবিয়েই নহয়।”

বৰ টান কামটো। গাঁৱৰ পৰা কোব এখন আনিবলৈ পৰাহেঁতেন, ইমানপৰে হৈয়ে গ'লহেঁতেন; তথাপি সি আঁকোবগোজ, চলামাৰিৰে পৰত খহোৱাৰ দৰে হৈছে; হাতী এটা উঠি আহিব পৰাকৈ এচলীয়া খাল এটা খান্দিছে গছৰ সৰু ডাল এটাৰে!

কিন্তু উপায় নাই। হাতীটো এতিয়া শান্ত। শুঁৰত, গাত হাত বুলাই সি ডাক মৰাং দিছে মাজে-মাজে।

তাবো ভাগৰ লাগিল এসময়ত। হাতৰ তলুৱা বিয়াইছে। ইফালে আন্ধাৰে হৈছে ভালকৈয়ে। হাতৰ জোংভাল থৈ বহিল এথলেক। হাতীটোক ক'লে,—“অকণ ব দেই, হাত বিয়াইছে। নোৱাৰা হৈছে। আক। অকণমান জিৰাই লওঁ।”

আঁঠু ছুটা হাতেৰে সাৰটি ধৰি তাতে মূৰটো থৈ গজলাই জিৰাব খুজিলে অলপ সময়, তেনেকৈ থাকোঁতে তাৰ চোপনি ধৰিলে; কিমান সময় গ'ল ক'ৰ নোৱাৰিলে। কোনোবা এসময়ত লালকাল হৈ একালে বাগৰি পৰিছিল। হাতীটোৱে শুঁৰেৰে হেঁচুকি দিলে। গজলাই সাৰ পাই উচপ খাই উঠিল। অচিনাকি যেন পৰিবেশটাত নিজকে চম্ভালি লওঁতে এথলেক সময় লাগিল।

“এস এস, মোৰ চোপনি ধৰি গ'ল অ' বুইছ। বৰি তোক ভুলি লওঁ।”—বুলি আকৌ সি কামত লাগিল।

হাতীটো উঠি আহিব পৰাকৈ খালটো খন হওঁতে ফেহঁ জালি দিবৰ হ'লগৈ। গজলাই হাত এখন মেলি মাতিলে হাতীটোক,—“আহ”।

হাতীটোৱে শুঁৱতাল আগবঢ়াই দিলে। গজলাই আগটো খামোচ মাৰি ধৰিলে। তাতে ধৰি সি গেন হাতীটো টানিহে তুলি আনিব! হাতীটোৱে সঁহাৰি দি উঠিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। মহাজ পৰ নাছিল। “আহ আক উঠি!” বুলি গজলাই বলেনে বানিলে এইবাব। হাতীটোৱে সোঁ ভৰিটো লাড়িছিল, সলাই বাওঁ ভৰিৰে দেপ ললে। ছাবৰমান দেপ লৈ এদময়ত উঠি আহিল। অলপ-অলপ পোহৰ হৈছে তেতিয়।

গজলাই মবমতে হাতটোক গাত হাত এখন বুলাই ক'লে “ইস, গোটেই বোকা দেখোন অ' তোৰ গাত! বচোন...” বুলি কেউফালে ঘূৰিবলৈ লৈ চকুত পলিল, হাতীটোৰ সোঁ ভৰিটোৰ ওপৰফালে বিৰাট ঘা এডোখৰ। গজলা বৈ গ'লে। শুধিলে,—“এয়া কি হ'ল তোৰ?”

শুধি হাতেৰে ঘাকণৰ ওপৰ বোকাবোৰ ওচাই দিব খুজিলে। হাতীটো জিকৰ খাই উঠিল যদিও লৰচৰ নকৰাকৈ থিয় হৈ থাকিল। সকলি হৈয়ে হাতীটোৱে লৰ মাৰিব লাগিছিল। নামাৰিলে।

গজলাই তাৰ কাণ এখনত ধৰি লাহেকৈটান এটা মাৰিলে জুৰিটোৰ ফালে ক'লে “বল, ধুই দিওগৈ ঘাডোখৰ।” হাতীটোৱেও সেও মানি খোজ দিলে।

গজলাই কৈ গ'ল,—“মই বুজিছে, সেইটো শন হ'ল চোৰাং চিকাৰীতৰ কাম। তোৰ গাত গুলি লাগিল, নহয়নে? কেতিয়া বা লাগিল তই চান্দানে কবিনে কেনেকৈ!”

জুৰিৰ ওচৰ পাই গজলাই দীঘল চাই বন একোছা উৰালি ললে। গাৰ গামোচাখন পানীত ডিয়াই আনি ঘা ডোখৰৰ ওপৰত চেপি দি বন কোছাৰে লাগে-লাগে মোহাৰি দিলে। ঘা পকিছে। বিষত হাতীটো বেচেৰা কোঙা হৈ পৰিছে। গজলাই ধৰিব পাৰিছে জঁক উঠি বগিয়া হোৱাৰ শুৰিতে এই শুলীটো। এটা হ'লে ভালৈই আৰু বা কেনি আছে।

“তোৰ দাঁত দুটাই কাল হ'ল বৃহৎ। সেই দুটাৰ বাবেই তই মৰিবলৈ ওলাই-ছিলি। ভাগো নমৰিলি। সেইবুলি ইমানটো জঁক উঠিল নে তোৰ। ইমানবোৰ মাহুৰ মাৰি পেলালি!” ঘা ডোখৰ ধুই আছিল কথাৰ মাজতে গজলাই।

“সেই ঘৰকেইখনত কি হৈছে এতিয়া তই কেনেকৈ আনিবি! অমাত জীৱ...”

পোহৰ হৈছে ভালকৈ। গজলাই হাতীটোৰ শুঁৱতালৰ ওপৰত লাহেকৈ চাপৰ

এটা মাৰি ক'লে,—“অকণ ব ইয়াতে। মই দৰব এটা লগাই দিওঁ পালে। তই লৰচৰ নকৰিবি।”

এইবুলি কাষতে ইফালে-সিফালে বিচাৰি বনৰেয় কচু ছোপোমান উৰালি অনিলে গজলাই! বিহলঙনি বিচাৰিছিল, নাপালে। সি কচু উৰালি ধাঙোতে হাতীটোৱে ঘূৰি চাইছিল তালৈ এবাৰ। “ব. পাইচোঁ...” বুলি গজলাই তাক যেন এটা চাবলৈহে ক'লে।

শিলি আছিলই ওচৰে-পাজৰে। বহল চাই এচটা পাতি আন এটাৰে কচু কেইডাল খোজালি ল'লে সি; হাতেৰেও মোহাৰি খচিলে অলপ। খচি যা ডোখৰৰ ওপৰত শিলি দিলে আধাখচ লেপটে। দি ক'লে, “তালকৈ খুন্দিব নোৱাৰলো অ’! হ’ব নো ইয়াবেই। তোক ঘৰলৈ লৈ যাব পৰা হৈঁতেন দুদিনতে যা শুকাই যোৱাকৈ দৰব লগাই দিলে হৈঁতেন চেনিকায়। পিছে নিশিও বুইছ। গাঁৱৰ বাইজ বেচি ধৰি কাঢ়াল লগালে আকৌ জক উঠিব পাৰে তোৰ। তই হাবিলৈকে ঘূৰি যাবিগৈ দেই। মাজুহৰ মাজলৈ নাহিবি আক...”

হাতীটোৱে জিকাৰ মাৰি দিছিল দুবাৰমান গজলাই তালৈ দিলে,—“বচ নো। ধৰিবই কচুৱে অকণমান। অমুৰি নকৰিবি...”

হাতীটোৰ চকুলৈ চালে এবাৰ গজলাই। কাণখন দাঙি থৈছে হাতীটোৱে। শুৰভালেৰে সি গজলাৰ বাউনীত চাপ এটা দিলে। হাতখন এগাবৰ বাবেই নেকি। ‘মামনি পাই গজলাই আকৌ টানকৈ ক’লে—“উম্ ববিচোন, হ’লই। তইহে ভাল পাবি। বিৰটা কৰি যাব। একেবাৰে ভাল হৈ যাব দুদিনমানতে। মাজুহ আন নামাৰিবি দেই তই।”

গজলাৰ কথা কেইটা শেষ হ’ল কি নহ’ল, শুকনকৈ কাণ ফটা লগ এটা হ’ল। নেকি কি হ’ল গজলাই টানকৈই নোৱাৰিলে। জিকাৰ খাই হাতীটোৱে বিকট চিঞৰি এটা মাৰি দৰোট উফাল মাৰি দাঙি দিলে একসীয়াতকৈ; তাৰ দাঁত এটাই গজলাৰ মৰত কোব মাৰি দিলে! গজলা ছিটিকি পৰিলকৈ একেবাৰে জুৰিটোৰ ওচৰত বৃথ থেকৈচা খাই। য’ত পৰিল ত’ত থৰ হৈ পৰিয়ে থাকিল সি। দুবটা তাৰ, ঠট্টা মাটিত সৰি পৰা বেল এটাৰ দৰে ফাটি গ’ল। তে হোকে তেজ ওলাই জুৰিৰ পানীৰ লগত বৈ যাবলৈ ধৰিলে।

হাতীটোও লাহে লাহে, প্ৰথমতে আঁঠু কাঢ়ি বহি, পাছত বাগৰি পৰিল। শুৰভাল দীঘলকৈ মেলি দিলে। আগতে গজলাৰ ভৰি চোঙচোঙ হৈছিলগৈ। দুআঙুলমান আঁতৰত থাকিল।

গোটেই বাতিটো বিচাৰিছিল চিকাৰীজন। আগদিনা গজলা হাবিলৈ আহি ঘূৰি নোযোৱা কথাটো গাঁৱত গম পাইছিল। গাঁৱৰ মাহুহে কাঠ-কয়লা চাবলৈ অহা মাহুহ এটাৰ নাম গজলা বুলি কৈছিল। হাতীৰ কোনো উম্বামেই নাছিল। বন্ধুক কঢ়িওৱা মাহুহজনৰ সতে গাঁৱৰ মাহুহে দেখুৱাই দিয়া পোনেই চিকাৰী আগবাঢ়িছিল। বাতি গাঁৱত কল্যা কটা। গজলা বোলা ডেকাজনৰ ঘৈণীয়েক বাউলী হৈ আছে।

চবকাৰে হাতীটো মাৰিবলৈ অহাতি দি ঘোষণা কৰাৰ পাছৰ পৰাই সাজু হৈ আহি চিকাৰী, এয়া দোকমোকালিতে এইখিনি পাইছিলহি। টিনাটোৰ ওপৰ পালেই দেখিলে হাতীটো একেঠাইতে থিয় হৈ আছে। কি কৰিছে জনাব আগ্ৰহ নাই চিকাৰীৰ। সময় যাবলৈ দিব নোৱাৰি।

ভালকৈ চোৱাই য়ত সোমোৱাকৈ গুলীটো মাৰি দিলে। দি মাৰ্শে ভাবিলে বলিয়া হাতীটো এনেকৈ থিয় হৈ থাকেনে নিবিঁকাৰ হৈ।

একেটা গুলীতে হাতী বাগৰি পৰিল। তথাপি চিকাৰীয়ে অতি সন্তৰ্পণে আক দুখোজমান আগবাঢ়ি গ'ল। নিৰাপদ দূৰত্বৰ পৰা আক এটা গুলী মাৰিলে। হাতী অসাব হৈ পৰি থাকিল।

মহা উল্লাসেৰে চিকাৰী আগবাঢ়ি একেবাৰে ওচৰ পালেহি। তেতিয়ালৈকে মন কৰা নাছিল। নিচেই কাষ পাইহে হাতীটোৰ গাৰ আঁৰত সঁফালে পৰি থকা মাহুহটো দেখিলে।

“বলিয়া হাতীটোৱে, দেখিলি, আক এটা মাহুহ মাৰিলে। এইটোৱে সাতটা হ'ল।” চিকাৰীয়ে লগৰ লাহুহটোক ক'লে।

বন্ধুকৰ শব্দ গাঁৱৰ মাহুহেও শুনিছিল। দ্বিতীয় গুলীটোৰ শব্দ শুনিয়েই কেইবাটাও ওলাল গজলাৰ খবৰ কৰিবলৈ।

অকলে অকলে

“বাও অ’ আজি বহত দেবি হ’ল :”

“নাই হোৱা ব : বহ আক অলপ সময় ”

“নবহো অ’ : তই খাই বৈ শুই থাক কাইলৈ আহিয়েই ।” বুলি বাস্তব যাব’ন
ওলাল : থিয় হৈ ভিতৰলৈ চাই মাত লগালে—“ভাত হ’ল নে অ’ ভৱ ?”

“হৈছে চাব. দেউতাই কলেই বাঢ়ি গিম ।”

“দে. ময়ে কৈছে। তই পুৱাই যাবি দেই। মো ঘৰত আছে জানো ?”

“আছে হ’বলা। নাই জানো. ভৱ ?” গৃহস্থই মাত দিলে ।

ভৱই মাতিবলৈকে নাপালে। বাস্তৱে ক’লে... “নাই, মই বুলিছো। থাকিলেও
পুৰণি হ’ল সেইবোৰ ! কাইলৈ এবটল কিনি আনিবি. বুইছ ভৱ। বাস্তৱপূৰ্ণ বাস্তৱ
অকণমান আমাৰ তাৰ পৰাই লৈ আহিনি ।”

ভাল চাব !”

“তই আক’ বাপ আহিলে এইবোৰ কথা নকৰি দেই :”

‘ কি কথা ?’

“এই যে. ক’লা তুলসীৰ বস আক মো খাইছো। সি দঢ়াই দঢ়াই কৈছে. ঘৰকাৰ
হলেই মই যেন ডাক্তৰক দেখুৱাই দিব খাওঁ .”

“দেখুৱাইছ জানো ?”

“দেখুওৱা নাই। এইদৰেই ভাল পাইছো দেখোন। এতিয়াহে কাছটে
হৈছে ।”

“কাছটোৰ বাবেহে ময়ো তুলসীপাতৰ বস খাবলৈ কৈছো।”

“হলেও. সি ইমান খবৰ লৈ থাকে...।”

“হঁব বাক । ভই এসপ্তাহমান মোৰ দৰবাটোকে খাই চা ছোন ।” বুলি কৈ বাস্ত গুছি গ’ল ।

বাস্ত যোৱাৰ ফালে একেধৰে চাই থাকিল বহুত পৰ দীননাথে । বাস্তক আন্ধাৰত নেন্ধেখা হ’ল । তথাপি যেন বহুত দূৰত বগা কামিজ এটা থিয়ৈ থিয়ৈ গৈ আছে এনে লাগিল দীননাথৰ ।

“ভাত বাঢ়ে নে দেউতা ?” ভৱৰ মাত শুনি দীননাথৰ চেতনা ঘূৰি আহিল

“বাঢ়গৈ য়া ।” বুলি কৈ আকৌ সন্মিলে—“কিনা বান্ধিছ আজি ?” প্ৰশ্নটোঃ কৰিলে । উত্তৰ বিচনাও নাছিল, প্ৰয়োজনো বোধ কৰা নাছিল । তথাপি গতাত্ত-গতিক ভাৱেই ভৱই উত্তৰ এটা দিলে । “মাছ আছে । চাৰে, মাঙৰ মাছ আনি বান্ধিবলৈ কৈছিল ।”

বাস্ত উঠি যোৱাৰ পিছৰ পৰাই ঘৰখন নিমাত্ত মাত্ত হৈ গ’ল । নিঃসাৰ, নৈবৰতা ভাঙিবৰ বাবেই দীননাথে ইটো সিটো কথা মোধে । ভৱইও যি অঃঃ কৈ যায় ।

ভৱই জানে, দেউতাৰ শব্দৰ হোৱা নাই । খাই বৈ উঠি বেবৰ ছবিৰ লগত কথা পাতিব কিছু পৰ । কিব কিতাপ এখন মেলিব ! মেলিব মানে, একে ঠাইত চিন দি পোৱা থাকে চাৰি পাচ দিন । ভৱই দেখিছে ।

চক্ কাণ মুদি ভাত কেইটো খাই ঘৰ সামৰিবলৈ ক’লে ভৱক । বিছনা পাৰি থৈছে ভৱই আগতে ।

শোৱা কোঠাৰ বেবত এনলাৰ্জ কৰাই অনা বিছনাৰ ফটোখন আছে, পাচ বছৰেই হ’ল নেকি বিমলা ঢুকোৱা । সেইখনৰ কাষত থিয় হৈ একে ধৰে চাই থাকিল ছবিত থকা বৈপ্লৱিকৰ মুখলৈ । সেইদৰেই যেন কিবা এটা যোগাযোগ কৰিলে কিছু সময় !

এসময়ত দাঁঘলকৈ উশাহ এটা লৈ বিছনাত উঠিলগৈ দীননাথ ।

ল’ৰা ডাঙৰ তেখেতৰ । ডাঙৰ চাকৰি কৰে । বিয়াও কৰাইছে ডাঙৰ মাতৃদৰ ছোৱালী । থাকে ৰাজধানীত ।

ছোৱালী একেজনী । তাইকে। বিয়া দি উলিয়াই দিলে ভাল ঘৰতে । সম্ভান দিমানই । সুখী পৰিয়ালৰ চাক-চোল বোৰ বজাৰ আগতেই দীননাথৰ পৰিয়াল দিমান দক আছিল । নিজে কৰা চাকৰিও তেনেকৈ দলিয়াই পেলাব পৰা নাছিল । এতিয়া পেন্সনৰ লগতে পুতেকে পঠিওৱা টকাৰে অকলশৰীয়া দীননাথৰ সুন্দৰকৈ চলি যায় ।

সেই অকলশৰীয়া কথাটোতে যি চান।

ভৱ আছে। আছে মানে বহুত দিনৰ পৰা আছে। তাৰ পৰিয়ালটোও থাকে দৰত। সেইটো পৰিয়ালো চাণ আছে ভৱৰ আৰ্জনত। তাৰো কিবা এটা মোহ উপজিছে হ'বলা দীননাথৰ ওপৰত। বিমলা ঢুকোৱাৰ পিছৰ পৰা সেই মোহ এক প্ৰকাৰ আকৰ্ষণলৈ সলনি হ'ল। সি কোনোমতে এৰি থৈ যাব পৰা নাই দীননাথক।

সকলো সময়তে লগ দিয়ে বাস্তৱে। বৰ পুৰণি এক অস্থি অস্থৰত তেওঁৰ কিছু পৰিয়াল আছে। ছোৱালী কেবাজনো। ল'ৰাৰ পঢ়াশুনা বৰ সুবিধাৰ নহ'ল। দৰে, সিহঁতেও সৰু ভৰ। চাকৰি বাকৰিত ধৰি, অৱসৰ লোৱা স্টেডীকাক সাধামতে সহায় কৰিছে। হলেও বৰ স্বচ্ছল নহয় ঘৰখন। হলে কি হ'ব, দীননাথ ভাৱে পৰিয়ালৰ প্ৰতিটো পৰিয়াল যদি বাস্তৱ পৰিয়ালটোৰ দৰে হ'ব পাৰে আদি আদি বুলি কোনেও হাবাখুৰি খাব নালাগিলেই তেন। তেওঁৰ সেই ধাৰণাৰ বাখা পিছে ক'তোনিও কাকো দিব লগা হোৱা নাই।

বাস্তৱে লগ দিয়েচি নিতে দীননাথক। গধূলি অলপ সময় খোজ কাঢ়ে তয়ো। তাৰো কেইদিনমান সেইটো কাম কৰা হোৱা নাই। দীননাথে কিবা দুৰ্বল দুৰ্বল অৱস্থা কৰিবলৈ লৈছে। বিশেষ অস্থি একো নাই। অলপ গৰম হয় হ'বলা গা-
ত। তাৰ ওপৰত কাহ এটাই লগ লৈছে যোৱা ছুদিন।

"বাপে বৰকৈ লেখিছে বুইছ, মই যেন যন্তৰ অকণে হেলা নকৰো।" বাস্তৱ কৈছিলে কথাটো। পুতেকে বোলে ঘনাই লিখি আছে। দেউতাকৰ খবৰ কৰি। অস্থি বিস্তৃত হ'লেই যেন ডাক্তৰক মতাই অনায়। খোৱাবোৱাত যেন অকণে আও-
তেন নকৰে। গাখীৰ আছেনে? সবহকৈ খায় যেন।

"ছোৱালীৰো বৰ খবৰ, অ'। তায়ে লিখিছে মই যেন নিজৰ যন্ত সবল
নাপাহৰো..."

"নলব কলেই। সিহঁতৰো এটা দয়িত নাই জানো! তই পিছে ক'তা ডাক্তৰ
মতায় বুলি মই দেখোন গমেই পোৱা নাই।"

"অস্থিটো কি মোৰ? ডাক্তৰ যে মাতিব লাগে?"

"অৱশ্যে সেইটো হয়। হলেও, বৰ দুৰ্বল যেন দেখিছে। ডোক যোৱা কেইদিন
মান।"

"সেইবোৰ একো নহয় বুইছ।" এদিন যাবই লাগিব। তাকে লৈ ধৰকাট
পাকি কি লাভ?"

"যোৱাৰ কথা উঠিল কলেই? যাওঁতে কোননো নোযোৱাকৈ থাকিব পাৰে।

সেইবুগি, এতিয়া সেইবোৰ কথা ওলাবৰ হোৱা নাই। অকলে থকা বাবে তই যিহেঁতু তিহেঁতু ভাবি থাক হ'বল। বাপটোকে চিঠি এখন নিদিয় কিয়? বোৱাৰীকে পঠাই দিয়ক কিছুদিনৰ বাবে! নহলে, তয়ে যা তাত থাকি আহগৈ অলপ দিন...।”

দীননাথৰ বুকুত হঠাৎ খুন্দা এটা খোৱা যেন লাগি গ'ল। সেইবাবেই নে 'ক' উদ্ভটটো দিওঁতে এখন্তেক পলম হ'ল। “এৰা তাকে কৰো নে কি! সিঁতৈতেও এৰ ভাগ পাব...।”

বাস্তৱে তেতিয়াও বৃদ্ধা নাছিল কিমান পলম হৈ গ'ল। পিছদিনা পুৱাই ৩৮ গৈছিল। পিছে পোণে পোণে ক'লা তুলসীৰ পাত ছিঁতবলৈ নগৈ ভিতৰলৈ ২২ সোমাই গ'ল। বাস্তৱেও এৰা যাব লাগে। দেউতা উঠিবই পৰা নাই। মাত্ৰ শ্ৰাদ্ধ নোলোৱাৰ দৰেই।

লবালবিক ওলাই গ'ল বাস্তৱ। মাজুটো পুতেকক কৈ গ'ল ডাক্তৰ দত্তক এৰা যেনে তেনে তালৈ লৈ যাব।

বাওঁহাতেৰে লাহে লাহে বৃদ্ধখন মোহাৰি আছে দীননাথে। বাস্তৱ দেৱী অকণমান হাঁহিব খুঁজিলে; কিন্তু বৃদ্ধৰ যন্ত্ৰণাই হাঁহিটো এট নীৰৱ কান্দোন হৈ কৰি পেনালে।

“কি হ'ল অ' পুৱাই?” অলপ পাতল আৰু মহজ হ'ব খুজি মাত দিলে বাস্তৱে।

ডাক্তৰ দত্ত আহিল। চাই যুগখন দেখে নেদেখকৈ বিকটাই দিলে। বাহিৰলৈ আহি বাস্তৱক ক'লে পুতেকলৈ থবৰ এটা দিয়ক; হাটৰ কথা। বাস্তৱ এটা কোমল এটেক হৈ গ'ল বোলে। আনবোৰ কথা সিমানে টান নহয়। নিয়মাস্থায়িক দৰৰ কেইটা খাই থাকিলেই হ'ব।

“তাৰ ঠিকনাটো ভালকৈ জাননে ভৱ? যাছোন তাৰ চিঠি এখনকে বিচাৰি আন...।”

ভৱ খিয় হৈয়ে আছিল। “কি হ'ল?” স্মিলিলে বাস্তৱে।

“ক'ৰ চিঠি আছে চাব! বাপে কাহানিও চিঠি নিদিয়, দেউতালৈ।”

এইবাৰ বাস্তৱ নিজৰে হাট এটেক হওঁ যেন হ'ল। “ধেং, দিয়ে। যাছোন তই সি নেদেখাকৈ মেজৰ ওপৰত বিচাৰি চাওঁ।” বাস্তৱে বিশ্বাস কৰিব পৰা নাই ভৱৰ কথা। উৰাইও দিব নোৱাৰিলে।

“এইখনকে চাওক চাব।” ভিতৰৰ পৰা হাতত বন্ধ খাম এটা লৈ ওলাই আহি-ভৱ। “যোক কিন্তু দেউতাই এতিয়াই দিবলৈ হাক দি থৈছে।”

খামটো হাতত লৈ বাহু অবাক হৈ গ'ল। ওপৰত লেখা আছিল—“এইখন ঐশ্বৰ্য্যক দিবি। আজিয়েই নহয়।”

“কেতিয়া লিখা...?”

“হ'ল কেইদিনমান চাব।”

আগকালে ওলাই আহিল বাস্ত। চকী এখনত একাধৰ-য়াটক বহি লৈ খামটো খুলিলে। চিঠি এখনৰ মাজৰ পৰা তিনিখন চেক সঁচা পৰিল মাটিলৈ। বুলি লৈ দেখে কেউখন চহী কৰা, কিন্তু কোনো পৰিমাণ ভৰোৱা নাই।

“অবাক হ'ব বুজিলোঁ। পিছে মোৰ কোনো উপায় নাই। মোৰ জ্ঞান থাকোঁতেই চিঠিখন লিখিলোঁ। তোক মই ইমান দিনে মিছা কথা কৈ আছিলোঁ। বাপৰ মোৰ বিষয়ে কোনো চিন্তাই নাই। মই লিখা চিঠিৰ কোনো উত্তৰেই দিয়া নাই সি যোৱা প্ৰায় তিনি বছৰে। বৰ হেপাহেৰে বিচাৰিছিলোঁ মোক এবাৰ লৈ গৈ লগতে থাকক গৈ। বোৱাৰীয়ে নিশ্চয় জব্বাল ক'ব বুলি ভাবিলে। সি আক' বোৱাৰীয়ে হুকুম নিদিলে একোকে নকৰে।

“চেক তিনিখন চহী-কৰি থলোঁ। তাৰিখ দিয়া নাই। বোৱাৰীয়ে কি পইচা আছে। পাছতুকখন ভৱই দিব। তিনিভাগ কৰি সময় থাকোঁতেই উলিয়াই ধৰি। এভাগেৰে মোৰ সকাম পাত যদি তয়ে বা তোৰ ল'ৰাৰ হতুৱা কৰাবি। অৱশ্যে যদিহে 'স' ইচ্ছা কৰে। এভাগ ভৱক দিবি। আৰু আন ভাগ তোৰ সৰুজনী ছোৱালীৰ বিয়াত খৰচ কৰিবি। মোৰ উপহাৰ সেইটো তাইলৈ।”

ইতি বুলি সেইখিনিতে শেষ কৰি থোৱা আছে চিঠিখন। বাস্ত জাপ মাৰি উঠিল। অলপ ডাঙৰ কৈয়ে মাতিলে “ভৱ।” ভৱ পিছফালেই থিয় হৈ আছিল। দীননাথৰ টোপনি। 'স' বাস্তৰ চিঠি পঢ়া চাই আছিল। বাস্ত বৈ গ'ল বতৰত খাই।

“চাব?”

“এইবোৰ কি কথা?”

“কি কথা নো চাব?”

বাস্তৱে দ্বিতাতে একে ক'ব নোৱাৰিলে। উত্তেজনা অনপ নাম কাটিলত সুধিলে “বাগে চিঠি দি থকা বুলি যে তোৰ 'দেউতা'-ই মোক কৈ থাকে, মিছা ভেনেহলে।”

ভৱই একো নামাতিলে। পিছত ক'লে “মাজে মাজে টকা পঠাইছিল ছবছৰ মানৰ আগলৈকে। ময়ে বেহুত জমা দিধৈ আহোঁগৈ। এতিয়া কোনো থকবেই নাই। তাকে কৈ ছথ কৰে দেউতাই...।”

“কিয়, কি বুলি কয় তোক ?”

“মোক একো নকয় চাব। আইব ছবিখনক কয়। বৰ হোপাহ কৰি আছিল নেদেখ। নাতিটোক এবাৰ চাবলৈ। মই কেতিয়াবা শুনো হুৰাৰ মাৰিবলৈ আহোঁতে।”

বাহুৰ মুখৰ মাত নোলাল। ক’ব নোৱাৰাকৈয়ে কিস্ত চকুৰ পৰা দুখাৰ পানী বৈ আহিল। তাৰে এটোপ পৰিল হাতত লৈ থকা চিঠি আৰু চেকৰ জাপ টোঙ। ওপৰৰখনৰ চহীটোতে পৰিল। লৰালৰিকৈ মৰিছিল গৈ চহীটোকে মোহাৰি পেলালে।

সেইবাবে অকণো উৰ্ধ্বেগ দেখা নগ’ল বাহুৰ মুখত। পিছত ভৱক স্বৰ্ধিগ-“ইয়াত কি লেখা আছে, তই জান নহয় ?”

“নাজানো চাব।”

“বাপ খ এতিয়া। মই আবেলি আহিলে বুজাই দিম। তই ঘৰতে থাকিবি। এই দৰব কেইটা মই নালুকে আনি দিবলৈ কওঁগৈ। দৰবতকৈ জিৰণিহে লাগে তাক সবহকৈ। কোনো আমনি নোপোৱাকৈ।”

আচলতে ঘৰত আলোচনা কৰিলেগৈ বাহুৱে গোটেই কথাটো। ঘৰত লোৱা সিদ্ধান্তটো ভৱক জনাই দিলে। যেনে তেনে বাপৰ তিকনাটো বিচাৰি উলিয়াব লাগে। চিঠিয়েই হওক বা টেলিগ্ৰামেহ হওক এখন পঠাব লাগিব। “সি আহি যি কৰে কৰিব। তোৰ ভাগটো বাপ অহাৰ আগতে উলিয়াই দিম নেকি ? ই দুখন চেক কাটি মই বাপলৈ পঠাই দিম। বুজি যদি বুজিব।”

“মোকো ধনৰ ভাগ নালগে চাব বেলেগ। পাবলগা কেইটা পালেই হ’ব। মহাদেউতাৰ মনৰ দুখটো দেখি আহিছো নহয়....”

“ক দেখিছ ?”

“একোদিন। চকুপানী টোকে চাব, ছবিখনৰ আগত। দুখ কৰে বোলে আমি তে একো বিচৰা নাই সিহঁতৰ পৰা। বোপাই বুলি ভাবিও পৰিয়ালটো এবাৰ আনিব নোৱাৰে জানো সি ? ছোৱালীৰ কোনে খবৰেই নাই।”

অলপ সময় মনে মনে থাকি বাহুৱে আকৌ স্বৰ্ধিলে “তই মোক চিঠিখন যে দিলি। সি গম পালে নেকি ?”

“নাই পোৱা, চাব।”

“ভালেই হ’ল। একো জানিবলৈ নিদিবি তাক। বুলি কৈ বাহু ভিডৰ সোৱাই গ’ল।

প্ৰায় আচেতন যেন হৈ থকা দীননাথৰ ওঠ চুটা লৰি আছে। কাৰবাক কিবা

কৈহে আছে যেন। বাস্তব ওচৰ বাপি গ'ল। ধেমালিৰ স্বৰূপ শুধিলে—“কি আঁ, কিবা পত্ন মুখস্ত কৰিছ নেকি?”

দীননাথে চকু দুটাহে মেলিলে। উত্তৰ হ'লে এক নিমিলে। বাস্তবে এনেহে দীননাথৰ মুখৰ ওপৰেদি হাতখন বুলাই আনিলে। তাকে ক'ব অজ্ঞান কৰিলে দেহাতকৈও মনৰ ভিতৰত হোৱা হাঁহীকাৰেহে দীননাথক বেছি দুৰ্বল কৰিছে। মাতৃহটোৱে সমগ্ৰ সত্তাবে ইচ্ছা কৰিছে মৃত্যু ওচৰ চাপক।

বাস্তবে বৰ সন্তৰ্পণে শুধিলে—“বাপলৈ খবৰ এটাকে দিও, কি বোল?”

মূৰটো জোকাৰি নালাগে বুলি ক'লে। তাৰ পিছতে গুন হুস্তনকৈ ক'লে—‘নালাগে দে, ভাল হৈ যাম। সিহঁতে মিছাতে চিন্তা কৰি থাকিব।’ বাস্তবে কাণখন দীননাথৰ মুখৰ কাষলৈ আনিব লগা হৈছিল সেই কেইটা কথাৰে শুনিবলৈ।

ইচ্ছামৃত্যু সঁচাকৈয়ে হয় নে বাক? নিজকে শুধিছিল বাস্তবে। দীননাথৰ সেয়ে হ'ব যেন লাগিছে। বস্তুছাপৰ বাবে ডাক্তৰে দিহা দিছে। বাস্তবে ইটো সিটোক লগাই বাপৰ ঠিকনাটো বিচৰাইছে। ভৱই মাত এযাৰে। নিম্নাটক সকলো কাম কৰি গৈছে।

বাপে কৰা চাকৰিটোকে ধোয়াই শেষত চিঠি এখন লিখিলে বাস্তবে। যেনে তেনে এবাৰ আহিবলৈ ক'লে। চেক দুখন পঠাব বুলি ভাবিছিল যদিও নপঠালে। চিঠিখনেই পাণ্ডকছোন বাক আগতে। হলেও দীননাথে লিখা বেকৰ টকাৰ কথাৰো ইতিত এটা দিলে, ভৱক দিব লগা কথাটো তুলি। সোনকালে আহি সকলো দায়িত্ব ল'বক হি বাপে।

পিছে চিঠিখন নাপালে চাওঁ। চিঠিখন লিখাৰ বাৰদিনৰ ভিত্তি দীননাথ ঢুকাল। বাস্তব আছিল। শেষৰ ফালে ভ্ৰম হৈছিল। তাৰ মাজতে কোৱা এবাৰ কথা বাস্তব বৃত্তত বাজি থাকিল। বিমলীক কৈছিল—“অকলেই পাবিম বুইছা বিমলী। অকলেই গৈ থাকিম তোমাৰ ওচৰলৈ।”

বাস্তবে নিজেই কৰিলে সকলো কাম। অজ্ঞানৰ পৰা ঘূৰি আহিয়ে টেলিগ্ৰাম এখন পালে। বাপৰ। বেকত মেডিকেল নামত থকা টকাৰ পৰিমাণটো স্থিতি পঠাইছে।

বেৰত তেজৰ দাগ

বাতৰিটো সেইদিনাৰ কাগজত ওলোৱা বিজ্ঞাপনখনৰ পৰাও গম পালে ভাগৱতীয়ে। শ্ৰদ্ধ উপলক্ষ্যে পুতেকহঁতে মাকৰ শ্ৰুতি শ্ৰদ্ধাজ্ঞাপন কৰি কেবাখনো কাগজৰ প্ৰথম পৃষ্ঠাৰে এচুকত ডাঙৰকৈ, বিয়োগ বাতৰিৰে স'তে, বহুত বিশেষণেৰে মাহুহ গৰাকীৰ গুণ বৰ্ণাই একোখনকৈ বিজ্ঞাপন ভৰিছে। পাৰিছে তেওঁলোকে, ভেনেকৈ বিজ্ঞাপন দিয়াৰ ক্ষমতা আছে।

মাহুহ গৰাকীক শেষবাৰৰ বাবে ভাগৱতীয়ে ঠিক যেনে দেখিছিল, অস্ত্ৰৰ ছবি-খনাতো অবিচল একে ৰূপতে দেখিছে। ফটোখন চাঙৈ তেতিয়াই তোলাইছিল কোনোবা এজন পুতেকে। ভাগৱতীয়ে ভাবি আচৰিত হৈছে শুকাই থৰিকা যেন হোৱা এই মাহুহ গৰাকীৰ দেহাৰ কোনখিনিভ জীৱটো সোমাই আছিল!

পাঁচ বছৰৰে ওপৰ হ'ল। সেইবাবেই মাহুহ গৰাকীৰ বৰপুতেকে ভাগৱতীক অপমান কৰি পঠাই দিছিল। মাকৰ চকুপানীলৈ কেৰেপ নকৰি পুতেকে কৈছিল বোলে পূজা-পাতল নকৰিবলৈ ঠিৰ কৰা কথা জানিও মাকে এনেকৈ বামুন এজন মতাই আনি বিষ্ণুপূজা কৰাই ভাগৱত পাঠ কৰোৱা কথাটো গাঁৱৰ মাহুহে শুনিগৈ ছি ছি কৰিব!

কিন্তু বিকৃত্ত সেইদিনা পুতেক নগৰৰ ঘৰৰ পৰা গাঁৱলৈ গৈছিল। যোৱা প্ৰায় দহবছৰ সেই কাম ভাগৱতীয়ে, সেই বিশেষ দিনটোত কৰি আহিছিল। কোনেও কাহানিও ঘৰখনৰ দূল মাহুহ গৰাকীৰ ইচ্ছাত বাধা দিয়া নাছিল। বৰপুতেকো মাছে সময়ে গাঁৱৰ পুৰণা ঘৰলৈ গৈ থাকে যদিও এই দিনটো কেনেবাকৈ এৰা পৰিছিল।

ভাগৱতীও গাঁও এৰি নগৰত ঘৰ সাজি থাকিবলৈ লোৱা; পুতেকৰ ঘৰলৈ উঠি আহিছিল। তাৰ পৰাই দুবাৰ নে তিনিবাৰ এই মাহুহ গৰাকীৰ নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰি

গাঁৱলৈ গৈ পূজা ভাগ কৰাৰ উপৰিও ভাগৱতৰ কেইটামান আখ্যান পাঠ কৰি আহিছিল। বুঢ়ীয়ে বৰ আথেৰেখে ভাত এমুঠি ৰন্ধাৰ যোগাৰ কৰি দিয়ে। আহিষৰ সময়ত নতুন ধতি এখন আৰু টকা পাঁচটা দক্ষিণা দি সেৱা এটা কৰে। আগেয়ে ধান দিছিল এদোনমান। প্ৰথম ছোৱাত সেইধিনি অতি আগ্ৰহেৰে জ্বলৈ লৈ আহিছিল ভাগৱতীয়ে। পিছলৈ পুতেক জীয়েকে বাধা দিবলৈ ধৰিলে। ধানৰ কথাতে নহয়, সেইঘৰত পূজা কৰিবলৈ যোৱাটোকে সিহঁতে ৰক্ষা পাইছিল। তাৰ উপৰিও দেউতাকে যজমানি কৰি উপাৰ্জন কৰাৰ প্ৰয়োজনো নোহোৱা হৈছে। বয়ল হোৱা বাবেই নহয়। পুতেকহঁতেও ইটা সিটা কামত সোমাই ধৰ ধৰিব পৰা হৈছে। ডাঙৰটোৱে এখা নগৰত ঘৰেই সাজিলে।

কিন্তু ভাগৱতীৰ আগ্ৰহ বেলেগ। নগৰৰ পৰা যোৱা কেইবাৰ তেওঁৰ ঘৰতেই থকা বাহে, বিজাই প্ৰায় দুবি টকামান। বুঢ়ীয়ে সেইবোৰ হিচাপ কৰি দক্ষিণা নিদিয়। ভাগৱতীৰ পূজা পদ্ধতি আৰু ভাগৱত পাঠে বুঢ়ীক দুখ কৰিছিল। কিন্তু তাতোকৈও ডাঙৰ কথা, মাঘৰ সেই বিশেষ দিনটো নিষ্ঠাৰণ কৰাৰ কাৰণটো যিদিনা বুঢ়ীয়ে ভাগৱতীক বিবৰি কৈছিল, ভাগৱতীৰ গোটেই গা ঘামিছিল। দিনটো যেন লোৰ তপত শলা এডালেৰে তেওঁৰ বুকুত খাঙ্গ মাৰি থাকিহে দিছিল বুঢ়ীয়ে। তাকে কৰি খেচৰায়ে বুঢ়ীৰ মাজৰ আয়েগগিৰিটোৰ উত্তাপ কৰাৰ যুজিছিল।

এতিয়া অন্ধ নাই সেই উত্তাপ। হাড়-ছাল আৰু বাকী থকা মঙহ কণৰ লগতে ছাই হ'ল নিশ্চয়। দাহ সংস্কাৰ বা কেনেকৈ কৰিলে পুতেক হঁতে! আজি আশ-আশ বুলি অগণন গুণমুগ্ধ জ্ঞানি হুটুৰক। গাইওটিয়াটো নিয়ন্ত্ৰণী পৰা দিব নোৱাৰি খেদ প্ৰকাশ কৰি বিজ্ঞাপনৰ মাধ্যমেৰেই নাম প্ৰসক্ত যোগ দিবলৈ আয়তন জনোৱা হৈছে। সেই উপলক্ষে আয়োজন কৰা অভ্যৰ্থনাত উপস্থিত থাকি পৰিৱাসৰ সকলোকে আশীৰ্বাদ দিবলৈকো অহুৰোধ জনোৱা হৈছে।

ভাগৱতীয়ে জানে তেওঁ সেইসকল নিমন্ত্ৰিতৰ লেখতো নপৰে। কাগজৰ ছবিখনলৈ চাই থাকোঁতে কোনোবা এসময়ত ভাগৱতীৰ চহু হুটাও সেমেকি উঠিল। গাত লৈ থকা চেলেখনৰ চুক এটাৰে মছি মনে মনে পৰমেশ্বৰক খাটিলে মাহুহজনীৰ আত্মাক যেন শাস্তি দিয়ে। অপাৰ বৈতৰনৰ মাজত থাকিও একান্ত দৰিত্ৰ হৈ থকা মাহুহজনী যে ইমান বয়সলৈকে জীয়াই আছিল, সেইটো আচমতে ঈশ্বৰৰ কিবা অভিশাপ হৈ আছিল বুলি ভাগৱতীয়ে মনে মনে বিচাৰ কৰে। নহলে মাহুহজনীৰ বৃহৎ ছুঁহুৰা জলাই দি থৈ পৰমা মহৰী নিজে ইমান সহজে মৰি থাকিল কিয়?

নিচেই সাধাৰণ অৱস্থাৰ পৰা, পুতেক ইতক একোখন সাম্ৰাজ্য গঢ়ি দিবলৈ লক্ষ্য

হোৱা পৰমা মহৰীক ভাগৱতীয়ে ল'ৰা কালৰে পৰা জানিছিল। এটা সময়ত পৰমা মহৰীৰ প্ৰতাপ আৰু খিতাপি গাঁও চেৰাই বহু দূৰলৈ বিয়পি পৰা কথা ভাগৱতীয়ে নিজে দেখিছে। যেনেকৈ তাহানি আঠম্বত পিন্ধা চুৰায়াৰে, খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি গাঁৱৰ পৰা হাতীৰ ভিঃপা, হাতীৰ ভিঃপাৰ পৰা ফুৰে অকিচল বাটকুৰি হোৱা দেখিছিল। ওচৰ চাপিব নোৱাৰিছিল ল'ৰাবোৰ। দূৰৰ পৰাই মন কৰিছিল পৰমা মহৰীয়ে মহলদাৰ মহাজনৰ হাতীৰ কামত খুৰি ঘূৰিয়ে দিনে দিনে নিজৰ অৱস্থা উন্নতি সাধিছিল। একেটো কামতে লাগি থাকি থাকি এসময়ত পৰমা মহৰীয়ে ল'ৰাৰ গাত নতুন চোলা পিন্ধাইছিল। ঘৰত টিনপাত লগাইছিল। খেতিৰ মাটি বঢ়াই লৈছিল।

আৰু সকলোকে অৰাক কৰি এদিন ল'ৰা হটাক নগৰলৈ পঠাই দিছিল। পঢ়া শুনাও কৰিব, নতুন উপাৰ্জনৰ বাটো বিচাৰিব।

ভাগৱতীহঁতৰ চকুৰ আগত সিহঁত জাগ্ৰত হ'ল। নিজাকৈ সৰুকৈ আৰম্ভ কৰা উদ্যোগ একোটা ভ্ৰমে বঢ়াই নি নি আছিল এই নতুন বদন অৱস্থা পোৱালৈহি। অৰ্থ ই প্ৰতিপত্তি আনে, প্ৰতাপ আনি দিয়ে, সেই সত্য মৰ্মে মৰ্মে উপলব্ধি কৰিছিল ভাগৱতীয়ে। অকল ভাগৱতীয়ে কয়, অঞ্চলৰ সকলো লোকে। পৰমা মহৰীক দূৰৰ পৰা সকলোৱে সমীহ কৰি চলিছিল। এতিয়া পুতেকহঁতক সেইটো কৰে।

তথাপি যেন কবাবাত কিবা এটা থাকি গ'ল। কিবা এটাৰ অভাৱ বৈ গ'ল। ওচৰ ওচৰি দুখন গাঁৱৰ মাহুহ হোৱা বাবেই হয়তো ভাগৱতীৰ চহুত পৰিছিল পৰমা মহৰী আৰু তেওঁৰ পৰিয়ালটোৰ অন্তৰঙ্গ দুই বৰকৈ নাছিল।

সেইফালৰ পৰা যজমানি কৰি অন্ন সংস্থান কৰা ভাগৱতীয়েই স্থা। সংসাৰত কেউকালে অভাৱৰ ছবি। অভাৱ স্পষ্ট হৈ পৰে কাপোৰ কানিত, অৱয়বত। ল'ৰা-ছোৱালীৰ শিকা-দিকাৰ কথা ভাবি, সেইবোৰৰ যোৰ মাৰিবলৈ গৈ ভাগৱতী প্ৰায় কোঙা হৈ পৰিছিল।

ভেনে এটা সময়তে কোনোবা এটাই খবৰ দিছিল পৰমা মহৰীৰ ঘৈণীয়েকে পাৰিলে এবাৰ ঘাবলৈ কৈছে। গৈছিল সেইমতে ভাগৱতী। পৰমা মহৰীয়েও গম পাইছিল হয়তো, পিছে মাত মতা নাছিল। অকণমানেক খেৰবাহৰ ঘৰ এটা সজাই মহৰী-নীয়ে পুৱা গধূলি মূৰ দোৱাইব ঠাই একগৰ ব্যৱস্থা কৰাই লৈছিল। তাতে বহুৱাই ভাগৱতীক অজ্বৰোধ কৰিছিল, মাঘমাহৰ পাঁচ তাৰিখটো চাই ভেৰেত যেন পুৱাই জালৈ যায়। বিষ্ণু পূজা এভাগ কৰি, এক আখ্যা ভাগৱত পাঠ কৰিব। ভাগৱতীয়ে

নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰি বেলেগ বেলেগ ঠাইত ভাগৰত পাঠ কৰি শাখাও কৰেই বুলি ইতিমধ্যে জনাজাত হৈছেই।

তাৰিখটোহে চাব লাগে, তিথি বাৰ চাবৰ প্ৰয়োজন নাই। কথাটো কেনেবা ফেন লাগিলেও, ভাগৰতী সম্বন্ধ হৈছিল। মাঘৰ ঠেটুৱৈ ধৰা জাবতো পৰমা মহৰীৰ ঘৰলৈ গৈ কামফেৰা কৰিছিল গৈ। বুঢ়ীয়ে ভাত এমুঠি খোৱাৰ যোগাৰ কৰি দিছিল। আহিবৰ সময়ত বয়বস্ত্ৰ কিবা কিবিৰ টোপোলা এট্টা, ধান এদোণমান, মদকৰা ভাত চুনীয় এখন আৰু টকা এটা সি সেৱা এটাও কৰিছিল। লগতে কাবৌ কৰিছিল আগলৈ প্ৰতি বছৰেই সেই দিনটো যেন “ভাগতি বাপু”য়ে মনত ৰাখে।

সেয়া প্ৰথম পৰ্যায়ৰ কথা। পৰমা মহৰীয়ে ঘৰ দুৱাৰ আহল বহলকৈ সজাবলৈ লৈছে। বাটেদি যোৱা মাছুহেও মন কৰিব পৰা হৈছে মহৰীৰ অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তনটো। দেখি অৰাক হৈ ভাবিছে,, যাৰ মহৰী, সেই মহাজনৰো এনে পৰিৱৰ্তন হৈছেনে বাক!

কচুৰ্গাঁও, হটুৰ্গাঁও আদি ঠাইত বছৰি হাতীৰ ভিণে পতা হয়। চৰকাৰে হাতী ধৰিবলৈ অস্থমতি দিয়ে। পাৰিবাৰিক পৰম্পৰা থকা দুখমান মানো লোকৰ সেইটো একেসঙ্গে ব্যৱসায়ো, আমোদো। ভিণোত সৰু সৰু হাতি-ৰাহৰ জুপুৰি লাগি দিয়া হয়। তাতে জাবৰ দিন কেইটাত হাবিব পৰা বনৰীয়া হাতী ধৰি আনি প্ৰাথমিক প্ৰশিক্ষণ দিয়া হয়। একো একোটা ভিণাৰ এলেকাত একোজন কিমান হাতী ধৰিব পাৰিব তাৰ সীমা নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়ে চৰকাৰৰ বন বিভাগে।

সেই হিচাপ হাতী কিনা লোকেও গম পায়। এটা সময় আছিল বিহাৰৰ সোণপুৰ মেলাত হাতীৰ বেলেগ বজাৰ এখানেই বহিছিল। দেশৰ বজা, মহাবজা, জমিদাৰ আদিৰ প্ৰতিনিধিয়ে হাতী কিনি নিছিল। সেই সকলৰ ৰাজকোষ পৰি আহিল, প্ৰতিপাৰ্চ বন্ধ হ’ল, হাতী কিনাৰ প্ৰকোপো কমি আহিল। পিছলৈ কাঠকলৰ মালিক, চাৰ্কাচৰ মালিক আৰু দক্ষিণ ভাৰতৰ মন্দিৰ কৰ্তৃপক্ষৰ পৰাহে হাতী কিনিবলৈ সোৱা হ’ল। আৰু কিনে বিভিন্ন ঠাইৰ চিৰিখানাবাৰ বাবে। ফলত হাতীৰবা আৰু ব্যৱসায়ৰ গোটোই প্ৰক্ৰিয়াটোৱেই লাহে লাহে তল পৰি আহিবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু ইতিমধ্যে পৰমা মহৰী ওপৰলৈ উঠিবলৈ ধৰিলেই। এঘৰ মহাজনৰ মহৰী আছিল পৰমা। হাতীৰ কামত টাকুৰী-খুৰাদি ঘূৰিব পাৰিছিল। বিনয়ৰ প্ৰতিভুতি ভিণোত আৰু মহাজনৰ সন্মুখত। সেইবাবে ভিণোত বাহৰ পতা অন্ত মহাজনেও পৰমাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে বহুতো কামত। সেইবাবে হাতী কিনিবলৈ অহা সদাগৰ সকলেও! সকলোৱে হাতী বেচা-কিনাৰ সময়ত পৰমা মহৰীৰ সগাৰ বিচাৰে। সেইবাবে পৰমা মহৰীৰ লোকচান নহয়। সদাগৰে প্ৰথমতে বকচিচ বুলি টকা

কেইটামান যাচিছিল। পিছলৈ পৰমাই সেইটো কমিছন বুলি কৈ তাৰ নিবিখো বাস্তি দিছিল—মহাজনে নজনাকৈ অৱশ্যে। ব্যৱস্থাতো বেয়া হোৱা নাছিল। আগতীয়াকৈ আৰ্জি লোৱা মৰম আৰু বিশ্বাসৰ বাবে, নতুনকৈ হাতী ধৰি আনিলেই, তাৰ লক্ষ্য চাই-চিতি মহাজনক লাহেকৈ কৈছিল—“এইটো ৰামধন সদাগৰকে বেচিব দেউতা...। দাম তিনি হাজাৰৰ কম নকৰিব।”

সেইমতে হাতী বেচাত মহাজনৰ আপত্তি নাছিল। পিছলৈ পৰমা মহৰীৰ কথাৰ অকণমান সজনি হৈছিল। “এইটো বাসদেউ সদাগৰক দিম দেউতা। মই তাক পাঁচ হাজাৰ টকা লেখি দিবলৈ কৈ দিম...” নতুনকৈ ধৰি অনা আন এটা হাতীলৈ চাই চাই পৰমাই সেইদৰে ক’ব পৰা হৈছিল গৈ। এই প্ৰভাৱ অমূল্য কৰি সদাগৰ সকলেও পৰমাৰ মৌল বুজিছিল।

সদাগৰ সকল দুজন তিনিজনৰ দল হৈ হাতী কিনিবলৈ আহে। একেলগে কেবাটাও হাতী কিনি একেলগে লৈ যোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰে। তাকে কৰিবলৈ তেওঁলোক একোবাৰে দুমাহ তিনিমাহ থকাৰ পৰা ওলাই আহে। মাজতে কেনেবাকৈ একোবাৰ যাব লগা হলেও দেশৰ পৰা একোজন মানুহ আহি ঠাই সলাই দিয়েহি।

পৰমা মহৰীৰ ওপৰত হাতীৰ দাম, লক্ষ্য, পোৱাৰ সুবিধা আদি কথাত নিভৰ কৰিব লগা হোৱাৰ পৰাই সদাগৰ সকলৰ কেইটামান দল শোনে শোনে আহি পৰমাৰ ঘৰত উঠিহি। কিছু দিহা আগতীয়াকৈ কৰা ভাল। বেইবাবে হুই তিনি বাতি মহৰীৰ ঘৰতে থাকেহি। ইকালে ভিণে পাতিবৰ হৈছেনে নাই, কুনকী কাৰ কাৰ যাব, মাউড-কাৰ্ণ’ কোন কোন থাকিব এইবোৰ খবৰো মহৰীয়ে মহাজনৰ হৈ কৰিব লগা হয়। সদাগৰ সকল ঘৰ এৰি ওলাই অহাৰ দৰে, জাবৰ মাহ তিনিটা পৰমা মহৰীও ঘৰত প্ৰায় নাথাকেই।

পৰমা মহৰী ওলাই যাব দিন লগত সদাগৰ হুজনমান থাকেই। ঘৰৰ সকলোৱে দেখি আহিছে। পৰমাৰ কাছৰ পৰা ওলোমাই লোৱা মোনা এটাত কাপোৰ দুলাজ থাকে। মহাজনেই কিনি দিয়া টৰ্ট এটা থাকে, এড্ডি চাদৰ এখন থাকে আৰু থাকে সৰু থুকৰা এখন।

মহৰীয়ে দুবাৰ দুখৰ পৰাই বিদায় দিয়ে। অচিনাকি মানুহ বোৰৰ আগলৈ ওলাই নাহে। আলহা হৈ থকা সদাগৰ কেইজন, তেওঁলোকৰ বাবে সজাই দিয়া সৰু কোঠাটোৰ পৰা ওলাই যায়। পৰমা মহৰীয়ে পদূলিৰ ফালে সৰুকৈ ঘৰ এটা সজাই

লৈছিল। সদাগৰ সকলে নিজে বন্ধা-বঢ়া কৰি থায়। সেয়ে বেলেগে ঘৰটো সজাই দিয়া হৈছিল।

পুৱাই কৰিব লগা এই যাত্ৰাৰ দৃষ্টটো মহৰীয়নীৰ বাবে গতাহুগতিক হৈ পৰিছিল যদিও এবাৰ এটা অদ্ভুত বাতীক্ৰম চকুত পৰিছিল। হলেও বৰকৈ কাণ কৰা নাছিল। তথাপি মনত পৰিছিল আগদিনা পৰমা মহৰীয়ে মাজ ৰাতিয়ে উঠি দুবাৰমান প্ৰণাম সোমোৱা কৰি আছিল ঘৰৰ পৰা। পুৱাৰ যাত্ৰাও কৰিছিল আন্ধাৰ থাকোঁতেই। আন দুৱাৰমুখলৈ ওলাই আহি মহৰীয়নীয়ে মন কৰিছিল মহৰীয়ে নিজে সেই কাঠাটোৰ দুৱাৰখনত লিকলি এভালেৰে তলা এটা লগাইছে আৰু লগৰ আন এটা মাহুহৰে লাগি চুটা বস্তা কঢ়িয়াই লৈ গৈছে।

সেইখিনিতে ওৰ পৰিলেইভেন ঘটনাটোৰ। পিছে নহ'ল। বহাগ সোমাল। প'ৰা চুটা বিহুখাই আকৌ নগৰলৈ উভটি গ'ল। পৰমা মহৰীও কিবা কথাত নগৰৰ মহাজনৰ ঘৰলৈ গৈছে। তেনে এটা দিনতে দুজন বিহাৰৰ ফালৰ মাহুহ মহৰীৰ ঘৰলৈ আহিল।

মহৰীয়নীয়ে সিহঁতৰ কথা বুজিব পৰা নাছিল যদিও গম পাইছিল তেওঁলোকে দুজন মাহুহৰ সন্ধানত আহিছে। তেওঁলোকৰে লগাতলা দুজন সদাগৰ হাতী কিনিবলৈ আহিছিল অঘোণৰ শেষৰ ফালে। ঘূৰি যোৱা নাই আজিলৈকে।

মহৰীয়নীয়ে নিজৰ কথাৰে বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিলে বোলে সদাগৰ কোন আছে কোন যায় তেওঁ একো ক'ব নোৱাৰে। কোনোবা আহিলেও হাতীৰ জিপোটলৈ শুহি যায়। মহাজনৰ ঘৰত থবৰ কবাই ভাল।

কৰিছিল এওঁলোকে। পোনে পোনে সেইদৰেই থবৰ কৰি আহিছিল। কোনেও, এওঁলোকে বিচাৰি অহা সদাগৰ দুজনৰ বিষয়ে একো ক'ব নোৱাৰিলে। তেওঁলোক এইবাৰ হাতী কিনিবলৈ বোলে অহাই নাছিল।

বিচাৰি অহা মাহুহ দুজন অৱাক হ'ল। কিয় নাহিব। আহিছিল। আগৰ কিবছৰে: আহিছিল। সদাগৰসকল ওলাই আহিলে, ঘূৰি ঘৰ নোপোৱালৈকে কোনো যোগাযোগ নাথাকে। কাণ্ডনৰ শেষৰ ফালে বোপাৰ সাৱৰি এওঁলোক গ্ৰায়ে ঘৰ সোমায় গৈ। এইবাৰ এই দুজন সদাগৰ ওলাই আহিল হয়, আজিলৈকে ঘূৰি যোৱা নাই।

ওহৌ। মহৰীয়নীয়ে একো নাজানে। মহৰী টাউনৰ পৰা ঘূৰি আহিলে কাইলৈ এবাৰ থবৰ কৰিবহি পাৰে।

মাহুহ দুজন ওলাই যোৱাৰ লগে লগে মহৰীয়নীৰ মনত কিবা জেজ্বলা হ'ল।

আগফালে গন্ধা সৰু ঘৰটোৰ কাষলৈ গ'ল। তললুটা খোলা হোৱাই নাই। চাবিও নাই মহৰীয়নীৰ হাতত। তথাপি বেবৰ জলঙাই দি কোঠাটো এনেয়ে চালে এবাৰ। একো থাকিব নাগাংগ। কিন্তু! কিন্তু বিছনা কৰি পাৰি নোৱা। কাপোৰ এখন দেখোন পৰি আছে মাটিতে। আৰু সেই চমকা কিহৰ দাগ বেবত? ক'লা পৰি গৈছে। মাটি তেলৰ দাগ হ'বই নোৱাৰে। মহৰীয়নী ঘূৰি সিফালৰ খিড়িকাখনৰ ওচৰ পালেগৈ। বেবৰ দাগটো ভালকৈ চালে আকৌ এবাৰ। চাই থাকোতে গাটো থকথককৈ কঁপিবলৈ ধৰিলে। সৰমাৰি নিজৰ শোৱা কোঠা পালেগৈ। তাৰ এৰুকত খুটো এটাত ছুটো সৰু সৰু জালৰ মোনা আৰি পোৱা আছে। হাততৰ ভিপোৰ পৰা ঘূৰি আহি পৰমা মহৰীয়ে গুনোমাই থৈছিলহি। কিহৰ মোনানো বুলি সোধে। নোসোধাকৈ সোধোতে মহৰীয়ে কৈছিল, সদাগৰৰ পৰা খুজি আনিছে বোলে। পাট-সুতাৰ বটিমাৰে গুঠি লোৱা মোনা। তাতে চিকাকপ তৰাই আনে সদাগৰে হাত কিনিবলৈ। বৰটান। মৰম লগা বাবে ছুটা খুজি গৈছিল মহৰীয়ে।

মহৰীয়নীৰ আকৌ ছাতকৈ মনত পৰিল সেইদিনা ৰাতি নোপুৰাশতেই মহৰীয়ে ভিপোৰলৈ যাত্ৰা কৰাৰ কথাটো। লগত ক'লা মহৰীয়নীয়ে দেখোন মনত পেলাব পৰা নাই, আৰু দুজন মানুহ থাকিব লাগিছিল। আন্ধাৰত নেদেখিলে নেকি!

বেবৰ সেই ক'লা পৰা দাগটো তেজৰ!

মহৰীয়নীৰ মূৰটো ঘূৰাবলৈ ধৰিলে।

সেই দিনাৰ পৰাই মহৰীয়নীৰ জীৱনৰ সঁতি উভটি বৰলৈ ধৰিলে। মানুহজনী চামোন হৈ গ'ল। মহৰীক মুখ ফুটাই একো স্তম্ভিত পৰা নাছিল। মানুহ দুজনে সদাগৰ দুজনৰ থবৰ কৰিবলৈ অহা কথাটেহে কৈ থৈছিল।

ঘৰ বঢ়াবলৈ লৈ পৰমা মহৰীয়ে আগফালৰ সৰু ঘৰটো ভঙাই পেলাইছিল, তাৰো আগতে, কি বুধিত জানো, এদিন হাতত পানী এৰাটিলৈ গৈ কোঠাটোৰ বেবত চালি বাঢ়নী এটাৰ গৈ চাক্য কৰিছিল। ঘৰ ভাঙিবলৈ অহা মানুহে যেন দাগটো নেদেখে বা দেখিলেও একো সন্দেহ নকৰে।

মহৰীয়নীৰ মাকৰ ঘৰ বৰ দূৰত নহয়। বিয়াৰ সময়ত পৰমাতকৈ ভেৰ্গলোকৰ অৱস্থা ভাল। খোৱা বোৱাৰ লক্ষণ থকা দেখি মহৰীয়নীৰ বিয়া দিছিল পৰমালৈ। লগতে মাটি দুপুৰাও দিছিল সিহঁতেই খেতি খোলা কৰি স্ত্ৰেবে খাই বৈ থাকক বুলি।

মাটি নিজাকৈও বঢ়াই লৈছিল ইতিমধ্যে পৰমা মহৰীয়ে। অৱস্থা দিনক দিনে ভাললৈ আহিবলৈ ধৰিলে। মহৰীয়নী লাখিমী ভিৰোভা বুলি সাব্যস্ত হৈছিল।

এই লাখিমী ভিৰোভাগৰাকীয়ে হঠাতে এদিন নিজকে স্বকথনৰ পৰা আঁতৰাই

লগে। ঘৰখনলৈ আহিবলৈ ধৰে বৈভৱে যেন মাহুহ গৰাকীক হেঁচা মাটি ধৰি উশাহ-
নিশাহ বহু কৰি দিব খুজিলে। তেওঁ ঠিক কৰি পেলালে দামী আৰু পুতেকহঁতৰ
অৰ্জুনৰ এমুঠি ভাতো তেওঁ আৰু মুখলৈ নি নিয়ে।

মাটিৰ ধান কেনেকৈ কি হিচাপত ঘৰলৈ আহে মহৰীয়নীয়ে জানিছিল। তাৰ
মাজৰে দুখৰা মাটিৰ ধানৰ এটা বেলেগ ডুলি পাতি লৈ থৈছিল। সেই ধান এখন
দুখৰ বাবে বহুত। তেওঁ নীৰৱে অথচ দৃঢ়চিত্তে কোনোৱে প্ৰশ্ন কৰিব নোৱৰাকৈ
সিদ্ধান্ত লৈ পেলালে জীয়াই থকা কেইদিন সেই ডুলি ধানৰ বালৰেই তেওঁ জীয়াই
 থাকিব।

মাত্ৰ নোলোৱা মাহুহজনীলৈ পৰমা মহৰীৰো কিবা ভয় এটা সোমাল। পুতেক
হঁত মাক দেউতাকৰ মাজৰ এই ক্ৰমবৰ্দ্ধমান দূৰত্বৰ কোনো সংকল্প পোৱা নাছিল।
তেওঁলোকৰ সেইবোৰ কথাগৈ মন কৰিবলৈ সময়ো নোহোৱা হ'ল।

ঘৰ চৰাৰেবাৰ নতুন হ'ল। বাৰীৰ চৌহদত পকীঘৰ উঠিল। তাকে গাতিবলৈ
মাওতে সেই সৰু ঘৰটোৰ পিছফালে এখন মামৰে ধৰি আদখিনি বঢ়া বুঠাৰ পালে
কোনোবা বহুৱা এটাই। গম পাই মহৰীয়ে প্ৰায় থাপ মাৰি কাটি আনি, ওচৰৰ
বৰপুখুৰীৰ মাজলৈ দলিয়াই দিলে। সেইখনত আচুৰাৰ দিব নোৱাৰিব বুলি।

আগৰ সৰু ঘৰটোৰ ঠাইতে আৰু এটা একে জোখৰ ঘৰ সজালে মহৰীয়ে। পকী
মজিয়া। পনিয়লি বেবত চিমেন্ট বাগিৰ লেপ। তাহ চুপ দি দুনীয়াকৈ সজোৱা।
অফিচ হ'ব বোলে মহৰীৰ কিবা। দূৰৰ আলহী আহিলেও থাকিব পৰাকৈ বিছনা
এখনো পাৰি থোৱা হ'ল।

তাতে বহি কাম কৰি থাকোঁতে এদিন পৰমা মহৰী মুছ'ণ গ'ল বোলে। ভিতৰলৈ
থবৰ দিলে। মহৰীয়নীয়ে লৰ মাৰি থবৰ কৰিবলৈ গৈ, ভিতৰ সোমায়ে থব হৈ গ'ল।

উত্তৰকালৰ বেবখনত সেইটো কিহৰ দাগ? অবিকল সেই আগৰ জুপুৰীটোৰ
বেবত দেখা দাগটোৰ জোখৰে! একেদৰে ক'ল! পৰা?

মহৰীক চাবলৈ আহি মহৰীয়নীৰ নিজৰে আটু ছটা কপিৰলৈ ধৰিলে। কোনো
মতে—“তেখেতক ভিতৰৰ ঘৰলৈ লৈ ব'ল।”—বুলি কাৰবাক নিৰ্দেশ দি উভটি গুছি
আছিল।

পৰমা মহৰীৰ বয়সো হৈ আহিছিল। অস্থি প্ৰায় হুঙচাই হ'ল। তেনে
এ সময়তে মহৰীয়নীয়ে ভাগৱতীক প্ৰথমবাৰৰ বাবে মতাই আনিছিল।

ইতিমধ্যে যুদ্ধ আহিল, গ'ল। দেশ আৰীন হ'ল। চকা কণৰ ঠাইত হোৱাহোৱে
কাগজৰ টকা ওলাবলৈ ধৰিলে।

মহাপ্রভাপী পৰমা মহাবীৰ লৰাই ত তহানিৰ বজা মহাবজাৰ দৰে আচাৰ্য্য হ'ল।

মহাবীৰনী কিন্তু দিনে দিনে শুকাই খীনাই নিশকতীয়া হৈ আহিবলৈ ধৰিলে।

মুখখন সদায় শুকাই থকা কথালৈ আঙুলিয়াই ভাগৱতীয়ে এদিন ক'ষিছিল—
—“আপোনাৰ নো আই, মনটো এনেকৈ মৰা দেখে কিয় সদায়?”

সেইদিনাই উত্তৰ দিয়া নাছিল বুঢ়ীয়ে। পিছৰবাৰ বোধকৰো কিবা ভাব হ'ল। ভাগৱতীক বচুৱাই লৈ কওঁ নকওঁক ক'লে গোটেইবাৰ কথা। অকণো সংকোচ নথকাইকৈ। অকণো ভয় নকৰাকৈ।

“আমাৰ জনে দুঠাৰেৰে কোবাই মাৰিলে বুইছে, ভাগতি দেউ, সেই বিহাৰ। সদাগৰ ছটাক। কঁকালত সিহঁতে বহুত টকা লৈ আহে জালৰ মোনাতি ভৰাই। একে-লগে এইজনে সিমানবোৰ টকা পোৱা কথাটো কাহানিও ভাবিব পৰা নাছিল। আমাৰ ঘৰখন তেতিয়া এদুৰায়া আছিল। এনেদেওঁ মাগুহ দুহুহ নাহেই। ৰতি দিয়লি নিজানৰ স্বেযোগ লৈ।” বুৰি দীঘলকৈ হুনিয়াহ এটা চাবিলে মহাবীৰনীয়ে। তাৰ পিছত আকৌ এবাৰ কলে—“সেই লগৰ মাগুহটোৰো কোনে খবৰ নোলাল বুইছেনে। আপুনি মোৰ আকৃতিটো বুজেনে জুৰুজু ক'ব নোৱাৰো। মাগুহজনে দেশখনকে লবলৈ হেপাহ কৰিছিল। আশীৰ্বাদ কৰক দেউ, সেইজনৰ হতাশটোৰ লাও যেন ঘৰখনত নপৰে। লৰাইতে দেউতাকে ক'ব পৰা হঠাতে ইমানবোৰ টকা একেলগে পালে নাভানে। হাতীৰ বেপাৰ দেউতাকেও কৰা বুৰিয়ে সিহঁতেও ভাবি আছিল। আজিও সিহঁতৰ মূলধন হাতীৰ বেপাৰেই দিয়া বুৰিয়ে বিশ্বাস কৰে।

“বেচাৰা সদাগৰ ছটাৰ ল'ৰা-তিবোতাৰ লাও যেন সিহঁতৰ গাত নপৰে, বাপু! আপুনি পুজাভাগ বহুৰি কৰি থাকিব। মোক ঘিণ কৰিলে মই আপোনঘাতি হ'ব লাগিব।

“দিনটো মোৰ মনত আছে বাপু। মাঘৰ পাঁচ দিন গৈছিল। দিনটো ওচৰ চাপিলেই মোৰ চক্ষু জাপ নোযোৱা হয়। চিলমিল টোপনিতে ভয়লগা সপোনবোৰ দেখোঁ। সেহিবোৰৰ পৰা সকাহ দি নেদেখাজনে আঁতৰাই নিলেও হয়। কিবা দুৰ্ভোগ আৰু আছনেকি ক'ব নোৱাৰো...”

মহাবীৰনী বৈছিল অলপ সময়। ইতিমধ্যে ভাগৱতীৰ কপালৰ পৰা ঘামৰ টোপাল মাটিত পৰিব পৰা হৈছিল, সেই মাঘমহীয়া জাৰতো। চক্ষু দুটা ভাঙৰ হৈছিল। উঠিকলৈ উচ পিচ লগাইছিল। মহাবীৰনীয়ে হাতঘোৰ কৰি খাটিলে—“আপুনি ঘিণ নকৰিব ভাগতিদেউ। মোৰ মুখলৈ চাই নহাকৈ নাখাৰিব। আপোনাক দিয়া

বহু কেইপদ, মই মোৰ নিজৰ আয়ে দিয়া মাটিৰ ধান বেচি পোৱা ধনৰেহে কিনা। সেইবাবেই, মন গলেও ভালকৈ একো দিব নোৱাৰো।”

ভাগৱতীয়ে সেইবোৰ আশা কাহানিও কৰা নাছিল। অলপতে সৰুটো থাকিবলৈ লৈকা ভাগৱতীয়ে প্ৰাথমিক অৱস্থাত তেনেকৈ দিয়া বয়-বস্তু আগ্ৰহেৰেই গ্ৰহণ কৰিছিল। পিছলৈ সংসাৰৰ বোজা পুতেক হৈতে নিজৰ কান্ধলৈ লোৱাৰ পৰা মহাবীৰ্য্যনীয়ে আঁথি বেঁথে আগবঢ়াই দিয়া বস্তু কেইপদৰ প্ৰয়োজন সেইদৰে নোহোৱা হ'ল। তেওঁ বুলি মাছৰ গৰাকীয়ে মনত দুখ পাব বুলিয়ে গোটেইখিনি সামৰি ধৰিলে নৈ আঁহে। পুতেক জীয়েকহঁতেও অৱাক হয়, পিতাকে এই বিশেষ যজ্ঞমান গৃহস্থি গন এৰি নিদিয়া বাবে।

ভাগৱতীৰ আগ্ৰহ অটুট থাকিল। তেওঁৰো অস্থবত কিবা হেপাহ এটা হৈছিল মাছৰ গৰাকীৰ মনলৈ সাধা অস্থায়ী অকণমান শাস্তি আনি দিবলৈ।

বাধা পৰিল। পৰমা মহাবীৰ বেলিকাও পুতেকহঁতে সকাম নতুন পদ্ধতিৰেই কৰা বুলি মহাবীৰ্য্যনীৰ পৰাই গম পাইছিল। হলেও ভাগৱতীক একে সম্বন্ধে, একে আকৃতিৰে পাঁচ মাঘৰ কামৰোৰ সম্পন্ন কৰিবলৈ সকলো যোগাৰ কৰি দিছিল। মহাবীৰ্য্যনী নিষিকাব পুতেকহঁতৰ জীৱন পদ্ধতিত। কোনো দিনে কোনো প্ৰশ্ন কৰা নাছিল, কাহানিও কোনো দিহাও দিয়া নাছিল। সকলো কামতে যেনেকৈ ভাগৱতীয়ে দিয়া হৈছিল, তেনেকৈয়ে লৈছিল।

পাঁচ মাঘৰ, ভাগৱতীক কৰিবলৈ দিয়া এই পূজা আৰু ভাগৱত পাঠ মহাবীৰ্য্যনীৰ একান্ত ব্যক্তিগত অৰ্চনা। নীতি-নিয়ম তেওঁ ভালকৈ নাভানে। যতকৈ সকামৰ গোটেইবোৰ পদ্ধতিও পালন কৰিবৰ উপায় নাই। এইকণ কাৰকে, এই সাম্বিক আৰু সদাসম্ভট মাছহৰ্জনৰ হাতেৰে কৰাই মহাবীৰ্য্যনীয়ে মনতে শাস্তি পায়। তাকে কৰাবলৈ লোৱাৰ পৰা হেনে: তেওঁ কোঠাই কোঠাই উত্তৰ ফালৰ বেবড চকামকাটক দেখা, ক'লা পৰা ভেজৰ দাগটো নেদেখা হ'ল। নিশ্চয় সেই ছোৱাই যোৱা সদাগৰ হৰ্জনৰ আত্মাই মহাবীৰ্য্যনীৰ অস্থটুপীয়া সেৱা ভাগকে বাৰ্ষিক তৰ্পণ বুলি গ্ৰহণ কৰিছে। নহলে মাছৰ গৰাকীয়ে মনতে শাস্তি পোৱা বাবেও সেই নিকাৰৰ পৰা নিস্তাৰ পাছিল।

যোৱা কেইবছৰ বা কি কৰিছিল?

বচিবৰ বোজাটো

ঠাইকণ বৰ স্তম্ভ। চিটি বাছ চলাই এতিয়াও। বাটটো পকা কৰা, আহল
বহল। মুঠতে ভাড়া ঘৰৰ বেলিকা মোৰ কপালখন ভাল বুলি মই নিজেই বিশ্বাস
কৰো।

ঘৰৰ মালিক ডাঙৰ দিছপুৰীয়া। মূল ঘৰ উজ্জনীত। ইয়াত ঘৰ সজ্জাৰ বুলি
কেতিয়াবাই মাটিখিনি লৈ থৈছিল। সৰুকৈ ঘৰ এটাও সজ্জাই লৈছিল। নিজে
চৰকাৰী ঘৰ পোৱা বাবে সেইটোকে ভাড়াত দিছে। সোনকালে ঘৰ সজোৱা কথা
তৰা নাই হেনো। সেইটোও মোৰে কপাল। সেই বাবেই মই এইখিনিত প্ৰায়
নিগাজী মানুহৰ দৰেই এয়া প্ৰায় ছবছৰ আছো।

আছো মানে, একেবাৰে নিজৰ ঘৰবাৰী বখাৰ দৰে বাখিছে। চোতাল চিকুণাই
ফুল কইছে। বাৰীত বডৰ হলে শাক-পাচলিও কৰে। পদূলিৰ দুই কাষে দুজোপা
ককচুড়াও কইছিলো, সেই দুজোপা এতিয়া ডাঙৰ হৈ ধুনীয়া হৈছে। ঘৰৰ মালিকে
ভাল পাই ঘৰৰ ভাড়া বঢ়োৱাৰ কথাকে উলিওৱা নাই আজিও।

মোক দুই এজন বন্ধু-বান্ধৱে জোকায় মোমাই তামুলি বুলি। একো বেয়া
নেপাওঁ। এইদৰে থাকি ভাল পাওঁ, কৰো। আৰু এটা কথা, চোতালখন ডাঙৰ
বাৰে আবেলি ল'ৰা-ছোৱালী এজাক গোটখাই ইয়াতে থলে। মোৰ নিজৰ ছটাবো
লগ হয়। ভাল পাওঁ। খানাপাৰাৰ ফালে মাটি অকণমান লৈ থৈছো। কেতিয়াকৈ
ঘৰ সাজিবগৈ পাবো ইন্থৰেহে জানে। ইয়াত, ঘৰৰ মালিকে অৱসৰ লোৱালৈকে
থাকিব পাবিম বুলি ধৰি লৈছে।

থাকিবই লাগিব। বচিব যিকোনো কেনেবাকৈ ওলাবহি পাবে এদিন। এইখন
ঘৰ এৰি গলে যিকোনো যোকা বিচাৰি পোৱাৰ আশা নাই। আনকালে ল'ৰা-ছোৱালী
ছটাও অলপ ডাঙৰ হ'ব।

বচিব যিঞাৰ বাবেই যে মই এইখন ঘৰত থাকিব লাগিব এনে কোনো কথা নাই। মই অকিচত ফটিকক স্মৰিছিলো। ফটিক মানে ইকটিকাৰ ছেইন। বয়স হৈছে, জনাবুজ মাছত, স্মৰিছিলো বচিব যিঞাৰ টকা কেইটা মই কাক কেনেকৈ গটাব পাৰো। অৰ্থাৎ বচিব যদি সঁচাকৈ আকৌ মোৰ ঘৰলৈ নাচে কেতিয়াও এই টকাকেইটাই মোৰ গাত লুপিব নেকি? বেচেৰা মাছটোৱে বৰ হেপাহেৰে এটকা টকাকৈ গোটাই গৈছিল।

মন নকৰো বুলিলে কথাটো একা নহয়। মোৰ সৰু হ'লেও এখন সৎসাৰ আছে, চাকৰিটো আছে। হাতে কামে কৰো বুলিবলৈ বা চিন্তাকৰিবলৈকো মোৰ কলত কাম আছে। বচিবৰ কথাটো ওলাল মই ভাঙ ঘৰটো এবিৰ লগত ভৱিষ্যতৰ সম্ভাৱনাৰ কথাটো ওলোৱা বাবেহে।

হলেও অতীত এৰাই ভৱিষ্যত নহয়হে। মই এই ঘৰটোলৈ অচাৰ পৰাই মন কৰিছিলো। চৰে পাজৰে আৰু কেইবাটাও ঘৰ সজা হৈছে। নতুনকৈ মাছত বহিয়ে আছে। তাই এখন দোকান বহিছে। বেপাৰী দুই এজন নিয়মিতভাৱে আহিবলৈ লৈছে।

সেইমৰেই ঢকাৰে ডাঙৰ ডাঙৰ খালৈ দুটা ওলোমাই কণীৰ ভাৰ লৈ বচিব যিঞাও আহিবলৈ লৈছিল। নতুন পুৰণি কেউঘৰতে কণী লয় বচিবৰ পৰা। আমাৰো লোৱা হয়। তেনেকৈ কণী লোৱাৰ পৰাই কেনেবাকৈ আমাৰ ঘৰখনৰ লগত এটা সম্পৰ্ক গঢ়লৈ উঠিল। ঠিক কেনেকৈ লঠিকৈ মনত নাই। খুব সম্ভৱ ভেটিয়া প্ৰায় তিনিবছৰ পাৰ হোৱা আমাৰ জানজানৰ বাবেই। মাকে কণী বাছি লওঁতে সি চাণে ভালকৈ ব্ৰুটামাতেৰে কণীৰ কথা কিবা কৈছিল, বচিবৰ মৰম লাগিল। কাৰণ মৰমটো দেখিছিলো। স্থায়ী হৈছিল, বচিৰে পিছলৈ তাক মাতি আনি বেলেগে কণী এটা দি তাক কৈছিল “এইটো তোমাৰ বাবা, কাইলৈ পুৰা খাৰা।” ল'ৰাটোৰ কি কৰ্ত্তি!

সন্ধ্যাৰ বাঢ়ি গ'ল। এদিন মিহুৰ চহুত পৰিল বচিৰে অসুস্থ কাথ এটা কৰিছে। দুপৰীয়া, চোতালৰ কুকুড়াৰ পুলি দুটা বাঢ়িছে, অকণমান ডা দিব পৰা হৈছে। খালৈ দুটা তাতে থৈ মাছটো বহিছিল অলপ সময়। তাৰ পিছত এবাৰ বেদিৰ ফালে চাই কিবা এটা উমান লৈ পছলীয়েদি ওলাই গৈ বাটৰ কাষতে গামোছাখন পাৰি লৈ নামাজ পঢ়িলে। পঢ়ি উত্ততি আহি আকৌ অলপ সময় বহি কোনোবা এসময়ত উঠি গ'ল।

অকিচৰ পৰা আহি চাহ-খাবলৈ লওঁতে কথাটো কৈছিল মিহুৰে। মিহুৰ আচপতে বেমা লাগিল জানোছা মাছটোৱে আমাৰ চোতালত নামাজ পঢ়িলে আহি অপত্তি কৰিম বুলি ভাবিছে। “বৰিবা তাক” মই, বিশেষ গুৰুত্ব নিদি, কৈ থলো।

কুকচূড়ার তলখন বচিবে বব ভাল পাইছিল। কোনোবা এদিন দুপৰ'য়া নোশোৱাকৈ থাকোতে, জানজানেই তাক জিবোৱা দেখিলে। লব মাৰি সেইখিনি পালেগৈ। লাগ বান্ধ নোহোৱা কথাৰ মাজতে “তুমি ব'ব দেই, বাবা, বুলি কৈ বচিবে সেই চেঁহদৰ বাহিৰ ওলাই নামাজ পঢ়ি আহিল। জানজানে তাক গামোছাখন পৰাৰ পৰা নামাজৰ শেষলৈকে গোটেইখিনি কৰা দেখি আছিল। আগেয়ে কাকো নামাজ পঢ়া সি দেখা নাই। সেইবাবেই অৱাক ঠৈ বচিবক স্বধিছিল “সেয়া কি কৰিছিল।”

“মই নামাজ পঢ়িলো বাবা।”

“নামাজ কি?”

বচিবে বোধকৰে: তাক বুজাব পৰা ভাষা বিচাৰি নাপালে। অকবাৰ দৰে হাঁহি এটা মাৰি ঠেগব, আল: আদি নাম কেইটামান কৈ ধৰে।

সমস্যা হ'ল মাকৰ। নামাজ মানে কি. টুপি পিন্ধিলে কিয়, বাটৰ কাষত কিয় দাঁ আঁমাৰ পুৱা গধূলি চাকি দিয়া ঠাইত বচিবে সেৱা কৰিব নোৱাৰে কিয় আদি এশ এবুৰি প্ৰশ্ন কৰি জানজানে দিনটো মিহুক বিভ্ৰত কৰিছিলে। কোনোবা এসময়ত বলে নোৱাৰি, “গধূলি দেউতাক স্বধিবি থ” বুলি এবাই থাকিল।

ময়ো কেতিয়াবা দেওবাৰে ব' বন্ধ থাকিলে চোতালত বচিবক জিবোৱা পাইছো। বন্ধ থাকিলে দুপৰীয়া খোৱা দেৰি হয়েই। বাবাঙাত বহি থাকো কিতাপ বা কাগজ এখন লৈ। দুই এক অতিথি অভ্যাগতে আহে কেতিয়াবা। তেতিয়াই দেখে: বচিব আহি বহিছেহি চোতালত। খালৈ হুট! নমাই থবলৈ পায় কি নাপায়। জানজান পায়গৈ সেইখিনি। “চাওঁ কিমান আছে আজি?” বুলি জুমি খালৈ হুটা চায়। বচিবে একো নকয়।

“তুমি দেখোন বাবাঙাতে বহিবহি পাৰা বচিব।” মই এদিন মাত দিছিলো। “বতৰ ভালে থাকিলে বাক ভাগেই বৰহুণ দিলে কি কৰিবা?”

“হব বাক।” বুলি কৈ থৈছিল সি।

বহিছিলহি কেতিয়াবা বাবাঙাত। কিন্তু নামাজ পঢ়েগৈ সেই বাটৰ কাষত। একো বুজা নাছিলো। অকিচত ফটিকক কথাটো স্বধিছিলো, কিব: কাৰণ থাকিব পাৰে নেকি। সিহে বুজাই দিলে। তাকে, মই থবলৈ আহি মিহুক বুজাই কলোহি। লগতে কৈ থলো এই বিষয়ে যেন বচিবৰ আগত কোনো কথা উলিওৱা নহয়।

আবাৰ চোতালখন এজন অনুচলমানৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তি। তাকে লুপ্ত কৰি

উপাসনা কৰিলে হেনো নামাজ “অদা” নহব পাৰে বুলি বহুতে বিশ্বাস কৰে। প্ৰভু কৰি তেনে বিশ্বাসত হাত দিব নালাগে।

তেৱনৈকে ছেগাচোবোকাটকৈ হোৱা সংযোগৰ যোগেদি আমি বন কৰিলো মাহুহটো বৰ সৰল, মনটো বৰ পৰিষ্কাৰ। মনে মনে সমীহৰ ভাব উপজিল। সিও নিশ্চয় উপলব্ধি কৰিছিল আমি তাক কণী বোপাবী হলেও কাহানিও হেয়'ভাব কৰা নাছিলো।

মোৰ সেই ছেগ চাই পতা সম্পৰ্কৰ যোগেদিয়েই পিছলৈ গম পাইছিলো বচিবৰ আপোন বুলিবলৈ কোনো নাই। তেওঁ থাকে নগৰৰ ঠিক মাজ ভাগতে থকা ষ্টেডিয়ামৰ পশ্চিম ফালে চুবুৰী এটাত। খেঁৰ বাহৰ কোঠা এটা। ভালৰ ভিতৰত, পানীৰ কলটো প্ৰায় দুৱাৰ মুখতে আৰু মছজিদটোও দূৰত নহয়। মছজিদটো ওচৰত হোৱাটো, পিছলৈ বুলিছিলো, বচিবৰ বাবে ভাঙৰ স্তম্ভ। দুপৰীয়া নামাজৰ বাহিৰে বাকী চাৰিওটা নামাজ বচিৰে মছজিদতে পঢ়েগৈ। কণীৰ বোপাবে বচিবক বৰকৈ বাস্তি নথয়।

আচৰিত হৈছিলো, লাভ লোকচানৰ বিষয়ে বচিৰে এদিনো এবাৰ কথাও কোৱা নাছিল। দুপৰীয়া আমাৰ চোভাগত জিৰাবলৈ বহা কথাটো ওচৰ চুবুৰীয়া দুই একে মন কৰিছিল। সেই সময়তে কাৰবাৰ ঘৰৰ বন কৰা ল'ৰা বা ছোৱালী এজনী আহি কণী কিনি নিয়েহি। সিহঁতৰ কোনোবাই দৰাই দাম কম দিব খুজিলে, মই মন কৰিছিলো, বচিৰে প্ৰায়ে আঁঠৈ দিছিল।

মই শুধিছিলো, এনেকৈ দাম কমাই কণী বেছি তেওঁনো কি বোপাব কৰিব। হাঁহি এটা মাৰি বচিৰে উত্তৰ দিছিল বোলে তেওঁৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ হাবিয়াসটো পুৰাব পাৰিলে পিছলৈ একো নিবিচাবে।

একমাত্ৰ হাবিয়াসটো বচিবৰ লজ কম।

“গুচিনো নোযাৰা কেনেই?” মই শুধিছিলো। উত্তৰ শুনি গম পালো বচিৰে মোক নিশ্চয় থকবা বুলি ভাবিছে।

“বাবুৱে তিনেই কৈছে। হজ কৰিম বুলি ভাবিলে লগে লগেই যাব লাগে।”

“তেৱনেনে?”

“আল্লাব মজ্জা নহ'ল বাবু। মই অলপ টক: গোটাইছিলো, চুৰি হৈ গ'ল...”

চোৰাটোৰ ওপৰত ব'চিবৰ কোনো ঋণ প্ৰকাশ হোৱা নেদেখিলো। তেওঁৰ ছোপাটোৰ যে দুদ: মৰিল সেইটোও শ্ৰবৰ ইচ্ছা বুলি মনে মনে থাকিল।

“পইচা হৈছিল কিমান বাক?”

“চাৰিহাজাৰ মানেই হৈছিল, বাবু।”

মই টক খাই উঠিলো। এহেজাৰ মান হলেই তেতিয়া বচিব হজলৈ যাব পাৰিলেহেঁতেন। তেনেদূৰে হিচাপ এটাই কোনোজাই দিছিল বোলে! চুবুৰীয় লুতীয়া কোনোবাই চেগ চাই আছিল, লৈ গ'ল।

“কিন্তু তুমি টকাবাব লগত বাখিছিল। কিয়? বেংকত থৈ দিব পাৰিলাহেঁতেন দেখোন? স্তত হিচাপে কিঃ বাঢ়িলোহেঁতেন?”

“সেইবাবেই বাবু।”

সেইবাবেই! মাহুহটো কিদা বুলিয়াই নেকি! পিছে নহয়। বচিবই পিছত বুজাই দিছিল ধন থৈ স্তত আৰ্জি হজ কৰা মিছা। কোনো ফল নধৰে।

আচৰিত হ'লো মাহুহটোৰ মুখত কোনো অভিযোগ হুশুনা বাবে। নৰ্চান্ড নাছিল, নহ'ল যোৱা।

আকৌ চেপ্টা কৰি আছে। কণীৰ ব্যৱসায় কিন্তু একেদৰে চলি আছে। মোৰ চোতালত খালে উদংকৰি মাটিত উলিয়াই লয় গোটেই কণী সোপা। পিটিকি জোকাৰি চায়। একেবাবে বেয়া বা ধোলা ওলালে আঁতৰাই থয়। কেতিয়াবা দেখো তেনেকুৱাক বাছি ধোৱা কণী কেইটা গামোছাৰ আগত বাস্তি লয়।

“কাক দিবা সেয়া?” মই নহয়, সোধে আমাৰ জানজানে।

“পেলাই দিম বাবা।”

হয় পেলাই দিয়ে। কথাটো মিছা নহয়। বচিবৰ মতে, আনে সাধাৰণতে বেকাৰীক সন্তান বেচাৰ দৰে, বেচিলে, পইচা লৈ গুণাহ কৰা হয় সেইটো।

কণী এটা আকৌ আমাৰ জানজানক দি বচিব দিনটোলৈ যায়গৈ।

এদিন বচিবে আহিল পোনে পোনে বাবাঙালৈ। মোৰ বন্ধ আছিল। বহি আছিলো বাবাঙালে। “আহা বচিব” বুলি মই চকীতে মোৰ গাটোহে লবালো। উঠি গৈ বচিবক মুঠা এটা দিয়াৰ কথা নাভাবিলো। বাঁচৰে মাটিতে বহিল।

“এটা কাম আছিল, বাবু।”

কাম? মোৰ লগত? “কি কামহে, বচিব, মোৰ লগত?” সুধিলো।

বচিবে কণীৰ খালে এটাৰ পৰা গামোছাখনেৰে মেৰিয়াই অনা লক টোপোলা এটা হাঙলৈ তুলি ললে। “এইটো আপোনাৰ লগত থৈ দিব লাগে। টোপোলাটো মোৰ ফালে আগবঢ়াই দি বচিবে ক'লে।

“কি আছেহে?”

“অলপ টকা বাবু।”

মই অবাক হ'লো, হুখিলো “কিমান আছে ?”

“আটাই হাজাৰ মান হ'ব”

“ইমানবোৰ টকা মোক খবৰলৈ দিয়া কিয় বচিব ?”

“বাখক বাবু। মই অলপ অনপকৈ ধৈ যাম। আপোনাৰ লগত থাকিলে অহাবাৰ পাৰিলে মই কিজানি পাৰিম।”

মোক ইমান বিশ্বাস কৰিছে কিয় বা নিজৰ চিনাকি মাছহৰ তালৈ নগ'ল কিয় বুলি শুধি ভদ্ৰত নকৰিলো। তথাপি ক'লো “এটা কথা বচিব, ইমানবোৰ নগদ টকা মই দিবত নথও। এটা কাম কৰিম, মোৰ একাউণ্টতে জমা থম। তোমাক যেতিয়াই লাগে উলিয়াই আনিব, হ'বনে ?”

“হুত বাবু...”।

“হুতৰ টকাটে বাক ভূমি নিব নালাগে। ময়ে যি কৰো কৰিম।”

তাৰ পিছৰ পৰা অলপ অল্পপকৈ টকা ধৈ গৈছিল বচিবে। ময়ো সময় যোৱাৰ লগে লগে তেওঁ খা-খবৰ কৰি আছেনে হুখিছিলো। বচিবৰ পৰাই জানিছিলো, মছজিদ উল হাবামত এবাৰ থিয় হৈ আল্লাহক চিন্তা কৰিব পাৰিলেই জীৱন সাৰ্থক হৈ যাব।

কোনো উপায়ে সেই পৱিত্ৰ ভূমিত থোজ এটা দিব পাৰিলেই জীৱনৰ বাসনা পূৰ্ণ হ'ব।

কথাবোৰ কওঁতে বচিবৰ চহু দুটা উজ্জল হৈ উঠে। মুখৰ আগত যেন মক্কা মদিনাৰ ছবিহে দেখে।

নাই হোৱা, মই নিজে সেইবোৰৰ আওতাও নাপাওঁ। কেতিয়াবা কিবা হুখিবৰ মন গলে অফিচৰ ফটিকক সোধে। পিছে গম পালো, তেওঁক মই বচিবৰ টকা জমা ধোৱা কথাটো ক'ব নালাগিছিল। অথবা এটা ভৰা জগাই দিলো তেওঁৰ মনত। কিন্তু মোৰ একো লুকাব লগা কথা নাছিল। একান্ত ভ্ৰম আৰু বিশ্বাসেৰে যেনেকৈ এই অচিনাকি কৰ্মী বেপাৰীজনে মোৰ ওপৰত আস্থা ৰাখিছে, এক বিশ্বাসেৰে ময়ো পইচা কেইটা ধৈ দিছো। যিদিনাই তেওঁ লাগে বুলি কয়, উলিয়াই দিব।

পিছে, সিমান সহজ নাছিল বোলে কথাবোৰ। বচিবেই কৈছিল এদিন হুখিৰা বুলি। হজলৈ যাওঁ বুলিয়েই হেনো যাব নোৱাৰি। হজ কমিটি আছে, তালৈ আবেদন কৰিব লাগিব। তেওঁলোকে ঠিৰ কৰিব লাগিব আৰু কাগজ পত্ৰ বহুত কিবা কিবি কৰাব লাগে।

“মিছকিন, হ'লে হয়েই বাবু এনেকুৰা!” দীঘলকৈ উপাহ এটা লৈ এমিৰ কৈছিল বচিৰে। সেইটোনো কি হে?”

“গৰীব লোকৰ হজ্জ সহজ নহয় বাবু।”

“কেলেই নহব হে”। তুমি ইমান হেপাহ কৰিছ:” মই আশ্বাস দিওঁ।

নিজৰ আৰ্জুনৰ টকাৰে ঘূৰি অহালৈকে খবচ কৰিবলৈ আটিব লাগিব। কাৰো পৰা ধাৰ কৰিব নোৱাৰে, পইচা এটা বদ উপায়ে আহিব নোৱাৰিব। সেইটো বোলে এটা কঠোৰ নিয়ম।

বচিৰে খবচটো যোগাব বাক। কিছ নামটো চিঠিখেলত উঠিব লাগিব যে।

ফটিকক ধৰিছিলো অলপ খবৰ কৰি দিবলৈ। বৰ সঙ্কট মনেৰে নহলেও ভেওঁ খবৰ নকৰাকৈ থকা নাছিল। মোকহে জানোৱা নাছিল।

বচিৰে ইফালে এহামৰ কাপোৰ দুখোৰ কিানি অনালে বোলে: “আকো ঝুঁকাৰ দৰে চাই হুছিছিলো, সেয়া নো কি?”

“মকা পায়েই এহামৰ পিন্ধিব লাগিব বাবু। এবাৰ সেই মাজ কাপোৰ পিন্ধ তলবিয়াহ পাটিল ওচৰৰ গছ-লতা, শিল মাটিয়েও আল্লাৰ নাম লয় বাবু।”

মই মুখ হৈ মাঝুহটোৰ মুখলৈ চাওঁ। মাঝুহটোৰ সবল হাবিয়াস, একেবাৰে সবল হাবিয়াস দুয়োটাই বৰ বেচিকৈ আকৰ্ষিত কৰিলে মোক।

হলে কি হ'ব; ফটিকে কিবা খেলি মেলি কৰি দিলে মোৰ চিন্তাক।

বচিৰ কেইদিনমান অহা নাছিল, সেইটো বিশেষ মন কৰিব লগা কথা নাছিল। এতিয়া নিশ্চয় হজ্জ কমিটিৰ লগত যোগাযোগ কৰি আছে। পিছে এদিন এওঁ “বজাৰৰ পৰাই কণী কেইটামান আনিবচোন।” বুলি কওঁতেহে গাত লাগিল, হয়তো বচিৰ গাঁচাকৈয়ে ভালমান দিন অহা নাই।

অফিচত ফটিকক হুছিছিলো হজ্জলৈ কিমান দিন আছে বুলি।

“কেলেই, সেই ভিমৰালাৰ বাবে?”

“ভিমৰালা হলে কিবা অপৰাধ হয় নেকি?”

“ভাল ভাল ধোঁবাই নাপায় ঘাঁহ।”

ফটিকৰ বোখটো ক'ত মই ধৰিব পাৰিছিলো। ময়ো চাগৈ অলপ বেছি জড়িত হৈ পৰিছিলো। কথা নবঢ়াই মনে মনে থাকিলো।

সেই ফটিকই কেইদিনমানৰ পিছত এদিন কৈছিল বোলে হজ্জৰ লিষ্ট হৈ গ'ল। আপোনাৰ ভিমৰালাৰ নাম নাই। যেন সেই কথাটোকে ক'বলৈ, এই নম্বৰৰ কেইজনমানৰ নাম কৈ গ'ল। ‘ভাল ভাল ধোঁবাই।’

মই আটাইকেইজনক চিনি নাপাওঁ। ছুজনৰ নাম ছুটা কিন্তু মনত গাঠি লগা দি লাগি গ'ল।

আমাৰ বিভাগত অলপ সৰহীয়াকৈ লেখন সামগ্ৰী কিনা হয়। শাখা কাৰ্যালয় কেইটালৈ ইয়াৰ পৰাই পঠোৱা হয়। তেনে যোগান দিবলৈ নগৰৰে ডেকা ল'ৰাবোৰ আহে। এদিন এজন আহিল, আমাৰ চাবে তেওঁৰ মইমত স্বভাৱৰ বাবে অলপ বেয়া পালে। তেওঁক যেন যোগান ধৰিবলৈ দিবই লাগিব। কাগজ থৈ যাবলৈ কৈ চাবে তেওঁক সেইদিনা বিদায় দিলে। পিছদিনাই দেখোন চাবে নিজে আগবাঢ়ি সেইজন ল'ৰাকৈ এবহাজাৰ মান টকাৰ যোগান ধৰিবলৈ নিশেধ দিলে।

আমি গমপালেহক; ল'ৰাজন আমাৰ বিভাগৰে চেক্ৰেটাৰীৰ পুতেক। চেক্ৰেটাৰীয়ে ফোন কৰি চাবক পাবিলে অলপ চাবলৈ অহুৰোধ কৰিছিল। অহুৰোধ মানে .।

সেই চেক্ৰেটাৰীজন ছুটী লৈ হজলৈ যাব।

আনজন আক সঁচাকৈয়ে ঠিকাদাৰ। তেওঁকো জানিবৰ তেনে কোনো কথা নাছিল। পিছে তিনি বছৰ মানৰ আগতে কাগজে পত্ৰই তেওঁৰ নামটো বৰকৈ ওলাইছিল। ডাঙৰ মাত্ৰঃ, ১২০'৬, নগৰৰ পৰা পশ্চিমৰ গাঁও এখনলৈ যোৱা বাছ এখন দলং ভাঙি নৈত পৰিছিল। এবাৰজন মাত্ৰঃ মৰিল। দলঙৰ কাঠবোৰ বোলে অকাঠি আছিল। ঠিকাদাৰ আছিল এইজন।

হ'লৈ ক'ব, লগাবীৰ টিকটৰ নম্বৰবোৰ কিবা মাত্ৰঃৰ চনাকি চাই উঠে নেকি?

আমি ঘৰতে কোৱাটাই কৰিছিলো বোলে টকা কেইটা উলিয়াই আনি ঘৰতে থৈ দিওঁতি নেকি। বচিব আহি লাগ বুলিলেই যেন দি দিব পাৰো। ইতিমধ্যে টকা চাব হাজাৰৰ ওপৰ হ'ল। আক ভাবিলো ইমানবোৰ টকা ঘৰত আনি থোৱা উচিত নহয়।

পিছে বচিব দেখোন নহাই হ'ল। আমিও কামবন এৰি যে বচিবলৈকে বাট চাই আছিলো, সিও নহয়।

এদিন কাগজৰ বাতৰি এটাইহে জোকাৰি দিলে মনটো। হজ যাত্ৰা লৈ বিশেষ ৰেল এখন বোম্বাইলৈ যোৱা বাতি যাত্ৰা কৰিছে। সেউজীয়া নিচান উকৰাই ৰেলৰ যাত্ৰা শুভকামনা কৰা আমাৰ মন্ত্ৰী এজনৰ ছবিৰে স'তে খবৰটো পলাইছে।

টকা নিবলৈ না'ওন যেতিয়া বচিবৰ যোৱা নহ'ল। কিন্তু মাত্ৰঃটো গ'ল ক'লৈ?

প্ৰয়োজন নাছিল বুলি জানিও বেদ প্ৰকাশ কৰিছিলো ফটিকৰ আগত। "যাব নোৱাৰিলে যেতিয়া; তাক ক'ব জমা টকাৰে সি সাদকা দিব।" ফটিকে যোক দিহা দিছিল।

এই কিবা আচছন্ন শব্দবোৰ একো হুহুয়ো। সোধাত বুজাই দিছিল বোগে “সেইটোও প্ৰায়শ্চিত্তৰ দৰেই। মকাত দুখানী দিবলৈ এটা উটৰ দাম সি দি পঠাব পাৰে মন গ’লে।”

সেইবোৰ কথা কবলৈ, মই নিজেও হুহুয়ো আৰু ক’বলৈ বচিবকে আজিলৈকে দেখা নাই। ঘৰটো বিচাৰি এদিন দেওবাৰে চাইকেলখন লৈ ওলাই গৈছিলো। কোনেও বচিবক চিনিও নাপায়, ঘৰটোও দেখুৱাব নোৱাৰিলে।

যোৰ চিন্তা দেখি ফটিকে হাঁহিলেহে।

যোৰ দুখ লাগিল। “দীন দুখী” জীৱৰ দুখীয়াৰ পৰা সঁচাকৈয়ে আঁতৰিহে যায় নেকি? বচিবৰ অন্তৰৰ আত্মজিহাটো মই যোৱা কেইবছৰে দেখি আহিছিলো। এবাৰ কথা পাতিসেই বুজিব পাৰি কিমান সৰল আৰু নিস্পাপ আছিল মাহুহটো।

হলেও, মাহুহটো গ’ল ক’লে? বেচৰা দৰিদ্ৰৰ সাগৰো শুকাল, মাণিকো লুকাল।

ঠিক নহ’ল কথাটো, টকা কেইটা যোৰ নামতে জমা আছে এতিয়াও। বচিব আহিলেই উলিয়াই আনিম। মই তাৰা ঘৰটো এৰি যোৱাৰ আগতে নাহিলেহে লেঠা আগিব।

আহিব চাটগ।

ভুলে ভট্‌কে শিবির

“সাছে লাচে । চাব দেই, তেবি ..”

বাছখনত তিনিখন বাছৰ মাহুহ খুন্দ খাই আছিল। বাছৰ ওপৰতো । অকল মাহুহই হোৱাহেঁতেন ভাগেই আছিল । লগত প্ৰত্যেকেই একোটাক টোপোলা লৈ আছিলে । লগত বাথিবই লাগিব । মাল ভোলাকৈ তুলিবলৈ ঠায়ে নাই, চিনি পাব পৰাকৈ কোনো চিনো নাই টোপোলাত । দিনটোৰ কথাই নাই, বাতিও এটাই থাকিব লাগেনে দুটাই কটাৰ লাগে একো ঠিক নাই । কাশোৰ একোলাজ, কখল, ঘটি একোটা আৰু ঘূৰি যাওঁতে গজাঙ্গল ভৰাই নিব পৰাকৈ সাঁকৰ থকা বটল একোটা ।

“চাব, চাবহে, বুঢ়ী মাহুহ”

বাছখন ব'লহি কালি লড়কৰ নিৰ্দিষ্ট মুকলি পৰাৰখনত । তাৰ পৰা খোজ কাঢ়িব লাগিব । মুকলি পৰাৰ মানে, পৰাৰহে মুকলি, ইতিমধ্যে কিন্তু একোভাল ঘাহৰ ওপৰত একা একোটা মাহুহ । মতা, ভিৰোতা, ভেকা, পাতক, ল'ৰা-ছোৱালীলৈকে । বয়সৰ হিচাপ নাই । ভিৰৰ হিচাপ কিন্তু সেয়া ।

বাছৰ পৰা নামিবলৈকো ঠাই নোহোৱাৰ দৰে । সেইদৰে নামিও সকলো বিবুধি হ'ল । সবহ সময়ৰ বাবে নহয় কিন্তু । এখন্তেক বৈয়ে প্ৰত্যেকেই নিজকে সোঁতত এৰি দিলে । মাহুহৰ চল এটা একালে বৈ যাবলৈ ধৰিলে । কোনোও সজাৰে খোজ দিব পৰা নাছিল । আপোনা আপুনি দেহাটো আগবাঢ়ি গৈ থাকিল ।

মুকলি উলিওৱাই টান । বিবৰ ঘোশায়ে হাকক কান্ধলৈ তুলি ল'লে । লৈয়ে “জয় গজাঙ্গা” বুলি বিকট চিঞৰ এটা মাৰি দিলে । কাষৰ কেবা জনেও “জয় হো” বুলি একেলগে চিঞৰি উঠিল ।

....যৌনী অমাবস্যাৰ দিনা প্ৰয়াগত স্নান কৰিবলৈ পোৱাটো বহুজনৰ পূণ্যৰ ফল। চলিছ-পঞ্চাছ লাখ তীৰ্থযাত্ৰীৰ মঙা সমুদ্ৰত এটা টোপালাৰ দৰে সোমাই পৰিল বিষণ যোশী, কান্ধত সত্তৰ বছৰীয়া মাকৰ অকণমান দেখাটো। মাকৰ মুখত মাত নাই। চহু দুটা যোৱা গধূলি পৰত বাছত উঠাৰ পৰাই সেন্ধেকি আছে। কতদিনৰ আকুল আকৃতি এটা তীৰ্থবাজে কৃপা কৰি উঠিছে। কিমান ভাগ্যৰ ফলত, ল'ৰা বিষণে এইদৰে কষ্ট কৰি বুঢ়ীক গঙ্গা দেখুৱাবলৈ আনিছে, তাকে ভাবি মনত গভীৰ প্ৰশান্তি বুঢ়ীৰ। জগত জননী, পতিতপাৱনী গঙ্গাৰ পানাত, তাকে ত্ৰিবেণীৰ দৰে মহাতীৰ্থত জোনোৱা এটা মাৰিবৰ হেপাত এয়া পুৰাবৰ উপহাস হৈছে। গিৰীয়েক জীয়াই থাকোঁতে এই ছল "কোশ" বাটৰ ভাড়া গোটাৰ নোৱাৰিলে।

ল'ৰাই আনিলে এয়া। বাছি থাকক মোৰ বাছ। গঙ্গা মায়ে তাক কৃপা কৰিব।

ত্ৰিবেণী বান্ধিলেই এই এক কিলোমিটাৰ বাট আকোঁতেই এঘণ্টাতকৈ মৰহ সময় লাগিল। বিষণৰ চহু দুটা আধামুদ। কান্ধকোঁ চোৱা নাই, কাকো মাতো দিয়া নাই। বাটলৈ চাবৰ প্ৰয়োজনই নাই, কেৱল স্তম্ভিত নেৰিলেই হ'ল। তাকে কৰোঁতেই পিছে বাছত একেলগে অহা মানুহৰ কোন কেনি গ'ল চিন হেৰাল। সেইটো অৱস্থ জন কথ। সকলো নিজৰ নিজৰ দায়িত্বত আহিছে।

মথাউৰিত উঠিলেই গঙ্গা দেখা যায়। বিষণে সংকত পঢ়িব জনোহোঁতেন বুজিলে কেঁতেন, সেইখিনতে বজুলা বিভাগে তৰি খোৱা বিৰাট লাইট লগোৱা ফলি এখনত লিখা আছে "গঙ্গা তল দৰ্শনাং মুক্তিঃ।"

ৰ'বৰো সময় নাই। মূৰ তুলি চাবলৈ উপায় নাই বিষণৰ। সমুখত বিশাল সঙ্কম স্থল। বিশাল জনসমুদ্ৰ। আক এক সমুদ্ৰ সৰু ভাঙৰ হাজাৰ হাজাৰ তৰুৰ, বিৰাট বিৰাট তোৰণ। আক সকলো চেবাই মানুহৰ মূৰৰ এখন শুখাৰা মোখোৰা দলিছ।

ভাগৰ লাগিছে বিষণৰ। কান্ধৰ বোজাটে ক্ৰমে গধুৰ হৈ পৰিছে। এথন্তেক জিৰাও বুলিবলৈকো উপাই নাই। ক'তে এথন্তেক একাষৰীয়া হৈ থিয় হ'বলৈকো দিয়া নাই চিপাহী চম্ভৰীবোৰে। তেওঁলোকে হিমিয়াই আছে—“গৈ থাক, গৈ থাক।”

হঠাৎ কাণত পৰিল, বাটৰ কাষৰ মাইক এটাত ঘোষণা কৰি সকলো তীৰ্থযাত্ৰীকে সতৰ্ক কৰি দিয়া হৈছে, অথবা কোনো লোকে বাটে পথে ছুঁম বাস্তি আনক বাধা নিদিব যেন। আক দুখোজ গৈয়ে গম পালে মাইক লগোৱা আছে প্ৰায় প্ৰতি দহ খোজতে। ঘোষণাও কৰি থকা হৈছে মুহূর্তে মুহূর্তে।

“ভুলে ভট্কে” নামে খেজাৰেন্দ্ৰীৰ শিবিৰ এটা আছে। তাৰ পৰা বিবাহহীন-ভাৱে দিহা, পৰামৰ্শ, সকিয়নি বা খ'ৰৰ দি থকা হৈছে।

“সানানী যাত্ৰী সকললৈ বিনীত নিবেদন,

কোনো যেন বাটে পথে য'তে ভ'তে শৌচ পেছান

নকৰে। তেনে কামৰ বাবে সৰু সৰু বেৰা দিয়া

ছালি আছে। সেই ত্ৰিবিধায়েন বাস্তৱ কৰা হয়।”

বিশৰূপ কথাত্ত নিয়ে পেছাবৰ ভাব এটা হ'ল। দমাই থলে। কোনোবাই বাট হেৰুৱালে, নগৰ মানুহ এৰাএৰি হ'লে, এই শিবিৰৰ পৰা মাইকত ঘোষণা কৰি দিয়া হয়। হাতত পৰিচয় জাপক ফিটা মাৰি খেজাৰেন্দ্ৰক ঘূৰি ফুৰিছে। প্ৰয়োজন হ'লে যাকে তাকে হাতত ধৰি লৈ লৈ লগা ঠাইত থৈ আহেগৈ।

“সকল মিশ্ৰ, গাঁও সৈন্যসকল, থানা উৎসাহী,

আপুনি মেলাক্ষেত্ৰত য'তে আছে তৎক্ষণাত্ত

ভুলে ভট্কে শিবিৰলৈ শুছি আহক,

আপোনাৰ পত্নীয়ে আপোনালৈ অপেক্ষা

কৰি আছে ...!”

“এটা ল'ৰা, বয়স প্ৰায় পাঁচবছৰ।

চুলি খুবোৱা। নিজৰ নাম জাম

হুল্লৰ বুলি কৈছে। দেউতাৰ নাম

মুন্সেলাল বুলি কৈছে। আপুনি আহি……।”

এনে ঘোষণাৰ লেঠাৰি ছিগা নাই। প্ৰতি খোজ আগবাঢ়ি এটা নতুন ঘোষণা শুনিবলৈ পাইছে বিষণে। মাতটে: মাজে মাজে সলনি হয়। পুৰুষৰ মাতত যদি ছুটা ঘোষণা হয়, পিছৰ দুই তিনিটা হয়তো এগৰাকী ভিবোতাৰ মাত। হেৰোৱা বা বিচৰা আকৃতি একোটা ঘোষিত হৈয়ে আছে।

সংগম স্থলৰ বিৰ দি বাট নোপোৱা জনতাক নিয়ন্ত্ৰণ কৰাটো এটা কিবাট হাৱিৰ। পুলিচ বাহিনীৰ লোকৰ মাত জাগি গৈছে। বিষণ সংগম মুখী সৌতত গৈ আছে। সংগমৰ পৰা আন শেষ কৰি ধুব: মানুহৰ সৌত আন একালে গৈছে। যথাক্ৰমে এৰি বালিয়ে বালিয়ে যাবলৈকে: বাট ভালেমান ছোৱা। বিষণে দীত কামুৰি লৈছে। কান্দৰ বোজাৰ উপৰিও এটা ব্ৰতৰ কঠোৰতাইহে খেন তাক টান কৰি পেলাইছে। কান্দৰ ওপৰত থাকে আলফুলকৈ পুতেকৰ মূৰটো সাৰাটি ধৰিছে। যবনত পৰি গৈছে

মাকৰ মনটো'। দিয়া উৰিয়াই আশীৰ্বাদ দিছে পুতেকৰ কল্যাণ হওক বুলি। গংগা, গংগা, গংগা পৰম পবিত্ৰ গংগাই যেন সার্থক কৰে তাৰ মানৱ জীৱন।

“বিশম্ভবলাল, গাঁও মতিঝৰিয়া, আপোনাৰ লগৰ দীনদয়াল কিসাঘাটত বৈ আছে ...।”

“এটা ল'ৰা। গাত নীলা কামিজ। বয়স প্ৰায় সাতবছৰ। গাঁও বিটীয়া। তেওঁৰ মামা য'তে আছে...।”

বিষণ কাষৰ বোকাটো নমাবলৈ অকণমান শুচল বিচাৰি লাতে লাতে জন্মৰ মাকৰ পৰা বাটৰ কাষলৈ যাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। প্ৰতিটো খোজতে বাওঁফালে অকণমান টোঁচা এটা দিয়ে। সোৱা, পাণ্ডাসকলৰ ছালিবোৰ দেখা গৈছেহি। পানী নিচেই শুচৰতে এতিয়া। সংগম। ত্ৰিবেণী। হিন্দু ভাৰতৰ মহাতীৰ্থ। শিশু আজি এক মহাপুণা স্থিতি, মৌনী আমাৰক্ষা! মাতৃ মাঘ।

কিছদৰ আগবাঢ়ি বৈ দিলে বিষণ। এখন ছালিৰ তলৰ পৰা এটা সৰু সল উঠিব খজিছে। পাণ্ডাৰ ছালি। সেই জুম যাত্ৰীক স্নানৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰি, পানীলৈ লৈ যাব খোজা হৈছে। পাণ্ডাৰ যোগালি এজনে বয়-বন্ধাবোৰ চম্ভালি লৈছে। হয় কি সাতজন মানুহ। এজনে স্নানজনৰ হাতত ধৰি লৈছে। এবাএবি হোৱাৰ ভয়ত।

বিষণ আগবাঢ়ি গ'ল। জুমটোৰ গাতে লাগি বৈ দিলে। কোনোবাই বিষণৰ ভৰিত হাত দিয়া যেন পালে। তললৈ ভাসকৈ চাবলৈ নোৱাৰি। তথাপি গৰ পালে সেই জুমটোৰে এজন বয়সীয়াল মানুহে তাৰ ভৰিত হাত লগাই থিয় হৈছে আৰু কোমল ঠাঁহি এটাৰে তাকে কৈছে—“ধৰ হো' বাচ্চা প্ৰৱণ কুমাৰ। এনেদৰে মাকক তীৰ্থ কৰাবলৈ আনিছা : তুমিহে আচল পুণাবান।”

মানুহজননে সেই হেঁচাঠেলাৰ মাজতো বিষণৰ কান্ধত থকা বৃটি মানুহজননী যে তাৰ সাক ধৰিব পাৰিছে। এই অবিহ্বাস ভিৰৰ মাজত, সেইদৰে অভাৱনীয় কষ্ট কৰিও মাকক জনসমুদ্ৰ পাৰ কৰি পানী যুৱসি পোৱাইছেহি, সেই পুত্ৰ নিজেই এক তীৰ্থ।

ছেগ বৃদ্ধি বিষণ লাচেকৈ মাকক মাটিলৈ নমাই দিলে। নিজে ঠেলা চম্ভালি এথেষ্টক ভৰিৰ মাজত মাকক আগচি ধৰি পিঠিটো পোনাই ল'লে। মাকেও পুতেকক সজাৰ দিবা বুলি স্বস্তিৰে সেই মাটিতে বহিল। এটা বাউসীৰ পৰা ওলোমাই অন সৰু চোপোলাটো মাকৰ কোলাত দি বিষণে মূৰ ঘূৰাব পৰা দিশলৈ চালে, সেৱা বোলে বামঘাট। এৰেঙা হেলিলেই গংগা-ময়নাৰ সংগম। সৰস্বতী আবে আবে বৈ আছে। পৱিত্ৰ ত্ৰিবেণী। তীৰ্থযাত্ৰ প্ৰয়াগ।

পাণ্ডা পণ্ডিত্য দাবী ধৰুকিৰ মাজে মাজে একো আঁচৰ যন্ত্ৰও শুনি যায়। কোন

পাণ্ডাৰ কোন যজমান ঠিক নাই। কাৰ মন্ত্ৰ শুনি কোনে জান কৰিছে জাবো ঠিকনা নাই। কোনোমতে জোবোৰা এটা মাৰিব পাৰিলেই হয়।

ছালিৰ গদাকী পাণ্ডাৰ মাংসহুহুনে ধৰিলেই। নাম-গোত্ৰ কি কওক। লহালবি কৰক। ঠাই আগুৰি বহি থাকিলে নহ'ব।

“ফেৰীৱালা ভাইসকল, আপোনাগোকে নিজৰ ঠাই
এৰি ঘূৰাফিৰা নকৰিব। অথবা ‘ভৰ বাঢ়ে ……।’

“নীতা দেৱী; উমৰ্ কৰিব্ চালিছ সাগ. গাঁও
পানাগড়। তেওঁ ভুলে ভট্টকে লিখিবত ল'ৰাৰ বাবে……।”

“এক মিনিট, মহাবাজ।” বিষণে পাণ্ডাক কাৰো কৰিলে। “মই অকণমান
স্বৰিধা পালেহে আইক লৈ যাব পাৰিম।” তাকে কৈ বিষণে অকণমান চাপৰি মাকক
সকলৈ কিবা এটা ক'লে। পানীলৈ কেনেকৈ কোনকালে নিব পাৰি। অকণমান চাই
লৈহে যাব পৰা হ'ব।

“যা বাছ……।” বুলি মাকে সকলৈ মাত দিলে।

এৰ হুত বক জীৱন বটৌল। পুতেকে যে এইখিনিকে কৰিছে তাকে পৰম
মোঁতাগ; বুলি ভাবিছে।

বিষণে পানীৰ ফালে এখাজ ছুখোজকৈ আগবাঢ়ি গ'ল। জান কৰিবলৈ গোৱা
তীৰ্থযাত্ৰীৰ দল এককাল। এহু. এতিও পানীত নামি জনাই নজনাই মন্ত্ৰ মাতি ডুব
মাৰিছে। পাণ্ডা আৰু পুলিচ দুয়ো একেলগে চিঞৰিছে—“হ'ল, হ'ব আৰু, উঠি
আহক।”

যাত্ৰী, স্নানার্থী সকলৰ খুব বাট কিলঘাটৰ কাষে।

“প্ৰয়াগলৈ অহা সকলে। যাত্ৰীকে সোৱ'বাই
দিয়া হৈছে যে শৌচ পেছাব কৰিবৰ বাবে
ঠায়ে ঠায়ে শৌচালয়ৰ স্থৰিধা কৰি দিয়া হৈছে।
কৃপয়া উসহি প্ৰয়োগ কৰে।”

“মেৱালাল, মেৱালাল, গাঁও নকাৰ গল্প, থানা
বৰেলি, আপুনি……”

সময় পাৰ হৈ গৈ আছে। যোৱা বাতি নাব বজাৰ পিছৰ পৰাই জান চলি
আছে। এয়া আবেলি হ'লহি। বিষণে চাইগ বেচৰাই, হুচল বিচাৰি গোৱা
নাই। হে তীৰ্থযাজ, তাক সোনকালে ঘূৰাই আনি দিয়া।

হাড় কপোৰ! জাব আৰু আঁহাৰ একেলগে নাথি আছিল।

“ভুলসী বাবা আশ্রয়ত ভৈঁ কিব ভান্নমতী
দেবীয়ে তেওঁৰ স্বামী সাৱৰয়লৈ অপেক্ষা—”

বুঢ়ীৰ কুজটো গুলাই পৰিছে। গা-চাকিবলৈ অন্য কাপোৰখন টোপোলাতে আছে হ'বলৈ। গাটিটো খুলিব পৰা নাই। দুৰৰ পৰা ভৰিলৈ থকথকৈ ক'পিছে বুঢ়ী।

“হে প্ৰয়াগ মহাৰাজ, মোৰ বাছা বিষণক স্তম্ভিতা এটা দেখুৱাই দিয়া।”

স্বৰ্ঘিষ কৰি লৈছে বিষণে। তিওঁটিমানই নাগিল। সিহঁতৰ জিনালৈ ঘূৰি যাবলৈ নোৱাৰা বাছ এখনৰ ছালত উঠি গৈছে। অহাখন নহয়। ভিতৰত ঠাই নাই। ওপৰতো একাক মানুহ! সকলোৱে কালি বাতিৰ পৰাই এজন দুজনকৈ গৈ ত্ৰিবেণীত স্নান কৰিলে। এতিয়' এয়া উত্ততিছে। বিষণে কাকোঁ চিনি নাপায়। ভিন ভিন গাঁৱৰ মানুহ। জিলাহে একখন।

পাণ্ডা মানুহটোৰ খং উঠিছে ঘাটত। “এই বুঢ়ী। তেওঁৰ পুতেৰ ক'লৈ গ'ল?”

উত্তৰ দিবলৈ মাত্ৰই নোনাল বুঢ়ীৰ। চুৰু ছুটা তিতি আছে মাথোন। হাতখন অকণমান জোকৰি ইতিতেৰে ক'ব খুজিছে—আহিবই ব'বাহান।

কোন সময়ত বুঢ়ীৰ চেতনা হেৰাল কোনেও নাজানিলে। কাহিলি কাহিলি পোহৰ হওঁতে স্বেচ্ছাসেৱক এজনে ঠেলা এটা মাৰি বুঢ়ীক জগাব খুজিলে। বুঢ়ীৰ গা শিল যেন চৈচ। ল'ৰাজনে কিবা এটা স্মৃতিছিল। বুঢ়ীৰ মুখৰ পৰা অশ্রুট মাত্ৰে কেৱল ‘বিষণ’ শব্দটোহে ওলাল।

কাহিলি কাহিলি পোহৰ হওঁতেই বাছখন আশ্ৰয়গড় বজাৰত ব'লগৈ। বিষণ বাছৰ পৰা নামি আহিল। জাৰত সিও ঠেৰেঙা লাগিছে।

“এগৰাকী বুঢ়ী। গোটেই ৰাতি সন্ধ্যা ঘাটত
কাৰবালৈ বাট চাই আছে। কথা ক'ব পৰা নাই।
কেৱল “বিষণ” বুলি মাত দিছে।
তেওঁৰ লগৰ মানুহ আতি লৈ যাওকহি।”

লাহে লাহে পোহৰ হৈ আহিল। বিষণে জেপ খুচৰি দহনয়া এটা উলিয়াই ছুটা বিড়ি কিনি ললে দোকান এখনৰ পৰা। বাহিৰতে চোকা জলাৰ খুজিছে দোকানীয়ে। তাতে বিড়ি এটা জলাই হোপা এটা মাৰি মনে মনে ভাবিলে—ল'ৰা-ছোৱালী ছুটাৰ মুখলৈ এবুটি সবহকৈ যাব, এতিয়া। দেশৰ যি অৱস্থা হৈছে, আনকি খৰিবে যি সংকট হৈছে, মানুহৰ মৰিলে সংকাৰ কৰিবৰ উপায়ো নোহোৱা হৈছে, লাখৰ্খাও নোহোৱা হৈছে।

“এগবাক’ বুঢ়া। উয় কবীৰ সন্তৰ সাল। ত্ৰিবেণীৰ

ওচৰত নিথৰ হৈ পৰি আছে।

বহুত নাজুক

হাল। গগৰ মাহুহে তেওঁক লৈ যাওকহি।”

অমাবসু শেষ হ’ল। মাহুহ পাতলিবলৈ ধৰিছে। কৰ্মবত মাহুহবোৰে স্বস্থিৰে
উলহ ল’ব খুজিছে। কাম বাটছে ভাঙি, জমাচাব সকলবধে। দেনবাণ্ড ছেধতে
নোহোৱাকৈ তেওঁলোক বান, কোব, পাচি লৈ কাম কৰি আছে। শেষ হোৱা নাই,
নহয় বেগত।

বৈশাখক আৰু ল’ৰা-ছোৱালী, ভুটা লৈ সংসাৰ খন সৰু বিষণৰ। এনেয়ে খেতিৰ
টুকুটক টাকুটাকৈ চালি আছিল। কিন্তু খোৱা দুবছৰে যি খৰ গ’ল দেশত, গোটেই
টকলা কৰি পেলালে পৃথিৱী। অহা বছৰ কিয়, অহা দিন কেইটাৰ কথা ভাবিলেই
গাব নোম ভাঙি ভাঙি হয়। বাছৰ ভাড়াতে সাটতীয়া পুজি শেষ হৈ গ’ল।
গজাগায়ে আমাক উদ্ধাৰ নকৰিলে, সকলো দুবছৰ বোজা পাতলাই নিচিলে কোনে দিব ?
বিষণে গাঁৱৰ ফালে খোজ ল’লে। তালেকো ন-নহ ‘কোলা’ দূৰ।

“বিষণ নামৰ মাহুহজন মেলাকত্ৰৰ য’তে

আছে, তুৰন্ত ত্ৰিবেণী ঘাটলৈ আহক। তেওঁৰ

লগৰ বুঢ়া মাহুহ গবাক’.....”

বিষণৰ বৈশাখকে নিশ্চয় বুজিব। ল’ৰা-ছোৱালী হালক কিবা এটা ক’ব লাগিব।
এসময়ত হয়তো সিঁততেও বুজি পাবগৈ। পালেও উপায় নাই। পাওক। নিইতক লৈ
জীয়াই থকাৰ তাগিদাতে বহুত ধন ভৰি, অশেষ কষ্ট কৰি বিষণে তীৰ্থ কৰি আহিল।

“কতব্যত থকা ভাঙি দুজন ত্ৰিবেণী ঘাটলৈ

যাওক। চিপাহী বাম বন্নত সিঙে এটা লাছ

পহৰা দি আছে। দুদিন এক ঠাইতে পৰি

থকা এগবাক’ বুঢ়াৰ মৃতদেহ।

কোনেও চম্ভি

ল’বলৈ অহা নাই.....”

“ইউ-পি-চি ২০০ নম্বৰ গাড়ীৰ তাইতৰ য’তে

আছে গাড়ীৰ ওচৰলৈ যাওক।”

“এঘোৰ ক’লা ফ্ৰেমৰ চম্ভা পোৱা গৈছে.....।”

“মোন অমাবসু” পাব হৈ গ’ল। প্ৰায় পকাছ লাখ পুণাৰী মাহুহ আহিছিল
সকললৈ। তীৰ্থবাল প্ৰয়াগত স্নান কৰি সকলোৱে বৈষ্ণৱ ঠাই সংৰক্ষণ কৰি ঘৰলৈ
উভতিলে।

সেই ভিৰ আক নাই, এতিয়া।

মোৰ তেজৰ বোলেৰে

এইজনক ধৰিলে আঠজন হ'ল প্ৰিয়নাথে নগ ধৰা প্ৰকাশক। কেউজনৰ ভিতৰত এইজনকে অলপ বাত্ৰিক্ৰম যেন পালে। আন কেইজনৰ বেছিয়াগই পোনে পোনে কৈছিল নোৱাৰে বুলি। দুজনমানে বাখা কৰিছিল কিতাপৰ বজাৰ হ'লে কিমান বেয়া হৈ গৈছে বজাৰ খুজি। পাঠাপুথি প্ৰকাশ কৰাটো বন্ধ হোৱাৰে পৰা ম'জুহে আন কিতাপো প্ৰকাশ কৰিবলৈ এৰি দিয়াৰ দৰেই হ'ল। পইচা কেইটা এবাৰ সোমাই গলে উলিওৱা টান। কবিতাৰ কিতাপ আৰু টান ইত্যাদি। এজনও প্ৰিয়নাথৰ হাতৰ পৰা লৈ পাণ্ডু লিপিটোকে লুটিয়াই চাব খুজিলে।

এই ডেকাজনেও একেদৰেই কৈছিল, নোৱাৰিব। কিন্তু তেওঁৰ কথাত এটা প্ৰত্যক্ষানতকৈ আন্তৰিক অসামৰ্থ্য প্ৰকাশ পাইছিল। সেইবাবে প্ৰিয়নাথ বহিল তেওঁৰ কাষত অলপ সময়। “অলকা প্ৰকাশন” নাম দি খোলা এই লক প্ৰতিটোৱাটোৰ বয়ল সবছিন হোৱা নাই। মালিকৰ বয়সো বৰ বেছি নহয়। ভাল কিতাপ পালে প্ৰকাশ কৰাৰ হেপাহ এটা আছে। কিন্তু তেনেকৈ নাম কৰা লেখকৰ কাষ চাপিব পৰা নাই। অৰ্থবল নথকা বাবেই।

কিমান খবৰ পৰিব পাৰে বাক? শুনিছিল প্ৰিয়নাথে।

পাণ্ডুলিপিৰ বন্ধাৱা বাতীখন হাতত লৈ আছিল ডেকাই। এবাৰ পাত্ৰবাৰ লুটিয়াই চাই কলে—আপোনাখন বৰ ডাঙৰ নহয়। এশ পৃষ্ঠা নহব গৈয়ে কিমানি। গল্প হোৱা হেঁতেন আধাৰে হ'ব। বেটুপাত বন্ধাৱা কাম ভাল কৈ কৰাৰ খুজিলে সাত-আঠ হাজাৰ টকাৰ কমত নহয়।

প্ৰিয়নাথ চতাল হ'ল। হলো ডেকাৰ কথা কেইটা ভাল লাগিছিল। সবলভাৱে কৈছিল। অলপ সময় টলকা মাৰি থাকি প্ৰিয়নাথে সুবি পেনালে—
“সিমানখিনি টকা পালে বাক আপুনি কিতাপখন ছপাই উলিয়াব নে?”

ডেকাই প্ৰিয়নাথলৈ চালে এবাৰ। বয়স সত্তৰৰ তলত হ'বই নোৱাৰে। মূৰ চুলি গোটেইবোৰ বগা। মূৰত এমহীয়া লাটি। কুম কুট। ওপাই পৰিছে। ঠাঙকেইটা কিত্ত আছে। গাৰ কাপোৰ কানি সাধাৰণ। একেদৰে কেবাদিনো শিথি আছে যেন লাগিল। হাতৰ নিৰবোৰ ওপাই পৰিছে, ধৰি থকা মঙহ হাড়ত লাগি থকা বাবে।

ভাবিলে, বুঢ়াই এই বয়সত কবিতা লিখি ছপাবলৈ ইমান চেপাহ কৰিছে কিয়! কিত্ত লেখকৰ মনটো যে ধৰিব নোৱাৰি সেইটোও প্ৰকাশকে বুজে। শুধিলে—
“এইখন আপোনাৰ প্ৰথম কিতাপ নেকি?”

“প্ৰথমে আৰু শেষো” সাধৰ সাধৰ যেন লগাঠেক কলে প্ৰিয়নাথে।

“টকা অলপ হাতত পালে নোহোৱাৰ কথাই নাই। অন্ততঃ কাগজৰ নামটোকে পালেও।”

“আপোনাক তেনেহলে মই অহুৰোধ এটা কৰোঁ। এই পাণ্ডুলিপিটো মই ধৈ হাওঁ। আপুনি আগধন নিদিয়াকৈয়ে পাবে যদি প্ৰাথমিক কামখিনি কৰাওক। মই কেইদিন মানৰ ভিতৰতে গোটেইখিনি টকা আপোনাৰ হাতত পাবিলে নিজে দি ধৈ যামহি, নোৱাৰিলে আনৰ হাততে দি পঠাম।”

“আপুনি ইয়াত নাথাকে নেকি?”

“নাথাকে। ঘৰ মোৰ গাঁৱত। আপুনি মোক কথা দিয়ক কামটো আপুনি কৰিবই বুলি।”

“ইমানকৈ ধৰিছে যেতিয়া কৰিব লাগিব। কবিতাখিনি কাৰবাক দেখুৱাইছিল নেকি বাক?”

“নাই দেখুওৱা। কবিতা ভালেই তৈছে বুইছে, আপুনি নিজে এবাৰ পঢ়ি চালেই গম পাব।” কৈয়ে বৈ গ'ল প্ৰিয়নাথ।

প্ৰকাশকো অৰাক হ'ল। যাহুহজন কেনে? নিজৰ কবিতাৰ চাৰ্টিকিট দিয়ে নিজেই! মথৰে ক'লে “আপোনাৰ নামটোৱেই নাই দেখোন...”

“নামটো দিম বাক বুইছে। মই পাতনিটো লিখা নাই। টকাৰ লগতে পাতনিটো দিম, তাতে সকলো থাকিব। আপুনি কিত্ত বেটুশাভটো নিজে চাইচিতি দিব। মই আহিলোঁ।” বুলি কৈ আকৌ ব'ল প্ৰিয়নাথ। শুধিলে—“পইচাখিনি পোৱাৰ পিছত বাক কিমান দিন লাগিব কিতাপখন ওলোৱালৈকে?”

“ছপাই আহি পোন্ধৰ দিনতে দিব। আখৰবোৰ বন্ধ কৰি ধৰ নোখোজে কোনো প্ৰেছে। বন্ধাওঁতেহে লাগে সময়। আপুনি বাক আহিব কেতিয়া?”

“যিমান পাৰো সোনকালে আহিম। গৰজ্ঞটো মোৰ ঘেতিয়া...” বুলি কৈ কাগজ এখনত “অলকা প্ৰকাশন”ৰ নাম আৰু মালিকৰ নামটে টুকি ললে। লৈ প্ৰিয়নাথ ওলাই গ’ল।

প্ৰকাশক অনিল কলিতা। অলকা তেওঁৰ বৈৰাগ্যকৰ নাম। অনিল বহুত সংগ্ৰহ কৰি থকাছিল। আদৰ্শীয় মাহুহজনৰ ধৰণ কৰণৰোৰ অঁচৰিত যেন লাগিল। অথচ সম্ভৱ নকৰাকৈও নোৱাৰি। হয়গৈ নেকি কবিবোৰ এনেদৰে!

প্ৰায় এমাহ মানৰ মূৰত ডেকা ল’ৰা এজন সোমাই আহিল “অলকা প্ৰকাশন” মালিকৰ কোঠালৈ। হাতত টোপোনা এটা। শুধিলে “আপুনিৰ অনিল কলিতা নহয় জানো?” মুখত হাঁহি এটা ডেকাৰ।

“হয়...”

“এইখিনি আপোনালৈ দি পঠাইছে চাব।” বুলি টোপোনাটো আগবঢ়াই দিলে অনিললৈ।

“চাব কোন?”

“প্ৰিয়নাথ শৰ্মা, কবিতাৰ কিতাপ এখন যে ছপাবলৈ দিছে...”

অনিলে প্ৰায় পাছৰিয়ে গৈছিল। পিছফালৰ বেৰখনৰ পৰা বিচাৰি বহিখন উলিয়াই আনি শুধিলে “তেখেত নাছিল দেখোন?”

“চাব মাজাৰ ফালে গৈছে কিবা কামত। ইয়াতে টকা সাত হাজাৰ আছে, লগতে আপোনালৈ কিবা লিখিও পঠাইছে।”

অনিলে ডেকাজনক জানিবলৈ নিদিলে যে কবিজনৰ নামটো তেওঁ সেই মুহূৰ্ত্ততহে জানিছে। টকাখিনি লেখিলে, লৰালৰিকৈ প্ৰিয়নাথ শৰ্মাই জমা হোৱা বুলি বহুদৈ এখন লিখি দিলে ডেকাক। দি চাহ একাপ বিচৰাই ল’ৰা এটাক পঠাই দিলে।

“চাহ মই নাখাওঁ। মই ঘূৰিব লাগিব। আকৌ কেতিয়া আহিম বাক। মানে চাব ঘূৰি আহোতে পলম হ’ব। মোকে খৰখটো কৰিবলৈ কৈ গৈছে।”

“এমাহৰ আগতে আহি লাভ নাই। ব’ব ছোন এই শৰ্মা আপোনাৰ চাব কেনেকৈ হ’ল?”

“আমাক পঠাইছিল চাবে, কৈলাশকো। কিন্তু মই যাওঁ। দুই বছৰ বাছখন নাপালে একেবাৰে ৰাতিৰ বাছলৈ ব’ব লাগিব।” বুলি ডেকা শুচি গ’ল। তেওঁ ওলাই যোৱাৰ পিছতহে অনিলৰ মূখলৈ প্ৰশ্নটো ওলাল “কৈলাশ কোন?”

উত্তৰটো প্ৰিয়নাথে লিখা অকণমান চিঠিখনত আছিল। কিন্তু চিঠিখনতকৈও পাৰ্জন বুলি লিখা কাগজ কেই পৃষ্ঠা দেখিছে অনিলৰ খং উঠি গ’ল। এইজন আৰু

ক'ৰ বাৰ্ণাড খ ওলালহি, কবিতাৰ কিতাপ এখনত এই জাপ পাতনি লিখিবলৈ !
আগতে চিত্ৰখনকে পঢ়া যাওক বুলি সেইখন খুঁজি চালে।

"প্ৰিয় কলিতা, আপোনাক কৈ অহামতেই টকাখিনি যোগাব কৰি আপোনালৈ
পঠালে।। অল্পগ্রহ কৰি কিতাপখন যিমান সোনকালে পাবে ছপাই উলিয়াওক। ছপাৰ
আখৰত কিতাপখন নেদেখিলে মই মৰিও শাস্তি নাপাম।

আপুনি ভাবি থকা মতে কবিতাবোৰ মোৰ নহয়। মোৰে এসময়ৰ ছাত্ৰ কৈলাশ
দৈমাৰীৰ বচন সেইখিনি। বাকীখিনি কথ পাতনিখনতে পঢ়িব।

প্ৰীতিৰে

প্ৰিয়নাথ শৰ্মা।

অ'নন্দৰ শুভ্ৰকা বাঢ়ি গ'ল এইবাৰ। পাতনিখন মেলি পঢ়ি চাবলৈ ললে।

"কৈলাশ মোৰ ছাত্ৰ আছিল। সৰুৰে পৰা তাৰ কোমল স্বভাৱে মোক আকৰ্ষিত
কাৰিছিল। পঢ়াশুনাত মধ্যমীয়া আছিল। আখৰবোৰেহে বৰ বেয়া আছিল।
সেইবাবে তাক বহুতবাৰ কাণত ধৰিছিলোঁ, চৰিধাইছিলোঁ, আনকি বহুও দণ্ডিয়াই
দিছিলোঁ। আখৰৰ তাৰ উন্নতি নহ'ল। বা ইমানকৈ ককৰ্ণনা কৰা স্বৰূপে তাৰ
প্ৰতি থকা মোৰ প্ৰতি কনি যোৱা নাছিল। তাৰো মোৰ প্ৰতি এটা জৰ্জৰ আছিল।
কদাচন নোৱাৰাকৈও পৰস্পৰে আনি সেই কথা উপলব্ধি কৰিছিলোঁ।

তাৰ প্ৰতি প্ৰতিপন্ন হ'ল সি স্কুল এবাৰ পছত। তেতিয়াও সি মাজে মাজে
মোক মাত লগাবলৈ আহে। নতুন কিতাপ পঢ়িলে সেই বিষয়ে কথা পাতে। পঢ়া
বিষয়ে কেতিয়াবা দিহা বিচাৰে আৰু এদিন অবাৰু কৰি মোক সি লিখা কেইটামান
কবিতা পঢ়ি চাবলৈ দিলে। দিওঁতে লাভ আৰু সংকোচত সি কোঁচ খাই গৈছিল
যাদু মোৰ ওপৰত থকা আস্থাদ বাবেই শেষত অজবোৰ কৰিব পাৰিছিল তাৰ
দৃষ্টিৰ চানেকি চাবলৈ।

সেইটো পাতনি আছিল। পিছলৈ মই তাৰ লগতে আৰু মোৰ সন্মিত বোধেৰে
তাৰ কবিতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ। তাৰ সন্মতিত আকাঙ্ক্ষা, পৃথিবীক
স্বন্দৰ কৰিবৰ অগ্ৰহ আৰু বিধক আপোন বুলিবলৈ কৰা আপ্ৰাণ আত্মিত্তিয়ে মোক
আকৰ্ষিত কাৰিছিল।

কৈলাশে বিশ্বাস কৰা নাছিল বাবেই স্বৰ্ণছিল :

আছেনে বিৰত বাক

শতাব্দে দেপ ?

হাঁহিব সমাধি ?

সেইবাবেই 'সি' হতাশাত ভাগি পৰি এদিন মোৰ ভৰি চুটাত ধৰি কান্দিছিলহি :
 “মই নোৱাৰিলে চাব। এই কাকো বাধা দিব নোৱাৰিলো। আপুনি বিশ্বাস
 কৰক, এই নিষ্ঠুৰ সংঘটনৰ বাবে হাতত জ্বোৰ লৈ অহা মাহুহ কেইটা দায়ী নহয়।
 সিহঁতক নিচা লগাই বশিষ্ঠ কৰি দিয়া হৈছিল। স্বার্থ আছিল আন কাৰোবাৰ।”

মই মুখলৈ মাত আনিব পৰা নাছিলোঁ। একেধৰে চাই আছিলোঁ সন্মুখৰ কালে।
 অথচ দেখা নাছিলোঁ। : নতৌ মোৰ একেবাৰে উকা হৈ পৰিছিল।

দুদিনৰ আগতে আমাৰ গাঁওখন জলাই দিছিল। জনজাতি অ-জনজাতি দুলা
 হুটি কৰা বিতৰ্জিত এটাই বৰ্ণনা কৰা এজাক উন্নত মাহুহে আমাৰ গাঁওখন
 ছেঁচোন-ভেঁদনা কৰি থৈ গ'ল। বহুতৰ লগত আমাৰ সংসাৰখনো দুবম্বাৰ হৈ গ'ল।
 চাৰিটা প্ৰাণীৰ মোৰ অকণমান সংসাৰখন শেষ হৈ গ'ল। মই বৈ গ'লোঁ। সাধাৰণ
 কাম এটাৰ বাবে নগৰলৈ যাব লগা হৈছিল। ঘূৰি আহি ছাই-খনিহ পাগোই।
 শয় যাত্ৰা বা সংকাৰৰ প্ৰয়োজনই নহ'ল। মোৰ খেবৰাহু ঘৰ, সহজে জলিছিল।
 সহজে তিনিটা প্ৰাণীও জলি ছাই হৈ গৈছিল।

আজ্ঞা শিবিৰতে কৈলাশ দৈমাৰায়ে মোক লগ ধৰি মাত লগাইছিলহি। মই
 বহুত সময়ৰ পিছত চেউনা ঘূৰাই পোৱাৰ দৰে পাই তাক সোনকালে যাবলৈ
 কৈছিলোঁ। মাহুহৰ মনলৈ পণ্ডিত আহিছে। সেইবোৰ হিংস্ৰ হৈয়ে আছে। তাক
 অযথা আক্ৰমণ কৰিব পাৰে।

আকৌ শান্তি ঘূৰি আহিছিল অকললৈ। সন্তোষিত স্থাপন কৰিবলৈ হাঁহি উঠাকৈ
 আয়োজন কৰিছিল তথাকথিত দেশপ্ৰাণ নেতা সকলে। মোৰ মাটিত আকৌ সৰুকৈ
 ধৰ এটা হৈছিল। তালৈকো আহিছিল কৈলাশ দৈমাৰ।

“মোৰ ভেজ যিহি দিওঁ

দিবানে মেলি তোমাৰ প্ৰীতিৰ হাত ?”

আকৌ কবিতা দেখুৱাইছিলহি মোক কৈলাশে। আকৌ এসময়ত এই তাৰ
 কবিতা আসোচনা কাৰছিলোঁ।

আকৌ দুখোগ আহিল। এইবাৰ নতুন নিচাবে। নতুনকৈ পৰিচয় লগা হ'ল
 এচাম লোকক। কৈলাশৰ ঘোৰ অপত্তি। “আমি শান্তিৰে মাহুহ বোলাই জীয়াই
 থকাটোৱেই আমাৰ পৰিচয় হব নোৱাৰেনে চাব ? ল'ৰা-ছোৱালবোৰে হাঁহি মাতি
 ফুললৈ যাব, মাক হাতে পহুনি ব্ৰহ্ম আগবঢ়াই দিব, আকৌ আবেলি হলে সেই-
 খিনিতে বাট চাই হাঁহি মুখে বৈ থাকিব ?

খেতিয়কে শান্তিৰে খেতি কৰিব। হাল নথকা ঘৰে চুবুৰীয়াৰ হালখন খুজিলেই পাব। লাগে ভাগে খেতি চলাব ?

মোৰ বেয়া নালাগে। কেতিয়াবা কিন্তু হাঁহি দিওঁ। সোঁধে—“তই সামুন্ধাৰ দেশ এখন গঢ়িব খুজিছ নেকি ?”

সি প্ৰায় জোকাৰ খাই উঠে। “সামুন্ধাৰ দেশ কিয় হ’ব, চাব। আমি সামুন্ধিক ইচ্ছাবে তেনে এখন দেশ পাতি ল’ব নোৱাৰিম নে কি ?

“সামুন্ধিক কথাটোৱেই অচন হ’ল বৃহৎ, আজিকালি। গোটেই পৃথিৱী ব্যক্তি কেন্দ্ৰিক হৈ পৰিল। কোনেও নিজৰ গাৰ কাষৰ একো নেদেখা হ’ল। তেঁগা হৈচা আপদৰ কথা। তাতকৈয়ো ডাঙৰ কথা আমি অকণ: কাণ্ডিহা সম্বন্ধ কৰিব নোৱৰ হ’লোঁক।”

“পাবিব চাব, নিশ্চয় পাবিব।” বুলি একান্ত বিশ্বাসেৰে তাৰে সি। সেইদিনা সি মোক এখন বহী দি থৈ গ’ল। “একসঙ্গে লিখি থৈচোঁ, চাব : মোৰ ভাল লগ, কবিতাখিনি। চাই দিব। আধৰব বাবে চব খোৱাৰ আগতে মই যাওঁ।”

এইবুলি সি গ’লগৈ।

ঘূৰি আক নাছিল কৈলাশ। বন্ধু:কৰে, দৰে, ছুইবে নিজক আৱৰি থৈ গোষ্ঠী পৰিচয় দিব নোখোজ। বাবে সিও কাৰবাৰ শৰু বুলি পৰিগণিত হ’ল। অচিনাক্ত আততায়ীৰ হাতত সি হঠাৎ এদিন প্ৰাণ দিলে :

কবিতাবে সি সুখিছিল :

মোৰ প্ৰাণ যদি দিওঁ,

হাতে হাত ধৰি,

মেলিবানে হাঁহিব পোহাৰ ?

হাঁহিছিল। কৰ্মৰতাৰে সেই কেইজনে, যি কেইজনে, তাক জাতিদ্ৰোহী, জাতি-দ্ৰোহী বুলি মৃত্যুদণ্ড দিছিল।

নিৰীহ প্ৰাণ এটা মৰহি গ’ল। কৈলাশে কাকো টান কথা এটা কৈ শোৱা নাছিল। মই জানো, তাৰ বিৰুদ্ধে কোনেও। একো কোৱা মোৰ কাণত পৰা নাছিল।

আমাৰ সকলো সমাজখনতে হোৱা অসংখ্য গোষ্ঠী বিভাজনে তাক হত্যা কৰিছিল। সেই কথা মোতকৈ আৰু কোনেও উপলব্ধি কৰিছে বুলি মই বিশ্বাস নকৰো। সি যে সমাজখনক স্বন্দৰকৈ চাব খুজিছিল সেইটোও তাৰ প্ৰাণৰ আত্মত আছিল। থাকিলে কি হ’ব। এনে আত্মতৰে কোনো নেতা হ’ব নোৱাৰে। তেনে আত্মত আনলৈ সংক্ৰমিত নহয়। সেইটোৱেই তাৰ দুখ আৰু দোষ।

কবিভাবে সি নিজৰ চিনাকি দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। বিশ্বক জনাব খুজিছিল বিকোভ তাৰ শত্ৰু, ভেদাভেদৰ চিন্তা তাৰ শত্ৰু, জাতি-ভাষা ধৰ্মৰ জেওৰা দিয়াবোৰ তাৰ শত্ৰু। মহা পৰাক্ৰমেৰে সি সকলো শত্ৰু বিনাশ কৰিব খুজিছিল। নোৱাৰিলে। ঘূৰি মিছে তেনে এচাম শত্ৰুৰ হাতত পৰাহৃত হ'ল।

তাৰ আশাৰ লগত ক'ববাত মোৰ আকাঙ্ক্ষাৰো কিবা মিল এটা আছিল। মোৰ পৰিয়ালটো তাৰে বঙহৰ কাৰণৰ হিংসাৰ জুইত জাহ যোৱাটো সি সহ কৰিব পৰা নাছিল।

সি নিজেই হেৰাই যোৱাটো মই সহ কৰিবলৈ টান পাইছোঁ।

তাক জীয়াই বখাৰ প্ৰয়াসতে এই পুথিৰ প্ৰকাশ : তাৰ জঘন আখৰেৰে মূল লেখাখিনি মই থৈ দিছোঁ। প্ৰকাশক শ্ৰীমানল কলিতাই অচুপত কৰি কিতাপখন ছপাবলৈ গাত লৈছে বাবে মোৰ কৃতজ্ঞতা জনোৱা। বেচেৰা নতুন প্ৰকাশক। পুজিৰ অনাটন। মই গাঁৱৰ মাটিখিনি বেচি দিলোঁ। বিখ্যাস কৰিছোঁ, মোৰ সেইকণ সহায়ৰে কৈলাশ দৈমাৰীৰ আত্মাৰ উদ্দেশ্যে কৰা উৎসৰ্গা হ'ব। ক'বতাখিনি মই ভাল পাইছিলোঁ। সাহিত্যিক গুণাগুণ গুণতেনে বচাব কৰিব। ক'ববাত মোৰ দৰে কালি থকা চিয়াও একোখন থাকিব পাৰে। সেই সকলো ভাল পাব।

প্ৰিয়নাথ শৰ্মা

কিতাপৰ নামটো মিছা নাছিল। দৈমাৰীৰ নামটো নাই নাছিল, শৰ্মায়ে।

“হাঁহিৰ সমাধি” গুলি লিখি থোলে বহুসাঁও প্ৰথম পাতত অনিলে। কবিতা এটাও নপঢ়াকৈ।

ধৰণী ঘাঁহীৰ দোতাৰা

“কোনোবা আহিছিলনেকি ?” গাৰ মলিয়ন বনিয়নটো খুলি খুলি ধৰণীয়ে আজি বোধকৰো মঙ্গল দিন: সন্মিলে।

বৈণীয়েক একো না মাতিলে। মাতিবৰ প্ৰয়োজন নাই। যোৱা বছৰে কোনো অহা নাছিল। আগৰ বছৰো। এইবাৰ আহিব বুলি কেনেকৈ আশা কৰি আছে মাহুহটোৱে ? নিতৌ গধূলি ঘৰ সোমায়ৈ দেখে কোনোবা আহিছিলনেকি।

বনিয়নটো বেবৰ কামি এজালত গোঁজ মাৰি থৈ জুহালৰ গুৰিতে বহিলেগৈ ধৰণী। কেবাহিকৈ চালে বৈণীয়েক কিবা কুৰুং-কাৰাং কৰিছেনেকি। নাই কৰা। এতিমাই একো নিদিয়ে খাবলৈ মাহুহজনীয়ে। একেবাৰে শুবৰ সময়তহে দিব কি আছে। কামৰ পৰা আহি জলপান খোৱা বিলাসটে এৰি দিলে। ল'ৰা কবীনক চাকলৈ ভাল। মাকৰ পিছে পিছে ঘূৰি ফুৰে। ছাগলী পোৱাজিহে যেন এটা।

“নহ'বগৈ হ'বলা এইবাৰো...” ধৰণীয়ে নিজকে কোৱা দি ক'লে।

বজাঘৰৰ পৰা খবৰ আহিব লাগে এনে সময়তে। গৰম যাওঁ যাওঁ। ধান চপাইছে মাহুহ। এই সময়তে খবৰ আহে, “ধ' যাবৰ হ'ল।”

সেই যোৱাই ওলাই যোৱা। তিনিমাহৰ পৰা চমাহলৈকে কাম। ঘূৰি আহি কি আনন্দ। খা-খবচৰ উপৰিও কানি-কাপোৰ দুই-এপদ আছে ঘৰলৈ। বচৰৰ একো টোপোলা আছে। গাত অঁত তঁত ঘ-খকুৰতিও লাগি আছে দুই ঠোঁট। মনৰ ফুৰ্তিতে ভাল হৈ যায় সেইবোৰ।

হাতী চিকাৰলৈ যায় ধৰণী। যাহু ফাল্গীৰ নিতা গছচৰ। বজাঘৰ হাতী মহল লয়। ছয়-সাতটা চিকাৰী কুনকী। সেইবৰে মাউত ফাল্গী লাগে। আক লাগে ঘাঁহী। ধৰণী, বীৰেন্দ্ৰহঁতৰ ঘৰে মাহুহ। থাকিব লাগে হাতীৰ জিপোত।

ডি.পো মান আচলতে একোটা জিবেৰ। হাতী গুলোৰ ব ধৰিবলৈ মহল নিদিষ্ট ক'ৰ দিয়া হাবিৰ কাষত বোৱত। নৈ একোখনৰ পাবত শুচল চাই একোখন ঠাই বা'ছ লৈ ডিপো পতা হয়। তাত হাতীৰ মহলদাৰ তিনি-চাৰিজনক লৈ। প্ৰতিটো মহলৰ বাবে শক্তি বা সামৰা চাই একাধিক কুনকা। হাতী ধৰিবলৈ হাবিলৈ যাবলৈ লিকাই বুজাই লৈয়া কুনকা। আৰু থাকে একোজন ডিপো কুনকা। সেইজনী চিকাৰলৈ গুলাই নাযায়। হাতীৰ কাম গুলায় বনৰীয়া হাতী ধৰি আনিলে সেও মনাবৰ সময়ত আৰু আজৰি উলিয়াই গাঁৱা মাজে মাজে খুৰি ঘাঁহ বা কলগছ বিচাৰি আনি হাতীৰ খোৰাক গোটাৱাত। ধৰণাইতৰ দায়িত্ব সেইখিনি।

সেই তাহানিয়েই এবাৰ যাহ ফালত লগত লৈ আহি বজাক শোধাই দিছিলহি ধৰণীক। ডেকা ল'ৰা ভাগব নাই। তজবজ'য়া ধৰণ হাতী মহলদাৰৰ ফৈদত সোমাই পৰিল। সেইদৰেই থাকি গ'ল।

বাৰিবাৰ কেইমাহ আজৰি। গৰমত হাতী নানায়ে ভৈয়ামলৈ। পানীয়ে খেদ, গৰমেও খেদে। জাব আহিলেই জাক জাক হাতী ভৈয়ামত চৰিবলৈ আহে। বোৱা ধনি খায়হি। পাতল হাবিৰ মাজে মাজে চৰি গছপত খায়।

একা একোটা চাহানত এশমানলৈকে হাতী থাকে পাতাল মখনা, মাদৌ, চাৰিগ, দহদীয়া পোৱালি, এহীয়া ছমহীয়া পোৱালি জাকৰ মাজে মাজে সোমাই চৰে। একোটা পোৱালিৰ ছালৰ ব বগুৰা হৈয়ে থাকে।

ভেনেকুৰা চাহানৰ মাজলৈ সোমাই গৈ ফাল মাৰি হাতী ধৰি আনে। বা'ছৰ লাগে আগত। বিশ্বস্ত কুনকা চাহানৰ মাজলৈ সোমাই যায়। মাউত-ফালত দুয়ো ঘিমান পাৰে চাপৰি নেদেখা হ'বলৈ চেষ্টা কৰে। কেতিয়াবা চহুৰ মাউত কুনকাৰ কাপৰ আঁৰ হৈ লয়।

সেইদৰেই ফাল মাৰি পৰা হাতী বিচৰা হয়। পাচ ফটতকৈ ওখ চাৰিল হ'লে ভাল। সোনকালে বশ মানৈ। কিনোতাই বিচাৰেও সবহকৈ। চাৰ্কাচ, ঠিকাদাৰ আক্ৰিষ বাবে বিচাৰে। ল'ৰাকালতে ধৰণয়ে দেখিছিল হাতী কিনা সঙ্গবৰ একো একোটা দল আহে ভাটিব পৰা। ডিপোৰ কাষতে বাহৰ পাতি থাকেহি। ডিপোৰ অন্তৰ্গত হাতী-ঘাঁহৰ চাপৰ ধৰণ দৰেই একোটা ঘৰ সাজি ল। কঁকালত শক্ত শক্ত ধনৰ টোপোলা।

কাৰোবাৰ ফালকোৱে নতুন হাতী ধৰা থবৰ পানেই খেলা মাৰি যায়। ধৰা কুনকা আৰু ডিপো কুনকাৰ মাজত লৈ ছটকটাই থকা নতুন হাতীৰ আগৰ পিছৰ দুই ঘোৰা

ঠেঙত কয় লগাই বন্ধা হয় কি নহয়, সদাগৰৰ মাহুদে, নথ চায়, নেজ চায়, কুম চায়। চাই লক্ষণ নিৰ্ণয় কৰে। কৰিয়ে দাম কিমান হ'ব পাৰে অজ্ঞান কৰে আৰু লগে লগে মহাগৰাৰ মহাবীৰ হাতত টকা এল বা চুল ভুজি দিয়ে। দাম নহয় বয়না। হাতীটো তেওঁ কিনিব। দাম কি হয়, পিছে পৰেশ হিচাপ হ'ব।

ঘাঁহী ধবণীয়ে হাতীৰ লক্ষণ চিনি পোৱা হৈছিল। কাৰোবাৰ কুনকোয়ে নতুন হাতী ধৰি অনা গম পালেই ভিপাত থক আটাইবোৰ কাষ চাপি আহে। কাম-বন এৰি হ'লেও আহে। পোনেই চহু যায় হাতীৰ ভৰিলৈ। ওঠৰ নথ হয়নে? হ'লে কথাই নাই। ভিৰাই লৰ ধৰি মালিকক খবৰটো দিয়েগৈ। মালিক আগবাঢ়ি আহে। নেজডাল হয়নে ঠিক? কাৰু কুম পুল কয় সবহকৈ একাছা নোম থাকিলে নেজৰ মূৰত। ভাল নহয় লক্ষণ। হ'লেও দোষ কাটি যায় শ্বৰডাল যদি দীঘল হয়। গা চেঁৰা হয়। চহুযোৰ। পিতল-চহুৰা হাতী বোলে বেয়া। তালুখন চাহ নোৱাৰি প্ৰথম দিনাই। মুখেই নেমেলে হাতীয়ে যিহে খং। দুদিন বা তিনি দিন পাৰ হৈ গ'লে ঘাঁহীৰে কাম সেইটে। কলপাত বা ঘাঁহৰ মুঠ এটা কষি ওপৰলৈ দাঙি ধৰা হয়। শ্বৰ তুলি মুঠিটো ধৰিবলৈ গ'লেই বনা মাহুদে ডিঙি মেলি তালুখন চাই লয়। ক'লা যেন দেখিলে সদাগৰক কোৱা নহয় কথাটো। ওলপীয়া হ'লে দামটো হাজাৰচেৰেক বঢ়াই দিয়ে।

সেইবোৰ গোটেইবোৰ কথা কামৰ মাজতে লিপি লৈছিল ধবণীয়ে। আনবোৰেও লিখিছিল একদৰে। মনপুতি কাম কৰিলে বহুত কথা জানিব পাৰি। ধবণীয়ে কতিজতাবে বুজিছিল কথাটো। তাৰ আগ্ৰহো বাঢ়ি গৈছিল—কাৰণ যাহুৰে তাক আবাস দিছিল, নতুন কুনকো থাকিলে তাক মাউত ক'ব দিবলৈ খাটব বজাক। বজায়ে জানি 'হ'ব বাক' বুলি কৈছিল।

কৈছিল হে, তাৰে ফুটা কপাল। নতুন কুনকো দূৰৰ কথা, আগৰকেইটাৰে কাম নোহোৱা হ'ল বোলে। নহ'লে, খেতি চপাবৰ বতৰ আহিলেই ধবণীহঁতৰ গা-মন ভাল লাগে। মনে মনে প্ৰস্তুত হয় ভিপালৈ যাবলৈ, ঘৰত থাকিব নোৱৰা মাহুকেইটাৰ বাবে দিহা-বুধি দিয়ে ধৈৰ্য্যেকক। আৰু গুলি আপোনা-আপুনি মুখেই আহে হাতী, বলাবলৈ গোৱা গাঁতৰ একাকি বা দুকাকি। সেই যে, কল গানত শুনিছিল, সিহঁতে গোৱা গানবোৰ।

ক'তা নাহিলেই দেখোন কোনো ধবৰ কৰিবলৈ! কিবা হ'লকৈ?

যাহু ফান্দীৰ ঘৰ ছয় কিলোমিটাৰ দূৰত। ধবৰঘাট পাৰ্ক এডিন ধবণী জড়িলৈকে গ'ল। নাই যাহুকো খবৰ দিয়া নাই একো! হ'ল কি কথাটো? হাতী ধৰা কামটো

সেইদৰে এৰি নিদিয়ে কেতিয়াও! হাতী বুলিলে চাৰি জাঁপ মৰা সেইজনে একো নকৰাকৈ থকা কথা ভাবিবই নোৱাৰি।

যাহু যাব দুদিনমানৰ পিছত টাউনলৈ। গৈ জানি আহিবগৈ কথাৰ গুৰিনো ক'ত। আহি ধৰণালৈ থবৰ পঠাব।

সেই থবৰ আহিল পূজাৰ বহুত পিছত সেইবাৰ। আগেয়ে হাতীয়ে মাউতে, ফাল্গীয়ে, ঘাঁহীয়ে গোট খাই মালিকৰ ঘৰৰ পৰা বিজয়াৰ দিনা যাহা কৰি ওলাই যায় ডিপ' বুলি। গৃহস্থৰ ঘৰত সৰু-বুৰা সকাম এটাই হয় সেইদিনা। যাহাৰ ক্ষণ এটা আচৰিত কাম থাকে যাহা কৰা দলটোৰ। গোটেইবাৰ নাহুত চোতালত গোট খাই হাতী ওলাই যোৱালৈ চাই থাকোঁতে দলৰ কোনোবা এটা ভিতৰ মোদাই যায়। গৈয়ে চৰুৰ আগত পৰা বাটিয়ে হওক বা গিলাছই হওক কিবা এটা কাপোৰৰ তলত লুকাই লৈ চোৰৰ দৰে হাতীৰ লগ হৈ ঘৰৰ বাহিৰ হৈ ওলাই যায়। তেনেকৈ দুই-তিনিটামানে কামটো কৰা যেন দেখুৱায়, কৰে কিছ এটাই। গৃহস্থৰো এই চুৰিৰ কথা জানে। সেইবাবে তেনেকুৱা বস্তু দুপদ বা এপদ পিছকালে বাৰাণ্ডাত মাউত-ফাল্গীৰ চহুত পৰাকৈ পেলায়ে থয়। সেইটোও এটা মালিক কাম সেই মুহূৰ্তত।

ধৰণী ঘাঁহীয়ে তেনেকৈ নিয়া গিলাছ এটাত ঘৰত চাহ থায় আজিও।

সেইবাৰ বিজয়া পাৰ হৈ গ'ল। থবৰ নাছিল।

যাহু ফাল্গীয়ে অনা থবৰে হতাশ কৰি পেলালে ধৰণীক। হাতী ধৰা নহয় বোলে। নহয় মানে হাতী ধৰিবলৈকে নিদিয়ে হেনো চৰকাৰে!

ধেং! চৰকাৰে নিদিব কিয়? ধৰণী অৱাক হয় সেইটো কথাত। চৰকাৰে হাতী ধৰিবলৈ নিদিয়ে, সি বিশ্বাসকে কৰিবলৈ টান পায়। তাৰ বাপেকে ওপজাৰ আগৰেপৰা হাতী ধৰি থকা হৈছে। এইবাৰ হঠাতে সেইটো বন্ধ কৰি দিবেনে!

দিলেই। ধৰণীক বুজাব নোৱাৰি। যাহুৱে নিজেও বুজা নাই আচলতে কথাটো। হাতী ধৰাটো বোলে আইন কৰি বন্ধ কৰি দিলে।

“অহাৰলৈ?”

“জানো, ক'ব নোৱাৰো!”

“এমু দিব চাৰি। অহাৰাৰ নিশ্চয় দিব হাত ধৰিবলৈ।”

“নিদিলে কৰিবি কি?”

“কৰিবি কিটো...”

একো কৰিব নোৱাৰিলে যাহু ফাল্গীয়ে। ধৰণীয়েও একো নোৱাৰিলে। অলপীয়া

পুঞ্জি শুকাই গ'ল অথচ ল'ৰাটো ডাঙৰ হ'ল। মাকৰ ছোৱালী এজনীও হ'ল।
ভোক বাঢ়ি গ'ল, মুখ বেছি হ'ল। হাতীয়ে ধৰিব পৰা নহ'ল।

ল'ৰাকালতে যেতিয়া যাহু কান্দীয়ে কামটোত ধৰাই দিছিল, গোটেই জীৱন সেই
কামতে চলি যাব বুলি ধৰি লৈছিল ধবণীয়ে। অকল ধবণীয়ে কিয়, তাৰ অন্তৰী-বহুতী
গোটেইবোৰে এটা গতি লাগিল বুলি মানি লৈছিল। হাতীৰ কামত লগা চিনাকিবৈ
এদিন এজনী মাহুহ আনি ঘৰ সন্মাইছিলহি। ঘৰ এখনে গঢ় ল'বলৈ লৈছিল।

এইবাব হঠাৎ এই বজ্জপাত !

বিকল্প একো চিন্তাই কৰিব পৰা নাই ধবণীয়ে।

চিন্তা কৰিবলৈ বুলেই নাই ! কৰে কি ? তাৰ গাঁও সৰু, ওচৰৰ নগৰখন সৰু।
কান্ধ ওলাবলৈকে ঠাই নাই। সেইবোৰ বিবেচনা সি কৰিব জনা নাই ! পুৰাই ওলাই
যায় মাথোঁ :।

অ'ত কিবা এটা ত'ত কিবা এটা কৰি পিছলৈ ধবণী পুণশৰ্ম্মাৰ দিন-হাজিৰা কৰা
মাহুহ হৈ পৰিল। দিন-হাজিৰাও এনে, দিনে নাপায়হেই।

দৰিদ্ৰৰ লংকা। সাগৰ শুকাই যায়। বছৰৰ বতৰকেইটাৰ এটাও স্তৰেৰে পাব
নহয়। হাতীৰ ডিপোৰ কথাবোৰ লাঃ লাঃহে সপোন বুলি ভাবিবলৈ ধৰিলে ধবণীয়ে।
নহ'লে উপায় নাই। তেওঁ বুলি মুখৰ দাতত এতিয়াও দুই-এটা ডিপোৰ কথা ওলায়।
অকৰ্ম্মান ছোৱালীজনীক খোজ কাঢ়িবলৈ লিকাওতে তুলতে 'আও' 'আও' বুলি
কৈ পেলায়।

আক বাতি অকলশৰীয়া হ'লে বিনি নি ওলায়—“অ'বে মাহুহেৰ' দেহ, এই জীৱনে
নাই ভবসা...”

ন'ই, যাহু কান্দীবো খবৰ নাইকিনা হ'ল। দুবছৰ ! এদিন গম পালে, ক'লো
বোঃল মৰিল। এসুদেহি ! বয়সে হৈছিল অৰাজ। কি বা হ'ল।

খবৰ কৰিবলৈ গ'ল এদিন ধবণী। গধূলিৰ আগে আগে ঘৰ পাইছিলহি। লগত
লৈ আহিল এটা ভমোময় জৰ। সেৱাই কাল হ'ল।

বেজ আহিছিল এজন ! কোনো কোনোৱে দিয়া বৃদ্ধিতে এবিন টাউনৰ
হাল্পাতাললৈ লৈ যোৱা হ'ল। গৰুগাড়ী এখনত তুলি। তাত ভাৰুৱে চাই
বোলে টাইকম্বৰ।

“কি ?” ধবণীয়ে হ'চ হেৰুৱা নাছিল।

“টাইকম্বৰ।” বৈদীয়েকে উত্তৰ দিল।

সেয়ে শেষ হ'ব পাৰিলেহেউভন, নহ'ল। ধবণীৰ বৃদ্ধ অথবা ঠাই জুৰি থাকি

কৰা হুঁহোৰ অক্কাৰৰ শান্তি ধৰণীয়ে মূৰ পাতি ল'ব লগা হ'ল। গোটেই পৰিয়ালটো নাঙঠ হ'বৰ উপক্ৰম হ'ল। তেনেকৈয়ে বেয়া নাছিল।

ভিনিমাহমান লেকাত হুজি ধৰণী উঠিব পৰা হৈছিল। পিছে টাইফতে অহুগ্ৰহৰ চিন স্বৰূপে মাহুতটোৰ চকু দুটা ঘূৰীয়া কৰি থৈ গ'ল।

দেখিছিল কিছুদিন কমকৈ হ'লেও। প্ৰায় ছমাহমানৰ পিছত আগৰ ক'লা মণি দুটা ঢেলা, বগা হৈ গ'ল।

আকৌ অকলে থাকোতে ধৰণীয়ে এদিন ঠাঁহি দিলে। পিতল-চকুৱা হাতী সদাগৰেও নিকিলে। কিনিলেও দৰাই-মেনে দাম কমাই নয়। কণা হাতী দেখা মনত নপৰে ধৰণীৰ। চাহানৰ মাজত ক'ৰবাত কেতিয়াবা থাকিলেও ফালীয়ে চিনি পাব পাৰে। এবাই থাকে নিশ্চয়।

পিতল-চকুৱা ধৰণীৰ কি গতি হ'ব এতিয়া? "মাহুতৰ জীৱ, জলেৰ ডিঙ অ'ৰে..." বুলি গুণ-গুণাই গাই দিয়ে।

ঘৈণীয়েক আহে। অকলে অকলে কিবা ভোৰভোৰাই থকা বাবে কিবা এটা ক'ব খুজিও ক'ব নোৱাৰি আঁতৰি যায়।

ভেনে এটা দিনতে এম্নন দেৱদূত আহে ধৰণীক বিচাৰি। নগেন্দ্ৰ বৰ্মণ। আচলতে ধৰণীৰে লগা-ভগা, বাজবংশী। তাৰি এটা পয়ালগা, খোৰা।

"কাকা, ভোৰ দোভাৰা টা আছে ন?"

"আছে হ'পাই, কিয়?"

"আনাছোন সিটো।"

সময়ত আহিল দোভাৰা। নগেন খোৰাই হেঁচি ধৰিলে—"এটা গান গা।"

গুণ পেটত গান গোৱাৰ চখ নাই। বুজালে ধৰণীয়ে।

"হ'ব তই গা"

গানে এটা ধৰণীয়ে। বহুত গীত তাৰ মনত নাই। তাহানি ভিপাত গাবলৈ শিকা গাঁওৰে ইটোৰ কথা সিটোৰ লগাই দোভাৰা বজাই যায়। শকৰ কোনো গঢ় নাই। বীতি নাই। হাবিৰ মাজৰ শিৰিৰ। চিমিক চামাক চাকিৰ পোহৰ, দুই এতুৰা দুই। কেউকালে নিভাল। তাৰ মাজত মাউত-কান্ধী-ৰাঁহী-যোগালিৰ ঐক্যতান।

ভিপা চাবলৈ, ফুৰিবলৈ, শিকনিক খাবলৈ অহা মাহুছে ধৰ হৈ শুনে। সদাগৰ-কেইখনে কঁকালৰ খোচোনাত শই শই হাজাৰে হাজাৰে টকাৰ চোপোলা বাতি শোৱে।

তাৰ পৰাই কাণ উনাই গাঁত শুনে। বৰ ভাল লাগে ধবলীৰ মাতটো কিং
কামন। হাতত কিন্তু বন্দৰলুই গৈছে যিকোনো জিপোত থাকে নতুন হাতীক
অন্য ভালকৈ চোৱা চিত্ত কৰিবলৈ বহুত সদাগৰে বহুতবাৰ ধবলীক পাঁচ টকা দহ
টকা বেলেগ বন্ধ চিহ্ন

তেনে সদাগৰে তই এজনে আৰু একটা গা এটা বুলি উদ্‌গনি দিয়াৰ কথা মনত
পৰি এথোকাৰে ধবলীৰ গাটো ভাল লাগি গ'ল।

“আৰু একটা গ-হু...” নগেনে আঁজি পেৰিল।

গান ধবলীয়ে—“ধান কাটো ধানোৱা ভাই, ছাৰীয়া কটো নাৰা... দেহেৰ মাত্ৰ
হাবিয়া গেল—দেহ পৰি বৰে মৰা।”

“দশটা পইছ দিব বাবু...” গান শেষ হ'লে ধবলীয়ে মাত দিয়ে।

মই উচপ্ খাই উঠিছিলোঁ। বেলেৰে গোসাঁইগাৱঁল গৈছিলো অজপতে। গান
গাই পইছা খোজে। মাততৰ গাঁত। হয়। সেই ধবলী ঘাটী! হাতত দোতাৰা!
কাষত খোৰা নগেন।

টিফিনৰ টেমা

ৰাতি পুৱাইছে। পৰ্দাৰ স্ফীতলৈও থিৰিকোঁৱ ওপৰ ফালৰ আইন! তখন মণিৰ পৰা হৈছে। কাৰ শলাগ ল'ব পৰেশ? উঠি আহিব খোজা বেনিটাৰ? পৃথিৱীৰ আত্মিক গতিৰ নে গ্ৰহ নক্ষত্ৰকে ধৰি সমগ্ৰ নৈসৰ্গিক শক্তি সহক অনন্ত কালৰ বাবে আপোন আপোন চলন শক্তি আহৰণ কৰিবলৈ কিটিপটো লগাই দিয়া, সেই 'অদৃশ্য' শিল্পৰ? আচৰিত দীঘল ৰাতি এটা শেষ হ'ল।

দিনটো আহিলেই শান্তি। মাহুহৰ মাত কথা, চলন ফুৰনে এটা সকাহ দিয়ে। ইটো সিটো কাম কৰিলেও মনটো ক'ৰবাত লগাই থ'ব পাৰি।

ৰাতিবোৰ ভগ্নানক! নাযায় হুপুৱায়। আন্ধাৰত, জোৰকৈ মুদি থকা চকুৰ আগলৈহে ছবিবোৰ বেছকৈ আহে! মন, বুদ্ধি, বিবেক অস্থিৰ হৈ উঠে।

পৰেশৰ চাতখন মুখলৈ গ'ল এবাৰ। দাতিবোৰ ঠকড়া হৈ বহুত দীঘল হোৱা যেন লাগিল। আজি ঘুৰাই পোলাৰ লাগিব। নহলে কিবা পিৰ পিৰায়, থকুৱায়।

লাহকৈ 'অকণা' শব্দ নকৰাকৈ মুখখন ঘুৰাই চালে মিলিৰ ফালে। টোপনি। হাতখন মিলিৰ গাৰোঁটাত থৈ যিমান পাৰে মুখখনৰ ওপৰ চপাই নিলে। মুখৰ একেবাৰে ওচৰৰ পৰা হাতকৈ 'হাতবাই' আনিলে। গাকটোৰ এছোৱা চেঁচা, সেয়েকা।

বিছনাৰ পৰা নামিল পৰেশ। শোৱক মিলি, যিমানকণ সময় পাৰে। নিজে সেই দেখ-নেদেখ পোহৰতে মেজৰ ওপৰত থকা চুৰটৰ পেকেটটো আৰু জুইছলাটো লৈ বাথৰুমৰ ফালে গ'ল। সন্তৰ্পণ। খোজৰ শব্দ নোহোৱাকৈ।

বাথৰুমৰ পৰা ওলাওতে যথেষ্ট সময় লাগিল। ওলাওতেও পৰেশ সাবধান। মিলিৰ টোপনি ভগা নাই। সোনকালে নাভাগিলেই ভাল। পোহৰ তালকৈ হওক।

আনবোৰ মাছহেও সাৰ পাওক। ওলাই থকা আঠাটা ঢাকি দিব খুজিছিল এবাৰ পৰেশে। নিদিলে। গাত হাত লাগিলেও সাৰ পাই যাব পাৰে।

খিৰিকী এখনৰ তলতে বেৰৰ কাষত চকী এখন আছে। তাতে গাহেঁক বহিল পৰেশ। শুচকৰ মেজত কিবা কিবি বহুত বস্তু বিলুপ্ত হৈ পৰি আছে। জালি থোৱা, কালিৰে নে পৰহিৰে কাগজ এখনো আছে। তাকে হুলি লৈ পঢ়িবৰ মন গ'ল। নাই, আখৰ-বাৰ মনিব পৰাকৈ পোহৰ হোৱাই নাই। খিৰিকীৰ পৰাখন কোচাই দিব খুজিছিল এবাৰ। পিছে নিদিলে। কাগজখন সেই জাপে জাপে কোলাত লৈ থাকিল। একেধৰে চাই থাকিল বিছনাখনৰ ফালে।

সেইদৰে বহি থাকোতে মনলৈ আহিল ঘৰলৈ অহা মাছহেৰোৰৰ কথা। কিমানৰ যে কিমান ধৰণৰ কথা। কতৰ মিহা, পৰামৰ্শ, মহামুহুৰ্তি। মাছহেৰোৰৰ মুখবোৰ মনত পৰিল, চাল চলন, উঠা-তলৰ ধৰণবো।

কিমান সময় গ'ল পৰেশৰ খবৰ নাছিল। ইতিমধ্যে ঘৰৰ ইকানে-সিকানে মাছহেৰ চলন কৰণৰ উমান পোৱা গৈছে। দুৱাৰ খিৰিকী খোলাৰ শব্দ। কোনোবাই ক'মেবে কোঠাটো মাৰিছে। পৰাৰোৰ বোধকৰে কোচাই ঘৰৰ ভিতৰলৈ লাহেহে পোহৰ আৰু বতাহ সোমাবলৈ দিছে। সেইটো কোঠা মুকলি হ'ব চাইগৈ। নিশ্চয় আনবোৰ কোঠাও।

এইটো কিন্তু বস্তু এতিয়াও। হুলিবৰ মন যোৱা নাই। পোহৰ ভালকৈয়ে হ'ল।

হঠাত এবাৰ মন কবিলে পৰেশে মিলি উঠিছে। গাৰ কাপোৰ কানিবোৰ ঠিক কৰি, মুখ চহু মোহাৰিয়ে বেৰৰ ঘড়ীটোলৈ চালে। লগে লগে প্ৰায় জাপ ঘৰৰ দৰে বিছনাৰ পৰা নাতি খিয় হ'ল। "ইস, শাভেই বাজিল দেখোন।" হুলি লব মাৰি বাথকমলৈ সোমাই গ'ল মিলি।

পৰেশ অৰাকৈ গ'ল। এইটো কি ৰূপ মিলিৰ আজি বাতি-পুৱাই। নিজেও খিয় হ'ল। লৰালৰিকৈ খিৰিকীখন হুলি দিলে। দুৱাৰখনো। দুৱাৰখন হুলিয়েই দেখিলে ভনীয়েক বিজু খিয় গৈ আছে। চকুৰে মুখে প্ৰশ্ন। মুখখন বিষৰ।

একে নামভিলে এটাটো। বিজু-ভাতিৰ গ'ল। পৰেশে উঠি আহি আকৌ চুৰট এটা জলাই ল'লে।

বাথকমৰ দুৱাৰখন খোলা যেন গম পাই ঘূৰি চাই দেখে মিলিয়ে ডাঙৰৰ আগেৰে মুখখন মছি মছি জলপ খৰখেদাকৈ ওলাইছে। মুখেৰে শুভ কথনকৈ কৈছে—“ইযান যে দেবী হৈ যায়, লগায়।”

সেইদৰেই পোনে পোনে বাজনি ঘৰ পালেগৈ মিলি। বিজুও সোমাইছিলগৈ।

পানীৰ কেটলিটো তুলিছিলেই স্তম্ভৰ ওপৰত। মিলিয়ে বিজুক ক'লে—“চোৱাছোঁ বিজু, এনে মৰ টোপনিয়ে ধৰে বাতিপুৰা। চাওঁ, আলু এটা চাই দিয়াছোন ..।”

বিজু ৰ'ব নোৱাৰিলে। বোৱেকৰ ধৰণ দেখি অভিভূত হৈ “তুমি চাহ কাপ কৰাছোন” বুলি কৈ ওলাই আহিল।

পুৱা চাহ কৰিবলৈ আহিয়ে, পানীতে ডাঙৰ চাই আলু এটা দুই-পখালি দি দিয়ে। চাহৰ পানীও হয় তাৰে। পৰেশে গোন্ধ পায়। বিছুৱেও। কিন্তু আপত্তি নকৰে কোনেও চাহ খাওঁতে। পুৱা বৰ লৰা-লৰি মিলিব। আলুটো নিজাই নলৈ টিফিনটো সজাওতে এনেয়ে বেলি হয়। সকলো মানুহি স্তম্ভৰি আঠ বজাত স্কুলৰ বাছ ধৰিবলৈ ল'বাক উলিয়াই দিয়াটো ধেমালি নহয়।

আলু দুচকল লাগেই সদায় : সিজা আলু এটা চকল চকলকৈ কাটি তাৰাখন গৰম কৰি, এটোপমান মাখন সানি ইলুটি মিলাই দি দিয়ে। উপৰত মিঠা নিমখ অৰুণ ছটিয়াই দি, তিনিচুকিয়াকৈ কটা কটি দুচকলৰ লগত টিফিনটো সজাই দিয়ে। কেতিয়াবা একাদিনা কৰিও দিয়ে একে দৰে। সিজাৱা কৰি এটা দুফাল কৰি কাটি, সেইদৰে গৰম তাৰাত মাখনত ভাজি। পিছে সদায় নহয়।

টিফিন সজোৱা আৰু চাহ কেইকাপ বকা কামটো প্ৰায় একেলগ কৰে মিলিয়ে। বিছুৱে বাহিৰৰ কামত সহায় কৰি দিয়ে। সোমবাৰৰ পৰা শনিবাৰলৈকে এইখিনি কামৰ লৰচৰ নহয়। কোনেও গাফিলতি নকৰে। পৰেশৰ দায়িত্ব হ'ল পানীৰ বটলত ফিলটাৰৰ পানী এবটল ভৰাই লৈ পুতলক হাতত ধৰি লৈ পত্ৰনিত থৈ অহা। বাছখন নিচেই ওচৰতে ৰয়ছি : বাটটোৰ সিপাৰে। ঘূৰি আহোঁতে ভাল। ঘৰটোৰ কালেই ৰয়ছি।

পৰেশেও কিবা বুলি মিলিয়ে চাহ কৰা চাবলৈ আহি ৰান্ধনি ঘৰৰ দুৱাৰ মুখত থৰ হৈ ৰিয় হৈ থাকিল। কাপ প্লেট কেইঘোৰা সজাই লৈ, কটি মাখনৰ যোগাৰখিনি কাষতে লৈ মিলিয়ে স্তম্ভৰ আনটো বাৰ্ণাৰত তাৰাখন তুলি দিছে : এবাৰ কেটলাৰ সাফলখন কাপোৰ এখনেৰে ধৰি লুচি তজা লগা এডালৰে খুছি চাইছে আলুটো সিজিছেনে নাই।

পৰেশে লৰমাৰি গৈ মিলিৰ হাততে খাপ মাৰি ধৰিব খুজিছিল। পিছে নোৱাৰিলে। মন্ত্ৰ মুণ্ডৰ দৰে হৈ একে ঠাইতে ৰিয় হৈ থাকিল।

চাহপাত গাখীৰ চেনী ওচৰলৈ আনিলে মিলিয়ে। পিছকালে বেবত লগাই ধোৱা বেকখনৰ ওচৰলৈ আহোঁতে পৰেশক দুৱাৰ মুখত ৰিয় হৈ থকা দেখি হাত দিলে—

"হৈছে ব'ৰা দেই। এও' হ'বই এতিয়া চাহ ...।" যেন পৰেশে চাহ কাপ বিচাৰিয়ে নান্দি ঘৰ পাইছ'হি।

বেকৰ পৰা টিনৰটো ঠাইতে নাপাই, প্লাষ্টিকৰ টিফিনৰ বাকচটোকে নমাই, আকৌ সেই চাদৰৰ আগেৰেই মছিলে এবাৰ মিলিয়ে। বন্ধা মেজখনৰ ওপৰতে থৈ আকৌ কামত লাগিল। কটি দুই পিচলৈ কোন কুনিটেক কাটি ল'লে। অকণমান মাখন শানি বাকচটোৰ এচুকত থ'লে। চাহ বন্ধা চীনায়াটিৰ টিপটোত চেনী দিলে চাৰিকাপ চাহৰ জোখাৰে। গাৰ্খ'ৰ কণ তপত্ৰোৱা হ'ল। তাৰো দিলে অলপ। লগাভালৈৰে আলুটো তুলি আনি আগতে ওচৰতে থোৱা ঠাল এখনত থৈ তপতে তপতে কটাৰী এখনেৰে কেবাচকল কৰি কাটিলে। সেইদৰে বাকলি শুচাবলৈ ভাল। তাৰাত মাখন আৰা চামোচ দি আলু কেইচকল দি দিলে।

চেকনিত চাহপাত লৈ কেটলীটোৰ পৰা গৰম পানী ঢালি দিলে চাহৰ টিপটত।

আলু কেইচকল বাকচটোৰ আনটো চুকত ভৰাই লৈ মুখেৰে ফুৰাই চেঁচা ক'বৰ খুজিলে। ল'গে ল'গে নিমখ অকণ লৈ ওপৰত ছটিয়াই দিলে।

সাক্ষৰটো মাৰিবলৈ লৈ এখন্তেক ব'ল মিলি। আলু কেইচকল চেঁচা হ'লে ভাল। সেই ভাবিয়েই হ'বলা টেমাটো খোলাকৈয়ে লৈ খোৱা কোঠালৈ ওলাই আহিছিল। মেজতে থৈ দিব অলপ সময়।

আগ ভেটি ধৰিলে পৰেশে। অৰাক হৈ পৰেশৰ মুখলৈ চালে মিলিয়ে। পৰেশৰ মুখলৈ চাব নোৱাৰি। ক'লা পৰি গৈছে। খোক-খুকি মাতেৰে স্তম্ভিলে পৰেশে "কি কৰা মিলি, কালৈ কৰিছা এইবোৰ...?"

ঠিক সেই মুহূৰ্ত্ততে বিজুও আহি থিয় হৈছিলহি ককায়েকৰ পিছফালে। গাতেৰে চাদৰৰ আগ এটা কামুৰি ধৰি আছে। চকু দুটা চলচলীয়।

হঠাৎ মিলিয়ে যেন সাৰ পাই উঠিল। পৰেশে সাতকৈ মিলিৰ তাতৰ পৰা টেমাটো লৈ বিজুৰ হাতলৈ দি দিলে। দিয়ে মিলিক সাৰট ধৰিলে।

অৱশ্যে হৈ মিলি পৰেশৰ বুকুত সোমাই পৰিল আৰু স্থান কাল পাছৰি হকহককৈ কান্দি দিলে। পিঠিত হাত এখন মোহাৰি মোহাৰি পৰেশও আকৌ ধোকাপুৰি মাতেৰে কৈ গ'ল--"নাই মিলি, তোমাৰ পুত্ৰলৈ আৰু টিফিন নিবিচাৰে। পুত্ৰলৈ আমাৰ হেৰাই গ'ল, মিলি ...।"

বিজু ব'ব নোৱাৰিলে সেইখিনি। লৰমাৰি স্তম্ভটো ফুৰাই টেমাটো তাৰে পিছফালে থৈ দিলে। তাৰ পিছত বাৰাণ্ডালৈ ওলাই গৈ পাৰি খোৱা ঘূটা এটোতে বহি দিলেগৈ।

তাইব চিঞৰি চিঞৰি কান্দিবৰ মন গৈছিল। নোৱাৰিলে। দুই হাতত মুখখন শুজি, গাটো জোকাৰ খাই যোৱাকৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। তায়ো এপাকত বোৱেকৈ টিকি নসজোৱা চাই আহিছিল। বাধা দিব পৰা নাছিল।

পুতল সেইদিনাও সাজি কাচি স্কুললৈ ওলাই গৈছিল। আন কালৰ দৰেই দেউতাকে পহুঁলিত থৈ আহিছিল। আনকালৰ দৰেই অলপ সময় বাট চাই থকাৰ পিছতে দূৰত বাছখন দেখা গৈছিল আৰু আনকালৰ দৰেই বাটৰ সিপাৰলৈ...

নহয়, আনকালৰ দৰে নহয়। সেইদিনা অঘটন এটা ঘটিল। গাড়ী চলাবলৈ শিকিছিল নন্দ চন্দ্ৰাৰ জীয়েকে। দেউতাকে নিজে হাতত ধৰি শিকায়। সৰু ছোৱালী। মেট্ৰিক দিবহে হ'বল্য। গাড়ীও সৰু। ক্ৰিয়েট। শিকি খুৰি আহিছিল। কিবা কথাত সেইদিনা অলপ পলম হৈছিল। পুতলহঁত পাৰ হওঁত ছোৱালীজনীৰ খপ জপ লাগিল। ত্ৰেকত ভৰি নিদি এজিলাবেটৰত দিনে।

আজি চতুৰ্থ পুৱা। এদিনো কা'ৰা খোৱা-শোৱা হোৱা নাছিল। আজিঃহ পুৱাৰ ভাগলৈ মিলিৰ অলপ টোপনি যোৱা যেন লাগিছিল।

পৰেশৰ বুকুত দুখখন গুজি থোৱা অৱস্থাতে কান্দোনত ভগা মাতেৰে সুধিছিল মিলিয়ে—‘মোক ভেনেহলে কোনে কৈছিল বাতি-পুৱা ‘মা মোক আনু দিবা দেই আজি, সবহকৈ!’ তাৰ মাত শুনিহে মই সাব পাইছিগোঁ।’

পৰেশ আৰু জোৰেৰে সাবটি ধৰিলে মিলিক। নিশ্চয় সপোনতে পুতলক দেখিছিল আজি মিলিয়ে। সপোনেই হ'ব। চিলমিল টোপনিত শেষ বাতি দেখা সপোন। শেষ বাতি ক'ত, এয়া পুৱা পোহৰ হোৱাৰ পিছত।

হে প্ৰভো, পোহৰত মিলিৰ নৃতী স্পষ্ট কৰি দিয়া। তেওঁ যেন দেখে পুতলৰ বিছনা হুদা, মেজ হুদা, কোঠাটো হুদা, গোটেই ঘৰনেই হুদা হৈ গ'ল।

উচ্ছেদ

“নিলে, নিলে ঐ কণ ! কি চাই আছে ?”

‘সিলি...!’ বুলি হাতৰ লাখুটিভাল দাড়ি ধৰি চিঞৰ মাৰি দিলে কণাই ।
পৰিস্থিতিটো চিনাকি । ল’ৰাটোৰ চকু এটাও নাই । গতিকে ‘কি চাই আছে ?’
বুলি তাক কোৱা মানে নাই, পিছে সেইটোৱে কণাৰ টাঁচ ।

লিলি তেতিয়া পাণ-দোকানৰ সন্মুখত । হাত পাতি সৰু-সৰু বড়ো শুকান বগৰিক
টোপোলাটো লৈছে—দহ নগাব । কণাৰ আগত পাৰি থোৱা এলুমিনিয়ামৰ ঠালখনত
ইতিমধ্যে গোট খোৱা পাঁচ-পইচা, দহ-পইচাৰ পৰা হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে আহি
লিলিয়ে এটা মুত্ৰা তুলি লৈ লৰ মাৰিলে । সদায় কৰে তাই সেইটো দুটালি । আক
থৰচ কৰেগৈ হয় বগৰি কিনি, নহলে কিবা তেওঁলোকৰ নে কিহৰ ছাটনৌ এটা কিনি ।

হাতত টোপোলাটো লৈ আকৈ লাহে লাহে কণাৰ ওচৰ চাপি আছে ।
ভোলাকায়ে ‘আ হিছনে আকৌ ?’ বুলি সৰুলাকে যেন সন্ধিয়াই দিয়ে । ‘লাখুটিৰ
কোবটো দূৰত পৰিলে বৰ ভাল পাম বুইছ—’ লিলিয়ে ঠা’বে-ঠা’বে কাৰো কৰে
ভোলাকাইক মনে মনে থাকিবলৈ ।

কণাই কিন্তু গ ! পায় লিলিয়ে তাৰ ওচৰে-পাৰেই কেনিবা আছে । তাই শুনাটক
মুখেৰে ভোব-ভোবাই থাকে—‘জাৰ আতি আছে, গম পোৱা নাই, বজাতি । এখন
কয়ল কিনিম বুলি তোক কৈ থক ! নাই । চব পইচা, হাবামজাদীয়ে বগৰি খাই শেষ
কৰি দিব...। থিৰিকৈয়েদি হাৱা সোমাব...। তাইৰ হচ নাই সেইবোৰত...।’

‘এটা বগৰি ধাৰি ?’ লিলিয়ে লাহেকৈ মাত দিয়ে ।

‘চু-প !’ আকৌ লাখুটিভাল দাড়ি কণা জাঙুৰ থাই উঠিল ।

‘বৰিৰ খুজিছ পাণনী !’ বুলি ভোলাকায়ে হাঁহি এটা মাৰি সাৱধান কৰি দিলে

লিলিক। ভোলাই পৰিষ্কাৰিটো বুজ। সেইবাবে বৰ আমোদ পায় সিহঁতৰ এনেকুৱা কাজিয়াবোৰত।

পাঁচবেশটো পুৰাণ, কণাক "সহিত কেইটাৰ মাজৰ কোনেও বনো বুলি নামাতে। বনো নামটে কেতিয়াও 'ভোৰ নাম কি অ'?' বুলি কোনোবাই শুধিলেই ওলায়। আৰু আচৰিত কথা, বহুতে সোধেও তাক নামটো। সচৰাচৰ চুহুত নপৰা যেন লাগে মানুহবোৰৰ তাৰ আচৰণবোৰ। বিশেষকৈ ঘনাই দেখে ওচৰৰে কলকথনৰ ছোৱালীজাকে।

ভোলাৰ 'আইনা' নগোৱা থাকাত ভঙ্গা বাদাম, ভঙ্গা বুট, ভঙ্গা চিৰাৰ সাত মাহেক দুটা পদাঙ্গ, ধনাতা পাত আৰু এটা পাক ছুটোপ নেমুৰ বমৰ বজাবখনৰ বেছিভাগ কানোতাই এই ছোৱালীজাক। এজাক ছোৱালীয়ে একেলগে ভোলাৰ থাকুটো বেঁৰ ধৰিলে কণাই গন পায়। কোনে জনে শুক বুলি সি এমেকোৰা হাঁহৰে কৈ থাকে - "ভোৰ পহুতো? বাইদেউ? মোলৈ বনা পইচা দহট!"

দেশৰ হাজাৰটা মগনিয়া দেখিছে ছোৱালীবোৰে। কিন্তু এনেকৈ খোজাৰ ধৰণ চুহুত পৰা নাই। ল'ৰাটোৰ চুহু এটাও নাই, নহলে স্বাক্ষাটো ভাগেই। মুখত ধোলাৰ ঘৰ। মাজে মাজে একোটা গন গায়। আৰু আটাইতকৈ আমোদ-জনক হয় তাৰ মুখৰ একোটা চন্থ বিৱৰণী। ওচৰৰে পাৰ্কলৈ হাতত ট্ৰেজিছুটৰ লৈ প্ৰায়ে খেলাৰ সময়ত মানুহ একোজন আহে, তাত হোৱা বিৱৰণীবোৰ শুনি, হৰহ মুখস্থ মাতি, সি বাটকুৱাৰ দৃষ্টি অকণকৰে আৰু সেইটোৰ বাবেই তাৰ ঠাণখনত পইচাও পৰে দুই চাৰিটা সবহকে।

ভোলাই দেখি আহিছে তাক আঁজ প্ৰায় ছবছৰ। লিলিকো দেখি আহিছে ঠিক একদৰেই, চানৰোৰ কাহিনিও বিত নালাগে ছোৱালীজনীৰ। তাই মানুহজনীও খিৰেৰে থাকিব নোৱাৰে দৰহ সময়। হলেও প্ৰতিটো মুহূৰ্ততে তাই সমাগ হৈ থাকে কণাক কিবা লাগে নেকি, কিবা অগ্ৰবিধা হৈছে নেকি, শোচ-পেছাব কৰিব লাগিছে নেকি খবৰ বাখ।

ভোলাই কণাৰ এই মহানগৰীত পদাৰ্পণ কৰা দিন-বাৰবোৰ নাভানে যদিও সেই কাহিনীটো জানে। জানে মানে কণাৰ মুখতে কেতিয়াবা আৰু আঘাৰ চেবেক শুনি জানি থৈছে। আৰু সেইবাবেই সি কোনেও নোকাৱাকৈয়ে ল'ৰা-ছোৱালীহঁতৰ অভ্যাসক দৃষ্টি এটা লৈ থৈছে।

বোলাৰ বয়স পাঁচ চেৰাই গৈছে কি নাই যোৱা তেনেতে তাৰ মাক মৰিল। ওপজাৰে পৰা কথা হোৱা বাবে বাপেকৰ তাৰ প্ৰতি অকণো টান নাছিল।

মাকজনায়েই ল'ৰাটোক কটুৱা: বাপেকৰ পৰা একপ্ৰকাৰ আঁৰ কৰিয়ে তুলি আছিল। ফলত সি বসন্তকৈও কমাই-বতৰাই, আচাৰ-ব্যৱহাৰে লক্ষ্য ৰখিল। মাকজনী মৰি থকাত গলগ্ৰহ বুলি ভবা বাপেকে, ছেগ চাই এদিন তাক ঘূৰাবলৈ বুলি বাছে-মটৰে তুলি আনি সন্তৰ কিলোমিটাৰ দূৰৰ এই মহানগৰীলৈ লৈ আহিল। বাটতে কিবা এটা কিনি দি, এই পাৰ্কখনৰ ওচৰতে বহিবলৈ কৈ অলপ সময়ৰ বাবে আঁতৰি গৈ ঘূৰি আক নাহিলেই।

গধূলি সময়ত মাহুৰৰ ভৰিৰ খোজ-কাটল, মাত-বোল হুজুনা হলত তাৰ অহুমান হ'ল তাক বাপেকে এৰিলে। ভয়-সন্তোষ তাক টেচা মৰি ৰবিলে। কন নোৱাৰাকৈয়ে ছয়ো গালেদি ধাৰা-সাৰে চহুলো বাগৰিবলৈ ধৰিলে; মুখৰ পিছে মাত নোলাল।

ভালেমান বাতি টহল দি ফুৰা চিপাহী এটাই অকলে অকলে বাহি থকা ল'ৰাটো দেখি দাবি এটা মাৰি যেতিয়া ওচৰ চাপি দেখিলে ল'ৰাটো: কন আৰু একেবাৰে সহায়হীন—আপদ চপাই নলও বুলি আঁতৰি গ'ল।

একেধৰে বহি আছিল বচতপৰ। পিছলৈ টোপনিয়ে ঠেলি বগবাই দিলে। মোটোকা মাৰি গুই থাকিল বনো। সাৰ পালে গাত বন্দব ভাপ পাই, উঠি বাহি গম লব খুজিলে সিনো ক'ত হব পাৰে সেই মুহূৰ্ত্তত। দুই-এখন গাড়ীৰ মাত্তে তাক সজাগ কৰি দিলে। এইবাৰ খিয় হ'ল সি। মুতিব লাগিছে বৰকৈ। অহুমানতে হুৰাবমান ঠাইতে পাক মাৰি, সেইফালেই বাটৰ কাষ হব বুলি ধৰি লৈ চৰ্চ্চৰকে মুতি দিলে। লগে লগে খিলখিলকৈ হাঁচি দিলে প্ৰায় তাৰে সময়সী এই নিলিজনীয়ে। তাই বহুতপৰ তালৈ চাই আছিল। খেবত খাললৈ মুতিছে বুলি ভাবি, হুলকৈ ঘূৰি, একেবাৰে বাটৰ মাজলৈ মূৰ্ত্তা দেখি তাইৰ হাঁচি উঠি গ'ল, দিলেও হাঁচি। বনো ততক খাই ব'ল। ছোৱালীজনী কাষ চাপি আহি তাৰ গাত ধৰি ঘূৰাই দিলে। 'খালটো সেইফালেহে, মূৰ্ত্তা এতিয়া' বুলি নিদেপ দিলে। বনোৰ মূৰ্ত্তা বজ্জ হ'ল। মুখৰ মাত্তো ওলাবলৈ পাহৰিলে।

'তোৰ ঘৰ ক'ত অ'?' শুধিলে নিলিয়ে। মাত-কথাতে ধৰিব পাৰি ছোৱালী-জনীৰ বয়স তাতকৈ বেছি নহয়। আকৌ মাত-কথাতে ধৰিব পাৰি, তাই বসন্তকৈ পিয়ান বহুত বেছি।

উত্তৰত বনোৱে কোৱা নামটো সিলিৰ ভৌগোলিক জ্ঞানে ঢুকি নাশালে। প্ৰশ্নোদ্ধনো নহ'ল। নামটো কাহানিও তাইৰ ছবছৰীয়া কাণত পৰা নাই।

"তোৰ নামনো কি?"

“বলো”

“তোৰ মা ক’ত আছে ?”

“মা নাই। যোৱা বছৰ মৰিল।”

“মোৰ মা পেলাই গ’ল। কেতিয়া গ’ল মনত নাই।”

“তোৰ পিতাই ?”

“আছে। বগ চাৰি।”

“মই নেদেখোঁ অ’।”

“অ, তই একদম কনা নেকি ?”

বলোৱে সেইটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদিলে। নিশিয় হাতৰ পৰা নমাই ধোৱা ইতিমধ্যে বুটলি সৰু কৈ বান্ধি লোৱা খন্দ বোজাটো তুলি লৈ আহিল। এটা হাতেৰে বলোৰ হাত এখনত ধৰি, মুখেৰে কলে—“আহ”।

‘আহ’ এই এটা শব্দই বলোৰ গাতৈ গোটেই পৃথিৱী জোৰা আশ্ৰয়ৰ থল এখন গটাই দিয়া যেন লাগিল। সবহ কথা স্বৰ্ণবৰ, ভালকৈ জানিব, ক’ল যায়, কি কৰিবগৈ, দেউতাক যদি কেনেকাকৈ ধুৰি আঁঠি তাক বিচাৰেতি কি হ’ব আদি হ’ব পৰা হাজাৰটা প্ৰশ্ন সেই অকণমান ছোৱালীজনীৰ বৃত্ত থকা সাগৰ যেন হিটাত ডুবি গ’ল।

“আমি ইয়াতে থাকোঁ।” বুলি কৈ তাই হাতৰ বোজাটো মাটিতৈ পেলাই দিলে। সেই মুহূৰ্ততে তাইৰ বাপেকে হাতত এটা খালী টিনত কেইটামান চাউল ধুই আনি, ধোৱা চাউলৰ পৰাই এটা তুটাক ধান আৰু শিলৰ টুকুৰা বাছি আছিল।

“কোন অ’ সেইটো ?” বুলি শুধিবলৈ লৈ কাঁচি দিলে মাজুহটোৱে। তাৰ অলপ লৰালৰি।

“সি কণা...” লিলিয়ে বাপেকে কিবা বজা হুদুজালৈ বাট নাচাই লৰালৰিকৈ ভগা টিনৰ চৌকাটোত লক লক ক’ঠ বাহৰ ছলি কেইডালমান পেলাই জুই এহুবা ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

একেথৰে থিয় হৈ থাকি বলোৱে এখন ছৰাৰ খোল ধোৱা হাতটো: শুনিবলৈ, বা শিৰালি এটাত উঠি বহিবলৈ পাৰ বুলি ভাবি আছিল। তাকে ভাবি উচ পিচকৈ থাকোঁতে নিশিয় যেন কিবা এটা বৃজিয়ই ক’লে। “আমাৰ এইটো এটা গাড়ীৰ বতি জান ? এম্বাছদৰ গাড়ী। আমি শুৱৰ সময়তহে ভিতৰত সোমোওঁ। চান্না, হাত দি চা...”

বলোৱে দিশ নজনাকৈয়ে আকৌ ওলোটা কালে হাতখন মেলি দিলে। আকৌ

খিলখিলকৈ হাঁহি দিলে লিলিয়ে। “ভই একদম কণাঅ” বুলি উঠি আহি বলোব হাতখন লগাই দিলে, মামৰে ধৰা গাড়ীৰ ছালখনত।

বলো! অবাৰ হ'ল। এইটো থকা ঘৰ কেনেকৈ হ'ব? ইমান চাপৰ। এছোৱালৈকে মাটিত পোত যোৱা। পুৰণি গাড়ী এখনৰ পেলনীয়া খোলাটো। যে এখন ঘৰ হ'ব পাবে তাৰ কল্পনাৰ বাহিৰত। সি অজ্ঞান কৰিব পৰা নাই যে সেইখন ঘৰো গুৱাহাটী মহানগৰৰ মজিয়াতে। কাষতে সেইটো আমাৰ প্ৰাচীনতম কলেজ চৌহদ। একালে টেলিফোন ভবন। দুখোজ দূৰতে, হাত পাতি মাসিলেই এটকালৈকে পাব পৰা। পাণবজাৰ চাৰি আলি।

ইটা এচপৰাত তাক বহুৱাই লিলিয়ে আকো বাপেকক তাত কেইটা সিজোৱাত সহায় কৰিবলৈ লাগিল। বাপেক ওলাই যাব এতিয়াই, আহিব সেই-ই বাতি। বাটৰ মাহুৰ কমিলে, কুহুৰ কুহুৰকৈ ক'চি কাহি, কুজা কুজাকৈ সেইখিনি পায়ে লিলিক দিনটোৰ আঁঠুখিনি সামৰি ধৰিলে দিব।

বেল ষ্টেচনত সন্নিধি পালে বোজা কঢ়িওৱাৰ পৰা, ইটো সিটো হাতৰ কাষতে পোৱা বস্ত্ৰ চুব কৰালৈকে মাহুৰটোৰ কাম। বেলৰ মাৰ্ক। মৰা বজা ছোলা পোৱা হৈতেন কথা বেলেগ আছিল, নাপালে। পাৰ্চেলবোৰ নমাজতে বহুত বস্ত্ৰ সৰিও পৰে, সবকাবও পাৰি। দেহাই অটালৈকে তাকে কৰে। গুলি হলেই মুনাবান দুই-এপদ বস্ত্ৰ সমুখত লৈ বাটৰ কাষতে বহে। কেতিয়াবা একে পদাঘৰ দুই এজন মানুহে সেইবোৰ কিনেও। তাকে কৰি পাণবজাৰৰ অটালিকালৈ সেইদিনা ঘূৰি আহি, লিলিয়ে পুৱাৰ সেই কণা লৰাটোৰ লগত কথা পাতি থকা শুনি অবাৰ হৈ হাঁহিলে— “দি কি ক'ৰি আছে ইয়াত?”

“মি আমাৰ লগতে থাকিব।”

মেঘাই পট্টন। বলো কণা বৈ গ'ল। পুৰণি ‘এম্বেছাদৰ’ গাড়ীৰ বজিৰ ওপত, বস্তাবে পতা বিছনাত, কোছমোছ খাই বাতিটো পৰি থাকে। পুৱাই লিলিয়ে চাহত ধৰি প্ৰাতঃকৃত্য সম্পাদন কৰাই, পাৰ্কখনৰ কাষত বহুৱাই থৈ যায়হি।

সেইদৰেই চলি আছিল কিছুদিন। বলোৱে হাঁহি বাতি বাটকৰাৰ লগতে কলেজৰ ছোৱালী বোৰৰ পৰা দিনটোও ছুটকাৰ পৰা পাঁচ টকালৈকে বটে। লিলিব দেউতাকে পাৰ্চেলপাচলি চুবকৰি, তাকে বেলেগে বেচি বটে দুই চাৰি টকা। লিলিয়ে ওচৰ পাৰ্জৰ চৌহদবোৰ চলাধ কৰি থৰি লোৱে; ফলশূলৰ হোন্ধানৰ পৰা আধাগেলা আপেল কমলা একোটা পাবিলে ৰপিয়াই, নহলে খুজি মাগি ললেও আনি বলোৰ সতে ভাগ কৰি খায়।

পিছে অৰটন ঘটিল এদিন। সদায় পূৰ্ণ সাৰ পোহাৰ লগে লগে শুনি অহা দেউতাকৰ কাহাটো লিলিয়ে হৃদয়লৈ সেই দিন।। প্ৰথমতে ভাবিলে সাৰ পাবৰ হোৱা নাই চাণৈ। চকু দুটা মেলি চালে এবাৰ। ওহে, সাৰ পাবৰ হৈ গ'ল। পোহৰ ভালকৈয়ে হ'ল। বাহিৰতো এটন আঙুলিৰ কোনো মাত শুনা নাই। গাৰ জাপটো লৰাই উঠি বহিল তাই, দেউতাক শুয়ে আছে। কিন্তু এনেকৈনো মানুহ শোৱে নে? ইমান জাৰতো গাৰ জাপটো কাষৰিয়া হৈ আছে। চকু-নাক-মুখৰ কোনো ধৰণৰ সাৰ-সিকটি নাই।

“ঐ কথা—!” তাই অনপ আচৰিত হৈ বলোক মাতিলে।

বলো খণ্ডপকৈ উঠি বহিল। কি হ'ল শুধিলে। লিলিয়ে প্ৰায় নিশ্চিত হৈ, অভিজ্ঞ লোকৰ দৰে ক'লে—“দেউতা মৰিল, বৃহৎ।”

তাই খবৰটো দিয়াৰ ধৰণটো দেখি বলোৰ বৃথি হেৰাল। তাৰ মাকো মৰিছে। কিন্তু ইমান গাতে লাগি মানুহ এটা মৰিলে কেনেদুৰা লাগিব লাগে নজনা বাবে সি বহুত পৰ একো মতা নাছিল।

মহানগৰাত থাকিলে ল'ৰা-ছোৱালীৰ জ্ঞান বাঢ়ে, বৃথি চোকা হয়, চাৰিকথা শিকে। লিলিৰ এই সকলোবোৰ সাধাৰণতে চাৰিবল। চাৰিদাজ খাব পৰা মানুহৰ ল'ৰা-ছোৱালীতকৈ আগভাগটো অতিক্ৰম হৈছিল।

তৎপৰতাৰে ওলাই আহি তাই কেউকালে চালে। নাই, মানুহৰ সমাগম আৰম্ভ হোৱাই নাই তেতিয়াও। বলোও ওলাই আহিছিল। তাৰ হাতখনত ধৰি বাপেকৰ বাউমাতে লগাই দিলে। নিজে দিফালে গৈ ভৰি দুটাত ধৰি কলে—“টান। বাহিৰলৈ উলিয়াই থ'ম।”

বহুত পৰ টনা আজোৰা কৰি, ইতিমধ্যে ধৰ হোৱা শটো দুয়ো বাটৰ কাষলৈ উলিয়াই দিলে। আকৌ ভিতৰ সোমাই লিলিয়ে বলোৱে গাত লোৱা কাপোৰ এখন উলিয়াই আনি তাৰ হাতত ধৰি আজোৰা এটা মাৰি কলে—“ব'ল, পলাওঁ...”

“ক'লৈ?”

“ব'লছোন—।” বুলি তাই তাক সদায় লৈ যোৱা বাটেদি নিনি কলেজৰ পিছফালে বহু হৈ থকা গেট এখনৰ কাষলৈ লৈ গ'ল। পকা পুলটোৰ ওপৰতে দুয়ো বাঁহল। সেইখিনিৰ পৰা নিহীতৰ পুৰণি গাড়ীৰ খোলাৰ অট্টালিকাটো দেখা যায়। বলোৱে শুয়ে শুয়ে শুধিলে “কি হব এতিয়া?”

“একো নহয়। মিন্‌ছিপাণ্টৰ গাড়ী আহি লৈ যাব লাছটো। তেতিয়া আমি ঘূৰি যাম।” আঠ বছৰীয়া লিলিয়ে আশী বছৰৰ অভিজ্ঞতাবে, অকণো বিকাৰ

নোহোৱাকৈ কথাটো কৈ বলোব গাতে লাগি বহি লগে। কাশাবখনেৰে নিজৰ লগতে বলোব গাটোও ঢাকি লগে। তাৰ পিছত প্ৰথম প্ৰশ্নটো ওলায় মূখৰ পৰা “তই তাত বাসিব পাৰিবি...?”

মিন্‌ছিপাণ্টিৰ গাড়ী আহোতে আবেলি হ’ল। এপেক্স বেঞ্চলৈ অহা মাহুহৰ মাজৰ পৰা কোনোবাই ফোন কৰি জনাইছিল “বেৱাৰিশ লাছ” এটা পৰি থকা কথাটো। কলেজলৈ অহা বহুত ল’ৰা-ছোৱালীয়ে গোল্ড গুলোৱা নাছিল যদিও নাকে মুখে কয়াল লৈ বাটৰ শিফালেদি পাব হৈ গৈছিল।

তাৰ পিছৰ পৰা লিলি বলোব বয়স বাঢ়িল এয়া প্ৰায় তিনি বছৰ। নগৰলৈ পৰিৱৰ্তন আহিল বহুত। বাট পহুৰিবোৰ বহল কথা হৈছে। তোলাই সদায় মূঢ়াটো পাতি থোৱা ঠাইৰ পৰা দুখোজমান দূৰলৈ যাব লগা হ’ল। বলোব মূখৰ হাঁহিৰ লগতে মাত কথাবোৰো চতুৰ হ’ল। লিলি আৰু অলপ কৰ্মকৰ হ’ল। সিহঁত প্ৰায় প্ৰাপ্তবয়স্ক হৈ উঠিল।

হলে কি হ’ব। আকৌ এদিন আক এটা অঘটন ঘটিল। কথাটো প্ৰথমতে চহুত পৰিল তোলাকাইৰ! তেওঁ সঁকিয়াই দিলে—“এই হাৰামজাদী দেখিছ!”

আকৌ মিন্‌ছিপাণ্টি? পৌৰ কৰ্তৃপক্ষই ভাবা কৰি অনা ক্ৰেণ এখনে উৰ, হাকোট: লগাই সিহঁতৰ অট্টালিকাটো আঁহুৰি আছে! লিলি শিয়ৰি উঠিল। লৰা মাৰিলে সেইফালে। কিবা এটা হৈছে বুজি অনুমান কৰি বলোৱেশ মূখৰ আগৰ ঠালখন সামৰি লৈ, লাখুটিজালেৰে খেপিয়াই অনুমানতে লিলিৰ পিছ লগে।

ক্ৰেণখনে ইতিমধ্যে পূৰ্বৰ গাড়ীৰ খোলাটো দাঙি লগেই। লিলিয়ে প্ৰাণৰ কাতৰে চিঞৰি-বলৈ ধাবলৈ—“ব’ৰা, ব’ৰা এই...!”

ক্ৰেণৰ মাহুহ কেইটাৰ হাঁহি উঠি গ’ল। এটাই, আনটোক কোৱা শুনা গ’ল—“গাড়ীৰ মালিক আহিছে ঐ...!”

বিৰাট জোকাৰ এটা মাৰি ক্ৰেণ খনে গতি লগে। গাড়ীৰ খোলাৰ ইটো সিটো খাপত থোৱা ভঙনোৱা পইচা কেইটামান বাটলৈ সৰি পৰি টুং টাংক লৰা কৰিলে। কিন্তু লিলি বলোব গাৰ কাশোববোৰ ভিতৰতে গুলমি থাকিল।

বাটৰ পইচা কেইটা বুটলি বুটলি লিলিয়ে অকথা ভাৰাৰে ক্ৰেণখন, তাৰ মাহুহকেইটা আৰু মিন্‌ছিপাণ্টিক গাৰি পাৰিবলৈ ধৰিলে। একো বুজিব নোৱাৰি আকৌ এবাৰ বলো নিমাত হৈ থিয় হৈ থাকিল বাটৰ মাজতে।

কাষৰ মাহুহবোৰে দৃশ্যটো বেছ উপভোগ কৰিলে সেইদিনা।

বেদখল

কোনো সপোনতো ভবা নাছিল ঘটনাই এন এটা কপ ল'ব বুলি।' হয়, কাজিয়া এখন লাগিছিল। দুন্দু ছব কপাল ফাটি তেছে তুমবলি হৈছিল। দেবেনইত্তৰ ঘবৰ পবাই কপাহ আৰু আয়ডিন দি পিছত ধৰাধৰি কৰি প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰলৈ লৈ যোৱা হৈছিল। তাতে দুৱাই পথলাই বেণ্ডেজ এটা বাঁন্ধ খবলৈ পঠাই দিয়া হ'ল। খোজকাঢ়িয়ে গৈছিল দুন্দু ছবলৈ চাৰি কিলোমিটাৰ।

কাজিয়া ভাঙি দিছিল গাঁৱৰে এই চাৰিজনৰ আগবাঢ়ি গৈ। গ'ল কথা শুইল, কাৰো নাম এডালো লৰা নাছিল।

পিছে হাড়লৈকে লৰিল দুদিনৰ পিছত। কোনোবা এজন স্থানীয় বহি-খোৱা সাংবাদিক ওলাল হ'বলা। দিলে খবৰ এটা পঠাই। জিলা কৰ্তৃপক্ষ উঠি আহিল। সংশ্লিষ্ট বৰমুৰাচা কেবাজনে অ'হি পিতপিতাই কৰি খবৰ কৰিলে। সাৱধানে, সন্তৰ্পণে। এই সংঘৰ্ষ বাঢ়িবলৈ দিব নোৱাৰি। অত্ৰ ঠাইলৈকো উত্তেজনা বিয়পিব পাৰে। সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতি ক্ষুণ্ণ হলে দেশৰ বাবেই বিপদ।

খবৰ ওলাল হেনো এইখন গাঁৱত এটা বিৰাট সাম্প্ৰদায়িক বিভাট ঘটি গ'ল। হতাহতৰ লেখ ল'ব পৰা হোৱা নাই। গুৰুতৰভাৱে আহত কেইজনমানক নগৰৰ হাস্পতালত চিকিৎসাৰ বাবে খোৱা হৈছে।

চকু অম্বাঙটীয়া হ'ল সকলোৰে। কোন আহত হ'ল? কাক নিলে চিকিৎসালয়লৈ? কোনেও কাৰো নাম ক'ব নোৱাৰে।

নগৰৰ পৰা উকীল দুজনমানৰ দল আহিল এটা। যবে যবে বুজনি দিলেগৈ শান্তি বন্ধা কৰিব লাগে বুলি। পুলিচ দেবেনইত্তৰ ঘৰলৈকো আহিছিল। খা-খবৰ লৈ গৈছিলহি। ভয়ত পেপুৱা লাগিল গোটেই গাঁওখন। কথাটো এনেটো পাখি লাগিল

যে তিনিদিনগৈকে কোনো ঘৰ এৰি গৈছিল নাছিল। গধূলিতে ছৰাৰ ঘৰি সোমাই থাকিল। ভয়ানক কিবা এটা হোৱাৰ আশংকাত, আন কি চাৰিআলিৰ বজাৰলৈকে কোনো যোৱা নাছিল। খবৰ কাগজ এখন পোৱাহেঁতেনো : গাঁৱত কি হৈছে দিছপুৰোহে ক'ব পাৰিব !

দেবেনহঁতৰ খবৰতী গাই হুজুৰী আছে। হান্ধৰ গৰুও আছে। গোহালিৰ গৰাকী মাছ। বৰ নৰম তাৰ গৰুটো : এই গাই হুজুৰীৰ নামো দি গৈছিল ! এজনী মাইঘ, আনজনী, কপালত বগা ফোট এটাৰে মালতী।

এই মালতীৰে বেমাৰ যোৱা প্ৰায় এসপ্তাহমান। যিমান পাৰে ভাগাপি কৰিছে মাছুৱে। হুদিন সি কামলৈকে নগ'ল। ব্ৰুৰ পৰা দৰবো আনি থুৰালেহি। জুই ধৰি সেক-পোটকো দিলে। ওঁহো, একো হোৱা নাই। নহবও। ধৰিব পৰা হৈছে।

গাঁওখনৰ উত্তৰফালে বৰ মুকলি পথাৰখন। তাৰো উত্তৰে লুইত। লুইতৰ পাৰত যোৱা চাৰিবছৰমানৰ পৰা পন্থৰ কেইঘৰমান বহি আছেহি। গাঁৱৰ মাংগেদিয়ে সিহঁতৰ অছা-যোৱা বাট। তাকে কবোতৈ গাঁৱৰ মাজুতৰ লগত চিনাকিও হৈছে। নাতবোৰ হেনাহতা। শুনিলে হাঁহি উঠে। মাজুহঁতৰ গোহালিটো বাটৰ কাষত। তাত সোমাই গৰুজনীক চোৱাচিতা কৰা দেখিছিল নূৰ বোলা মাজুটোৱে। লিয়ে এদিন বা'ত এজাৰৰ পৰা ঘূৰি আহোতে মন কৰিলে কাষতে গেম এটা লৈ মাজুৱে গৰুজনীৰ গাটো মোহাৰি আছে। শুধিলে—“গাটোৰ ভাল হোৱা নাই নেকি মাজুবাবু ?”

মাজুৰ মনটো এনেয়ে বেয়া। তাতে নূৰৰ এই সহানুভূতিশূচক প্ৰশ্ন শুনি জাহ্নব খাই উঠিল। “তোক কেলেই আমাৰ গৰুৰ কি হৈছে ? তাই মৰিলনে নাই তাকে খবৰ কৰিবলৈ আহিছ নহয়নে তই ? নিদিওঁ মই তোক তাইৰ ছাল চেলাবলৈ, বুইছ ? মৰিলে তাইক পুতি থ'ম মই।” মাজুৰ খং কিয় উঠিল ধৰিব নোৱাৰি বেচেৰা নূৰ আঁতৰি গ'ল।

নূৰে জোতা বেচে। বাটকৈ মটৰ টায়াবল। তাকে জোঁটা বাজি লৈ যায় চাৰি আলিৰ বজাৰলৈ। চামৰাৰ জোতাও লীয়ে। আক এটা কাম কৰে। গাঁৱৰ গৰু-ম'হ মৰিলে মাজুহে পথাৰত পেলাই থৈ আহেগৈ। তেনেকৈ গৰু মৰা গম পালেই নূৰে লগত মাজুহ এটা লৈ গৈ ছালখন চেলাই লৈ যায়। নিমখ দি থৈ দিয়ে হুদিনমান। তাৰ পিছত জলেবৰৰ বহাজনক বেচি দিয়েগৈ।

শটোৰ ছালখন শুছাই নিলে কাউৰী-শঙৰৰ সুবিধা হয়। গাঁৱৰ মাজুহবো সুবিধা এটা নোহোৱা নহয়। শঙৰে সোনকালে শেষ কৰিলে শটো গেলি গোস্ব ওলাবলৈ নাপায়।

একধৰণৰ ব্যৱসায় কৰে চাৰি আশিৰ কুন্দুছেও। সিহঁত পুৰণি মাহুহ অঞ্চলটোৰ। গাঁৱো পাহাৰৰ ফালৰ পৰা কেঁচা ছাল বিচাৰি আনি সিও মহাজনক যোগায়। মহাজনে একেলগে গাভীত তুলি অসমৰ বাহিৰলৈ চালান দিয়ে। কিন্তু কেতিয়া, কেনেকৈ কোনেও ফটকে নাপায়।

কুন্দুছেও একদিনা আজৰি পালে দীৰ্ঘ টাঙোন এডাল আৰু চোকাৰৈ ধৰোৱা কটাৰী দুখনমান হাতত লৈ গাঁওৰোৰ জৰীপ কৰেহি। কেনেবাকৈ ক'ৰবাত কোনোবাই গৰু-ম'হৰ খ পেলাইছে নেকি!

মাজুহঁতৰ গোহালিত যে গৰু এজনী মৰো মৰো হৈ আছে কুন্দুছে গম পোৱা নাছিল। সি গম পালে একেবাৰে আচল সময়তে! দেৱেনে গাঁৱৰে নন্দ, ভৰ, গকুলক মান্তি আনি গৰুজনী পথাৰত পেলাবলৈ পঠাই দিছিল। সেইকেইটা যোৰাই বাজি, দুছোৱা দাঁতত ওলোমাই চাৰিটা মাহুহ লৈ গৈ পাকাত মাজুৰ কথাকে পাতি গৈ আছিল। তেঁকা ল'ৰাটোৰ গৰুলৈ ইমান মৰম দেখা সকলো আচৰিত।

কুন্দুছ আহিছিল চফ কৰিবলৈ। দূৰৈৰ পৰাটো দেখিলে শৱ-যাহাটো। সি বৈ দিলে। একেবাৰে লগে লগে নোয়োৱাই ভাল। ইটতে গৰুজনী পেলায়ে শুছি আহিব। আকাশত শব্দে বনাবলৈ পোৱাৰ আগতে সি হাজিৰ হ'বগৈ।

পালেগৈও সেইমতেই। সাধাৰণ কথা। কোনেও কাণসাৰ নকৰে। গাঁৱৰ সকলো ল'ৰা-ছোৱালী এজাকে দূৰৰ পৰা অৰাক হৈ চাই থাকে। কুন্দুছ কেইটামান ইতিমধ্যে গোট খালেহিয়ে। আলোতে আলোতে পাক দি আছে।

যথাসময়ত ছালখন জাপি লৈ কুন্দুছ খবলৈ শুছি গ'ল। গাঁৱৰ কাৰে খবৰেই নোহোৱাৰ দৰে। মাজুৰে গৰু নাম দিয়া কথাটোক লৈ দুই এঘনত এঘাৰ দুখাৰ কথা ওলাল। গাখীৰ কিমানটুকৈ দিছিল তাৰে মুখে মুখে জোখ দিলে প্ৰত্যেক বেলেগে বেলেগে। তদিনৰ পিছত পাৰিৰি পেলাল সকলোৱে।

নূৰ বোল মাহুহটো অহা নাছিল সেই বাটেদি দুদিনমান। মালতী মৰাৰ দুদিনৰ পিছত সি যাওক বজাবলৈ। মাজুহঁতৰ গোহালিত মাজুক দেখিবলৈ বুলি ভাবি লৈছিল চাৰিগৈ। পিছে দেখিলে গোহালিত মাহুহ নাই। গৰুজনী?

দেবেন ওলাই আহিছিল বাজলৈ। “বাবু গৰু ভাল হ'লনে?” দেবেনকে তেনেকৈ সোধিলে যদিও, সিও জানিছিল। সেইজনী গৰু ভাল হ'বই নোৱাৰে।

“হল অ” একেবাৰে ভাল হ'ল। যা তোলে থৈ আহিছে তাইক কবছগছৰ ডালত...”

“এ মৰিল নেকি বাবু?” যেন তাৰ বৰ বেজাৰছে লাগিল। “কোন দিনা?”

“পৰহিয়ে মৰিল।”

নূৰ বৈ গ'ল। আহোঁতে আশাত শব্দ শুনা মনত নপৰিল দেখোন। তিন দিন হ'লে নিশ্চয় শেষেই হ'ল নিশ্চয়। এগৰা কথাকে নাপালে সি।

তাৰ মনৰ কথাটো দেবেন অসুমান কৰিছিল। হাঁহি এটা মাৰি কৈ দিলে—
“তই নাপালি কইছ? কুন্দুছ আহি চান্ধৰা লৈ গ'ল।”

নূৰৰ চকু দুটা এবাৰলৈ ডাঙৰ হৈ গ'ল। একে নামাতি সি নিজৰ বাট ললে।

পিছদিনাই কেনেকৈ ঘটনাটো ঘটিল। কি আশাত জানো কুন্দুছ সেইদিনাও আহিছিল গাঁৱলৈ। গাঁৱৰ মাজেদিয়ে বোলে কেনিৰ যোৱাৰ কথা।

আহক সিফালৰ পৰা নূৰ। ভেটা ভেটি হ'ল কি নহ'ল, নাগিল তৰ্কাতৰ্কি। কোনোও ধৰিব পৰা নাছিল তৰ্কৰ বিষয়নো কি? চিঞৰ বাধৰ হোৱা যেন শুনি বাটলৈ ওলাই আহিছিল কেবালনো মানুহ। বহুত পৰ নূৰৰ পৰাই চাই আছিল। পিছতঃ দেখিলে, দুয়োটাই হাতৰ টাঙোন তুলি লৈছে। লগৰ কেইটাইও দিব লগা পালিব ভাও দিছে।

টাঙোনৰ ঠেকাঠেকি হোৱা শুনি দেবেনইও বাধা দি আগবাঢ়ি গ'ল। শুচৰ পায় মানে নূৰ উভতি গ'ল। কুন্দুছ কপালত হাত দি মাটিতে বাধ দিলে। লগৰটোৱে ইফালে-সিফালে চাইছে পানী-হানি এটোপা পায় নেকি?

কুন্দুছৰ কপালৰ তেজৰ ধাৰটো বেছি হোৱা যেন দেখি দেবেন নূৰ মাৰি অৰলৈ সোমাই গ'ল। তিতবৰ পৰা হাতত কপাহ অকণমান অ'ক আঙুঠিৰ বটলটো লৈ কুন্দুছৰ ওচৰ পালেগৈ। কোনোবা এটাই পানী এৰিও আনিলে।

কুন্দুছৰ কান্ধত থকা গামোছাখনকৈ তিয়াই যিমান পৰা হয় বাজেখৰ খুই দিয়াত দেখা হ'ল, যা ভাতৰেই। আটায়ে দিচা দিলে স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰলৈ যোৱা উচিত।

চকুই গাত পলে লগত যাবলৈ। স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰত ভালকৈ চাইচিতি, দৰব দি বেণ্ডজ এটা বান্ধি দিলে।

চকুৰ পৰাও গাঁৱৰ লোকে আহিলে বোলে কাৰ্জিয়াৰ সূত্ৰপাত হৈছিল বেদখল সন্দৰ্ভত। কুন্দুছে বোলে সীমা চেৰাই নূৰৰ এলেকাত সোমাই বাদুতৰ গৰুজনৰ ছাল চেনাই লৈ গ'ল। তাকে উপযোগিতো কুন্দুছে ফেপৰি পাতি ধৰিলে। সি পনুৱাই তাৰ এলেকা নিধাব কৰিবলৈ আহিছে।

সিহঁতৰ বোলে এটা অসিধিত চুক্তি আছে। কেইখনমান গাঁও চিন দি থৈছে, তালৈ এটাহে যাব পাৰিব গৰু হ'বৰ ল' বিচাৰি। আনটো যাব নোৱাৰিব। এইখণ্ড বাজ্য সেইমতে নূৰৰ দখলত। কুন্দুছৰ বাজ্য সিফালে।

কেতিয়া কোন ঠাইত বহি এনে চুক্তি সম্পন্ন কৰা হৈছিল কোনেও নাজানে। গাঁৱৰ বাহিৰে এইবোৰ ব্যৱসায়ীক চুক্তিৰ আওতাও নাপায়।

আওতাও নাপায় বাবেই এইটোও নাজানিলে যে স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰত বান্ধি দিয়া কুদ্ৰুছৰ কপালৰ বেণ্ডেজটো বিজ্ঞাপন হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিলে নগৈ গড়গাঁৱৰ বাতৰি দিওঁতঃ কোনোবাই :

সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ এটা লাগিছে। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰে সজ্জিত হৈ এদলে আন এদলক আক্ৰমণ কৰিছে। হতাহতৰ সংখ্যা এতিয়াও জানিব পৰা হোৱা নাই। চিকিৎসাদান দুজনমানৰ অৱস্থা গুৰুতৰ। আঘাত কমকৈ হোৱা দুজন নে এজনক প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰত প্ৰাথমিক চিকিৎসা কৰি বিদায় দিলে।

ৰাঙ্গৰানীত তোলপাৰ লাগিল। ওচৰাওচৰিকৈ হিন্দু-মুছলমানৰ গাঁও আছে। সংঘৰ্ষ হলে তেজৰ নৈ বৈ যাব! সকলো প্ৰস্তুতি বন্ধ কৰিবই লাগিব।

গাড়ীৰ ধূলিয়ে বাটৰ কাষৰ গছৰ পাতবোৰ বগা কৰি পেলালে। দলে দলে শাস্তিকামী নেতৃবৃন্দ আহিল। এই অঞ্চলৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ সম্প্ৰীতিৰ পৰম্পৰা বিনষ্ট হ'বলৈ দিব নোৱাৰি।

গাঁৱৰ অকৰা মাহুছবোৰে বিনষ্টনো হৈছে কি ধৰিব নোৱাৰিলে।

গাঁৱৰে পশ্চিম ফালে পূবেকণ ক্লাব নাম দি ডেকা এজাকে সৰুকৈ ঘৰ এটা সাজি লৈছে। তাতে আবেলি কেৰম খেলে। খেলে চাৰিটাই, বেৰি ধৰে আন দহটাই।

তাতে ওলাল কথাটো। সাংঘাতিক বিপদ হ'লহেঁতেন। কুদ্ৰুছৰ গাঁৱৰ মাথুহে নুবহঁতক শেষ কৰি দিবলৈ ওলাইছিল। পিছে আমাৰ গাঁৱৰ কেনেবাকৈ অনিষ্ট হয় বুলিছে বৈ আছে।

বি ডি অ'জন বগলী হ'ল। থানাৰ অ'চিও। তেওঁলোকে হেনো আগতীয়াকৈ এনে ঘটনাৰ বুজ পাব লাগিছিল।

জিলাৰ উপায়ুক্তলৈ বোলে কিবা চাৰ্টিফিকেট দিছে ৰাজধানীৰ পৰা। সম্ভাৱ্য সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ এটা কলিতে মহিমূৰ কৰা বাবে।

“এইবাৰৰ পৰা তোৰ মাইৰে মালতীৰ বেয়াৰ হ'লে, থানাতো থবৰ এটা দি থ'বি অ'মাঙ্ক ……” বুলি দিলে বন্ধুই।

কমলে কৰিলে কি !

“কমলক তিনি পাইছনে. এইটো ? ভই নিশ্চয় বিশ্বাস কৰিবলৈকে টান পাবি যে আশি লুকাই থকা সময়ছোৱাত কেতিয়াবা আমাৰ এই গাঁৱৰ ঘৰলৈ আহিলে তই এইটো কমলক কোলাই বোকোচাই লৈ দববা-দববি কৰিছিলি। এতিয়া চ! তাৰ মুখত গোক ঠুটিয়াইছে...।”

সমুখৰ চোফাখনত বহি থকা ল'ৰাটোলৈ চালে ময়ীমহোদয়ে। ইহি মুখায় ল'ৰাটো দেখিলে মৰম লাগে। শিঙনত নিচেই সাধাৰণ সাজ এটা। পাৰলমাটো আৰু দাঁধল কামিজ এটা। ভৰিত হাৰাই চেঙেল এযোৰ। অকণমান বেগ এটা তই হাতেৰে ধৰি বহি আছে।

“ইমানটো হ'লহি যদিও সি আমাৰ ঘৰখনৰ আলাসৰ লাড়ু হৈয়ে আছে। অকল ঘৰখনৰে নহয়, গোটেই গাঁওখনেই তাক বৰ মৰম কৰে। হলে কি হ'ব, সেই মৰম লগ' কোমল স্বভাৱৰ ল'ৰাটোও কিছু ভিতৰি ভিতৰি অতি উগ্ৰ হৈ পৰিছে। তাৰ কথা এবাৰ নোৱাৰিয়ে এইখন লিখিলোঁ...।”

ময়ীয়ে আকৌ চালে ল'ৰাটোলৈ এবাৰ। এইটো ল'ৰাও উগ্ৰ হ'ব পাৰেনে ? হুহিলে—“কি পঢ়িছা তুমি ?”

“মেট্ৰিক দিলোঁ এইবাৰ।”

“কলেজত ইয়াতে পঢ়িবাৰি নেকি ?”

উত্তৰ দিয়াৰ আগতে কোঠাত বহি থকা আনজন মাহুহলৈ চালে এবাৰ কমলে। মুখত ইহিটো লাগিয়ে আছে তাৰ। ক'লে “নপঢ়ো, আপুনি চিঠিখন পঢ়কছোন বাক...।”

“বাৰ্য্য হৈ লিখিলেও, যোৰ মনতো বিচাৰ ওপজ! বাৰেহে কথাখিনি লিখিলোঁ !

পিছৰখিনি পঢ়াৰ আগতে তই এটা কাম কৰিবি। মোৰ বহীখন কমলৰ হাতত দি দিবি। সিহঁতক মই বহীখনৰ কথা কৈ দিব লগা হ'ল। নহ'লেইতেন যদিহে তই অলপতে দিয়া ভাষণ এটাত ইমান খেলি মেলি নলগাইহেঁতেন। কাগজত তোৰ ভাষণ পঢ়ি মই ডাঙৰকৈ হাঁহি দিছিলো। আগণ্ডৰি ভুলজাকৈ তই মোৰ প্ৰবন্ধটোকে ভাষণ কৰি পঢ়িব নাপাইছিল। আগতেও তই মোৰ বহীখনত লিখি থোৱা কথাকে বেলেগ বেলেগ সত্যত বক্তৃতা দিচাপে দিয়া মই গম পাই আছিলোঁ। পিছে সিদিনাৰ টো ভাষণে সঁচা চেৰাই গ'ল। ক'ব কথা ক'ত কৈ পেলানি তই গমেই নাপানি। কাগজবোৰে যে! যেই ৫০ক বাক্য কেইটা প্ৰবন্ধ আৰু ক'তে নলগাবি। মান ভগনৰ কথা কবলৈ গৈ কেনেবাকৈ কলঠোকা বাঢ়লীয়ে থোৱা কথা কৈ পেলোঁবি। তই নিজেও জান সেই প্ৰবন্ধবোৰ মোৰ একান্তভাৱে নিজেৰ।

“দাদাৰ বহীখন ঘূৰাই দিব নেকি?” মই উচপথাই উঠিল কমলৰ মাত শুনি। সি মইৰ লগে লগে মনত ককায়েকৰ চিঠিখন পঢ়ি গৈছে নেকি! একো নামাতিলে মইয়ে। কোঠাত থকা আনজন মানুহ উঠি থিয় হ'ল। হৈ মইক মাত লগালে— “মই গধূলিকৈয়ে আহিম। চোৱাটোৰী আঁঠু চাটো। আপুনি ফোনতে এবাৰ মইয়ে মুৰটো লৰাই সম্বন্ধিত জনাই চিঠিত চকু দিলে। মানুহজন ওলাই গ'ল।

“তই যে মোৰ লেখাবোৰ একো ভুলজা সেইটো মই লিখি থাকোঁতেই জানিছিলোঁ। তয়ো, তোৰ নিশ্চয় মনত আছে। আমাৰ পলৰীয়া জীৱনত সময় সুবিধা পালেই মই যেতিয়া বহীখন লৈ লিখিবলৈ বহোঁ, তই মোক জোকাইছিলি। এখন ডাঙৰ বহী পুৰাই পেলাইছিলোঁ মনলৈ অহা কথাবে। দেশখন কেনে হোৱাতে মই মনতে বিচাৰিছিলোঁ সেইবোৰ কথাবোৰ। শেষবাৰ পুলিচৰ থোদাত এৰা এৰি হওঁতে বহীখন তোৰ হাতত থাকি গ'ল। তাকে তই মই হোৱাৰ পিছত কামত লগাবলৈ ল'লি। বহুতে শলাগে বোলে তোৰ ভাষণ শুনি। মই হাঁহোঁ সেইবোৰ ভাষণৰ কথা কেনেকৈ লিখা হৈছিল মনত পেলাই। সিদিনা হাঁহিটো ডাঙৰ হৈ গ'ল। কমলহঁত কাষতে আছিল। নেবানেশ্বৰাকৈ মোৰ হাঁহি উঠাৰ কাৰণ কি সোধাত উপায় নাপাই কৈ দিলোঁ। সকলোৱে আমাৰ ঘৰত তোৰ লগত থকা মোৰ সম্পৰ্কটো কেনে জানে। গোটেইবোৰে হাঁহিলে। নাইহি জাডুৰ খাই উঠিল ই, কমল। বৰ উগ্ৰ হৈ পৰিছে বুইছ সি। সিয় আকোৰ গোজকৈ ধৰিলে বহীখন ঘূৰাই খুজি তোলাই মই চিঠি এখন দিবই লাগিব।...”

“বহীখন আগতে দি ল'ব নেকি দাদা?” হাঁহি মুখেৰেই কমলে আকৌ মাত দিলে। মইৰ থং উঠিল এইবাৰ। কিন্তু প্ৰকাশ নকৰিলে। বহীখনৰ কথাত

কমল আগত যে মাত মাতিব নোৱাৰি সেইটোও বুজিলে। চিঠিখন হাততে লৈ ধিয় হ'ল। প্ৰায় উচাট মাৰি কাষৰ সৰু কোঠাটোৱৈল সোমাই গ'ল।

লগে লগে কমলো উঠি সাউতকৰে সি বহি পৰা কোঠাটোৰ বাহিৰ ফালে ঘাব পৰা হুৰাৰখনৰ ছিটকিনি ভাল মাৰি বন্ধ কৰি দিলে। আগতে ওলাই যোৱা মাহুতজনে জপাই থৈয়ে গৈছিল। কামটো কৰি লৰালবিকৈ আকৌ আগৰ ঠাইলৈ আহি আগৰ দৰেই বহি ললেহি।

কোঁ কোঁকৈ সোমাই আহিল মই। হাতত ভালে পৰা পৰা বহী এখন। সেইখন দলি মৰাৰ দৰে কমলৰ কোলালৈ পেলাই দি বুজিলে—“মই কিয় ক'বা আছে নেকি তোমাৰ?”

“আছে।”

“কি?”

“চিঠিখন পঢ়ক।” মুখত ঠাট্টিটো আছিল যদিও কথাত কোঠাৰ আদেশৰ দৰে এটা আছিল কমলৰ। মইয়ে আগবাঢ়ি ক'ব লগে—“মই পঢ়িম নাকি চিঠি। তুমি যাৰ পাৰা।”

“নোৱাৰো। মোৰ আৰু কাম আছে।” এইবাৰ ঠাট্টিটো নোহোৱা হ'ল কমলৰ মুখত। আকৌ ধিয় হ'ল সি। ধিয় হৈ পায়জামাৰ বহুভালৰ গাঠিটো বুজি ভিতৰলৈ হাতখন ভৰাই দিলে। দৃষ্টিটো অশোভন আছিল। মইয়ে অৰাক হৈ চাই থাকোঁতেই কমলে সৰু পিন্ধল এটা উলিয়াই মৰালৈ টোৱাই আদেশ দিলে—

“বহক। বহি চিঠিখন পঢ়ি শেষ কৰক।”

হতবাক হৈ মই বহি দিলে। কেউফালে চাই দাববাক মাতিব বুজিলো। কমলে আকৌ বাধা দিলে—“মুখেৰে মাত নিদিব। আক

“তুমি! তুমি সেইটো লৈ আহিলে কেনেকৈ? চিকিউৰিটি ...!”

কমলৰ ঠাট্টি উঠি গ'ল। চিকিউৰিটিয়ে ধৰিছিল তাক। চাবাই চেংগেল, পায়জামা, কামিজ পিন্ধা ঠাট্টিমুখীয়া ল'ৰাটোৰ হাতৰ বেগটোও বুজি চাইছিল। মইৰ একালৰ কোনোবা এজন বন্ধুৰ ভায়েক বাপু ধেমালীয়া কথাৰে চিনাকি দিছিল, গাঁওখনৰ নামটো কিন্তু বেলেগ এটা দিছিল। মজলত নকবিলে কোনেও। ভিতৰলৈ আহি ককায়েকৰ নাম কলত এঘণ্টামান বহাৰ পিছত মইয়ে নিজে খবৰ কৰাই এইটো ভিতৰলৈ বহা কোঠালৈ মতাই আনিছে। আন এজন মাহুত বহি আছিল ভেটিয়া।

বিবুধি হৈ মই বহি থাকিল। কলিং বেলেটে বজাবলৈ কাষৰখন চকোঁলে যাৰ লাগিব। সাহ নহ'ল।

“মই দুৱাৰখন সোৱা বন্ধ কৰি থৈছোঁ, চাই লওক। আৰু পিন্ধুগত এয়া চাইলেঙ্গাৰ লগোৱা আছে। চিঠিখন পঢ়ক।” মাতটো সৰুকৈ ওলাইছিল যদিও নিৰ্দেশটো টান আছিল।

একান্ত উপায়েহীন হৈয়ে চিঠিখন তুলি ল'লে মনয়ে। আখৰবোৰ দেখিছে। পঢ়িও গৈছে। অৰ্থাৎ কিম্ব পোনে পোনে মনলৈ যোৱা নাই।

“...সেয়েহে নিখিলো। আৰু এটা কথা, এইখিনি কথাৰে ক'বলৈ ক'তো স্তবধা পোৱা নাছিলোঁ!! ওলাই মোমায়েকৰ পৰা হেতেনো কথা বেলেগ আছিল। সেই কথাতে ইহঁতে থেৰ কৰে। সিহঁতে পাকে প্ৰকাৰে প্ৰশ্ন কৰে মোৰ এই পৰিণতিৰ কোনো মূল্যায়ণ কৰা নহ'ল কিয়? মোক নোসোধে। দুস্তৰ্ষিতও গম পাই সিহঁতে বেছ উত্তেজিত হৈয়ে আলোচনা কৰে, মোৰ প্ৰতি তহুঁতৰ কোনো দৃষ্টিটো নাই নেকি! মোক কনধাৰ সন্মিতিৰ পৰা বহিষ্কাৰ কৰোঁতে দুৰ্নীতিৰ অপবাদটো দিয়াৰ সময়ত তহঁতে মোৰ অসহায় অৱস্থাটোৰ কথা এবাৰো নাভাবিলি কিয়?”

“মই নিজে সেই বিষয়ে কাহানিও ভাবিব খোজা নাছিলোঁ। পিছে তহঁতৰ কীৰ্ত্তি-বোৰৰ কথা অহৰহ কাণত পৰি পৰি মোৰো বিবেক বিকল হ'বলৈ ধৰিছে। তহঁতৰ ধৰণকৰণ, কথাবতৰাৰ বেহ ৰূপ, অভাৱনীয় বিলাসৰ কথাবোৰ শুনিও মই কাহানিও বিশ্বাস কৰিব খোজা নাছিলোঁ। কিন্তু ঠঠাং সিদিনা মোৰ অতি আপোন মাতৃহ এজনো কিবা বিপাদত পৰি তোৰ ঘৈণীয়েৰৰ হাতত এগালমান টকা দি বিচৰা কাম এটা কৰাই আনিছে তুলি প্ৰমাণেৰে কোৱাত মোৰ বিশ্বাসৰ বান্ধ স্থলকি পৰিল।

“তই কেনেকৈ পাহৰিলি, আমি যে প্ৰাণ উছৰ্গা কৰিও দেশৰ কাম কৰিম বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিলোঁক? কিমান কষ্ট কৰি, কতদিন নোখোৱা নোবোৱাকৈ গছ-তলে বাহৰ তলে পৰি থাকি বাতি কটাইছিলো? তেনেকৈ থাকিও আমাৰ মনোবল টুটা নাছিল। বৰং দেশৰ বেছিভাগ মাতৃহৰ অকুণ্ঠ মৰম আৰু সহযোগে আমাক সাহসীহে কৰি তুলিছিল। সেইসকলৰ তেনে সমৰ্থনে আশীৰ্বাদৰ ৰূপ লৈ আমাৰ সংকল্পকে মৰ্যাদান কৰি তুলিছিল।

“এই কেইবছৰতে তই পাহৰি গলিনে যে আমি তেজৰে চহী কৰি গোপনে শপত খাইছিলোঁ, নিজলৈ নোচোৱাকৈ আমি আমাৰ এমুঠি মাতৃহৰ বাবেই সকলো কৰিম?”

“স্বাধীন ভাৱতত উপজি আমি ডাঙৰ হ'বলৈ ধৰিলো নিয়ন্ত্ৰণৰ মাজত। ভাত মুঠি, কাপোৰসাজ, আনকি কাম বনো নিয়ন্ত্ৰণৰ হাতেদিহে পাবলৈ ধৰিলে স্বাধীন ভাৱভৰ মাতৃহে। উজোগ বাহুৱা খণ্ডত। ব্যক্তি খণ্ডত প্ৰতিযোগিতাৰ হাতেদি উৎপাদন

গুণ বড়োৱাৰ সুবিধা দিয়া নহ'ল। একচেটিয়া গোষ্ঠী একোটাৰ মূৰ লাগিবলৈ দিয়া হ'ল। পৃথিৱীত কতো নোহোৱা নিবিখত কৰা ধৰ্ম, আৰ্জন গোপন কৰিবলৈ পৰোক্ষ উপায় দিয়া হ'ল। একে ধৰণেৰে পৰাক্ষ পোষণ মজুৰ কৰা হ'ল তেনে আৰ্জনৰ ধন বাজৰ্নৈতিক পুঞ্জিলৈ 'বৰঙণি' হিচাপে তুলি। আমাৰ বাজাৰ পৰা সকলো সম্পদ শুতি লৈ যাবলৈ সকলো প্ৰকাৰে সুবিধা কৰি দিয়া হ'ল বিভিন্ন গোটক। তেনে সুবিধাবোৰ শবাইত তুলি দিলে আমাৰে দূৰলৈ নেদেখা নেতা সকলে ! ফলত বাজাৰখন এখন খেল পথাৰলৈ ৰূপান্তৰিত কৰি পেলোৱা হ'ল। খেলুৱৈ সকল আছে, খেলে ; খেলি গুছি যায়। খেল পথাৰ খচি বোকাময় কৰি থৈ যায় !

“তই পাহৰি গলি যে সেই সভাৰ উপলব্ধিতেই আমি সংগঠনটো গঢ়িছিলোঁ। আমাৰ উদ্দেশ্যৰ সত্বেও আমাৰ মাজত পতিয়ন গৈছিল। সেইবাবেই সহযোগ সমৰ্থন আগবঢ়াই তইতক দেশ চলাবলৈ ক্ষমতা দিলে। তাকে পোৱাৰ লগে লগে তইত ধৰি ললি সেয়া তইতলৈ জীৱন কাগৰ বাবে দচা টক গ'ল। নে, এইটোও সঁচা নৈৰিক যে তইতে ক্ষমতা ক্ষণস্থায়ী হৈ হ'ব বুলি তাৰি অতীত নেওচি, তৱিত্ত্ব নগণি কেৱল বৰ্তমানকে সৰ্বধ বুলি ধৰি ললিহঁক ?

“এয়া কি কৰি পেলগি হঁক ? সাধাৰণ মাজুহৰ মৰমক নেওচা দি কৰ্মকাৰী ক্ষমতাৰ মোহত বলিয়া হৈ গলিহঁক। অথচ মোক দলৰ পৰা আঁতৰাই দিবৰ সময়ত তইতেই সিদ্ধান্ত লৈছিলি, মোৰ হাতত থকা ক্ষমতা সংগঠনৰ দুইপাখ টকাৰ পৰা তিনি হাজাৰ টকা খৰচ কৰাটো মোৰ নীতিবিকল্প কাম হ'ল ! আগভূমি অজ্ঞান নোলোৱাকৈ সেই টকা খৰচ কৰাটো মোৰ নৈতিক অপৰাধ বুলি গণ্য কৰা হ'ল।

“কমিটিৰ এজনও নাভাবিলি যে সেই সংকটৰ মুহূৰ্তত এবাৰ ; নোৱৰাকৈ প্ৰয়োজন হোৱা টকা পাঁচ হাজাৰ মোৰ পৰিয়ালে যোগাব কৰা সম্ভৱ নাছিল। সেইদৰেও দুহাজাৰ গোটাই, মোৰ হাতত থকা গোপন পুঞ্জিৰ মাত্ৰ তিনিহাজাৰ টকা আঁতৰাই লৈ তাত যোগ দিছিলোঁ। বাকী গোটেইখিনি টকা তই নিজে আহি নিৰাচনৰ কামত খৰচ কৰিবলৈ লৈ গৈছিলি। তাকে নিবলৈ আহি তই দেখি গৈছিলি আঁঠুত গুলী-লগা মোৰ বাও ভৰিটো কাটি পেলাব লগা হ'ল। গোপনে কৰাৰ লগা হোৱা চিকিৎসাৰ বাবেই সেইখিনি টকা খৰচ হৈছিল। সেয়ায়ো নাটিলেহেঁতেন। গাড়ী ভাৰা কৰি ডাক্তৰ, ঔষধ, শা-সঁজুলিবোৰ অনাৰ লগা হৈছিল যই লুকাই থকা হাবিখনলৈ। জড়িত হোৱা মাজুহবোৰে একেবাৰে নললে নোহোৱা খৰচখিনিহে লৈছিল বাবে সিমানতে হ'ল। গোটেইবোৰ কথা তোক বিবৰি কোৱা হৈছিল। তয়ো মহাহুত্বৰে শলাগি গৈছিলি।

“মই এতিয়া বুজিছো, মই সংগঠনত থাকিল তইতে বহুত কামত বাধা পালিহেঁতেন। সেইবাবে অসমৰ্থ সহযোগী এজনে কোনো কাম কৰিব নোৱাৰিব বুলিয়ে বাক বাদ দিলি, হুঁদীতিৰ চেকাটো লগালি কিয়? মোৰ হাতত জমা থকা সেই দুই লাখ টকাৰ হিচাপেই নাছিল দেখোন তইতৰ হাতত! মই নিজে দিওঁতেও তই আচৰিত হৈ গৈছিল।”

“থক দে সেইবোৰ! তোক ক'বলৈকে ভাল লাগিছে, আমাৰ গাঁৱৰে বাইজে, বিশেষকৈ ডেকা চামে, লাগি ভাগি-মোক উঠিব মেলিব পৰা ব্যৱস্থা এটা কৰিবলৈ গাত লৈছে। কোনোও 'নিৰ্য্যাতিত' ছাব লৈ তইতৰ পৰা সহায় বিচৰা নামকে নলয়। তোলৈ মোৰ অভ্যুৰোধ, অহাবাৰ নিৰ্বাচনত তইতৰ কোনো যেন আমাৰ গাঁৱলৈ নাহ। আমাৰ ল'ৰাবোৰ জ'কি আছে! তইতক সমাজৰ শৰ্ম বুলি ঠাৱৰ কৰি থৈছে। মোৰ চকুৰ আগতে তইতক ইয়াত কোনোবাই অপমান কৰিলে মই বাধা দিব নোৱাৰি লাজ পাম!”

“কমলৰ হাততে পিন্ডলটো পঠানোঁ। সেইটো তই টকা নিওঁতে লৈ নগলি। মোৰ বাবে অযথা বোজা হৈ আছে। ই, কমল হেঁচা মাৰি ধৰা বাবেই চিঠিখন লিখিবলৈ বাধা দ'লে। লুকাই ধোৱাৰ পৰা পিন্ডলটোও গুনাৰে স'তে এয়া লগতে দিহে মই আজৰি হোৱা যেন পাইছোঁ।”

“তোৰ ঘৈণীয়েক মোৰ বিষয়ে কিবা কৈছেনে নাই ক'ব নোৱাৰো। কলেও কি বুলি বা কৈছ সেইটোও মোৰ জানিবৰ উপায় নাই! তেখেতক মোৰ সম্ভাষণ জনানোঁ। ভয়ো মৰম লবি।”

“ইয়াত গুপী ছটা আছিল।” মন্ত্ৰী চক খাই উঠিল কমলৰ মাত শুনি। “এটা মই খৰচ কৰিলোঁ, দুটো এটা মাৰি। ভালে আছেনে নাই চাইছিনোঁ। চাইলেপাবো নিখুঁট হৈয়ে আছে...”

“তুমি কি কৰিব খুজিছা?” হুঁহিলে মন্ত্ৰীয়ে।

“চিঠিখন পাঁচ শেষ কৰক। তাৰ পিছত ক'ম।”

“হ'ল পঢ়া। পিন্ডলটো দিয়! মোক। মই পুলিচক দিয়াই দিওঁ...”

“সেইদৰে ময়ো দিব পাৰিম।”

“মই, ব'বা, তোমাক টকা একলাখ দিওঁ, অমলক দি দিবাগৈ।”

“এক লাখ টকা! আছেনে ঘৰতে?” কমলে হুঁহিছিল। মুখত তাৰ হাঁহি এটা এইবাব।

“আছে, হ'ব...” বুলি কওঁতে মন্ত্ৰীৰ কপালত ঘাম ওলাইছিল।

‘আনু মই যদি কও, একগাখ মই নোচাওঁ । পাঁচ লাখ টকা নহলে মই নোবো, তেতিয়া ?’ বিজ্ঞপ ফুটি উঠিছিল কমলৰ কথাত ।

মহীয়ে থতমত খালে । সেপ ঢুকিলে এবাৰ ! কও নকও কৈ কলে—“হ’ব । নিমানকে দিম, তুমি লৈ যোৱা । চাওঁ তোমাৰ বেগটো দিয়া” বুলি মহী খিয় হ’ল । হৈ বহিলে “তোমাগোকৰ সংগঠনত কোন কোন আছে আন ?”

“বহি থাকক ।” কঠোৰ মাতেৰে কমলে তুম দিলে । থপকটৈ বহি দিলে মহীয়ে । এইবাৰ ভয় লাগিল মহীৰ ।

“সংগঠন টো ক’ত দেখিলে আপুনি ? ঘৰতে থকা টকাৰ পৰা আপুনি যোক পাঁচ লাখ টকা দিবলৈ সাজু আজি ! কিন্তু দাদাৰ চিঠিত কিবা টকা পইচাৰ কথা আছে নেকি ?”

“নাই. নাই সিখা! অমলে টকাৰ কথা . .”

“মই নিজে কিবা কৈছিলো নেকি টকাৰ কথা ?”

মহীৰ মুখৰ মাত হবিল । ভয়টো স্পষ্ট হৈ মুখত ওলাই পৰিছে ! হুৰিমে—“কি কৰিব লাগে মই ?”

“দাদাগৈল চিঠি এখন লিখি উত্তৰটো দিয়ক । দিওঁতে ব’কাৰ কবক — আপুনি আন আপোনাক দলটো যে সঁচাকৈয়ে সমাজৰ অক্ষ হ’ল . আন পিস্তলটোও বুৰাই পোৱা বুলি ন’খি দিল ।”

মহী খংকটৈ বিবুধি হ’ল । কমলে পিস্তলটোৰে নিঃশব্দ দিলে উঠিবলৈ । কাষৰ শক কেতাঁটালৈ টোৱাই দেখুৱালে । সেইটো মহীৰ ব্যক্তিগত অফিচ । নিৰুপায় হৈ মহী উঠিল ।

মেজৰ কাষত বহি নাম আন মহীৰ ছাৰ থকা চিঠিলিখা পেজটো আগত লৈ কলম এটা তুলি লৈ মহীয়ে । কলমটো কামুৰি ধৰিলে অথৰেক ।

দুৱাৰ মুখতে খিয় হৈ আছে কমল । হাতৰ পিস্তলটো মহীৰ মূৰলৈ টোৱাই থৈছে । মুখেৰে ক’লে “লিখক সোনকালে ।”

লবালবিৰ প্ৰয়োজন নাথাকে মহীৰ ভিতৰ মহলত । সকলোৱে জানে নিচেই ওচৰ সম্পৰ্ক থকা মাহুৰৰ লগত মহীয়ে গোপন আলোচনা কৰিবলৈ তাত বহুত সময় বহি থাকে । বেল টিপি নিবিচাৰিলে কোনো কৰ্মচাৰী মোনায়ে নাহে ।

মহীয়ে লিখি গ’ল—

‘বৰবৰ অমল, তোৰ চিঠি পালো । সকলো কথা বুজিছো । তোৰ প্ৰতি আহি কৰা অবিচাৰৰ কথা ভাবি মই বৰ লাজ পাইছো আজি ।

সিয়ানলৈকে লিখি বৈ গ'ল ময়ী। কমলে আকৌ সকিয়াই দিলে—“সোনকাল কৰক। সমাজৰ শত্ৰু কথাটো...”

ময়ীয়ে আকৌ লিখিলে। তোৰ অভিযোগ বোৰ সম্পূৰ্ণ সঁচা নহয় যদিও একেধাৰে মিছাও নহয়। তই কোৱা দৰে আমি হয়তো আজি সমাজৰ শত্ৰু বুলি চিহ্নিত হৈছোঁ! আচলতে ময়ো শোঁততঃ উঠেছোঁ। সেইদৰেও মই এতিয়া অত্যন্ত লজ্জিত হৈছোঁ। মোৰ বিশ্বাস হৈছে ৰাজহুৱা কাম কৰাৰ অৰ্হতা মই বোধকৰোঁ হেৰুৱাই পেলালোঁ।

পিস্তলটো পালোঁ, গুলীবোৰো।

তই মোক কমা কৰিবি। ইতি”

চহী কৰা নাছিল ময়ীয়ে বহুপৰ। আকৌ সোৱৰাই দিলে কমলে—“শেষ কৰক সেইখন। ভাৰিখটোও দিয়ক।”

খপতপটৈ ময়ীয়ে তাকে কৰিলে। কৰি কমলে সতে হাতখন মেজতে থৈ কমললৈ চালে। চকুৰে মুখে গভীৰ আতঙ্ক ময়ীৰ।

পিস্তলটো ময়ীৰ মূৰলৈ টোৱাই এখোজ আগবাঢ়ি গ'ল কমল। ময়ীৰ চকু দুটা ওলাই আহে যেন হ'ল। একে ধৰে চাই থাকিল পিস্তলৰ আগটোলৈ। আক এখোজ কাষ চাপি গ'ল কমল। ময়ীৰ মূৰৰ পৰা মাত্ৰ এফুটমান দূৰতবত বুঢ়া আঙুলিৰে পিস্তলৰ লকটো বিন্ধি কৰি দিলে। ক্লিক ক্লিক শব্দ এটা হ'ল।

ময়ীৰ কাণত কিছু সেইটোৱেই ওলাই শব্দ যেন লাগিল। চাইলেন্সাৰ লগোৱা পিস্তলৰ গুলীটো যেন সেই পলকতে তেওঁৰ মূৰৰ এফালে সোমাই আনফালে ওলাই যায়। ভগত আন্ধাৰ হৈ যাব এই মুহূৰ্ততে! তাৰে যন্ত্ৰণাতঃ যেন প্ৰাণৰ কাঁতৰত ময়ীয়ে দুই হাতেৰে মূৰটো চেপামাৰি ধৰি মেজতে পেলাই দিলে। চকু দুটা মুদা। গেণ্টেই গাটো ক'পছে ঠক ঠককৈ। পেনীবোৰ টান হৈ গৈছে।

কমলৰ ভৰ্ত্তীটো ট্ৰেগাৰত! অকণমানকৈ চাপ এটা দিলেই সকলো লেঠা যবি যায়। দিয়া নাই তাকে। নিদি কমলে মনত পেলালে, তাৰ ককায়েকৰ এইজন সহকৰ্মীয়েই হেনো পলাই ফুৰোঁতে এদিন কৈছিল—প্ৰয়োজন হলে দেশৰ বাবে হাঁহি হাঁহি বন্দুকৰ আগত বুকু পাতি দিব! সেই চৰম ভাগৰ আদৰ্শ আক সাহস কলৈ গ'ল? কিহৰ মোহে এসময়ৰ বিপ্লৱী বীৰ এওঁলোকৰ মনবোৰ এনেকৈ কোজা কৰি পেলালে? যি লাগি গ'ল কমলৰ।

খিডাতে সিদ্ধান্ত এটা লৈ সি লাহেকৈ তাৰ হাতৰ পিস্তলটো মেজৰ থকা ময়ীৰ কমলখনৰ ওপৰতে থ'লে। একে সতৰ্পণে ময়ীয়ে তাৰ ককায়েকলৈ লিখা চিঠিখন

ভুলি লগে । মজীয়ে একো গবেই নাশালে । নিতলয় গুলীৰ আখাউটোৱে বাট চাই ভেওঁ থব হৈ আছিল । কমল খুৱিল । সেই খিনিলৈকে ডাক বাজ পোৱাৰ কি খুবি চেকেগুহে লাগিল ।

সেইখিনি কবি সি ওলাই আহিল । আহোঁতে সক কোটাটোৰ দুৱাৰখন জপাই থৈ আছিল ।

বহা কোঠাৰ বাহিৰলৈ যোৱা দুৱাৰখনৰ ছিটকিনি ডাল ধোলাৰ আগতে অলপ ব'ল । বুহুৰ চপচপনিটো বাৰ ধোৱালৈকে । তাৰ শিহুত লাহেহেঁকে দুৱাৰখন খুলি ওলাই যাব খুজিলে । বাহিৰৰ কোঠাটোত মজীৰ ডাক পৰিব খুলি বাট চাই থকা বহুত মানুহৰ মাজৰ দুজনমান উঠি আহিছিলেই ।

কমলে মুখত মৰম লগা হাঁহিটো লৈ বাধা দিলে সকলোকে । দুৱাৰখন জপাই দিবলৈ আটাইবোৰে ওনাটক ক'লে—“ভেখেত বাখকমলৈ বাব খুজিছে, অকণমান ব'ব লাগিব ।”

সেইখিনি কৈ, নিজে জপাব খোজা দুৱাৰখনৰ ফাঁকেৰে ঘূৰটে । ভিতৰলৈ হুৱাই সকলোৱে ওনাটক ক'লে—“মই মকলবাবে বাতিপুৱাই আহিব, দাৰা ।” কৈয়ে দুৱাৰখন জপাই, বৈ থকা মানুহবোৰৰ মাজে দিৱে বাজলৈ ওলাই গ'ল । অতি সহজভাৱে ।

চিকিউৰিটিৰ পুলিচ কেইজনক হাঁহিটোৰেই সত্ৰাৰণ জনাই সি গৈ থাকিল । এজনে মৰমেৰে স্থৰিছিল—“কাম হ'লনে তোমাৰ, ভাইটি ?”

“হ'ল দাৰা ।” খুলি কমল চৌহদৰ বাহিৰ হ'ল । বাটলৈ ওলায়ে খোজ থব কবিলে সি । চিটি বাছ এখনত উঠি ললেই লেঠা মৰিব ।

মৰম

আমাৰ এইখণ্ডৰ পৌৰ পিতাসকলৰ উদাৰতা আৰু বদান্ধতাৰ কথা তাৰিলে জ্ঞাত নোৱাৰে যুৱ দৌখাই যাব খোজে। জড়িত প্ৰশাসন বিভাগবোৰৰ কথা ক'বই নালাগে। তাহানি আমি স্বাধীনতা পাবৰ সময়তে হ'বলৈ গান্ধীয়ে হেনো এইফালে যুঁজি আছিল। জনাইছিল, শৰণাগতক দুবাহ মেলি আদৰি আন', আশ্ৰয় দিয়া।

গান্ধীবাদ নামৰ বস্তুপদৰ বৰ গুণ। সুকচাবে গোঠা শবাই চকা খনৰ দৰে সেই পদ বস্তুকেও নানা আকৌ আহকাল, অপায় ঢাকি থ'ব পাৰি।

পৌৰ বজাৰবোৰ মন কৰিছেনে অসমৰ? দোকানবোৰ? গোটেইবোৰ শৰণায় আশ্ৰম নহয়নে বাক? আৰু গুৱাহাটীত। শিখ মন্দিৰৰ পৰা নৈৰ পাৰলৈ অহা পদপথেদি যোৱা কেই বছৰত খোজ কাঢ়িছেনে কোনোবাই? নোৱাৰে। আমাৰ আশ্ৰয় দাতা সকলে অলেখ শৰণীয়াক তাত নিগাজীক হেঁদালি সাজি কাপোৰৰ ব্যৱসায় কৰিবলৈ পট্টন দিছে। ব্যৱসায় কৰা ল'ৰাইতৰ বয়স একেবাৰে আমাৰ, বিহুৰে পূজাই বাটত গাড়ী মটৰ আগচি চান্দা বিচৰা, শৰুৰ ভ্ৰমোৎসৱ, বাতা দিবসৰ বাবে বৰঙনি তুলি ফুৰা, সংস্কৃতি সকলৰ গৰাকি ডেকাইতৰ সতে সমান। ভেদৰ ভিতৰত ইমানেই যে আমাৰ চাৰিআলি শুৱনি কৰি থকা ডেকাইত "স্বাৰণ্য" আৰু সেই দিনে হাজাৰ টকাৰ ব্যৱসায় কৰাইত বেপাৰী। বোলে খুৰাই পাত কাটোভেই যায়, নিখুৰাই মাটিতে থায়।

আৰু, অকণমান উজাই যাবাক। মহেন্দ্ৰমোহন চৌধুৰী হস্পিতালৰ গাতে লাগি থকা পদ পথটো একেদৰে আশ্ৰয়হীন মৰণায় এচামক নিগাজী পাবটন দিয়া হৈছে। বৈলা, পুটিক, কবি বহা পাতি আদিয়ে একোটা খোবোং সাজি তাতো বহুত দুৰ্ভাগী শৰণীয়াই আশ্ৰয় লৈ আছে। এওঁলোকক, গুচাবৰে গুচাবৰ বন্ধিৰলৈ অহা বৰপ্ৰাণ; জাৰীকলেই ভৰা শোষণ দি আহিছে।

কথাটো ভালকৈ মন কৰি আছিল যতানে। সিও একোজন চেস্তিৰ ওচৰত, বাটত পাঠী আগতি ধৰি লগৰ ল'ৰাৰ সতে বিহৰ চান্দা, বহাৰী বিহাৰৰ চান্দা ভুৰিহিৰ। পিছে এৰি দিলে। কামটো বোলে পুলিচে কৰিবলৈ নিদিয়ে। ডেওলোকে নিজে কৰে। তাকে কৰোঁতে এবাৰ টাঁকৰ ডাইতাৰ এটা মৰিব লগা হ'ল।

যতীন গুৱাহাটী পালেহি। কেনেকৈ কি হুৱে, তাৰ মনতে নশৰে এতৰি, সিও জুৰিবৰ মন্দিৰৰ কাষত গঢ় লৈ বাঢ়ি অহা ফুলৰ বজাবখনত সোৱাই পৰিল। বাৰা পাইছিল প্ৰথমতে, বিহাৰী মতা-মাইকী মাহুছ এহালৰ পৰা। পিছে নিটিকিল। তাৰ চেৰেকনিচো ভালকৈ বাজিল। বিহাৰী বেশাৰীয়ে সিহঁতৰখনৰ পাতে লগাই নককৈ চাং এখন সাজি লবলৈ এৰি দিলে।

ফুল, বেগপাত, ভুঙ্গসীৰ বেশাৰ। গত এটা হৈ গ'ল। নিচেই পুৱাই পোহাৰ মেলিব লাগে। ভুঙ্গবীয়াটো আজবিৰেই হয়। পিছে নহয়, আজিকালি মাহুছ মৰিলে, বিয়া লবাহ হ'লে, ময়ী মুদাপৰক আদৰিব লগা সত্য-সমিতি থাকিলেও ফুল বিজাৰে মাহুছে। সেইবাবেও মন দিব লগা হৈছে বেশাৰত। পাবিছে সি, সিও পৰিমৰা ল'ৰা নহয়।

পুৱাই, সি মনে কৰে, কাটীৰজৰৰ ফালৰ পৰা মেঠাবি নিছিগাটেক মন্দিৰলৈ মাহুছ আহে। সেইবোৰৰ সবহুতাগেই হাতত ফুল, ধূপ, পানী লৈয়ে আহে। কাটিংহে একোজনে এটকামানৰ ফুল-বেগপাত কিনে। সেইবোৰৰ বহুতে হাতত শুকান কটি একোজাপ লৈ আহে। এখন এখনকৈ মগনীয়া বোৰক বিলাই যায়। ঘেৰি ঘেৰি অভ্যস্ত হৈ যোৱা বাবে আজিকালি সি আক নভৰা হ'ল, কটিবোৰ আগবাতি বাহি হোৱা: নে, বেলেগে সেকি অনা।

সেইমবেও, সি এদিন অৰাক হৈ চাই বদ, বাটৰ সিপাৰে ফুটপাথত গ্ৰায় লবচৰ কৰিব নোৱৰা মগনীয়া এটাৰ ওচৰত বহি এজন মাহুছে তাক কিবা খোৱা বস্তু দিছে। মাহুছজনে নিজে গাড়ী চলাই আহিছিল। কাষৰ আন আন মগনীয়াকো একেদৰে কিবাকিবি দিছে। দিয়া কথাটো তেনেকৈ ভাল কথা বহু, পিছে সেই অৰ্থৰ বৃদ্ধা মগনীয়াটোৰ কাষত বহি তাক থাকলৈ দিয়া বাবে যতীনৰ মাহুছজনৰ প্রতি বেলেগ ভাৱ: এটা হ'ল। সেইবাবেই হ'ল। তাৰ ভাল মানি গ'ল এদিন পুৱাই মাহুছজনে পাড়ীখন ঠিক তাৰ চাৰখন কাষতে বাধি তাৰ পৰা ফুটকাৰ ফুল তিনি বিলা বাবে। লগাই হোৱা ভাগৰ ওপৰত সি আক এমুঠি শুক ফুলৰ লগতে এগাব আকল ফুলৰ মালাও ওপৰকটেক দি দিলে। 'পাড়ীখন ইয়াতে থ'লে সেই বুলি মাহুছজনে আৰা অস্বীয়া, আৰা দিলী উভৰবেৰে কৈ গ'ল। সিও হাঁহি হাঁহি পলাপি থ'লে।

মন্দিৰৰ পৰা ঘূৰি আহি মাহুহজনে গাড়ীৰ পৰা সৰু থকাহি এটা উলিয়াই তাৰ পৰা কিবাকিবি খোৱা বস্তু বিলাই দিলে মগনীয়াবোৰক। একেবাবে শেষত দিলেই তাৰ চাৰু ঠিক বিপৰীতে পৰি থকা বুঢ়া মগনীয়াটোক।

যতীনে মনে মনে খাটিলে ঈশ্বৰক, মাহুহজনৰ কল্যাণ হয় যেন। থকাহি হুঁদা কবি মাহুহজনে গাড়ী ঘূৰাই পশ্চিমমুৱা হৈ গুছি গ'ল।

নিতে ঘটি থকা এইবোৰ ঘটনাই সিহঁত ফুল বেচা মাহুহৰ মনত বিশেষ প্ৰভাৱ আক নেপেলোৱা হ'ল। যতীনৰ কিন্তু এটা লাভ হ'ল, সেই মাহুহজন তাৰ প্ৰায় নিয়মীয়া গ্ৰাহক হৈ পৰিল। অকলে আহে, গাড়ী ৰাখে, হুটকা বা তিনিটকা দি ফুল দুভাগ মান কিনি, কিনি মন্দিৰ পায়গৈ।

মন্দিৰৰ পৰা ঘূৰি আহি প্ৰায় ধৰাবন্ধা ভাবেই থকাহি এটাত অনা খোৱা বস্তু বিলায় মগনীয়া বোৰৰ মাজত। যোৱা প্ৰায় ছমাহ। সেই বুঢ়াটোক অলপ বেছিকৈ মৰম কৰি থাবলৈ দি যায়। আন কি অলপ জাৰ পৰোঁতে বুঢ়াটোক এখন ক'ল কবল আক গাওঁ দিলে এদিন।

গতাহুগতিক হৈ পৰিল কথাবোৰ।

গতাহুগতিকতাতো যতি পৰে কেতিয়াবা। ব্যতিক্ৰম হয়। হলো।

এদিন যতীনে দোকান পাতিবলৈ লৈছেহে মাখোন। ফুলৰ ভাগ সম্বাইছে। লাওন মাহ। নতুনকৈ পহুম ওলাইছে। তাৰো কলি একোটা আগবোৰ আঙুলিৰে ছেচুকি মেল খুৱাই ভাগে ভাগে খৈ গৈছে। দাম এটকা বঢ়াই লব। গ্ৰাহক হ'ব। 'শাৱন-কি-মহিনা'...শিৱৰ মূৰত পানী দিবলৈ বহুত ভক্ত আছে।

আছিল তেনে এজন ভক্ত। "ভাগে কিমান অ?" খিয় হৈয়ে দৰালে। "হুটকা দাফা," বুলি লাহেকৈ কলে সি। পূৰ্বতে প্ৰথম গ্ৰাহক। যিমান পাবে মিঠা হ'ল সি। গ্ৰাহকজনহে কিবা হটুঙা। মুখখন আগেয়ে দেখা যেন নালাগিল যতীনৰ।

"হুভাগ দে। ভালকৈ বাস্তি দিবি। পহুমৰ কলি আক দিবি..."

আবে কেখে বাস্তি দিলে যতীনে। হাতত লগেহে মাহুহজনে, পইচাৰ বাবে কিন্তু কেপত হাত নডাৰালে লগে লগে, প্ৰথম গ্ৰাহকজনৰ পইচা টো চুয়ে ভাল লাগে। বাটলৈহে চাই থাকিল দেখোন শিৱভক্ত গ্ৰাহকজনে। মাহুহজনকৈহে চাই থাকি যতীনে ফুল ভাগ কৰাত লাগিল।

"মন্দিৰ খুলিলে দাফা...", এবাৰ কওঁ নকওঁকৈ মনত পেলাই দিলে যতীনে।

মাহুহজনে কেপত হাত ডাৰালে এইবাৰ। মুখেৰে কলে, "আক এজন মাহুহ

অহাৰ কথা আছে অ', মোৰ লগৰ।" দুভাগ ফুল লোৱাৰ অৰ্থটো এতিয়াহে বুজিলে যতীনে। আৰু যাত্ৰী আহিবলৈ গৈছে। পিতৃলৰ কুকি একোটা লৈ শকত শকত মাইকী মাহুহৰ জুম এটা পাব হৈ গ'ল। সেইবোৰেও আজিকালি ফুল কিনে। পিছে বিহাৰী বেপাৰীটোৰ নিয়মীয়া গ্ৰাহক সেইবোৰ। সি আগেয়ে বৰে বৰে ভিন্নক পাওতট টোপোলা বাস্তি ফুল দি আহিছিল।

যতীনৰ গাড়ীৰে অহা গ্ৰাহকজন আহিল। গাড়ী বাধিলে, ফুল কিনিলে এভাগ, পহুমে সতে। কিনি মন্দিৰলৈ গ'ল। প্ৰথম গ্ৰাহকজনৰ লগৰজন কিন্তু নাহিলেই এতিয়াও। এইজনে হাতত ফুলৰ টোপোলাটো লৈ ইফাল সিফাল কৰি আছে। গাড়ীখনৰ পিছফালেদি এবাৰ পাক এটাও মাৰি আহিলে সময় যাপ্তক বুলি। যতীনে আগ্ৰহ নকৰাকৈয়ে মন কৰি আছিল।

যতীনৰ গ্ৰাহকজন মন্দিৰৰ পৰা ঘূৰি আহিল। আহি আন কালৰ নবেই গাড়ীৰ পৰা থৰাহিটো উলিয়াই লৈ গৈ মগনীয়াক বস্ত্ৰ বিলালেগৈ। শেষৰটো মগনীয়া ঠিক যতীনৰ মুখে মুখে। সেই শুই থকা বুঢ়াটো। এই মগনীয়াল মাহুহজনে আথে বেখে স্নায়তে বহি বুঢ়াক কিবা এটা দিলে। দি...

যতীন উচপ খাই উঠিল। নতুন যুথৰ গ্ৰাহকজনে চঠাং হাতৰ ফুলৰ টোপোলাটো তাৰ গালৈ দলি মাৰি দি কাৰবাক হাত বাউল দি মাতিলে। যুথৰ মাত নাই। মাতি প্ৰায় জাপ মাৰি গৈ সেই পুৰণি মাহুহজনেৰ পিছফালে থিয় হ'লগৈ। কৰবাৰ পৰা আৰু তিনিজন মাহুহ খিতাতে ওলালহি। মাহুহজনক বেৰি ধৰিলে। এজনৰ হাতত এটা পিত্তল।

অবাক হৈ যতীনে চাই থাকিল। হাত নচলা হ'ল তাৰ। মুনীয়া মাহুহজনে থপজপটক উঠি থিয় হ'ল। যুখেৰে বোধকৰো কিবা কৈছিল, তজন মাহুহে ছফালে তেওঁৰ বাউলীত ধৰি প্ৰায় টানিয়ে লৈ আহিল। থিক সেই সময়তে পশ্চিমফালৰ পৰা জীপ এখন আহি সেইখিনিতে ব'লহি। যতীনে মন কৰিলে, অকল যতীনেই নহয়, ফুলৰ বেপাৰী গোটেইবোৰে মন কৰিলে, জীপখন পুলিচে চলাইছে। গাড়ীত আৰু কেবা জনো পোছাকেৰে পুলিচ।

মাহুহজনক জীপৰ পিছফালে তুলি ললে। যতীনে প্ৰায় চিকৰিয়ে দিখ বুজিছিল আন এটা কথা বেধি। মগনীয়াল মাহুহজনক আগতি ধৰা মাহুহ কেইজনৰ এজনে পৰি থকা মগনীয়াটোৰ লাৰলাকটু কেইটা জোকাৰি চালে, তাই যুথৰ তলৰ পৰা, এই মাহুহজনে যবন কৰি দিয়া গাকটো আছুৰি লৈ আহিল। তাকে আকৌ পুলিচ

সাজত থকা আন এজন বিষয়াৰ হাতত দিলেহি। তাকে লৈ মাহুহজনে সতে জীপখন শুছি গ'ল।

পুলিচৰ সাজেৰে আন এজন আহি যতীনৰ দোকানৰ আগত থৈ যোৱা গাড়ীখন চলাই লৈ গ'ল।

গোটেই ঘটনাটো ইমান কম সময়তে হ'ল যে কোনেও ততকে ধৰিব নোৱাৰিলে কি নো হ'ল।

ধৰিব পাৰিলে দুদিনৰ পিছত। মগনীয়াক মৰম কৰাটো একো দোষৰ কথা নহয় সেইটো যতীনে গম পালেগৈ থানাতহে।

তাকে, লগতে আক তিনিটা ফুলৰ বেপাৰীক থানালৈ মাতি নিলেহি পিছদিন। নি স্মিলে এই মৰমীয়াস মাহুহজনক সিহঁতে কিমান দিন দেখিছে? কি কৰে। কেতিয়া আহে, আহি কাক কি দিয়ে। সেই আশ্বাসবা বুঢ়া মগনীয়াটোক নো বিশেষ মৰম কৰে কিয়?

কেউটাই খোলাখুলিকৈ যি জানে, যি দেখে ক'লে। আচলতে সিহঁতে একো না জানে।

কেনেকৈ জানিব বুঢ়াটোক দিয়া গাকৰ ভিতৰত যে সেই মৰম লগা মৰম-মাল মাহুহজনে কিবা ব্ৰাউন চুগাৰৰ টোপোলা ভৰাই থয়।

প্ৰতিশোধ

“কলিকতা, দিল্লী, হাৰ্ভে, নলবাৰী...”

“আহুক আহুক, খালি দাঙী।”

“আছে আহুক ছিট, অলপ পগৈই বহিবলৈ পাব...”

“যাওক দাদ, ভিতৰ লোহাই যাওক—এখন কুটবল খেলিব পৰা ঠাই আছে।”

এইবোৰ যাজীলৈ আবেদন। আমোদ পায় যাজীয়ে। বাৰ চৌৰ বছৰীয়া ল’ৰাটোৰ তত্ত্ববন্ধীয়া স্বভাৱটো সেইটো পথৰ সকলো যাজীয়ে বৰ ভাল পায়। কথাত তীব্ৰ কামৰূপীয়া ঠাচটো স্পষ্ট। কোনো কোনোৱে ঘূৰাই একোটা প্ৰশ্ন কৰে। কোনোৱে দাবি দি উঠে, ঠাই আছে বুলি কৈ তুলি দিয়া বাবে। বাছত থিয় হবলৈকে ঠাই নাই।

“হ’ব দাদা, অলপ চলিবলৈ দিয়ক।” কাৰো কৰে সি।

আৰু কলিকতা দিল্লী? “বাছ তোৰ কলিকতা লৈকে যাব নেকি অ’?” লোৰে কেতিয়াবা একোজনে।

“কলিকতা নাযাব দাদা। কলিকতালৈ যোৱা যাহুহ আৰি লৈ যায়। নলবাৰীত নাৰি, টিকত কাটি বেগত উঠিলে চিৰা কলিকতা...”

যাজীয়ে আমোদ পায়। কণ্ঠাউৰলৈও আমোদ পায় যদিও দাবি দিয়ে তাক কেণ কেপাই থকা বুলি। ‘ভেৰ্ত তাক যবন কৰে। জ্বাইতাৰ জনেও।

ভেৰ ছুফটাৰ বাট। তাতো বহুত ঠাইত বয়। যাজী পাৰু জপাহি জাপে। বহুত যাহুহ বাছৰ ওপৰতো উঠি যায় একো দিনা।

যোৱা কিছুদিনমানৰ পৰা বাছ বোৱা ঠাই আক বাঢ়িল। অক্ৰিয় মানে ব’মে অলপ সবহ লয়ৰ বোৱা হ’ল। সেনাবাহিনীৰ জালানী হয়।

“চেকিন্ আছে, চম নাৰি দিয়ক...” আৰাৰ ল’ৰাই চিঞৰি দিয়ে। অক্ৰিয় যাহুহ-

বোৰ গোটেইবোৰ নানি দিয়ে। সেনাৰ বিষয়াই নে চিপাহীয়েই, সকলোকে কিছুদূৰ আগবাঢ়ি যাবলৈ দিয়ে খোজ কাঢ়ি। বাছৰ ভিতৰখন চাব তেওঁলোকে। বোমা-চোমা, বন্ধুক আদিৰ দৰে আয়েয়াস্ত্ৰৰ সন্ধান কৰিব।

সহাসৰ বিৰুদ্ধে লোৱা সতৰ্কতা বুলি সকলোৱে জানে আপত্তি কৰাৰ থলে। নাথাকে, সাহো নকৰে কোনেও।

তাৰ মাজতো বহুতৰে তিতা অভিজ্ঞতাই হৈছে। প্ৰথমতে ডিবোতা যাত্ৰীসকলক বাছতে বহি থাকিবলৈ দিছিল। যোৱা কেইদিন মানৰ পৰা নিদিয়া হ'ল। বাছত টালি-টোপোলা বা বাকচ থাকিলে সেইবোৰ খুলি দেখুৱাব লগা হ'ল। তাতকৈও ডাঙৰ কথা, ডেকা ল'ৰা বা ছোৱা যেন দেখিলে যাত্ৰীবোৰক বৰ কটু ব্যৱহাৰ কৰা হ'ল।

নীৰৰে গা-পাতি দিয়ে সকলোৱে। আকৌ বাছত উঠি সৈন্তবাহিনীৰ লোকৰ এই নিষ্ঠুৰতাৰ বিষয়ে সৰৱ আলোচনা কৰে সকলোৱে। কেতিয়াবা কাচিং একোজনে সৈন্ত বাহিনীৰ উপস্থিতিৰ কাৰণ বিশ্লেষণ কৰিবলৈকে মুখ মেলে। কিন্তু শেষত সকলো আকৌ নিমাত হৈ পৰে সেই বিষয়ত।

মাজতে এই ল'ৰাটোৱে মাথোঁ কোনোবা বয়সীয়া যাত্ৰী এগৰাকীক কোৱা শুনা যায়—“নাহিব আইতা, এইবোৰ থকালৈকে, এনেকৈ বাছত।”

“এবা বোপাই। নহাকৈ পাবিলে তালেই আছিল। পিছে উপায় নাই অ', বৰ লেঠা।”

লেঠাটো কি যাত্ৰীয়েও নকলে, ল'ৰাটোবোৰ জানিবৰ আগ্ৰহ নাই। বাছ চলি আছে, যাত্ৰীও অহা যোৱা কৰি আছে। থাকিবই।

সহাসৰ কোনো ব্যাখ্যা নাই কাৰো বাবে। হলেও এনেকৈ বাছে বহুতৰে উঠি বা নিজা গাড়ীতে যাওঁতেও, বাটত সৈন্তবাহিনীয়ে কৰা ডালাচীৰ ধ্বংস দেখি সকলোৱে বুজি পায় দেশৰ অৱস্থা একান্ত অশান্ত। আৰু শান্তি স্থাপনৰ প্ৰচেষ্টাত নিয়োজিত হোৱা সৈন্তবাহিনীৰ লক লক গোটবোৰৰ একোটা ইমানেই অমাহুৰ যে ল'ৰা-ডিবোতা, বুঢ়া কাকো বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ, নতুনকৈ জয় কৰা শত্ৰু-দেশৰ বুড়বন্দীতকৈ বেয়াকৈ ব্যৱহাৰ কৰে।

কথাবোৰ হাটে-বজাৰে আলোচনা হবলৈ ধৰিছে। লক লক কথাবে। বাছৰ ভিতৰতো। পৰিবেশ বহু পৰলৈ পৰমহৰ্ষীয়া হৈ থাকে।

“ভিবেষ্ট নলবাৰী—। ভিবেষ্ট নলবাৰী। বাটত দাবাখে গাড়ী...।” বুলি

আকৌ তাৰ নিজা মাতেৰে নতুনকৈ উঠিব খোজা যাত্ৰীক সঁকিয়াই দিয়ে ল'ৰাই। অলপ দূৰৰ যাত্ৰী-কঢ়িয়াসে ঘনাই বাহু বাধিব লাগে। জ্বালিবোৰ যাত্ৰীৰ খং উঠে।

বৰকৈ “বৰ বাধিব” বুলি কলে শেষৰ ফালে ডাইভাৰৰো খং উঠে। উঠিলে কি হ'ব। এবাৰ উঠোৱা যাত্ৰীক নমায়ো দিব লাগিবই। আক এটা কথা, এই কৰ দূৰত্ব যাত্ৰীবোৰৰ তাকৰীয়া ভাৰা প্ৰায়ে তুলিব পৰা নহয়। বহুতে লৰালৰি কবোতে পাহৰি যায় আৰু বহুতে পক্ষাশ পাইচা, এ টকীয়া ভাৰাৰ এভাগ এই ল'ৰাই ভেপত ভৰায়। তাক সেই কামত অলপ আঁঠে দিয়া হৈছে ডাইভাৰে অলপ দিনৰ পৰা। কোনোও শৰিব নোৱৰাকৈ। দৰমহা তাক যিটো দিয়া হয়, সেয়া আচলতে দৰমহাই নহয়।

ডাইভাৰৰ মৰমটো সোমাল হঠাৎ এদিন ছপৰীয়া ভাত খাওঁতে। এক বজাত দ্বিতীয় যাত্ৰাৰ সময়। তাৰ আগতে কেউটাই ভাত খাই লয়। প্ৰায়ে শেৰাভাইজত। বজা দামৰ এখাল ভাত। ডাইভাৰে অৰ্জাব দিয়ে। সেইমতে দিয়া ভাতৰ লগত সেইদিনা মাছৰ দিহাও আছিল। ল'ৰাৰ আগত পৰা মাছৰ বাটিৰ মাছ হুচকলৈ চাই থাকি এবাৰ ল'ৰাটোৱে ডাইভাৰক ক'লে—“মই মাছ নাখাওঁ বুঢ়া”।

সি খুব বুলি মাতে ডাইভাৰক। তেওঁ অৱাক হ'ল। “মাছ নাখাওঁ কিয়?” সি বোলে “এনেয়ে।” ডাইভাৰে আকৌ শ্বৰিলে—“ভই তো মাছ খায়, আজি কি হ'ল?”

ই কওঁ নকওঁকৈ এবাৰ কলে - “মাছ হুচকল দিছে, বৰত হলে বায়েও খাব পাৰিলেইহেঁতেন এক চকল।”

একত্বেক মনে মনে থাকি ডাইভাৰে দাবি এটা দিলে তাক—“খা। এতিয়া বুঢ়াই নি নিয়ে তাৰ পৰা মাছ।”

গধূলি বাহু হুৰাই থৈ ঘৰাঘৰি যাবলৈ ওলাওঁতে ডাইভাৰে মাত লগালে “এই তৰুণ।” নামটো তাৰ ত৪৭; ডাইভাৰে তাক নাম ৰাঢ়ি কিমানি সেই দিনায়ে মাতিলে। ওচৰ চাপি গলত, ভেপৰ পৰা দহটকীয়া নোট এখন তাৰ হাতত দি ক'লে “বজাবৰ পৰা দুটাৰ ভোখাৰে মাছ অলপ কিনি নিবি। এয়া বেলেগে দিলোঁ, ল।”

লটাৰীত লাখ টকা পালেও কিমানি ল'ৰাটোৰ সুখখন ইমান শোহৰ ন'হলহেঁতেন। ডাইভাৰে তাৰ ঘৰৰ কথা জানে। একেখন গাঁৱৰে বহলেও, তৰুণৰ বে বায়েকৰ বাহিৰে আৰু কোনো নাই সেই কথা জানে। ছবছৰ আগতে কলেকা হৈ সেইখন গাঁৱত এবাকলৰ মাহুৰ বৰিছিল। তাৰ ভিতৰত তৰুণৰ মাক ৰাশেক দুয়ো।

চব্বাৰে কলেব বোঙ্গ নাছিল বেমাৰটো, মাহুহে ভয় খায় বুলি। পেট্টো এটাইটিছ নে তেনে মাতিব নোৱৰা নাম এটাহে দিছিল।

ঘৰলৈ উকৰি যোৱাৰ দৰে গৈছিল সেইদিনা তৰুণ। ভাতৰ পাতত বহিহে ঘটনাৰ আত্মোপাত্ত বিবৰি কলে বায়েকক। মৰমতে তাক সাৰটি ধৰিবৰ মন গৈছিল যদিও মুখেৰেহে দৰিয়ার তাক “মই সন্না তাত থালো বুলি তই হ’বলা কান্দি দেখুৱালি ডাইতাৰ খুৰাক ?”

“কান্দি কৈ সেই কৈ ছিনায়ে এনেই এবাৰ, বাটটোত দুচকু মাছ দেখি তোলৈ মনত পৰি গ’ল।”

“হৈছে বাক থ। ভালকৈ কাম কৰি ধন ঘটি, তয়োবেলা মাছ খাব পৰাটো হোৱেন, তেতিয়াহে দেখিম।”

“হমেই তই চাই থাকিবি।” মন আগতে এ’দন বায়েকক কৈ থৈছিল সি বোলে এদিন নহয় এদিন ডাইতাৰ হবই! আৰু ধন ঘটি বায়েকৰ বিয়া দাদ, ভাতক দেখুৱাই দিব সি কিমানৰ মাহুহ।

ভবত সিহঁতৰ বৰবাপেকৰ পুতেক ককায়েক। বাপেক মাক চুকোৱাৰ পিছত চল কৰি সিহঁতৰ মাটিৰ ভাঙৰ ভাগ এটা কাটি ললে বোলে দদায়েক খুৰৈয়েকৰ চিকিৎসা কৰোঁত সি বহুত খৰচ কৰিলে। মিছা কথা। সিহঁত সৰু আছিল, ভালকৈ একো বুজা নাছিল। তাৰে সন্নিধান লৈ ঠগিলে ককায়েকে।

ঠগক জেৰ আছে, দেখিছে নহয়। তৰুণে এতিয়াও মনে মনে থিক কৰি থৈছে ককায়েকতকৈ সি ভাঙৰ হ’বই হ’ব।

পঢ়া শুনা চলাই যাৰ নোৱাৰিলে যদিও মুখেৰেই সি জিনি খাব পৰা হৈ আছিল। পানীকুছিত তৰুণ বুলিলে বুলিবলৈ নাই। তাৰ দৰে ঠাঁহি মুখোয়া ল’ৰা নায়েই। নানা কামত তাক বিচাৰে লোকে। অৱশ্যে সি বলে পৰা কামতহে।

বাছৰ কামবোৰো সি বলে পৰা বিধৰে। বাছৰ ভিতৰখন সৰা মচা বাহিৰখনত পানী মৰা, ইজিনত পানী ঢলা আৰু কেতিয়াবা কোনোবা যাত্ৰীয়ে বদি চমি কৰিলে পানী ঢালি বাঢ়নি মৰা ক’ৰবাত বাছ বলেই সাউতকৈ ডাইতাৰ খুৰাক তামোল এখন আনি দিয়া আদি হাজাৰ বিধ কাম তাৰ। কাৰৰ মাজত তাৰ মুখে আঠে ফুটে। যাত্ৰীয়ে আমোদ পায়, কণ্ঠকৈবেণ্ড আমোদ পায় যদিও তাক জানিবলৈ নিদিবলৈ চেষ্টা কৰে। ডাইতাৰ খুৰাই নাহাছে, গালি পাবে, কেশকোপাই নাথাকিবলৈ কৈ।

এখন বাছ তাৰ মাহুহ কেইট’ আৰু যাত্ৰীসকল। এই নিয়মিত চলাচলৰ বাহিৰক

জগতখন কিন্তু অস্থিৰ। সন্ধ্যা চলি আছে আৰু সন্ধ্যাৰ দমনৰ সন্ধ্যাও একে খোজতে চলি আছে।

সন্ধ্যাৰ দমনৰ সন্ধ্যাৰ সোৱাদ বাছৰ যাত্ৰীসকলেও মাজে মাজে পাই আছে। কাগজ পত্ৰই সেইবোৰৰ বিতং বিৱৰণ দেশৰ মাজতে পাই আছে। এইবোৰ বাটৰ কথা। বাটৰ ক্ষতিৰ গাঁও বোৰৰ খবৰো নোপোৱা নহয়। একোখন গাঁও ৰাতিৰ ভিতৰতে আগুৰি ধৰি সন্ধ্যাৰাদী বিচাৰোতে চলা অত্যাচাৰে প্ৰায় নিয়মিত ঘটনাৰ দৰেই হৈ পৰিছে। তেনে অত্যাচাৰৰ বলি হোৱা লোকৰ কথাই গোটেই দেশজুৰি মিশ্ৰিত প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিছে।

যাত্ৰী কঢ়িওৱা কামত লাগি থকা আমাৰ বাছ মটৰৰ কৰ্মীসকল কিন্তু আপাত দৃষ্টিত নিৰ্বিকাৰ। নহৈ উপায় নাই। তাৰ মাজতে হঠাৎ এদিন তৰুণ নাহিল কামলৈ। এদিন নহয় একেলগেই কেবা দিনে নাহিল। কণ্ঠৰে ভোৰভোৰালে “এই বজ্জাত টো নাহিল দেখোন কাকা।”

“এবা কি-বা হৈছে। আছিল সি, নহাকৈ নাথাকে।” বুলি ডুইপ্তাৰে অলপ জনা অলপ নজনাৰ দৰে মন্তব্য দি থলে।

“বেলেগ ল’ৰা এটা চাওঁ নেকি?”

“চা এটা, তুমি ন মানব বাব।”

নিয়মীয়া যাত্ৰীসকলৰ ডুই এজনেও ল’ৰাটো নথকা কথাটো মন কৰিছিল। শুধিছিল কণ্ঠৰক “কি হে, তোমালোকৰ সেই ক্ষতিবাজ ল’ৰাটো বেলেগ বাছলৈ গ’ল নেকি?”

নাই যে নাই প্ৰায় এমাহ হ’বৰ হ’ল তৰুণ কামলৈ নহা। ইতিমধ্যে ৰাজ্যৰ এই অঞ্চলত বেছ হাঁহাকাৰ লাগি গ’ল। সদায় শুনি থকা মৰা মৰি, গুলিয়া গুলিৰ কাহিনী কোন কোনটোতকৈ অধিক বেদনাদায়ক মাজতে চিচাপ কৰিবলৈ এৰি দিলে। ভিতৰি ভিতৰি কিন্তু সমগ্ৰ ৰাজ্যৰ মাজত অশান্ত হৈ পৰিছে। কেনি গৈ আছে দেশখন? শান্তি জুৰি নাহিবই নেকি আৰু?

এইটো বাটেৰে অহা যাত্ৰীকে একো ঠাইত সৈতকাহিনীৰ লোকে গোটেই বোৰক নমাই অত্যন্ত অপমান কৰিলে। বুঢ়া মাহহকে আঠলোৱাই, বন্ধুৰ বন্ধাৰে ঠেৰি, বন্ধা মাৰি প্ৰায় কৰিছিল তেওঁৰ গাঁৱত থকা সন্ধ্যাবাদীৰ কথা কি জানে বুলি। জিৰোতা কেইগৰাকিমানেক বাহত ধৰি টনা আছোৱা কৰি লাহনা দিছিল। তৰুণ নাছিল সেই কেইদিন।

হঠাৎ এদিন ওলালিহি দি। কিন্তু তাৰ ফুললৈ চাব নোৱৰা অৱস্থা। তকাই

খীণাই তেনেই খৰিকাতাল যেন হ'ল। চকুৰ সেই পোহৰ যেন নায়েই। চুলি কঁজানি যোৱা গোটেই মাহটো সি আচোৰা নাছিল।

“যাম নে খুৰা, বাছত?” সৰ্ব্বোচেৰে স্মৃতিছিল সি ডাইভাৰক। কণ্ঠকৈৰি বিচা হতবাক তাক দেখি, স্মৃতিলে “কি হ'ল তোৰ?”

“নাই একে হোৱা নাই, দিয়ক।” বুলি সি হাঁহি এটা মাৰিলে। যোৱান হাঁহি এটা।

অন্তায়ী ল'ৰাটো থাকক আন দুদিন, সিয়ে ক'লে। এটা ল'ৰাই একো হানি নকৰে।

নিয়মীয়া যাত্ৰী সকলৰ মাজৰে কোনো কোনোৱে তাক প্ৰথমতে চিনি পোৱা নাছিল। চিনি পোৱা একোজনে স্মৃতিছিল, কি নো হ'ল তাৰ। সেই একে কৰণ হাঁহিৰে সি জনাই দিছিল একো হোৱা নাই বুলি।

ডাইভাৰ খবাইহে তাক এবাৰ কথা সোধা নাছিল। সি যে আকৌ বাছত উঠিলহি সেইটো যেন তেওঁ মনেই কৰ নাই তেনে এটা আঁতৰ আঁতৰ ভাব লৈয়ে থাকিল। আন কি দুপৰীয়া ভাত খাবলৈ গৈয়ো তেওঁ তাক সেই চুকৰ মেজখনত বহিবলৈ কৈছিল। ওচৰত বহিলে কথা পাতিব লাগিব পাবে বুলিয়েই চাৰ্গে তেওঁ তেনে বাৱহাৰ কৰিছিল।

তৰণক দুদিনো নালগিল, আগৰ সেই তজ্জবজ্জীয়া “ল'ৰা” হবলৈ। “ভিবেক্ট দিল্লী! বাটত নৰখায় বাছ।”

“দিল্লী?”

“নহয়, নহয় দাদা, ভিবেক্ট নলবাৰী!” মাহুহে হাঁহে তাৰ বহুৱালিত।

“চেকিন!” বাছখন ৰয়চি সৈন্তবাহিনীৰ লোকৰ নিৰ্দেশত।

“চব নামক, চেকিন্ আছে। চব নামক” বুলি শুকণেই সাকিয়াই দিছে যাত্ৰী-সকলক। যাত্ৰীসকলৰ মুখৰ অসন্তুষ্ট ভাৱটো তৰুণে গুচাবলৈ চেষ্টা কৰে তাৰ ষ্টেমেলিয় কথাবে।

“নিজৰ নিজৰ মাল দেখুৱাই যাব।” সি যেন সৈন্তবাহিনীৰ সহায়ক হে। ক'লা, ক'লা, পখৰ-চিতৰা সামৰ হাতত মেচিনগান লৈ থকা সেনা কেইজনে যুখ কেইখন শিলৰ যেন কৰি তালাচী চলায়।

তৰুণে তাৰ মাজতে চায় বাটৰ কাষত, অলপ দূৰত মিলিটেৰী জীপ এখনত বহি থকা, নাক বঙা, গাইমুখা সেনাৰ বিষয়া জনলৈ। চিনি পাইছে বাহুহাজনক সি। আকৰ কটোৱেই চিনাকিৰ ছাব সেই বিষয়া জনৰ। হাতত কিবা যন্ত্ৰ এটা লৈ কথা

কৈ আছে। এবাৰ দেখিলে সডকাই পাহৰা টান। তৰুণেও পাহৰিব পৰা নাই সেই মুখখন। নহলে একে সাজৰ এই মাহুহ বোৰ, ধৰিবই নোৱাৰি কালি দেখা কেইটাই হয়নে নহয়।

গভাহুগতিক ভালীটী হৈ যায়। তৰুণেই নিৰ্দেশ দিয়ে সকলোকে—“আগত যাওক, আগত যাওক। বাছ সেই ভাত ব'বগৈ।”

হুদিন দেখিলে সি একেটা গোটেই আছে সেইখিনিত সেনাৰ। থাকিব চাগৈ আৰু হুদিন মান সেইটোৱেই। এনেয়ে গোট চিনিবৰ উপায় নাই। চিনি পাইছে সেই টিক টিক কৈ বঙা নাকেৰে গাইমুৰা বিষয়া জনৰ বাবেহে।

“চেকিন্।” আকৌ বলহি বাছখন একে ঠাইতে শিছদিনাও। হুটামান গোমোঠা মাহুহ উঠি গ'ল বাছলৈ। এটা দুৱাৰ মুখতে। “নিজৰ নিজৰ বাকচ, টোপোলা দেখাই যাব...” বুলি আকৌ তৰুণেই নিৰ্দেশ দিলে। ভিতৰত বেগ এটাত হাত দি সৈন্ত এটাই সোধে—“য়ে কিস্কা হায়?” তৰুণে বেগটো দাঙি ধৰি নামি যোৱা যাত্ৰীসকলক উদ্দেশি সোধে “এইটো কাৰ, আহি যাওক।”

উভতি বাছলৈ উঠি আহি বেগৰ গৰাকিয়ে সেইটো বুলি দেখুৱাই, সৈন্তজনৰ কেবাটাও প্ৰশ্নৰ উত্তৰো দিয়ে।

তৰুণে হাঁহি হাঁহিয়ে চিঞৰবোৰ মাৰি থাকে। হঠাতে এবাৰ সি, প্ৰথম চিটটোৰ তলত থকা বান্টিটো উলিয়াই আনি দুৱাৰ মুখত থিয় হৈ থকা সৈন্তটোকে হাঁহি এটাৰে স্থিলে “এইটো কাৰ? এইটো?”

সেইটো ইজিনত পানী দিবলৈ ধোৱা বান্টি। ভিতৰত এক লিটাৰ মৰিলৰ খালি টেম। এটা। মুখখন মিহিকৈ কাটি ধোৱা আছে। পানী ঢালিবলৈ ভাল।

গোমোঠা সৈন্তটোৰো হাঁহি উঠি গৈছিল। ধোৱালিতে হাতৰ বন্ধুৰ কুন্দাটো টোৱাই দৰিয়াইছিল তৰুণক—“বদমাছ কাহীকা” বুলি।

“অ' এইটো হামাবাই হায়।” বুলি সি বান্টিটো লৈ পানী আনিবলৈ গ'ল। দেখি ড্ৰাইভাৰ অবাৰ। পানীতো নালাগে এতিয়া। তৰুণেই কাৰলৈ আহি ইজিত দি গ'ল সি শৌচ কৰিবলৈ বাব। দুবি যাওঁতে যেন ডাক ভুলি দিয়ে। সেইটো দুখটাৰ কথা। উপায় নেদেখি ড্ৰাইভাৰে গাড়ী এৰি দিলে।

তৰুণ বান্টিটো হাতত লৈ সেই বিষয়াজন বৈ থকা গছ জোপাৰ ভলোদিয়ে অলপ দূৰ গৈ সকলোৰে এটাৰ দাঁৰ লৈ বৈ থাকিল অলপ সময়। ডাব শিছত দুবি আহি জীপখনৰ কাষতে থকোৱা দ্ৰুবে থিয় হৈ থাকিল। একেধৰে একো নজনাব দ্ৰুবে গাইমুৰা বিষয়া জনলৈ চাই থাকিল। সেই মুহূৰ্তত তেওঁ বাকি-টকিটোত কিবা এটা

কৈ আছিল। তৰুণে বান্টিটো মাটিতে ধৈ তাৰ ওপৰতে বহি ললে। জীপখনত আৰু দুজননে তিনিজন জোৱান। বাছবোৰ অহা যোৱা কঁবোতে ডাইভাৰ হেণ্ডিয়েনৰ মুখবোৰ অলপ চিনাকি যেন লাগিছে তেওঁলোকৰো। তৰুণকো বাছৰ ল'ৰা বুলি জানিলে। কি হ'ল স্থিৰে এজনে তৰুণক।

তাৰ অপূৰ্ব হিন্দীৰে তৰুণে বুজাই দিলে তাৰ বাছখন গ'লগৈ। ঘূৰি আহোতে তাক তুলি নিব।

গাইমুৱাৰ কথা শেষ হ'ল। হাতৰ যন্ত্ৰটোৱে একে ধৰে চাই থকা ল'ৰাটোক একান্তই নিৰাহ যেন লাগিল। বাছলৈ বাট চাই কথা বুলি বুজি একো নামাতিলে প্ৰথমতে। তেওঁৰ জোৱান ইতে নিজ নিজ কাম কৰি আছে, তেওঁ কেৱল চহু দি থাকিব লাগে! তাৰ মাজতো আশ্ৰয়ি পাই তৰুণক স্থিৰে—“হেই?” তৰুণ জাপ মাৰি উঠিল, থিয় হৈ চালাম এটা দিলে বিষয়াজনক। বিষয়াজনে ল'ৰাটোৰ কোমল বয়সলৈ মন কৰিয়ে বোধকৰো স্থিৰে—হিন্দীতে—তই বাছত কিমান দিন কাম কৰিছ? “বহুত দিন চাহাব!” তৰুণে তাৰ বিচিহ্ন হিন্দীত উত্তৰ দিলে। “যোৱা এমাহ মান আহিব পৰা নাছিলোঁ।”

“কিয়?”

“এনেয়ে চাহাব। একালে গৈছিলোঁ।” তাৰ কথাবোৰ পাভল কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও মুখৰ পৰা ওলাওঁতে ছুটি হৈ পৰিছিল। বিষয়াজনে ধৰি লৈছিল সাধাৰণ মানুহৰ সৈন্তৰ প্ৰতি থকা ভয়েই তাৰ কাৰণ।

হঠাৎ বিষয়াজন পোন হৈ বহিল, কাষৰ পৰা আৰু দুজন জোৱানক মাতি আনিবলৈ ইচ্ছিত দিলে। জীপৰ ডাইভাৰক গাড়াখন ঘূৰাই লবলৈ নিৰ্দেশ দিলে।

তৰুণে সেই পৰিস্থিতিৰ কথা অস্বপ্ন কৰা নাছিল। সঁচা মুহূৰ্ততে তাৰ মনজা আঁচনি সলাই পেলালে। মুখলৈ তাৰ মনজা তজ্জবজীয়া ভাৱটো আনি, হাঁহি এটাবে স্থিৰে—“মোকো লৈ যাবনে চাহাব, নৈৰ পাৰলৈকে?”

ল'ৰাটোৰ সাহ ধেমি আমোদ পালে বিষয়াজনে। “আও”। বুলি তাক জীপত উঠিবলৈ দিলে।

তৰুণ প্ৰায় জাপ মাৰি উঠিল। উঠিয়ে বান্টিটোত থকা খোলা টোমাটোত থকা নক টোপোলা এটা উলিয়াই ললে। পাৰ লেভেৰা ছোলাটো বুলি বান্টিটোত ধৈ, টোপোলাত থকা বঙা টি-চাৰ্টটো পিন্ধি ললে। নিচেই সাধাৰণ কথা হলেও জোৱান কেইজনে কোতুকৈ চালে তাৰ তথ্যবতৰটো। বিষয়াজনেও। হাঁহো নাহাহাঁহকৈ হাঁহি স্থিৰে—“ভাব খব ক'ত অ' ল'ৰা?”

“যোৰ ঘৰ আপুনি চিনি পায় চাহাব।” “বয়সকৈ অৰাক তলত। কথাত।
হুথিলে “কি কলি?”

তৰণে টোপোটাতে তাৰ বঙা টি চাটেৰে মোৰদাহ খোৱা আৰু এটা অকণমান
টোপোলা হাতত লৈ তাৰ পাতল প্লাষ্টিক কাগজখন লাহে লাহে এৰুৱাবলৈ লৈছে।
চকু তাৰ আগলৈ বাটত। দিফালৰ পৰাও বাহুবোৰ আহে।

মুখেৰে ক’লে “চাহাব আপুনি পানীকুছিলা যোৱা নাছিল নে?”

পানীকুছি। বিবয়াজনৰ মুখখন গম্ভীৰ হ’ল। প্ৰায় এমাহৰ আগতে তেওঁক
সেইটো এলেকাৰ পৰা খাতিৰাই ইয়াত দিছেহি। অকল সেয়ে নহয়, পানীকুছিৰ
ঘটনাৰ কেবাটাও তদন্ত হৈ আছে। এতিয়ালৈকে জনামতে তদন্তৰ কল তেওঁৰ বিৰুদ্ধে
যোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। সেইবাবেও তেওঁৰ কথাই কামে যোৱা প্ৰায় এসপ্তাহ মান
এটা অস্থিৰতা ওলাই পৰিছে। এই ল’ৰাটোৱেও দেখোন সেইবোৰ কথা জনা যেন
লাগিছে।

তৰণৰ হাতৰ সৰু টোপোলাটে, একেধাৰে নোখোলাকৈ, মুখলৈ নিলে। হুৰ
এটা কামুৰি ধৰাৰ আগতে কথাৰ শব্দ মলাই সি ক’লে—“মই দেখিছিলোঁ চাহাব
আপুনি আমাৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই আহোঁতে। ইমান দিন এই আপোনাকে বিচাৰি
আছিলোঁ।” কথাৰ কৈয়ে সি টোপোলাটোৰ পৰা পাতেৰে কামুৰি কিবা এটা ছিটি
পেলালে। বিবয়াজনে একো বুজিব পৰা নাছিল সিনো কি কামুৰি আছিল। তথাপি
তৰণে—“কাঠা দেখা যা হুম?”

“কিউ চাহাব। হামাৰ বাইদেউকো অত্যাচাৰ কৰকে আপুনি নেহি মাৰা
হায়? বাইদেউৰ শটো পুখুৰীয়ে ফেলাই নেহি আয়া হায়?” আৰু ক’ব
নোৱাৰিলে সি। ইতিমধ্যে অসীম উত্তেজনাত তাৰ গোটেই গা ঝপিবলৈ
ধৰিছে। হাতৰ বজাটো চুব কৰি অনা, তাক এই কেইদিন লুকাই থাকিবলৈ দিয়া
দাদা কেইজনৰ পৰা। তেওঁলোকে নিজৰ মাজতে চাই, ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে আলোচনা
কৰা সি দেখি আছিল। নীৰৱে তেওঁলোকৰ মাজত সোমাই আছিল সি। পাওখনত
তাৰ বায়েকৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰা জোৱান সকলৰ ভিতৰত এই বিবয়াজন থকাটো
একেধাৰে নিশ্চিত। সি কান্ধৰ পৰা ঘূৰি গৈ এওঁকে পহুনিৱেছি ওলাই অহা
দেখিছিল। জীপত উঠিছিল খবৰ কৰক।

সোমাই গৈ সি হুৰা ঘৰখন পাইছিলগৈ। বায়েকৰ শটো পিছদিনায়ে পুখুৰীত
ওপঙি থকা দেখিলে গাঁৱৰ মানুহে।

ভোলপাৰ লাগিছিল যদিও বিভাতে মাৰ গ’ল। মিলিটেৰীয়ে আকৌ জালাটী

চলাবলৈ সোমালহি গাঁৱত। আগৰ ঘটনা চাকি থবলৈ কৰা চেষ্টাৰে সাক্ষী হ'ব পৰা। ছাৰুহৰোৰ ধৰি নিলে দুজনমানক, দুজনমানক গুলাগুলকলৈ মাৰিলে।

তৰুণক পলুৱাই নিলে বেলেগ এখন গাঁৱৰ ডেকা দুজনে। নিৰীহ ল'ৰাটোক মাৰিলে সি বাচি নাথাকে! ডেকা কিজনৰ পৰা বুজিবলৈ সবহ সময় নালাগিল তৰুণৰ। হাতৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰও দেখিলে সি। চল চাই এই বস্তুটোৱেই সহজ হ'ব বুলি সি সেইটো চুব কৰি আনিলে। 'চেকিন' কৰা এই গাইমুৱা বিষয়াজনক দেখাৰ দিনাই বাতি। তাক তাৰ হৈ যোৱা বিপদৰ বাবেই হওক বা বয়সৰ বাবেই হওক, ডেকা কেইজনে অবিশ্বাস কৰা নাছিল।

সেই দুআৰাৰ কথা কওঁতেই তাৰ ফোপনি উঠিল। উগ্ৰ খঙত তাৰ মুখখনো ইতিমধ্যে গাইমুৱা বিষয়াজনৰ দৰেই টিক টিককৈ বড়া হৈ পৰিছিল, যেন তাক বায়েকে অলপতে কিনি দিয়া সেই বড়া টি-চাৰ্টৰ লগত ফেৰহে মাৰিবলৈ লৈছে।

প্ৰাণ্টিকৰ কাগজখন একেবাৰে একুৱাই পেলালে এইবাৰ সি। লগে লগে আতঙ্কত প্ৰায় চিঞৰি দিলে বিষয়াজনে—'ছেই! ষ্টপ ইট!'

সেইটো এটা অতি শক্তিশালী গ্ৰেণেড। সেনা বিষয়াজনে দেখিয়েই চিনি পাইছে। অকণমান ল'ৰাটোৱে সেইটো খেলাৰ বস্তু বুলি ভাবিছে নেকি! কি কৰিব পাৰি ধৰিব নোৱাৰি পলকলৈ কেউজন জোৱান বিবুদ্ধি হ'ল। ল'ৰাটোক ধাপ মাৰি ধৰিবলৈ যাওঁতে যদি হাতৰ পৰা পৰি যায় সেইটো! গ্ৰেণেডৰ পিনটো কাষৰি একপলক দেখিছিল কেউজনে।

মনত অপাৰ শৰ্মা ভৰণৰ। সফল হ'ব নে সি? যি হয় হওক বুলি সি এবাৰ ওপৰলৈ চাই চিঞৰ এটা মাৰিলে—“বাইদেউ! চা, মই পালোহি এইটোক! “বুলি কৈয়ে গাৰ বলেৰে গ্ৰেণেডটো ড্ৰাইভাৰ আৰু বিষয়াজনৰ মাজতে গাড়ীৰ সোহাৰ মজিয়াখনলৈ মাৰি পঠিয়ালে। দলখন পাৰ হ'ব নোৱাৰিলে গাড়ীখন। প্ৰচণ্ড বিস্ফোৰণৰ শব্দত গোটেই অঞ্চলটো সঁচকিত হৈ উঠিল।

পিছদিনা বৰ বৰ হৰফেৰে বাতৰি গুলাল দেশৰ প্ৰায়বোৰ কাগজতে। দুজন জোৱান সন্ধানৰ বলি হোৱা বুলি। এটা নিচেই কম বয়সীয়া ল'ৰাৰ মৃতদেহো শোৱা গ'ল জোৱান কেইজনৰ লগত। গাত এটা বড়া বনিয়ন। ধাৰণা কৰা হৈছে, দুবৰ পৰা নিয়ন্ত্ৰণ কৰি এটা শক্তিশালী বোমা বিস্ফোৰিত কৰি এই ঘটনা সংঘটিত কৰা হৈছিল। সন্ধানবাদীক বিচাৰি জোৰ তদন্ত চলোৱা হৈছে।